CAROLI LABBÆI
OBSERVATIONES
ET EMENDATIONES
in Synopsim Basilicῶn.

IN QVIBVS MVLTA LOCA restituuntur, plurimæ lacunæ replentur: quædam capita nunc primum in lucem proferuntur.

EX MSS. BIBLIOTH. REGIÆ.

Quædam etiam leges Digestorum & Codicis interpretantur & rationibus illustrantur.

PARISIIS,
Apud ADRIANVM BEYS viâ Iacobæâ,
sub signo liliorum.
cIɔ.Iɔ.CVI.

NOBILISSIMO

ampliſsimoque viro,

D. NIC. BRVLARTO

SILLERIO GALLIÆ

PROCANCELLARIO,

CAROLVS LABBAEVS S.D.

Vod Perſius, illuſtriſſime vir, Apollini Palatino ſatyras ſuas afferens dixit; id tibi ſummo Iuſtitiæ ſacerdoti dicere, primitias laborum meorum offerens haud verebor,

---- ipſe ſemipaganus,
Ad ſacra vatum carmen affero
noſtrum.

Alij namque veterani suæ professionis operæ-pretia tibi donant dicantque: ego semipaganus & ἀκρόσοφος Obseruationes & Emendationes a me in Synopsim Basilicῶn factas tibi defero, virtuti deuotionique tuæ dedico. Obseruationes, inquam, quæ sunt fructus quos primum percepi in amœnissimis IC. Romanorum & Græcorum hortis; in quibus iura nata sunt, & a præcipuis superiorum sæculorum viris iustitiæ æquitatisque studiosis decerpta fuerunt. Cum enim scirent Imperatores Valentinianũ Theodosium & Arcadium dicere solitos, in natalitiis diebus vrbium maximarum Romæ atque Constantinopoleωs, iura differri debere; quia & ab ipsis nata essent: non dubitarunt ex hac eadem ratione necessario colligere, Iuris studiosum ad perfectam legitimæ scientiæ cogni-

tionē adipiſcendam, in horum Iuriſconſultorum libris adſidue verſari, adſiduiſque laboribus eos excolere debere. Hos itaque ſequi cupiens, horumque æmulari exoptans negligentiam potius quam aliorum obſcuram diligentiam, D. Auguſtini conſilium ſeruandum mihi propoſui. vt namque ille cenſuit codicibus emendandis primitus inuigilare debere ſolertiam eorum qui ſcripturas diuinas noſſe deſiderant, vt emendatis non emendati cedant: *Sic ego exiſtimaui libris illis emendandis primum incumbere oportere eum qui veram illorum auctorum mentem adſequi cuperet. hæc ſiquidem recta regiaque cuiuſcunque doctrinæ adipiſcendæ via; cuius veſtigia qui delere conantur, næ illi potius delendi tollendique de medio, vtpote Veritatis Scientiæq; hoſtes,*

Falsitatis & Ignorantiæ buccellarij. Non enim summus ille doctor solus hanc viam sequendam demonstrauit, sed & alij fere omnes. Quid enim aliud voluit illustre lumen Ecclesiæ Gallicanæ B. Irenæus, curiosissimus doctrinarum omnium explorator a Tertulliano dictus, cum hanc σημείωσιν καὶ κατάκρισιν *subscriptionem & obtestationem, vt retulerunt Eusebius & Hieronymus, in libris* περὶ ὀγδοάδος *addidit;* Ὁρκίζω σε τὸν μεταγραψόμενον τὸ βιβλίον τοῦτο, κατὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ κατὰ τῆς ἐνδόξου παρουσίας αὐτοῦ, ἧς ἔρχεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, ἵνα ἀντιβάλλῃς ὃ μετεγράψω, καὶ κατορθώσῃς πρὸς τὸ ἀντίγραφον τοῦτο, ὅθεν μετεγράψω, ἐπιμελῶς. καὶ τὸν ὅρκον τοῦτον ὁμοίως μεταγράψῃς, καὶ θήσῃς ἐν τῷ ἀντιγράφῳ. Adiuro te quisquis librum hunc descripturus es,

per Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum, & glorioſum illius aduentum, quo venturus eſt ad iudicandum viuos & mortuos, vt quod deſcripſiſti conferas, & ad exemplum hoc vnde deſcripſiſti diligenter corrigas: adiurationemque hanc ſimiliter deſcribas, & deſcripto exemplo inſeras. *Et hæc, vt recte notauit Euſebius,* ὠφελίμως πρὸς ἐκείνου λελέχθω, ὑφ' ἡμῶν τε ἱστορείσθω, ὡς ἂν ἔχοιμεν ἄριστον σπουδαιοτάτης ἐπιμελείας τοὺς ἀρχαίους ἐκείνους καὶ ὄντως ἱεροὺς ἄνδρας ὑπόδειγμα, vtiliter ab illo dicta, & a nobis commemorata ſunt, vt priſcos illos ac vere ſacros viros velut optimum quoddam ſtudioſiſſimæ diligentiæ exemplum habeamus. *Quid aliud docuit S. Hieronymus, cum toties ſcripſit emendatis co-*

dicibus ſemper eſſe vtendum; Habeant, *inquit,* qui volunt, veteres libros vel in membranis purpureis auro argentoque deſcriptos, vel vncialibus, vt vulgo aiunt, literis, onera magis exarata, quam codices, dummodo mihi meiſque permittant pauperes habere ſchedulas, & non tam pulchros codices quam emendatos. *quoties maximus ille vir reprehendit imperitiam notariorum, librariorum culpam; qui ſcribunt non quod inueniunt, ſed quod intelligunt; & dum alienos errores emendare nituntur, oſtendunt ſuos? quoties reprobauit ſcriptorum incuriam; qui de emendatis inemendata ſcriptitant, & ſæpe tria nomina, ſubtractis e medio ſyllabis in vnum vocabulum cogunt, vel e regione vnum nomen propter latitudinem ſuam*

in duo vel tria vocabula diuidunt? Nec ſolum ſancti illi patres ita docuerunt & ſcripſerunt : verum etiam ſanciuerunt Impp. Romani Theodoſius & Valentinianus; qui ad Senatum vrbis Romæ reſcripſerunt, velle ſe ratas firmaſque veterum Iuriſconſultorum ſententias eſſe, ſi eorum libri propter antiquitatis incertum, codicum collatione firmentur. Ipſi etiam veteres IC. ſic exiſtimauerunt, cum quæſiuerunt an librorum appellatione libri nondum emendati continerentur. Nec ſolum Iuris auctores, ſed etiam Medici ſic opinati ſunt. Quid enim aliud medicorum princeps Galenus frequentius ſcripſit? quoties ſtupiditatem & κακοήθειαν aliter ſentientium acriter reprehendit? quam veriſſimum eſt in omni genere ſcientiarum hoc ipſius dictum; βραχείαις τέ τισιν ἢ

προσθέσεσιν ἢ ὑπαλλάξεσιν διαλύεσθαι τὰς ἀπορίας, ἀγαθῶν ἐξηγητῶν ἐστιν ἔργον, Optimorum interpretum eſt breuibus quibuſdam additionibus vel mutationibus difficultates ſoluere. *Nec ſolum Medici, verum etiam Philoſophi hanc ſententiam veram eſſe perſpexerunt. Quid namque aliud voluit diuinus Ariſtoteles, cum, vt ait Strabo, primus bibliothecam compoſuit, idque Ægypti reges facere docuit: & ne perirent aut corrumperentur libri quos in bibliotheca ſua habebat, Theophraſto eam dedit, cui & ſcholam reliquit. Euenit tamen, quod euitare cupiuit. Nereus ſiquidem ipſius & Theophraſti auditor, eorum libros ſucceſſione nactus, eos dereliquit poſteris ſuis ineruditis hominibus, qui maxima cum incuria ſeruauerunt; & Attalicorum regum con-*

quirentium libros ad inſtruendam Pergami bibliothecam, ſtudio intellecto, in foſſa quadam occultauerunt: tandemq; humore & blattis vitiatos, qui ex ea ſtirpe erant, eos magna pecunia vendiderunt Apollini Teio φιλοβίβλῳ μᾶλλον ἢ φιλοσόφῳ; qui eroſas particulas reſtaurare cupiens, eos in noua exempla tranſtulit, lacunaſq; non recte implens mendarum plenos edidit. vnde Peripatetici antiqui multum deſudarunt, ſæpeque coacti ſunt multa probabiliter tantum dicere. Quid aliud egit perſpicaciſſimus ille philoſophus Caſſius Longinus, quem Porphyrius tantopere laudauit, ſui temporis eruditiſſimum nominans, ἐλλογιμώτατον κριτικώτατον καὶ ἐλεγκτικώτατον? Nec ſolum Philoſophis, ſed etiam Oratoribus & Rhetoribus ſic viſum eſt. Annon etenim Iulianus vir facundiæ

florentis, ab Aulo Gellio dicitur librum Ennij ſummæ & reuerendæ vetuſtatis, quem fere conſtabat Lampadionis manu emendatum, ſtudio precioque multo vnius verſus inſpiciendi gratia conduxiſſe? Conſtat igitur ſententia veterum, quod Caßiodorus ex ſenatore Abbas cœnobij Rauennatenſis factus, olim dixit, Iſtud genus emendationis, vt arbitror, valde pulcherrimum eſt: & doctiſſimorum hominum negotium glorioſum. *Nec ſolos veteres ſic exiſtimaſſe verißimum eſt. recentes namque doctores in ipſa barbarie idem ſenſiſſe, ſummamque fiduciam in libris MSS. & veteribus habuiſſe, vnicuique manifeſtum eſt. Quis ſiquidem ignorat Bartolum tradente ſibi inuicem poſteritate, cum eſſet ei cum Peruſino Baldo magna de re contentio, & de*

cuiuſdam capitis ſcriptura dubitaretur, Piſas miſiſſe, vt Etruſcæ Pandectæ veræ vetuſtatis & fidei ſpectatæ libri conſulerentur? Quis neſcit Accurſium in Gloßis harum Pandectarum lectionem ſæpe retuliſſe? Si in tanta ſcientiarum caligine, Accurſius, Bartolus, & alij hanc verám opinionem ſeruauerunt. quid in hac luce literarum ſibi volunt iſti nebulones φαγολοίδοροι, ἰαμβόφαγοι, dum eam oppugnant, lucemque hanc obumbrare conantur? Faceſſant igitur hæc Arcadiæ pecuaria, & rudere deſinant; cumque illis diſpliceat fontis vnda purißimi, cœnoſos riuulos bibant. At inquiunt alij, nimia curioſitas hæc eſſe videtur. quaſi vero magna curioſitate, vt ait Tertullianus, non opus eſſet ad ſtudendum. quaſi in hac curioſitate conſeneſcendũ, nec ad id perueniendum cuius

potißimum gratia reperta est, præstantes illi viri dicerent. Peßimi interpretes! nunquam hoc illi cogitauerunt; verum hæc eorum mens fuit, vt studiosi bene legendo, vere intelligerent, nec negligerent. norant enim verbum illud, vt cum Agellio dicam, egregie vetus, Musicam quæ sit abscondita, eam esse nulli rei. Quapropter in his Obseruationibus & Emendationibus meis, occasione data legum rationes (quæ veræ sunt Legislatorum intentiones & ipsarum legum medullæ) reddere conatus sum; tum vt in omnibus horum præstantißimorum virorum sententiam seruarem & adsequerer; tum vt animum informarem ad bene legibus istis vtendum, prout mores nostri desiderant. nec enim illæ in Gallia legum vim obtinent: in Francia siquidem, vt dixit Gregorius in Decretali-

bus, laici Romanorum Imperatorum legibus non vtuntur. *nec a nobis propter se, sed propter rationes quibus innituntur, agnoscuntur: alias enim iustiores nullus vnquam adinuenerit aut dederit. Quid namque æquius rationinibus æquitatis & rationibus pietatis summorum Iurisconsultorum Papiniani & Vlpiani excogitari vel admitti potest? Quid coactius summis, strictis, & meris eorundē rationibus reddi & præstari? Quid strictius coactis rationibus Scæuolæ & Africani constitui? Hinc summa cum ratione dixit aliquando amplisß. vir Christophorus Thuanus præses primarius Regni Curiæ, Ius ciuile Romanorum nobis esse Rationem scriptam, Ius ciuile nostrum esse Consuetudines. In his studiosus iuris qui adsidue versatus fuerit, quam laudem ex la-*

boribus ſuis percipere mereatur, pluribus dicere non eſt neceſſe. nám cum idcirco homines a beſtiis differamus, quod rationem habeamus: qua laude dignus eſt, qui in ea re ceteros ſuperat, in qua homines beſtias antecellunt? Qui vero tam excellenti tamque vtili ſtudio nullam in vita operam dedit, nonne vitam perdidit? Satius igitur in his conquirendis diu noctuque laborare, quam in diſſputationibus & vanis quæſtionibus, vt plerique nunc faciunt. hi namque Iuriſconſulti ſunt, ſiue, vt inquit D. Ambroſius, aduocati, qui magis ad ſubuerſionem quam ad inuentionem proficiũt veritatis. hi ſunt, qui docuerunt linguas ſuas loqui mendaciũ, diſerti aduerſus Iuſtitiam, eruditi pro falſitate; ſapientes vt faciant malum, eloquentes vt impugnent

gnent

gnent verum. hi ſunt qui aſtruunt non comperta, ſed ſua, ſtruunt de proprio calumnias innocentiæ, deſtruunt ſimplicitatem veritatis, obſtruunt iudicij vias. *hi ſunt rei non veri defenſores, de quibus vere dicere licet, non quod vulgo dicebatur Iuriſconſultos eſſe ſine lege, ſed Iuriſconſultos eſſe ſine ratione. recteque Priſcus apud Eunapium dixit,* νικωμένους ἐν ταῖς διαλέξεσιν οὐκ ἐξημεροῦσθαι μᾶλλον, ἀλλὰ πρὸς τὴν δύναμιν τῆς ἀληθείας ἀντιβαίνοντας, καὶ μισολόγους τε ἅμα καὶ μισοφιλοσόφους ἀποτελεῖσθαι καὶ διαπεράττεσθαι, in his diſputationibus victos non magis miteſcere, ſed pro viribus veritatem oppugnantes, rationis hoſtes pariter & philoſophiæ oſores euadere. *Contra, illi ſunt quos elegit olim ſummus legiſlator Plato, cum de his & illis*

loquens dixit; hos similes esse medicis seruis, qui in medicorum officinis versantes seruos curant, neque rationem vllam de singulis eorum morbis aut reddunt aut recipiunt, sed ea imperant quæ pro ratione esse decreuerunt: illos, liberis medicis morbos liberorum curantibus, qui morbi naturam diligenter perquirunt, nec ante quidquam imperant quam conducibile esse rationibus persuaserint. Cum itaq; in his Obseruationibus meis qua dixi ratione versatus fuerim, si tuo iudicio aliquid egi non indignum, aliorum iudicia non valde morabor. tibi namque placere, tibi singulo satisfacere mihi sufficit; vincet cuicunque fauebis *nec vnquam maiorem laboris mei fructum percepero, quam si a te probari cognouero; qui Iustitiæ & legum custos, thesaurus famæ publicæ diceris*

atque exiſtis. nunquam enim tibi placuero, quin & Iuſtitiæ placeam: hæc namque Dea non ſolum in bello verum etiam in pace diu abundeque experta, quam bene humeris tuis ſederet ipſius imperium tibi terras has, te terris his reliquit: eo ipſo charus omnibus ac deſiderandus, quod proſpexit ne deſideraretur. Hoc ſi mihi dederit DEVS *opt. max. nihil eſt cur dubitem me ſi qui mortales felices ſunt felicibus adnumerare. creſcet enim, ſpero & certe confido, de ſplendore nominis tui, quod honori tuo deuotionique tuæ vt creſcat, dedico & deuoueo. Et ſi non dederit, extabit tamen obſequij mei pignus, non dignum quidem amplitudine tua, verum profeßione mea ſaltem non indignum. æquum enim eſt omnes pro viribus obſequium tibi præſtare, te colere, qui vt Sol non parte ali-*

qua, ſed ſtatim totus, nec vni aut alteri, ſed omnibus in commune eluceſcis, omnes foues, amplecteris tanta cum beneuolentia quanta cum reuerentia omnes te venerantur; nec mirum ſi terminum non ſtatuant ſe tibi deuinctos profitendi, quum tu neſcias facere finem proficiendi. Vale. Lutetiæ Pariſiorum II. *Kal. Septembr.* CIↃ. IↃ. CVI.

INDEX LEGVM DIGESTOrum in his Obseruationibus illustratarum.

*

INDEX LEGVM CODICIS.

INDEX NOVELLARVM.

ERRATA ET OMISSA sic reponenda.

Pag.14.lin.5. κινῶν οιῶ. *p.20.19.* ὥσπερ. *p.55.17. sic etiam. p 66.2.* ἐπερωτημένων. *p.81.15.* φιλοτιμία. *p.89.24.* ὥσπερ. *p 99.22. improbanda est. Eius hæc est ratio & oratione Imp. nostri Antonini electa, vt ait Vlp. IC. in l. Hæc ratio 3. D. de donat. inter vir. & vxorem, ne concordia pretio conciliari viderentur, neue melior in paupertatem incideret, deterior ditior fieret. p.105.21. hæres 80. D. de adq. & omitt. hered. pag.* 118.15. Ἀκινδυνώως. *p.135. 16. emendauit.* ibid. 24. σκεύη. *p.137.4. status 32. D. de donat. inter vir. & vxor. p.144.20.* χρεῶν. *p.145.15. sequitur. p.148.* 20. *In censum.* ibid. 28. *exolutum. p.157.5.* φυλαττουσῶν. ibid. 17. καταβοδιῶν. ibid. 26. ἀγορασής. *p.158.* 18. *ditentur: quod enim turpiter vel scelere quæsitum est, ad compendium heredis non debet pertinere, vt ait Vlp. in l. Quod diximus 6. D. quod met. causa. pag.* 164.8. *serraculum.* ibid. 30. *dandam. pag.182.l.16.* currum. *sic* j. *lib.60. tit.17. cap.2. dixerunt Græci,* ἀνθρώποις ἁρμάτοις, homines armatos. *Vett. Glossæ iuris,* Ἅρμα, ὅπλον. *p.209.18.* Ἐγκεκαυμένον. *pagina* 223.8. *Hæ sunt.* Reliqua beneuolus Lector facile animaduertere, & corrigere poterit.

CAROLI LABBÆI OBSERVATIONES & EMENDATIONES IN SYNOPSIM Basilicωn.

Riusquam susceptum opus aggrediar non absurdum esse arbitror dicere, cuius notum esse debere Leunclauium in editione Synopseωs Basilicωn, ordinem librorum qui est in Basilicis sequutum: non ordinem titulorum κτ' στοιχεῖον *seu quem primæ verborum literæ poscunt, a Græcis seruatum, vt videre est ex Mss. Codd. hunc titulum præferentibus* Νόμιμον τὸ κτ' στοιχεῖον, ἐκλογὴ καὶ σύνοψις τῶν βασιλικῶν ξ. βιβλίων σὺν παραπομπαῖς κτ' στοιχεῖον, *diligenterque ordinem alphabeticum seruantibus in omnibus titulis præterquam in primo, qui est de Fide, honoris & reuerentiæ ergo præposito his verbis,* περὶ πίστεως μόνου τίτλου προτεθέντος πάντων τῶν στοιχείων διὰ τὸ τίμιον. *Videre quoque licet ex Indice græco secundum seriem literarum ab ipso Leunclauio pro specimine antiqui ordinis edito. De cuius mutatione, & caussis huius mutationis, vt & de ipso or-*

dine ab auctore incerto huius Synopseωs iuris ciuilis, & a Matthæo Blastare auctore Synopseωs Iuris canonici, seruato, alias Deo dante dicam. Iam ad propositam materiam veniam, quid in Synopsi desit, notum faciam, ac Obseruationes & Emendationes a me in eam factas proponere incipiam.

IN LIBRVM II.

P*ag. 8. tit. de Verborum significatione cap. 39. mancum & mutilum sic ex Ms. restituimus,* Διαμαρτύρεσθαι ἐστὶ τὸ παραγγεῖλαι τῷ ἀπολιμπανομένῳ. ἐν δὲ τῷ κεφ. σλη. Διαμαρτύρεσθαι ἐστὶ, τὸ ἐπὶ μαρτύρων παραγγεῖλαι. *Detestari est absenti denuntiare. Cap. 238. detestari est per testes denuntiare.*

Vide l.Subsignatum. 38.in fin.& l.plebs. 238. D. de Verborum signif. Sic in l. detestatio 40. D. eod. detestatio definitur, denuntiatio facta cum testatione. Vnde apparet Leunclauium male 39. cap. hoc adscripsisse, Διαμαρτύρεσθαι ἐστὶ τὸ ἐπὶ μαρτύρων παραγγεῖλαι, cum sit vel ex 40. vel ex 238. In Ms. adscriptum hoc.

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Οἷον ὁ ὀφείλων διαμαρτύρεσθαι τινὰ νεμόμενον τοῦ αὐτοῦ πρᾶγμα καλῇ πίστει, διὰ μαρτύρων ὀφείλει τοῦτο ποιῆσαι, ἢ διὰ δικαστοῦ. ὡς βιβλ. νη. πτλ. ιδ. κεφ. πγ. τὸ γὰρ δι' ἑαυτοῦ παραγγεῖλαι, οὐδέν ἐστι. καὶ δεῖ διὰ δικαστικῆς παραγγελίας καὶ ἐκ μαρτυρίου. κεφ. σλη. θεμ. β. τῷ γὰρ μὴ μετὰ μαρτύρων ὑπομνησθέντι, ὁ χρόνος οὐ τρέχει, διὰ τὸν κάνο-

να τὸν λέγοντα, τὰ εἰς παραγραφὴν νόμου γεγονότα, αἰτίᾳ μὴ γεγονότων ἐστίν..

Ibid. cap. 46. ſic legendum, Τὸ ψηφίσασθαι καὶ τὸ ὁρίσασθαι τὸ αὐτὸ δηλοῖ. *Pronuntiare & ſtatuere idem ſignificant.*

Vide l. Pronuntiatum 46. D. de V. S. Male in ed. legitur, Τὸ ψυφίσασθαι τῷ διορίσασθαι τὸ αὐτὸ δηλοῖ. In Ms. adſcriptum hoc.

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Τῇ ἀποφάσει γενικῇ οὔσῃ καὶ τὸ ψηφίσασθαι καὶ ὁρίσαι περιέχεται. οὐ μὴν τούτοις ἡ ἀπόφασις. ἀποφαίνεται γὰρ ὁ δικαστὴς δοκιμασίᾳ δικαστικῇ, ψηφίζεται δὲ καὶ ὁρίζει ἔσθ᾽ ὅτε καὶ μονομερῶς.

Ibid. pag, 9. cap. 56. ſic legimus, Παῖδες λέγονται, καὶ οἱ αὐτεξούσιοι, καὶ οἱ ἐξ ἀρρενογονίας, καὶ οἱ ἐξ θηλυγονίας κατιόντες. Τῷ ὀνόματι τῶν παίδων, καὶ ὁ εἷς μόνος περιέχεται. *Liberi dicuntur & qui ſui iuris ſunt, & qui ex virili ſiue fœminino ſexu deſcendunt. Appellatione liberorum etiam vnus continetur.*

In ed. vitiosè legitur, κατιόντες τῶν παίδων καὶ ὁ εἷς μόνος περιέχεται. Eſſe autem alterum caput probatur ex l. Non eſt 148. D. de V. S. vnde deſumptum eſt, ex l. Cognoſcere 56. D. eod. ad quam relatum eſt a Leunclauio, licet in ea nihil tale extet: & ex Ms. in quo τῷ rubrica notatum eſt, & e regione rectè ſcriptum, κεφ. ρμη.

Ibid. cap. 60. ad hæc verba, ὡς ἐπίπαν χωρὶς τῶν οἰκημάτων *adscribendum hoc*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Περιεκτικός ἐστι τοῦ τόπου ὁ ἀγρός. περιέχει γὰρ πολλοὺς τόπους. λέγεται δὲ τόπος, ἐπὶ πολιτικῶν καὶ ἀγροικικῶν. ὁ δὲ χωρὶς τῶν οἰκημάτων τόπος ἐν τῇ πόλει ἔδαφος λέγεται.

Ibid. pag. II. *cap. 89. sic legendum,* Διαφέρει τὸ εἰπεῖν ἀποδοῦναι λόγους τοῦ ἐκδοῦναι, ὁ γὰρ κελευσθεὶς ἐκδοῦναι, οὐ δίδωσι τὰ λοιπαζόμενα. *Differt dicere, Reddere rationes, & Edere. Nam qui edere iussus est, non reddit reliqua.*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Ἕτερον ἐστιν ἐκδοῦναι λόγους, καὶ ἕτερον ἀποδοῦναι λογισμούς. ὁ γὰρ κελευσθεὶς ἐκδοῦναι τοὺς ἑαυτοῦ λόγους, οὐ χρεωστεῖ τὰς ἀπὸ τῶν λόγων λοιπάδας καταβάλλειν. καὶ ὁ τραπεζίτης γὰρ ἀπαιτούμενος τοὺς ἑαυτοῦ λόγους, πιστεύεται, εἰ καὶ μήπω κατέβαλε. τοῦτο γὰρ ἐπὶ δούλου λέγει ἁμαρτήσαντος. εἰ γὰρ κατ' ἐντολὴν μου ἥμαρτεν, ἐνάγομαι τοῦ ἀποδοῦναι λόγους, καὶ ἱκανῶσαι τὴν τοῦ ἁμαρτήσαντος ζημίαν. εἰ δὲ οἴκοθεν ἐνάγομαι βουλόμενος ἱκανῶσαι, εἰς τὸ ἐκδοῦναι μόνον.

Ibid. cap. 99. ad hæc verba, Δικαιώματα ἐστι *adscribendum hoc*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Τοῦτο δηλοῖ, ὅτι ἐκεῖνα λέγονται κυρίως δικαιώματα, ἐφ' οἷς δίδοται τοῖς δικαζομένοις προθεσμία πρὸς τὴν τούτων μετακομιδήν. καὶ ὅτι διὰ παρουσίαν προσώπων τῶν δικα-

μένων ποιῆσαι τὸν δικαστὴν ἐπιστῆναι τῷ πράγματι, αἰτεῖται ὑπέρθεσις καὶ προθεσμία. Τυχὸν γὰρ ὁ τὸ πρᾶγμα διοικήσας, εἰ καὶ ἐν δουλείᾳ τοῦτο διῴκησεν, ἐπιζητεῖται παρεῖναι, ἢ ἕτερός τις τῷ πράγματι συμβαλλόμενος, δίδοται ἡ προθεσμία. δοκεῖ γὰρ δικαιωμάτων ἕνεκεν ἡ προθεσμία αἰτεῖσθαι. ἢ τοῦτο λέγει, ὅτι ὅταν μέλλῃ τις ἀποκομίσαι δικαιώματα ἀπὸ ἄλλης ἐπαρχίας εἰς ἄλλην, ἔχει μῆνας γ. καὶ λέγει, ὅτι τὸ αὐτό ἐστι κἂν μάρτυρας θέλῃ ἀγαγεῖν.

Ibid. pag. 12. *cap.* 102. Ἀπομειοῦται νόμου τι, ἢ ἀποδαπανᾶται .... ἀποδαπανᾶται, ὅταν παντελῶς ὁ νόμος ἀναιρεῖται. Restituendum ex Ms. & scribendum. Ἀπομειοῦται νόμου τι, ἢ ἀποδαπανᾶται. Ἀπομειοῦται, ὅταν μέρος ἀφαιρεῖται. Ἀποδαπανᾶται, ὅταν παντελῶς ὁ νόμος ἀναιρεῖται. *Derogatur quid legi, vel Abrogatur. Derogatur, cum pars tollitur. Abrogatur, cum lex prorsus tollitur.*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Ὅτε μέρος κεφαλαίου εἰπὼν τὸ ἑξῆς ὑποκερατίσω, τότε ἀπομειοῦται· ὡς ὅταν κελευόμενός τις, ὡς κακοθελεῖ γνώμῃ κλέψαι τινὶ συμβουλεύσας, εἴπῃ, μὴ ἀνέχεσθαι αὐτὸν προσθεὶς τὸ τοῦ νόμου κεφάλαιον ἐκ μέρους καὶ εἰπὼν, ὁ σπουδάσας ἐπὶ τῆς κλοπῆς οὐκ ἀδικεῖται, μὴ προσθεὶς τὸ, εἰ μὴ κακοθελῆ γνώμην ἔχει. Ἀποδαπανᾶται δὲ, ὅτε τελείως διαστρέψας κεφάλαιον καὶ εἴπω, ἐν τῇ καταθέσει δύο ἢ τριῶν χρεία μαρτύρων, τοῦ νόμου πέντε διακελευομένου. λέγει δὲ, ὅτι ταῖς αὐταῖς ποιναῖς ὑπόκεινται ἀμφότεροι. Νόμος γάρ ἐστιν ὁ λέγων, τὸν συμβουλευσάμενον τῷ κλέπτῃ εἶναι ἀνεύθυνον, εἰ μὴ κατὰ δόλον τὴν συμβουλὴν ἐποίησεν. Ὁ γοῦν τῷ ἑνὶ σκέλει τοῦ

προφόντος νόμου χρησάμενος, τὸ δ' ἕτερον ὑποκρατήσας, ἀπομεσοῖ τὸ νόμον. Ἀποδαπανᾶται δὲ τὸν νόμον, ὅταν πλείως διασπείσω τὸ τοῦ νόμου ἢ εἴπω, ἐν τῷ καθίσασι τοῦ χρέως, χρείαν ἔχει δύο ἢ πλειῶν μαρτυρῶν, τοῦ νόμου ῥητῶς πέντε παρακελευομένου.

Ibid. pag. 18. cap. 245. ad hæc verba, Ἀποκαθισᾶν *δοκεῖ adscribendum hoc.*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Ὁ γὰρ δοῦλον ὀφείλων ἀποκαταστῆσαι, οὐ μόνον αὐτὸ σῶμα, τουτέστι τὸ δοῦλον χρεωστεῖ ἀποκαταστῆσαι, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν, τουτέστι τὰς αὐτοῦ δουλείας. καὶ τὴν τύχην. τουτέστι, τὸ δοῦλον αὐτὸν εἶσέτι μένειν. ὅπερ καὶ δίκαιον λέγεται τοῦ ἐνάγοντι ἁρμόσαι.

De significatione huius verbi Ἀποκαθισᾶν agitur etiam supra pag. 11. cap. 81. in quo legendum vt in Ms. ὅτε διακαλεῖται. Non ὅτι διακαλεῖται. vt in ed. Vide l. Cum prætor dicat 81. D. de V. S.

Ibid. pag. 26. tit. de rescriptis cap. 25. sic restituimus. Ἐχέτω πάντως πᾶσα ἀντιγραφὴ, τὸ, εἰ ἀληθῆ ἐδίδαξεν, καὶ μὴ δ' ἄλλως. ἐρρώσθω δὲ μὴ ἐπαγορεύσαντος ἢ δεξαμένου δικαστοῦ ὑπὸ μέμψιν ὄντος: τῶν δὲ γραψάντων, ἐκπιπτόντων τῆς ζώνης. *Omne rescriptum contineat omnino hæc verba, si preces offerens vera prodidit, nec aliter valeat. absque quo sit, tam is qui dictauerit, quam iudex qui susceperit, reprehensionem subibunt: qui vero scripserint, cingulum amittent.*

Vide l. Vniuersa rescripta 7. C. de diuersis re-

ſcriptis. Corruptè in ed. ἀντιγραφὴ, τὰ ἀληθῆ ἐδίδαξεν. pro quo malè Leuncl. in ora libri emendat, ἀντιγραφὴ, ἐὰν τὰ ἀληθῆ ἐδίδαξεν.

Ibid. cap. 7. ſic legendum, Τὰς ἀπὸ ἀναφορᾶς ἢ μηνύσεως ἢ κινουμένης δίκης ἐξενεχθείσας βασιλικὰς ἀντιγραφὰς, κυροῖ ἐπὶ μόνων αὐτῶν τῶν προσώπων ἡ διάταξις, καὶ τιμωρεῖται τοὺς ἀνατρέψαι αὐτὰς ἢ μὴ φυλάξαι πειρωμένους. *Quæ ex relatione, vel ſuggeſtione, vel occaſione motæ litis impetrata ſunt imperialia reſcripta, conſtitutio tantum ipſis perſonis eſſe rata iubet: & eos punit, qui hæc vel ſubuertere, vel non ſeruare audent.*

Vide l. Quæ ex relationibus 2. C. de legibus & conſtitution. Vitioſè in ed, Τὰς ἀναφορᾶς ἢ μηνύσεως. pro quo male Leuncl. in ora libri legendum cenſet, τὰς ἐξ ἀναφορᾶς ἢ μηνύσεως. Et βασιλικὰς ἀντιγραφὰς, κυροῖ ἀπὸ μόνων.

Ibid. pag. 27. tit. de Imperatore. cap. 1. ad hæc, Ὁ βασιλεὺς *adſcribendum hoc.*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Βασιλεύς ἐστι, ἔννομος ἐπιστασία, κοινὸν ἀγαθὸν πᾶσι τοῖς ὑπηκόοις, μήτε κατ' ἀντιπάθειαν τιμωρῶν, μήτε κατ' προσπάθειαν ἀγαθοποιῶν, ἄλλα ἀναλόγως τοῖς ἀγωνοθέταις τὰ βραβεῖα παρεχόμενος, Σκόπος τῷ βασιλεῖ, τῶν τε μελλόντων καὶ ὑπαρχόντων δυνάμεων ἀγαθότητι, ἡ φυλακὴ καὶ ἀσφάλεια. καὶ τῶν ἀπολωλότων ἐπιμελείας ἡ ἀνάκλησις; καὶ τῶν ἀπόντων, διὰ σοφίας δικαίων τρόπων καὶ ἐπιτηδεύσεων ἡ ἀνάκτησις. Τέλος τῷ βασιλεῖ, τὸ εὐεργετεῖν. διὸ καὶ εὐεργέ-

τῆς λέγεται. καὶ ἡνίκα τῆς εὐεργεσίας ἐξατονήσει, δοκεῖ κιβδηλεύειν κατὰ τοὺς παλαιοὺς τὸν βασιλικὸν χαρακτῆρα. ὑπόκειται ἐκδικεῖν καὶ διατηρεῖν ὁ βασιλεὺς, πρῶτα μὲν τὰ ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ γεγραμμένα, ἔπειτα δὲ καὶ τὰ παρὰ τῶν ἁγίων ἑπτὰ συνόδων δογματισθέντα, ἔτι δὲ καὶ τοὺς ἐγκεκριμένους ῥωμαϊκοὺς νόμους.

Ibid. pag. 29. tit. de patriarcha. cap. 5. sic legendum, Δυνατὸν καὶ παρὰ τῷ πατριάρχῃ πρῶτον αἰτιάσασθαι, καὶ αἰτεῖν διὰ γραμμάτων αὐτοῦ δοθῆναι τινὰ δικαστὴν τῶν κατὰ τόπον ἐπισκόπων: οὗ παραιτηθείσης τῆς ψήφου, πάλιν ὁ πατριάρχης δικάσει. *Potest quis etiam apud patriarcham primum accusationem instituere, ac petere per literas eius, dari sibi iudicem aliquem ex loci episcopis: cuius sententia si recusata fuerit, rursus patriarcha iudicabit.*

Corrupte in ed. δοθῆναι παρὰ δικαστὴν τῶν κατὰ τόπων ἐπισκόπων pro quo vitiosè Leuncl. in ora libri emendat. δοθῆναι δικαστὴν παρὰ τῶν κατὰ τόπων, ἐπισκόπων & vertit, dari sibi iudicem a locorum episcopis. Vide l. θεσπίζομεν. 29. C. de episcopali audientia. In Ms. ad hæc verba, παρὰ τῷ πατριάρχῃ adscriptum hoc

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Πατριάρχης ἐστὶν, εἰκὼν ζῶσα Χριστοῦ καὶ ἔμψυχος, δι' ἔργων καὶ λόγων χαρακτηρίζουσα τὴν ἀλήθειαν. Σκόπος τῷ πατριάρχῃ πρῶτον μὲν οὓς ἐκ θεοῦ παρέλαβεν, εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι βίου διαφυλάξαι, ἔπειτα καὶ πάντας τοὺς αἱρετικοὺς κατὰ τὸ δυνατὸν αὐτῷ, πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ τὴν ἕνωσιν

τῆς ἐκκλησίας ἐπισκέψαι. αἱρετικοὶ δὲ τοῖς νόμοις καὶ τοῖς κανόσι καλοῦνται καὶ οἱ τῇ καθολικῇ μὴ κοινωνοῦντες ἐκκλησίᾳ. ἔτι δὲ καὶ τοὺς ἀπίστους διὰ τῆς λαμπρᾶς καὶ περιφανεστάτης καὶ θαυμασίας αὐτοῦ πράξεως ἐκπλήττων, μιμητὰς ποιεῖσθαι τῆς πίστεως. Τέλος τῷ πατριάρχῃ ἡ τῶν ἐμπεπιστευμένων αὐτῷ ψυχῶν σωτηρία, καὶ τὸ ζῆν μετὰ Χριστῷ, σταυροῦσθαι δὲ τῷ κόσμῳ. Δεῖ τῷ πατριάρχῃ, τὸ εἶναι διδακτικὸν, τὸ πρὸς πάντας ὑψηλούς τε καὶ ταπεινοὺς ἀστενοχωρήτως ἐξισοῦσθαι· καὶ πρᾶον μὲν εἶναι ἐν δικαιοσύνῃ, ἐλεγκτικὸν δὲ πρὸς τοὺς ἀπειθοῦντας. ὑπὲρ δὲ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἐκδικήσεως τῶν δογμάτων, λαλεῖν ἐνώπιον βασιλέως, καὶ οὐκ αἰσχύνεσθαι. Τὰ παρὰ τῶν παλαιῶν κανονισθέντα καὶ οἰκονομηθέντα, τὸν πατριάρχην δεῖ διακρίνειν. Τῆς πολιτείας ἐκ μερῶν καὶ μορίων ἀναλόγως τῷ ἀνθρώπῳ συνισταμένης, τὰ μέγιστα καὶ ἀναγκαιότερα μέρη, βασιλεύς ἐστι καὶ πατριάρχης. διὸ καὶ ἡ κατὰ ψυχὴν καὶ σῶμα τῶν ὑπηκόων εἰρήνη καὶ εὐδαιμονία, βασιλείας καὶ ἀρχιερωσύνης ἐν πᾶσιν ὁμοφροσύνῃ καὶ συμφωνία.

IN LIBRVM VI.

P*Ag. 45. tit. 1. de Furiosis cap. 46. scriptum est.* δεῖ δὲ καὶ τοῖς φύλαξιν αὐτῶν ἐπεξιέναι ῥαθυμοῦσι. οὐ γὰρ .... φυλάττουσιν ἀλλὰ καὶ διὰ ....

Scribendum & reponendum ex Ms. δεῖ δὲ καὶ τοῖς φύλαξιν αὐτῶν ἐπεξιέναι ῥαθυμοῦσι. οὐ γὰρ μόνον διὰ τὸ μὴ αὐτοὺς βλαβῆναι φυλάττουσιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ μὴ βλάψαι ἄλλους. *Plectendi sunt & custodes eorũ, si negligentes fuerint. quippe non ideo tantum eos, ne quid in se perniciosi admittant, custodiũt: verum etiam ne aliis sint exitio.*

Vide l. 14. D. de officio præsidis.

IN LIBRVM VII.

PAg. 56. tit. de iudicibus cap. 55. sic legendum, Ὁ περὶ χάριν τοῦ ἰδίου ἀντιδίκου, διὰ ῥυπαρίαν τοῦ διαγνώμονος καταδικασθεὶς, μὴ μόνον περὶ τῆς ποινῆς ἐναγόμενος ἐχέτω δόλου παραγραφὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγωγὴν κινείτω, ἀπὸ τοῦ ἐγκειμένου περὶ δόλου κεφαλαίου τοῖς διαγνώμοσιν. *Qui in aduersarij sui gratiam, vel propter arbitri sordes condemnatus est, non solum de pœna conuentus, exceptionem doli habeat: verum etiam ex clausula de dolo, quæ arbitrio subiici solet, conuenire possit.*

Vide l. arbitrorum 3. D. de receptis arbitris. Corruptè in ed, legitur, ἀπὸ τοῦ ἐγκειμένου περιδήλου κεφαλαίου διαγνώμονος. Legendum esse vt in Mss. scriptum est, ἀπὸ τοῦ ἐγκειμένου περὶ δόλου κεφαλαίου τοῖς διαγνώμοσιν, ostendunt hæc verba imperatorum, *Sed ex doli mali clausula, quæ compromissi stipulationi subiici solet, filiam tuam conuenire non vetaberis.* Vitiose etiam Leuncl. sub titulo περὶ δικαιοδοτούντων hoc caput posuit cum reponendum sit περὶ διαγνωμόνων, vt in Mss. est.

Ibid. pag. 62. tit. de litigantibus. ad hæc verba cap. 91. κώμης παροχῶν, ἢ κώμης τῶν ἰδικῶν *adscribendum hoc*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Τρεῖς εἰσι τάξεις τῶν βασιλικῶν κτήσεων. μία μὲν, αἱ λαργιτιόνες, τουτέστιν, ὅταν αἱ δημόσιαι εἴσοδοι εἰς δημοσίας ἀναλίσκονται χρείας ἐκ τοῦ κοινοῦ. αἱ δὲ παρὰ δεσπόλεια λέγονται ἐκ παροχαί. αἱ δὲ

λέγονται πριβάτα, ὅταν αἱ δημόσιαι εἰσφοραὶ εἰς ἰδικὰς τοῦ βασιλέως παρέχωνται χρείας, οἷα εἰσὶ τὰ διδόμενα πρίμλινα τῷ βασιλεῖ. ἅπινα εἰς ἕτερον οὐ μεταφέρονται. αἱ δὲ λέγονται πατριμόνιαται, αἵτινες μεταφέρονται. οἷον τὰ ἴδια κτήματα καὶ προάστεια τοῦ βασιλέως.

Ibid. tit. de petitione debiti. pag. 73. cap. 9. sic restituendum. Λέγει ὁ πραίτωρ, ὅσα τις διὰ βλάβην δανειστῶν εἰδότος συ μετὰ σοῦ ἔπραξεν, εἰ μὴ παρῆλθεν ἐνιαυτὸς ὑτίλιος, ἀποκατάστησον, ἔσθ' ὅτε δὴ κἂν μὴ ἔγνως, ὑπόκεισαι ἰμφακτοὺμ ἀγωγῇ. ἡ δὲ ἀνάκλησις τοῦ πραττομένου γίνεται, εἰ αὐτοὶ οἱ δανεισταὶ, οὓς ἠθέλησεν βλάψαι, πιπράσκουσι τὰ τοῦ χρεώστου πράγματα. *Ait prætor, quæ quis in fraudem creditorum te sciente tecum fecit, si non præterit annus vtilis, restituas. interdum & si non sciuisti, in factum actione teneris. Eius, quod factum est, reuocatio fit, si creditores iidem, quos fraudare voluit, debitoris bona vendunt.*

Vide l. Ait prætor 10. D. quæ in fraud. creditorum & nota hæc verba, *annus quo de ea re, qua de agitur, experiundi potestas est*, Græcos vertisse, ἐνιαυτὸς ὑτίλιος. Corruptè in ed. εἰδότος συ ἔπραξεν. & ἀποκατάστασιν. pro quo male Leuncl. emend. in ora libri, ἀποκαταστήσεις. & ἠθέλησαν βλάψαι.

Ibid. pag. 77. cap. 1. sic emendandum. Οἱ διατροφὰς στρατιωτῶν ἀπὸ πριμιπίλου ἐκ δημοσίων χρεωστῶν, ἐὰν ἄπορος εὑρεθῇ, ὀφείλουσιν οἱ τούτου χρεῶσται, κἂν μετὰ αἱρέσεως χρεωστῶσιν, ἐνάγεσθαι περὶ τοῦ ὀφειλομένου χρόνου, καὶ ἀπαιτεῖσθαι τὰ κεχρεωστημένα. *Qui alimenta militum ex primipilo*

fisco debet, si reperiatur inops, debitores eius, tametsi cum condicione debeant, ante præstitutum tempus conueniendi sunt, vt ea quæ debent, exigantur.

Vide l. Licet ante 1. C. de condictione ex lege. nec aliam illius interpretationem quære. Corrupte in ed. διαφόρας στρατιώταις τῷ δημοσίῳ χρεωστῶν & μετὰ αἱρέσεως στῶσιν.

Ibid. cap. 8. sic legendum, Ἀνὴρ ἔχων δανειστὰς, ἐμίσθωσε τὸν ἴδιον ἀγρὸν: ὁ δὲ μισθωτὴς τὸν συναρέσαντα μισθὸν κατέβαλε τῷ μισθώσαντι, μετὰ ταῦτα ἐλθόντες οἱ δανεισταὶ, ἐβούλοντο τὸν μισθὸν ἀπαιτεῖν: καὶ ἡ διάταξις ἀρνεῖται τὴν μεθοδείαν, λέγουσα οὕτως: διὰ τὰς αἰτίας τοῦ ἰδιάζοντος χρέους τοῦ μισθώσαντος μεθοδεύεσθαι τοὺς μισθωσαμένους, τοὺς κανόσι καὶ τῷ συναρέσαντι μισθώματι τὸ ἱκανὸν ποιήσαντας πάνυ ἄδικόν ἐστι. *Quidam creditores habens, fundum suum locauit, & colonus pensionem, de qua conuenit, locatori soluit: secundum hac creditores veniunt, & pensionem petere volunt. Negat constitutio locum hanc petitionem habere. Ob caussas, inquit, propriè debitoris qui locauit, conueniri colonos, qui pensionibus & legi locationis satisfaciunt, perquam iniquum est.*

Vide l. ob causam 3. C. de oblig. & actionibus. nec aliam speciem illius perquire. Corruptè in ed. τὸν συναινέσαντα μισθὸν. Et ἰδιάζοντος χρεώστου μισθώσαντος. pro quo Leuncl. in ora libri emendat. ἰδιάζοντος χρέους τοῦ μισθώσαντος.

Ibid. pag. 79. Scholion hoc ad cap. præcedentis verba hæc Ὁ μὴ χρεωστούμενον, *sic reponendum*, Τουτέστιν,

ὁ ἀπὸ καταδίκης καταβαλὼν, κἂν παράνομος ᾖ, οὐ μόνον οὐ δύναται τὸ καταβληθὲν ἁπλῶς ἀναλαμβάνειν, ἀλλ' οὐδὲ εἰς ἀντέλλογον ἑτέρου τινος χρεωστουμένου παρὰ τοῦ ἀντιδίκου αὐτῷ, τοῦτο ἀντιτιθέναι, εἰ μὴ προσελεύσει χρήσεται, καὶ τὰ τῆς δίκης ἄνωθεν γυμνασθῇ. *Hoc est, qui ex caussa iudicati soluit, quamuis iniqua sententia sit, non modo non potest solutum simpliciter repetere, sed ne quidem in compensationem alterius rei ab aduersario ipsi debita, id opponere, nisi accesione vtatur, & lis iam antea quoque fuerit exercita.*

Ibid. tit. 4. cap. 1. mutilum & valde deprauatum sic restituendum. Μετάθεσίς ἐστι χρέους, τοῦ προτέρου χρέους εἰς ἑτέραν ἐνοχὴν, ἢ φυσικὴν μεταγωγὴ, ἐφ' ᾧ τὴν προτέραν ἀναιρεθῆναι. πᾶσα δὲ ἐνοχὴ διὰ τῆς ἐπερωτήσεως δύναται καινοποιεῖσθαι καὶ μεταφέρεσθαι; εἴτε πολιτική ἐστιν, εἴτε πραιτωρεία, εἴτε φυσική. καὶ εἴτε ἀπὸ τῆς ἐκ πράγματος ἀγωγῆς ἐστιν, εἴτε τῆς ἐξ ἐπερωτήσεως, ἢ τῆς ἐκ συναλλάγματος, ἵνα μέντοι ἡ δευτέρα ἐνοχὴ ἔρρωται ἢ πολιτικῶς ἢ φυσικῶς; ὡς ὅτε ἄνηβος χωρὶς αὐθεντίας ἐπιτρόπου ἐπερωτᾶται. *Nouatio est debiti prioris in aliam obligationem vel ciuilem vel naturalem traductio, vt prior perimatur. Omnis autem obligatio per stipulationem nouari transferrique potest, siue ciuilis sit, siue honoraria, siue naturalis. & siue sit ex re, siue ex stipulatione, siue ex contractu, dummodo secunda obligatio vel ciuiliter vel naturaliter teneat. Veluti, quum pupillus absque tutoris auctoritate stipulatur.*

Vide l. Nouatio 1. D. de nouationibus. Corruptè in edit. εἴτε πολιτική ἐστιν, εἴτε τῆς ἐξ ἐπερωτήσεως.

ἢ τῆς ἐκ συναλλάγματος, ἵνα μέντοι..

Ibid. pag. 82. tit. 4. cap. 2. mancum & mutilum sic restituendum. Ὁ τοῦ μέλλοντος χρόνου λαβὼν τόκους, δοκεῖ συμφωνεῖν, μὴ ἀνάγειν περὶ συμπληρώσεως τοῦ τοιούτου χρόνου περὶ τοῦ χρέους. κινῶν οὖν, ἐκβάλλεται δόλου παραγραφῇ. *Qui vsuras in futurum accipit, videtur conuenire se non petiturum ante completum tempus vsurarum præstitarum. petens igitur, doli exceptione repellitur.*

Vide l. Palam est. 2. D. de doli mali & metus exceptione. Corruptè in ed. legitur, Ὁ τοῦ μέλλοντος χρόνου περὶ τοῦ χρέους κινῶν, ἐκβάλλεται δόλου παραγραφῇ. pro quo male etiam Leuncl. in ora libri emendat. Ὁ τοῦ μέλλοντος χρόνου τόκους λαβὼν, καὶ περὶ.

Ibid. pag. 82. Scholion hoc valde deprauatum sic reponēdum. Ζήτει βιβλίον κϛ. τίτλον ε. κεφάλαιον ϛθ. θεμ. β. ὁ δανειστὴς οὐκ ἀναγκάζεται ἄλλου τόπου λαβεῖν ἐὰν ἐκ τούτου βλάπτηται. Ἀνάγνωθι καὶ νεαρὰν λ. κεφαλ. γ. ἐν ᾧ φησιν, ὅτι μὴ ἐχόντων χρυσίον τῶν χρεωστῶν, ἀναλαμβάνεται ὁ δανειστὴς τὰ κάλλιω τῶν πραγμάτων αὐτοῦ ὑπὸ διατίμησιν. καὶ νεαρὰν ξ. περὶ τοῦ μὴ ὑβρίζεσθαι τὰ λείψανα τῶν τελευτώντων παρὰ τῶν δανειστῶν. καὶ νεαρὰν λγ. τοῦ μηδένα δανείζοντα γεωργῷ κρατεῖν τὴν ἐκείνου γῆν. καὶ νεαρὰν ξε. τοῦ μὴ ἐξεῖναί τινι τοὺς κληρονόμους τοῦ τελευτήσαντος χρεώστου ἐντὸς τῶν ἐννάτων καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἐνοχλεῖν. καὶ νεαρὰν ρλδ. κεφαλ. θ. τοῦ μὴ κατέχεσθαι τὰ τέκνα τῶν χρεωστῶν εἰς ἐνέχυρον ἢ δουλικὴν ὑπηρεσίαν παρὰ τῶν δανειστῶν: μήτε γυναῖκα τῷ ἰδίῳ ἀνδρὶ συναινοῦσαν ἐν δανειακῷ γραμματείῳ

κατέχεσθαι. Ἀνάγνωθι καὶ βιβλ. ζ. τοῦ κώδικος, τίτλ. λθ. κεφ. ζ. ἐν ᾧ φησιν, ὅτι ὁ δανειστὴς κινεῖ, κατὰ μὲν τοῦ ἰδίου χρεώστου ἐντὸς μ. ἐτῶν τὴν ὑποθηκαρίαν. κατὰ δὲ ἐξωτικοῦ νεμομένου βοναφίδε τὸ ὑποκείμενον αὐτῷ κινεῖ ἐντὸς δέκα καὶ εἴκοσι ἐνιαυτῶν. εἰ γὰρ μάλα φίδε νέμεται, τουτέστι κακῇ πίστει, καὶ ἕως λ. καλῶς ἐνάγει αὐτῷ. ἐὰν δὲ κατὰ δανειστοῦ μεταγενεστέρου θελήσει κινῆσαι τὴν εἰρημένην ἀγωγὴν, τότε τῇ τεσσαρακονταετείᾳ μόνον περικλείεται, εἰ περίεστιν ὁ χρεώστης. εἰ γὰρ ἐτελεύτησεν, οὐ δύναται, εἰ μὴ ἐντὸς λ. ἐτῶν κινεῖν. ἰστέον ὅτι δὲ οὐ περικλείεται ὁ δανειστὴς τῇ τεσσαρακονταετείᾳ. τί γὰρ ὅτι κατὰ τοῦ χρεώστου κινεῖ κατέχοντος ὁ ὑπέθετο αὐτῷ; τότε γὰρ οὐκ ἐκβάλλεται χρονίᾳ οἱᾳδήποτε παραγραφῇ. ἐν δὲ τῷ η.. κεφαλαίῳ ὅτι περὶ τῶν ἐντόκων χρεῶν, ὁ τῆς τεσσαρακονταετίας χρόνος ψηφίζεται, οὐκ ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ συναλλάγματος, ἀλλ᾽ ἀφ᾽ οὗ ὁ τόκος ἄρξεται μὴ καταβάλλεσθαι. *Quære librum 26. tit. 5. cap. 94. them. 2. Creditor alia forma non cogitur accipere, si quod ex ea re damnum passurus sit. Lege & Nou. 4. cap. 2. in qua dicitur, debitoribus aurum debitum non habentibus, creditorem res debitoris præstantiores æstimatione facta capere. Item Nou. 60. Ne reliquiæ defunctorum contumeliis a creditoribus adficiantur. Et Nouel. 33. Ne qui mutuum dat agricolæ, terram eius retineat. Et Nou 115. Ne cuiquam liceat heredes defuncti debitoris ullo modo intra nouem dies inquietare. Et Nou. 134. cap. 9. Ne liberi debitorum a creditoribus in pignus vel seruile ministerium retineantur. Item ne marito consentiens uxor in instrumento mutui teneatur. Lege & lib.* VII. *Cod. tit. 39. cap. 7. in quo dicitur, creditorem posse aduersus debitorem suum intra 40. annos hypotherca*

riam mouere: verum aduerſus extraneum, bona fide rem obligatam ſibi poßidentem, intra 10. *vel* 20. *annos agere. Nam ſi mala fide poſſidet, etiam vſque ad annos* 30. *recte conuenitur. Si vero creditor aduerſus debitorem poſteriorem experiri actione dicta velit, tunc annis* 40. *tantum locus eſt, ſi debitor ſuperſtes fuerit. Nam ſi mortuus fuerit, non poteſt niſi intra* 30. *annum agere. Aliquando creditor præſcriptione annorum* 40. *non excluditur. quid enim ſi agat aduerſus debitorem id detinentem quod ſuppoſuerat? Tunc enim præſcriptione quacunque repelli nequit. Et in* 8. *cap. In debitis, in quibus vſuræ promiſſæ ſunt, tempus annorum* 30. *computatur, non illud quidem ab initio contractus, ſed ex quo vſuræ non ſolui ceperint.*

Ibid. tit. de confugientibus ad potentiorum patrocinium pag. 87. *ſic legendum*, τῆς τιμωρείας τὸ εἶδος, ἵνα μολίβδῳ πανταχόθεν περισφιγγόμενος, τουτέστι κλοιοφορῶν, ἢ πλυμαπιζόμενος, διηνεκῶς εἰς τὸ μέταλλον ἐκπέμπηται. *Supplicij ſpecies hæc eſt, vt vndique plumbo conſtrictus, hoc eſt, numellas geſtans, vel plumbatus, in metallum perpetuo detur.*

Vide l. vn. C. de his qui potentiorum nomine. vbi dicitur, *affecti plumbo perpetuis metallorum ſupplicijs deputentur*. Leuncl. in ora libri emendat ἢ πλυμβατιζόμενος. In Ms. adſcriptum hoc

ΣΚΟΚΙΟΝ,

Πλυμαπίζειν λέγεται, τὸ μολίβδινον κλοιὸν περιτιθέναι. βαρύτερος γὰρ ὁ μόλιβδος τοῦ σιδήρου. μολιβδίνους οὖν κλοιοὺς ἐπιτί-

ἐπιπίπτουν, τοῖς τοὺς πίτλους ἐπιτιθεῖσιν.

Ibid. pag. 88. tit. de eo qui vi doloue in ius vocatum eximit. cap. 5. sic restituendum, Ὁ ἀποσπάσας, οὐ τὸ διαφέρον δίδωσιν, ἀλλὰ τὴν γενομένην παρὰ τοῦ ἐνάγοντος τῆς δίκης διατίμησιν, διὰ τῆς ζημιούσης ἀγωγῆς, κἂν κατὰ συκοφαντίαν ἐνήγαγεν. ὀφείλει δὲ δεικνύναι ὁ ἐνάγων, ὡς διὰ τὸ ἀποσπασθῆναι οὐ πάρεστιν ὁ κληθείς. εἰ γὰρ πάρεστιν, ἀργεῖ ἡ ποινὴ αὕτη ἡ ζημιωτικὴ ἀγωγή, καὶ πολλῶν πλημμελησάντων, καθ' ἑκάστου δίδοται εἰς ὁλόκληρον: καὶ μένει ὁ ἀποσπασθεὶς ἐνεχόμενος. τότε δὲ κληρονόμοις δίδοται, ὅτε διέφερεν αὐτοῖς. οὔτε δὲ κατὰ κληρονόμων, οὔτε μετ' ἐνιαυτὸν δίδοται. *Qui vi eximit, non dat quod interest, sed quanti controuersa res ab actore æstimata est, per actionem pœnalem, etiamsi per calumniam lis mota sit. Debet autem docere actor, per hanc exceptionem factum quo minus in ius vocatus adsit. quippe si adsit, pœna cessat. Hoc pœnale iudicium, etiam quum plures deliquerint, in singulos datur in solidum: & nihilominus manet is, qui exemptus est, obligatus. Tunc autem heredibus datur, quum eorum interest. neque vero in heredes, neque post annum datur.*

Vide l. si per alium 5. D. Ne quis eum, qui in ius vocatus fuerit. Et nota Græcos voluisse singulos teneri in solidum hoc pœnali iudicio: quod in hac l. non dicitur: Ait enim Vlp. I C. *Hoc iudicium in factum est: & si plures deliquerint, in singulos dabitur.* Corrupte in ed. δεικνῦναι ὁ ἀνάγων. & καθ' ἑκάστου δίδοται: καὶ μένει. & τότε ὁ κληρονόμος δίδοται, ὅτε διέφερεν αὐτοῖς.

Ibid. tit. de diebus feriatis. pag.92. cap.13. mancum & valde deprauatum sic restituendum, Πᾶσα ἡμέρα ἔμπρακτος ἔστω. οἱ δὲ δύο μῆνες, καθ' ἕκαστον ἔτος πρὸς ἀνάπαυσιν τοῦ καμάτου συγκεχώρηνται: τουτέστιν ὁ τῶν θερινῶν καὶ ὁ τῶν τρυγητικῶν. καὶ ἐν τῷ ἰανουαρίῳ μηνὶ αἱ συνήθεις ἡμέραι ἔστωσαν ἄπρακτοι. καὶ ἡ γενεθλιακὴ ἑκατέρας ῥώμης ἡμέρα. χρὴ γὰρ ἐν ταῖς δύο ταύταις γενεθλίοις ἀργεῖν τὰ δικαστήρια, ὡς ἐκ τῶν δύο τούτων πόλεων ἐπινοηθέντα. καὶ ἑπτὰ δὲ πρὸ τοῦ πάσχα ἡμέραι, καὶ ἑπτὰ μετὰ τὸ πάσχα. καὶ αἱ τοῦ γενεθλίου τοῦ σωτῆρος ἡμῶν. καὶ αἱ τῶν ἐπιφανίων. καὶ ὅτε μνήμη τοῦ πάθους τῶν ἁγίων ἀποστόλων γίνεται, ἄπρακτοι ἔστωσαν, καὶ μηδεμία θέα ἐπιτελείσθω. καὶ τὴν κυριακὴν μὲν ὁμοίως ταύταις ταῖς ἡμέραις προσήκει τιμᾶσθαι. καὶ μηδὲ παρὰ τοῖς ἄρχουσιν ἢ χαμαιδικασταῖς ὑπόθεσις γυμναζέσθω. καὶ ἡ ἡμέρα καὶ ἡ γενεθλιακὴ τοῦ βασιλέως: ἢ καθ' ἣν ἀνηγορεύθη βασιλεὺς, ἄπρακτος ἔστω. ἐν δὲ ταῖς ιε. πασχαλίαις ἡμέραις, μηδὲ περὶ δημοσίων συντελειῶν, μηδὲ περὶ ἰδιωτικῶν χρεῶν ὑπόμνησις παραγέσθω τινί. *Omnes dies iuridici sunto. duo tamen menses annis singulis ad requiem laboris concessi sunt, nimirum qui messi vindemiæque sunt destinati. Et in Ianuario mense consueti dies feriati sunto. Item natalicius dies vtriusque Romæ. Nam hisce duobus natalibus iudicia quiescere debent: quum ab hisce duabus vrbibus inuenta sint. Item, dies septem vel ante vel post pascha. Et natalis seruatoris nostri, & Epiphaniorum, & quum memoria paßionis apostolicæ celebratur, dies feriati sunto: neque spectaculum vllum edatur. Par est, & dominicum diem perinde, vt illos, honorari: nec in eo vel apud iudices, vel arbitros vlla lis exercetor. Præ-*

terea dies natalicjus principis, aut quo princeps renuntiatus fuit, feriatus esto. In 15. vero paschalibus nec ob publica tributa, nec ob priuata debita submonitio cuiquam offeratur.

Vide l. Omnes dies 7. C. de feriis. Corrupte in ed. πρὸς ἀνάπαυσιν τοῦ . . . . βατου. Rectè Leuncl. in ora libri notauit restituendum χαμάτου. Vitiose etiam καὶ ζ. δὲ ἡμέραι πρὸ τοῦ πάσχα ἡμέρας, καὶ ζ. μετὰ τὸ πάσχα. καὶ τοῦ γενεθλίου. Et καὶ ὅτι μηνύμου τοῦ πάθους. Et περὶ δημοσίων συντελειῶν.

Ibid. tit. 18: de his qui testimonium dicere coguntur pag. 96. cap. 17. legitur. Καὶ ὅτι: πολλάκις τις ἐνάγει κατά τινος ὡς χρεωστουμένου παρ' αὐτοῦ. καὶ προσέφερεν αὐτοὺς γραμματεῖον. ὁ δὲ ἐναγόμενος ἔλεγε πάλαι καταβεβληκέναι . . . . τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ παρὰ τοῦ δανειστοῦ ἀκυρωσίαν. *Legendum & reponendum ex MS.* Καὶ ὅτι, πολλάκις τις ἐνάγει κατά· τινος ὡς χρεωστουμένου παρ' αὐτοῦ. καὶ προσέφερεν αὐτῷ γραμματεῖον. ὁ δὲ ἐναγόμενος ἔλεγε, πάλαι καταβεβληκέναι τὸ χρέος. καὶ ἀπαιτούμενος δεῖξαι ὅτι κατέβαλεν, ἔλεγεν ἢ μὴ εἰληφέναι ἀπόδειξιν ἢ ἀπολωλέναι τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ παρὰ τοῦ δανειστοῦ ἀκυρωσίαν. *Item, accidit sæpenumero, vt quis agat in aliquem, velut sibi debentem, nomenque proferat. reus vero iam olim se quidem soluisse dicat. & rogatus probare se soluisse, dicat aut se non accepisse probationem aut periisse datam sibi a creditore de irrita obligatione scripturam.*

Græci, quod obiter notandum, ἀκυρωσίαν hic interpretantur ἀντιπιλατίωνα, ἀποχὴν ἀκυροῦσαν τὴν

ἀποχὴν, acceptilationem, apocham irritam facientem obligationem.

IN LIBRVM VIII.

P*Ag.*101. *tit. de iudicum ſententiis cap.*38. *deprauatum & mancum ſic reponendum.* Εἰ ἐξ ἴσων δικαστῶν ἐναντίαι γίνωνται ψῆφοι, ἐπὶ μὲν ἐλευθερίας, τὰ ὑπὲρ αὐτῆς κρατεῖ. ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων κἂν ἐγκλήματα ὦσι, τὰ ὑπὲρ τοῦ φεύγοντος. εἰ δὲ εἰς διαφόρους ποσότητας κατεδίκασαν, ἡ ἐλάττων κρατεῖ. *Si per iudices numero pares diſſonæ ſententiæ proferantur, in liberali quidem cauſſa quæ pro libertate ſtatuta ſunt, obtinent: in aliis autem, licet criminales fuerint, quæ pro reo. Si diuerſis ſummis condemnarunt, minor obtinet.*

Vide l. Inter pares. 38. D. de re iudicata. Corrupte in ed. εἰ ἐξ ἴσων δικαστικῶν γίνωνται ψῆφοι. Et κἂν ἐγκλήματι ὦσι. Et κατεδίκασεν.

*Ibid. pag.*102. *cap.*76. *Sic emendandum,* Πρὸς καταβολὴν ὑπέρθεσιν αἰτοῦντα, ἐφησυχάζειν τῇ ἀποφάσει, φανερῶς ἀποδείκνυται: ὥσπερ ἐκεῖνος, ὅστις οἱῳδήποτε τρόπῳ τῇ ἀποφάσει ἐφησύχασεν. οὐδὲ γὰρ ἀνακαινίζεσθαι τὰ ἀποφανθέντα ἡ τῶν ἀποφάσεων ἀνέχεται αὐθεντία. *Ad ſolutionem dilationem petentem, adquieuiſſe ſententiæ manifeſte probatur: ſicut eum, qui quocumque modo ſententiæ adquieuerit. Nec enim inſtaurari finita, rerum iudicatarum auctoritas patitur.*

Vide l. Ad ſolutionem 5. C. de re iudicata.

Corrupte in ed. ὀκεῖνος οἱωδήποτε. pro quo Leunclau. ὅς οἱωδήποτε. Et οὐδὲ γὰρ ἀναγκάζεσθαι, pro quo male Leuncl. ἀνακεῖσθαι, in ora libri emendat.

IN LIBRVM IX.

P*Ag.112. tit. de condemnatis. & de re iudicata. cap.70. legitur*, Ἡ διάταξις κελεύει, ὥς τε πάντα δικαστὴν ἐν τῇ ἀποφάσει ἑαυτοῦ, κελεύειν τὸν ἡττηθέντα ἐν τῷ δικαστηρίῳ γινόμενα. . . . . ἔχοντος ἐξουσίαν αὐτοῦ τοῦ δικαστοῦ καὶ ὑπερβαίνειν τὴν δαπάνην, ἕως τῆς δεκάτης μοίρας τῶν δαπανηθέντων. *Legendum & reponendum ex MS.* Ἡ διάταξις κελεύει, ὥς τε πάντα δικαστὴν ἐν τῇ ἀποφάσει ἑαυτοῦ, κελεύειν τὸν ἡττηθέντα διδόναι τὰ δαπανήματα πάντα τὰ ἐν δικαστηρίῳ γινόμενα, ἔχοντος ἐξουσίαν αὐτοῦ τοῦ δικαστοῦ καὶ ὑπερβαίνειν τὴν δαπάνην ἕως τῆς δεκάτης μοίρας τῶν δαπανηθέντων. *Constitutio præcipit, vt quiuis iudex in sententia sua iubeat victum præstare sumptus factos in iudicio: Ipso etiam iudice potestatem habente transcendendi sumptum, ad decimam vsque partem eorum, quæ impensa sunt.*

Sic hanc constitutionem ex libris βασιλικῶν edidit clarissimus IC. Cuiacius lib.12.obseruat. cap.1. Leunclau. in marg. notat hæc verba δαπανήματα παρέχειν hanc lacunam replere debere. Quam feliciter videbunt qui lectionem hanc MS.Regij & Cuiaciani perpendent.

Ibid. pag.116. tit.5. de debito fiscali. cap.19. scri-

pium est, χρεωστῶν τις ἀπὸ τῆς κατὰ τῶν ἐπιτρόπων ἀγωγῆς, ὑπέθετο τὰ ὄντα καὶ τὰ ἐσόμενα· καὶ δανεισάμενος παρὰ τοῦ δημοσίου ἐπὶ ὑποθήκῃ . . . . ἐκαινοποίησεν τὸ πρότερον χρέος, ἀναλαβὼν τὰς ὑποθήκας. προτιμᾶται τοῦ δημοσίου ἐφ' οἷς εἶχεν ὁ χρεώστης καὶ ἐφ' οἷς ἐπεκτήσατο. *Scribendum & legendum vt in MS.* χρεωστῶν τις ἀπὸ τῆς κατὰ τῶν ἐπιτρόπων ἀγωγῆς, ὑπετέθετο τὰ ὄντα καὶ τὰ ἐσόμενα: καὶ δανεισάμενος παρὰ τοῦ δημοσίου ἐπὶ ὑποθήκῃ, ἐκαινοποίησε τὸ πρότερον χρέος ἀναλαβὼν τὰς ὑποθήκας. ἤγουν, μνήμην τῶν ὑποθηκῶν καὶ αὖθις ποιησάμενος. προτιμᾶται τοῦ δημοσίου ἐφ' οἷς εἶχεν ὁ χρεώστης καὶ ἐφ' οἷς ἐπεκτήσατο. *Quidam ex actione tutelæ debens, obligauit pignori bona quæ habebat, quæque habiturus esset. Postea mutuatus a fisco pecuniam sub eadem hypotheca nouauit prius debitum hypothecas repetendo, id est, mentionem hypothecarum denuo faciendo. Præfertur fisco prior, tum in rebus quas debitor habuit, tum quas deinceps acquisiuit.*

Ibid. pag. 117. cap. 34. Sic emendandum est, ὁ προγενέστερος δανειστὴς γενικὴν ὑποθήκην ἔχων, κρείττων ἐστὶ τοῦ ἰδικὴν μετ' αὐτὸν ὑποθήκην λαβόντος. ὥστε οὖν ἀγοράζων παρὰ τοῦ προτέρου, οὐκ ὀχληθήσεται τούτου χάριν παρὰ τοῦ μεταγενεστέρου. *Prior creditor, qui generalem hypothecam habet, potior est creditore, qui specialem post eum hypothecam accepit. Quapropter qui a priore comparat, a posteriori hoc nomine non inquietabitur.*

Vide l. si generaliter 6. C. qui potiores in pign. habeantur. Corrupte in ed. δανειστὴς γενικὴν ὑποθήκην λαβών, κρείττων ἐστὶ τοῦ δίκην. Pro quo male

Leuncl. in ora libri emendat, κρείττων ἐστὶ τοῦ δανει-στοῦ, vt cuiuis ex d. l. innotescere potest. Dicit enim, priorem creditorem generalem hypothecam habentem potiorem esse posteriore qui specialem accepit.

Ibid, pag. 117. cap. 40. legitur. Καὶ ἐν ταῖς ὑποθή-καις προτιμᾶται προὶξ τῶν μεταγενεστέρων δανειστῶν: κἂν ἀναλυθῶσι τὰ πράγματα τῆς γυναικὸς, καὶ παῖδας μὴ ποιήσῃ: ἐξῃρημένης προτέρας προικός. ἐνταῦθα γὰρ ἡ . . . . προτιμᾶται. Legendum & scriben-dum ex MS. Καὶ ἐν ταῖς ὑποθήκαις προτιμᾶται ἡ προὶξ τῶν προτέρων δανειστῶν. κἂν ἀναλωθῶσι τὰ πράγ-ματα τῆς γυναικὸς, κἂν παῖδας μὴ ποιήσῃ, ὑπεξῃρημένης τῆς προτέρας προικὸς. ἐνταῦθα γὰρ ἡ προτέρα προτιμᾶται. *Etiam in hypothecis dos creditoribus anterioribus præ-fertur, licet res mulieris dißipatæ sint, & liberos ipsa nõ progenuerit: excepta priori dote. nã heic prior præfertur.*

IN LIBRVM X.

P*Ag. 121. tit. de in integrum restitutionibus cap. 28. legitur*, Πάντες . . . κως οἱ ἐξ ἀνάγκης ἀπολιμ-πανόμενοι, ἀποκαθίστανται. *Legendum vt in MS.* Πάντες γενικῶς οἱ ἐξ ἀνάγκης ἀπολιμπανόμενοι, ἀποκαθίστανται. *Generaliter omnes qui ex neceßitate absunt, restituũtur.*
Sic etiam in marg. rectè restituit Leunclau.

Ibidem, pagina 122. tit. de vi. cap. 15. legitur, Ὁ βιασάμενος, οὐκ ἔστι κλέπτης, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ὁ ἅρ-παξ ἀναιδὴς ἐστὶ κλέπτης. τὸ διαφερόμενον τετραπλασιάζε-ται: ὅθεν ἐὰν χρεωστῶν τεσσαράκοντα νομίσματα, κατὰ βίαν

. . . . τριακόσια τὰ σξ. μόνα τετραπλασιάζεται. πολλῶν βιασαμένων, ἐὰν ὁ εἷς ἀναχθεὶς ἀποκαταστήσῃ πρὸ ψήφου τὸ πρᾶγμα: καὶ μετὰ τὴν ψῆφον δῷ τὸ τετραπλοῦν, ἐλευθεροῦνται οἱ ἄλλοι. εἰ δὲ μὴ τὸ πᾶν παρήχθη, ἐνέχονται ἐπὶ τῷ ἐλλείποντι. τὸ αὐτὸ λέγομεν καὶ ἔνθα ἕτερος μὲν ἐβιάσατο: ἕτερος δὲ τὸ πρᾶγμα ἔχει. ἐὰν δοῦλοι βιάσωνται, καὶ τὸ πρᾶγμα πρὸς τὸν δεσπότην ἔθη, ἐνάγεται καὶ περὶ τοὺς δούλους καὶ οἰκείῳ ὀνόματι. καὶ εἰ μὲν τὸ πρᾶγμα ἢ τετραπλοῦν παράσχῃ, συμβάλλεται τοὺς δούλους, οὐδὲν ἧττον ἐνάγεται, εἰ περιῆλθεν εἰς αὐτὸν τὸ πρᾶγμα. *Non solum ex MSS. lacunam huius capitis repleuimus, verum etiam totum caput deprauatum valde & mutilum hoc modo restituimus.* Ὁ βιασάμενος οὐκ ἔστι κλέπτης, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ὁ ἅρπαξ ἀναιδής ἐστι κλέπτης. τὸ διαφέρον μόνον τετραπλασιάζεται: ὅθεν ἐὰν χρεωστῶν τεσσαράκοντα νομίσματα, κατὰ βίαν ὁμολογήσω καὶ καταβάλω, τὰ σξ. μόνα τετραπλασιάζεται. πολλῶν βιασαμένων, ἐὰν ὁ εἷς ἐναχθεὶς ἀποκαταστήσῃ πρὸ ψήφου τὸ πρᾶγμα: καὶ μετὰ τὴν ψῆφον δῷ τὸ τετραπλοῦν, ἐλευθεροῦνται οἱ ἄλλοι. εἰ δὲ τὸ μὴ πᾶν παράσχῃ, ἐνέχονται ἐπὶ τῷ ἐλλείποντι. τὸ αὐτὸ λέγομεν καὶ ἔνθα ἕτερος μὲν ἐβιάσατο: ἕτερος δὲ τὸ πρᾶγμα ἔχει. ἐὰν δὲ δοῦλοι βιάσωνται, καὶ τὸ πρᾶγμα πρὸς δεσπότην ἔλθῃ, ἐνάγεται καὶ περὶ τῶν δούλων καὶ οἰκείῳ ὀνόματι. καὶ εἰ μὲν τὸ πρᾶγμα ἢ τὸ τετραπλοῦν παράσχῃ, συμβάλλεται τοῖς δούλοις. εἰ δὲ τῇ περὶ δούλων ἐναχθεὶς, ἐκδόσει τοὺς δούλους, οὐδὲν ἧττον ἐνάγεται, εἰ περιῆλθεν εἰς αὐτὸν τὸ πρᾶγμα. *Qui vim intulit, non est fur: quamuis qui rapuit, fur impudens est. Quod interest, quadruplatur solum. Ideo si quadraginta debens, per vim promisero trecenta & soluero, ducenta*

sexaginta duntaxat quadruplantur. Si plures metum adhibuerint, & vnus conuentus rem ante sententiam restituerit, aut post sententiam quadruplum dederit, cæteri liberantur. Quod si totum non fuerit præstitum, in id quod deest tenentur. Idem dicimus & quum alter metum adhibuit, alter rem habet. Sed si serui metum adhibuerint, & res ad dominum peruenerit: & noxaliter, & suo nomine conuenitur. Et si quidem rem vel quadruplum præstiterit, proderit & seruis. si vero noxali conuentus, seruos noxæ dederit, nihilominus ipse conuenitur, si ad eum res peruenit.

Vide l. Item si cum. 14. §. 12. & l. Quod diximus 15. D. Quod metus causa gestum erit.

Ibid. tit. 3, cap. 57. sic legendum, ἐάν τις τοῦ ἢ δημοσίου, ἢ ἄλλου τινὸς νεμομένου πρᾶγμα δίχα δικαστικῆς κελεύσεως βίᾳ ἀφέληται αὐτό· εἰ μὲν δεσπότης ἐστὶν, ἐκπεσεῖται αὐτοῦ. εἰ δὲ ἀλλότριον ᾖ, οὐ μόνον αὐτὸ δίδωσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀποτίμησιν αὐτοῦ τῷ τὴν ἁρπαγὴν ὑπομείναντι. *Si quis vel fisci, vel alterius alicuius possidentis rem absque iussu iudicis violenter ademerit: si quidem dominus est rem amittit: sin aliena res erat, non solum eam reddit ei, qui rapinam passus est, verum etiam ipsius æstimationem.*

Vide l. si quis in tantam. 7. C. vnde vi. Corruptè in ed. legitur, νεμομένου πράγματα δίχα δικαστῆς κελεύσεως βία ἀφέληται αὐτό.

Ibid. pag. 124. tit. 23. cap. 1. Οὔτι βία ἐστὶ τὸ πρᾶξαι τι ἐναντίον ὅπερ ἐκωλύετο· κἂν μικροῦ λίθου βολῇ κωλυθῇ·

κἂν ἀπὸ διαμαρτυρίας: καὶ ἐπιμείνη ποιῶν. κἂν ὀφείλων κωλυθῆναι, ἐμηχανήσατο τινὰ μὴ κωλυθῆναι: τὸ αὐτὸ κἂν κωλυθεὶς ἐνδέδωκε, μετὰ δὲ....................... .... ἢ κατ᾽ ἄλλην εὔλογον αἰτίαν. Restituendum ex MS. & scribendum, Ὅτι βία ἐστὶ, τὸ πρᾶξαί τι ἐναντίον ὑπὲρ ἐκωλύετο: κἂν μικροῦ λίθου βολῇ κωλυθῇ: κἂν ἀπὸ διαμαρτυρίας, καὶ ἐπιμείνη ποιῶν: κἂν ὀφείλων κωλυθῆναι, ἐμηχανήσατο τινὰ μὴ κωλυθῆναι. τὸ αὐτὸ κἂν κωλυθεὶς ἐνδέδωκε, μετὰ δὲ τοῦτο τὰ αὐτὰ ποιεῖ, μὴ ἐπιτραπεὶς παρ᾽ ἐμοῦ, ἢ κατ᾽ ἄλλην εὔλογον αἰτίαν. *Vis est facere quid, contra, quam prohibitum sit: Etsi quis exigui lapilli iactu sit prohibitus: Etsi per detestationem, & facere perseuerauerit: etsi quum prohiberi deberet, molitus est ne prohiberetur. Idem est, si prohibitus destiterit, postea vero hæc eadem fecerit, non iussus a me, vel qua alia iusta caussa.*

Vide l. Prætor ait.1.§.2. & 3. & l.Vi facit. 20. D.quod vi aut clam.

Ibid.cap.11. sic reponendum, Ὁ καταδικασθεὶς τῷ περὶ βίας ἰδιωτικῆς νόμῳ, καὶ εἰς τὸ τρίτον τῆς οὐσίας δημεύεται, καὶ οὔτε συγκλητικὸς, ἢ ἄρχων γίνεται, ἢ ἄλλην ἀρχὴν μετέρχεται. *Damnati lege de vi priuata, tertia pars bonorum publicatur, & neque senator, neque magistratus fit, nec alium honorem capit.*

Vide l.de vi priuata.1. D.ad legem Iuliam de vi priuata. Corruptè in ed. ἢ ἄλλην μετέρχεται νομήν. pro quo Leuncl. in ora libri emendat τιμήν.

Ibid.cap.12. sic legitur, Ὁ χωρὶς ἄρχοντος........

.... προπετῶς τοῖς πράγμασι τοῦ χρεώστου, ἐκπίπτει τοῦ χρέους, καὶ δημεύεται εἰς τὸ τρίτον τῆς οὐσίας, καὶ ἀτιμοῦται. *Restituendum ex MS. & legendum,* Ὁ χωρὶς ἄρχοντος ἐπιβὰς προπετῶς τοῖς πράγμασι τοῦ χρεώστου, ἐκπίπτει τοῦ χρέους, καὶ δημεύεται εἰς τρίτον τῆς οὐσίας, καὶ ἀτιμοῦται. *Qui sine magistratu temere res debitoris inuadit, debitum amittit, & tertia bonorum parte multatur, & infamis fit.*

Vide l. Si creditor 8. & l. Creditores 7. D. ad leg. Iuliam de vi priuata. Ratio huius dicti hæc est ex decreto Diui Marci, quod retulit Callistratus in d. l. Creditores, & l. exstat 13. D. Quod metus causa. vis non solum est, si homines vulnerentur: vis est & tunc, quoties quis id quod deberi sibi putat, non per iudicem reposcit.

Ibid. cap. 13. mutilum & valde deprauatum sic restituendum, Ἐὰν βία γένηται καὶ συμβῇ φόνον γενέσθαι, εἴτε ἐκ τῶν βιασαμένων, εἴτε ἐκ τῶν βιασθέντων, ὑποκείσθω τῇ κολάσει ἐκεῖνος ὁ τὴν βίαν ἐπαγαγεῖν ζητήσας. αὐτὸς γὰρ αἴτιος γέγονε τοῦ φόνου. καὶ ὅτι ὅταν οἰκέτης διελεγχθῇ βίαν πεποιηκὼς, ἢ διὰ οἰκείας ὁμολογίας, ἢ διὰ μαρτύρων, ἐὰν παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου τοῦτο ἐτόλμησεν, αὐτὸς τιμωρηθήσεται. εἰ δὲ γνώμῃ τοῦ δεσπότου, αὐτὸς μὲν μεταλλευθήσεται, ὁ δὲ δεσπότης αὐτοῦ, εἰ μὲν ἔστιν ἐν ἀξιώματι ἢ τιμῇ, ἀτιμοῦται, καὶ τῆς ἀξίας ἤτοι τιμῆς ἐκπίπτει. εἰ δὲ εὐτελὴς ᾖ, ἢ ἄλλως ἄτιμος, ἢ εὐϋπόληπτος μὲν ἐστι, φαίνεται δὲ ταύτην τὴν βίαν πολλάκις ἁμαρτήσας, τὴν διηγορευμένην κατὰ τῶν βιαίων τιμωρείαν ὑποστήσεται. εἰ δὲ ὁ ἄρχων τὴν ἐλεγχθεῖσαν παρ' αὐτοῦ βίαν παρείδῃ, ἢ μετριώ-

προν τιμωρήσεται, ἀτιμοῦται. *Si vis fiat, & cædem fieri contingat, siue ab iis qui vim inferunt, siue ab iis qui patiuntur: ille supplicio subiiciatur, qui vim inferre tentauit: Ipse enim cædi caussam dedit. Item, quum seruus vim fecisse probatur, vel per propriam confeßionem vel testium, siquidem inscio domino id ausus fuerit, ipse punietur: si vero voluntate domini: ipse quidem in metallum damnatur, dominus autem ipsius, si quidem est in dignitate ac honore positus, infamis fit, & dignitatem honoremque amittit: si vero vilis est, aut alias infamis, vel existimationis quidem probæ est, verum apparet, eum vim sæpius commisisse, statutam in violentos pœnam sustinebit. Si vero magistratus probatam apud se vim neglexerit, aut mitius coercuerit, infamia notatur.*

Vide l. Quoniam multa. 6. & l. Seruos qui. 8. C. ad legem Iuliam de vi publica. Corrupte in ed. καὶ ὅτι οἰκέτης δειχθῇ βίαν πεποιηκώς, ἐὰν παρὰ γνώμλω. Et, εἰ μετεώτερον τιμωρήζεται. rectè Leuncl. in ora libri notauit deesse, ἀτιμοῦται.

Ibid. pag. 125. tit. 54. cap. 18. sic scribendum, Ὁ βιασάμενος ἢ περιφρονήσας τῶν ἐκκλησιαστικῶν προνομιῶν, πέντε χρυσοῦ λίτρας ζημιούσθω. *Qui vim fecerit, aut contempserit ecclesiastica priuilegia, quinque libris auri mulctator.*

Ibid. tit. de metu cap. 5. Ὅτι φόβον οὐ τὸν τυχόντα δεχόμεθα, ἀλλὰ τὸν ἀπὸ μεγάλης κακοθελείας, καὶ τὸν δυνάμενον ἄνδρα τίμιον, οὐ μόνον .... καταπλῆσαι.

Restituendum ex MS. Οὐ φόβον οὐ τὸν τυχόντα δεχόμεθα, ἀλλὰ τὸν ἀπὸ μεγάλης κακοθελείας, καὶ τὸν δυνάμενον ἄνδρα τίμιον, οὐ μὴν μάταιον καταπλῆσαι. *Metum non quemlibet accipimus, sed maioris malitatis: & qui etiam virum grauem non vanum terrere poßit.*

In hoc cap. sensum duarũ legum 5. nempe & 6. quod metus causa gestum. expresserunt Græci. In 5. rectè maioris malitatis legi docuit olim Clariss. IC. Cuiacius. Excerpta ex glossis vet. Malitas, κακία. Perperam qui mali, aut calamitatis, aut malignitatis reponere voluerunt.

Ibid. cap. 13. sic emendandum. Ἡ διὰ φόβον αἰτίασις μετὰ ἐνιαυτὸν, εἰς τὸ ἁπλοῦν δίδοται, ὅτε μὴ ὕπεστιν ἑτέρα ἀγωγή. ὅθεν ὁ κληρονόμος τοῦ βιασθέντος ἔσω μὲν ἐνιαυτοῦ εἰς τὸ τετραπλοῦν ἔχει τὴν διὰ φόβον αἰτίασιν. μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν, οὔτε εἰς τὸ ἁπλοῦν. ἔχει γὰρ τὴν περὶ τῆς κληρονομίας νομῆς ἀγωγὴν κατὰ τοῦ βιασαμένου. βιαίαν γὰρ νομὴν οὗτος νέμεται. ὡς ἔχουσα δὲ ἡ διὰ φόβον αἰτίασις πραγματικὸν παντοῖον ἐκβιβασμὸν, δίδοται διαδόχοις. *Actio metus causa post annum in simplum datur, si alia nulla subsit actio. Vnde heres eius, cui vis admissa est, intra annum quidem experiri metus causa in quadruplum potest: post annum vero, nec in simplum. habet enim actionem petentem hereditatis possessionem, aduersus eum, qui vim intulit. nam is vi possessionem detinet. Datur autem actio metus caussa successoribus ideo, quod omnem rei persecutionem habeat.*

Sic in l. Item si cum 14. D. Quod metus causa. Vlpianus I C. ait, Post annum in simplum

actionem prætor pollicetur : ſed non ſemper, ſed cauſſa cognita. In cauſæ autem cognitione verſatur, vt ſi alia actio non ſit, tunc hæc detur. Corruptè in ed. εἰς τὸ διπλοῦν δίδοται. pro quo Leuncl. rectè in ora libri emendauit, ἁπλοῦν. Et βίᾳ γὰρ νομῇ οὗτος νέμεται. pro quo Leuncl. correxit, βία γὰρ νομὴν οὗτος νέμεται. Fortè in ipſius MS. ſcriptum fuit, βιαίᾳ γὰρ νομῇ οὗτος νέμεται, vt in vno ex MSS. Regiis reperi.

Ibid.tit.de minoribus pag.133.cap. 48.ſic reſtituendum, Ἐὰν ὁ ἀγοράσας παρὰ νέου δοῦλον ἐλευθερώσῃ αὐτόν, ἀργεῖ μὲν ἡ ἀποκατάστασις: ἔχει δὲ κατὰ τοῦ ἀγοραστοῦ ὁ νέος ἀγωγὴν εἰς τὸ διαφέρον. *Si qui emit ſeruum a minore, manumiſerit eum: reſtitutio quidem ceſſat, ſed aduerſus emptorem in id, quod intereſt ſua, minor actionem habet.*

Vide l. Minor ſi in id.48. §. 1. D. de minoribus. Corruptè in ed. Ἐὰν ὁ ἀγοράσας παρὰ νέου ἐλευθερώσῃ αὐτόν. pro quo Leuncl. emendat, ἐὰν ὁ ἀγοράσας δοῦλον παρὰ νέου ἐλευθερώσῃ αὐτόν.

Ibid. pag.134.tit.12. mutilum & mancum ſic reſtituimus, Ἀνάγνωθι καὶ τίτλον ιϛ. ἐν ᾧ φησίν, ὅτι κατὰ τῆς ἰδίας πράσεως, εἰ καὶ ὅρκον ἐπαγάγωσιν, ἀποκαθίστανται. Ὅτι ἐὰν τινα πράγματα πρὸ τῶν γάμων μετὰ τῆς πρεπούσης συμμετρείας ὁ ἐλάττων τῶν κε. ἐνιαυτῶν, ἐν τῷ καιρῷ τῆς μνηστείας παρόντος αὐτῷ τοῦ κουράτορος τῇ μνηστῇ ἐδωρήσατο, οὐκ ἀνακαλοῦνται. Καὶ ὅτι τὸ δωρηθὲν παρὰ τοῦ πατρὸς τῷ αὐτεξουσίῳ ἀφήλικι, οὐδὲ

συναινοῦντος τοῦ ἀφήλικος δύναται ὁ πατὴρ ἑτέρῳ δωρεῖσθαι. *Legito & tit.12. in quo dicuntur, restitui aduersus venditionem propriam, etiamsi iuramentum præstiterint. Item, si quæ res ante nuptias congruenti moderatione a minore viginti quinque annis sponsaliorum tempore, etiam curatore præsente tibi donatæ sunt, non reuocantur. Item, donatum a patre minori emancipato, ne consentiente quidem minore, pater alteri donare potest.*

Vide l.1.& 2.C.si aduersus donationem. Corrupte in ed. legitur, καὶ ὅτι ἀνὴρ ὁ ἐλάττων. Et τῷ αὐτεξουσίῳ ἀφήλικος δύναται. pro quo Leuncl. emendat, τῷ αὐτεξουσίῳ ἀφήλικι οὐ δύναται.

IN LIBRVM XI.

PAg. 138. *tit. de pactis cap.*1. Σύμφωνόν ἐστι, δύο ἢ τριῶν εἰς ταυτὸν ἢ πλειόνων συνέλευσις εἰς τὸ ἀρεστὸν καὶ συναίνεσις. τὸ δὲ τῆς συναινέσεως ὄνομα, γενικόν ἐστι φερόμενον πρὸς πᾶσαν .... γινομένην ἐπὶ συστάσει ἐνοχῆς καὶ διαλύσει. *Legendum vt in MS.* Σύμφωνόν ἐστι, δύο ἢ τριῶν εἰς ταυτὸν ἢ πλειόνων συνέλευσις εἰς τὸ ἀρεστὸν καὶ συναίνεσις. τὸ δὲ τῆς συναινέσεως ὄνομα, γενικόν ἐστι, φερόμενον πρὸς πᾶσαν συναίνεσιν γινομένην ἐπὶ συστάσει ἐνοχῆς καὶ διαλύσει. *Pactum est duorum, vel trium, vel plurium in idem placitum conuentio & consensus. Conuentionis autem nomen generale est, pertinens ad omnem consensum, qui fit obligationis contrahendæ vel transactionis gratia.*

*Ibid. pag.*140. *cap.*10. Ἐὰν ὑποβληθῇ τῷ συμφώνῳ ποινὴ, ἐπιλογὴν ἔχει ὁ ἐπερωτήσας, ἢ τῇ ἐπερωτήσει χρή-

σασθαι, ἢ τῇ παραγραφῇ, καὶ ποιῆσαι τῆς ποινῆς .... ἐν ἀτονίᾳ τοῦ συμφώνου παραγραφῆς, ἁρμόζει ἡ τοῦ δόλου ὡς ἐπίπαν. *Reponendum ex MS.* Ἐὰν ὑποβληθῇ τῷ συμφώνῳ ποινή, ἐπιλογὴν ἔχει ὁ ἐπερωτήσας, ἢ τῇ ἐπερωτήσει χρήσασθαι, ἢ τῇ παραγραφῇ, καὶ ποιῆσαι τῆς ποινῆς ἀποχήν. ἐν ἀτονίᾳ τοῦ συμφώνου παραγραφῆς, ἁρμόζει ἡ τοῦ δόλου ὡς ἐπίπαν. *Si pacto pœnæ stipulatio subiecta fuerit, electionem habet qui stipulatus est, vel ex stipulatu agendi, vel utendi exceptione, ac pœnæ acceptionem faciendi. Deficiente pacti exceptione, plerumque doli competit.*

Vide l. Rescriptum 10. D. de pactis.

Ibid. tit. de ambiguis & obscuris verbis pag.148. ad hæc verba, Μετὰ ψῆφον ἐῤῥωμένην *adscriptum hoc*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Ἐῤῥωμένην φησί, τὴν ἐκκλήτῳ δοκιμασθεῖσαν, ἢ τὴν μὴ ἐκκλητευομένην, διὰ τὸ παρελθεῖν τὸν χρόνον τῆς ἐκκλήτου, ἤτοι τὴν διετίαν. ἡ γὰρ ἔκκλητος ἐντὸς διετίας ὀφείλει δίδοσθαι, καὶ ἐντὸς ταύτης τελεῖσθαι.

Ibid. c. 42. Ὁ διαβαλὼν χάρτην ὡς πλαστόν, καὶ ὅμως

. . . .

μετὰ ταῦτα τὴν διάλυσιν ἀνατρέπει. *Legendum & restituendum ex MS.* Ὁ διαβαλὼν χάρτην ὡς πλαστόν, καὶ ὅμως μετὰ ταῦτα διαλυσάμενος, οὐ δύναται μετὰ ταῦτα τὴν διάλυσιν ἀνατρέπειν. *Qui accusauit instrumentum quasi falsum, & tamen transegit, non potest postea transactionem rescindere.*

Ibid.

IN LIBRVM XII.

P*Ag.148. tit. de ſocietate cap.2.* Ἐν τῇ κοινωνίᾳ τὰ πράγματα παραχρῆμα τῶν συνδιασαόντων πάντα γίνεται κοινά, ὡς σιωπηρῶς παραδεδομένα, πλὴν τῶν χρεῶν. *Legendum vt in MS.* Ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν πραγμάτων πάντων, παραχρῆμα τῶν ἄλλων συνδιασαόντων, πάντα γίνεται κοινά, καὶ εἰ μὴ παραδοθῶσιν, ὡς σιωπηρῶς παραδεδομένα, πλὴν τῶν χρεῶν. *In ſocietate omnium bonorum res inter contrahentes continuo fiunt omnes communes, etſi tradita non fuerint, vt tacite tamen tradita, exceptis nominibus.*

Vide l.1.2.3.D.pro ſocio.

Ibid.pag.149. cap.17. poſt hæc verba, καὶ ζημία κοινὴ additur in MS.& legitur, Ὁ κοινωνὸς τοῦ κοινωνοῦ μου, οὐκ ἔστι μου κοινωνός. ἐν τῇ συστάσει τῆς κοινωνίας, οὐδὲν δεῖ περὶ ἀπαγορεύσεως συμφωνεῖν. κατὰ φύσιν γὰρ τῆς κοινωνίας μενούσης, ὁ παρὰ καιρὸν ἀπαγορεύσας ἐνέχεται. *Socius ſocij mei non eſt meus ſocius. In coitione ſocietatis nihil attinet de renuntiatione paciſci. nam ex natura ſocietatis conſtantis ille tenetur, qui intempeſtiuè renuntiauerit.*

In edit. deeſt verbum μενούσης, vt & prima periodus. Vide l.17.D. pro ſocio.

Ibid.cap.25. Τὰ ἐξ οἰκείας συμβαίνοντα ἐπιγινώσκει ὁ κοινωνός, καὶ ἐν πολλοῖς ἑτέροις ὠφέλειαν. οὐδὲ γὰρ συλλογίζεται τῷ κέρδει ἡ ἀμέλεια. *Sine ſenſu. Reſtituendum ex MS. & legendum,* Τὰ ἐξ οἰκείας ἀμελείας συμβαί-

νοντα, ὅτι ἐπιγινώσκει ὁ κοινωνὸς, κἂν ἐν πολλοῖς ἑτέροις ὠφέλησεν. οὐδὲ γὰρ συλλογίζεται τῷ κέρδει ἡ ἀμέλεια. *Quæ ex ipsius negligentia accidunt, ſocius agnoſcit, licet in multis aliis profuerit. Nec enim cum lucro negligentia compenſatur.*

Vide l. 25. & 26. D. eod.

IN LIBRVM XV.

T*It. de furto a liberis & ſeruis commiſſo cap. 1. pag.* 166. Ἐὰν κλαπῇ τι ἐν καπηλείῳ, ἢ ἐν πανδοχείῳ παρὰ τῶν ὄντων ἐν αὐτοῖς: εἴτε συμβουλῇ καὶ συνεργίᾳ τοῦ προεστῶτος, εἴτε . . . . ἐξουσίαν ἔχει ὁ κλαπείς. *In MSS. legitur,* Ἐὰν κλαπῇ τι ἐν καπηλείῳ ἢ ἐν πανδοχείῳ παρὰ τῶν ὄντων ἐν αὐτοῖς, εἴτε συμβουλῇ καὶ συνεργίᾳ τοῦ προεστῶτος, ἐξουσίαν ἔχει ὁ κλαπείς. *Si quid ſubripiatur in caupona, vel ſtabulo, ab iis qui in eo ſunt, ſiue conſilio & ope illius, qui præeſt, in eius eſt poteſtate cui furtum factum eſt, &c.*

Vide l. vn. D. furt. aduerſ. naut. in qua hæc verba leguntur, ſiue eorum cuius, qui in ea naui nauigandi cauſa eſſet: quæ quidem in hoc capite deeſſe videtur, & notatu digna ſunt: nautas enim deſignant: Nam, vt ait d. l. vn. *Nauigandi cauſa accipere debemus eos qui adhibentur, vt nauis nauiget, hoc eſt nautas*: & l. Ait prætor. 1. D. Nautæ caupones ſtabularij, *nautæ appellantur omnes, qui nauis nauigandæ cauſa in naue ſunt.*

Ibid. tit. 22. cap. 7. ſic emendandum, Ἀνάγνωθι καὶ

τίτλον κβ. κεφ. ζ. ἐν ᾧ φησιν. Οἱ ἀπὸ σάκκων κλέπτοντες, ἢ διαίταις ἀλλοτρίαις διὰ τὸ κλέψαι ὑπεισιόντες, ὑπὲρ τοὺς κλέπτας τιμωροῦνται: καὶ ἢ πρὸς καιρὸν δίδονται εἰς δημόσιον ἔργον, ἢ ῥοπαλίζονται καὶ ἀπολύονται, ἢ πρόσκαιρως ἐξορίζονται. *Qui ex ſaccis furantur, vel aliena cenacula furandi cauſſa ingrediuntur, plus quam fures puniuntur, & vel ad tempus in opus publicum dantur, vel fuſtibus caſtigantur & dimittuntur, vel ad tempus relegantur.*

Vide l. ſaccularij. 7. D. de extraordinariis criminibus. Saccularij ſunt, vt ait Vlp. IC. in d. l. qui vetitas in ſacculo artes exercentes partem ſubducunt, partem ſubtrahunt. Derectarij appellantur hi qui in aliena cenacula ſe dirigunt furandi animo. De pœna his impoſita vide etiam l. De his. 1. D. de effractoribus. Gloſſæ vett. Defectarij, lib. de officio proconſulis, εἰσποιηταὶ legendum Derectarij, vt in d. ll. 7. & 1. legitur, quas forſitan notauit auctor vett. gloſſarum: ſunt enim ambæ ex libris Vlpiani de officio proconſulis, qui aliquando in illis gloſſis citantur. Sic paulo poſt in iiſdem legitur, Derectarius, θυρεπανοίκτης, ἐπισπαστής, καταπέρατος. Derectarius, ὁ εἰς τὰς ἀλλοτρίας ἕνεκεν τοῦ κλέψαι εἰσερχόμενος οἰκίας.

Ibid. tit. de exhibitione cap. 2. pag. 168. Παραστῆσαι ἐστὶν ἀγωγὴ δημοσία, ἐφ' ᾧ ἔχειν εὐχέρειαν τὸν βουλόμενον ἐναγαγεῖν. Reponendum & legendum vt in MS. Παραστῆσαι ἐστὶν ἀγαγεῖν δημοσίᾳ, ἐφ' ᾧ ἔχειν εὐχέρειαν τὸν βουλόμενον ἐναγαγεῖν. *Exhibere eſt publice producere, vt*

experiundi copiam habeat, qui velit.

Sic recte emendauit Leunclauius. Sicque legendum patet ex hac l.2.D. ad exhibendum, Exhibere est facere in publico potestatem, vt ei qui agat, experiundi sit copia.

IN LIBRVM XVII.

PAg.174. *tit. de pupillis. ad hæc cap.* 4. *verba,* Ὁ ἄνηβος κελεύων *adscriptum hoc*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Ἰστέον, ὅτι ἡ ἀνηβότης εἰς τρία διαιρεῖται, εἰς ἴμφαντα ἄνηβον τὸν ἐστερημένον φόνων, καὶ ἤδη συμπληροῦντα τὴν τριετίαν: εἰς προσέξιμον ἴμφαντα τὸν πλησιάζοντα τῇ φωνῇ καὶ συμπληροῦντα τὸν ἕβδομον ἐνιαυτόν: καὶ εἰς προσέξιμον πουβερτάτις, τὸν πλησιάζοντα τῇ ἡλικίᾳ καὶ δεκτικὸν ὄντα δόλου, ὅστις ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου ἐνιαυτοῦ μέχρι τοῦ ιδ΄. καὶ αὐτοῦ προβαίνει. καὶ οἱ μὲν μὴ δεκτικοὶ δόλου ἄνηβοι, ἀπὸ ἁμαρτήματος οὐκ εὐθύνονται: οἱ δὲ παρὰ τούτους ἤγουν οἱ πληρώσαντες τὸν ἕβδομον ἐνιαυτόν, ἁμαρτάνοντες τιμωροῦνται, κατὰ τὸ ιδ΄. κεφ. τοῦ ις. τίτλ. τοῦ λε. βιβλ. τὸ κατεστρωθὲν ἐν τῷ περὶ φόνων.

Ibid.tit.2.cap.7. sic emendandum, Οὐδὲν μὲν ἐστιν ἀσφαλέστερον τῇ ἀναγωγῇ τῶν ἀνήβων τῆς μητρὸς, εἰ μὴ ἐδευτερογάμησεν. *Educatio pupillorum nulli tutius committitur quam matri, si ad secundas nuptias non transierit.*

Vide l.educatio.1.C.vbi pupilli educari debeāt. Et Nou.22.cap.38.qua Iustinianus hanc Alexan-

dri Imp.legem confirmat & laudat dicens, ὐδὲ εὐσεβείας ἔξω τοῦ τῆς θείας λήξεως Ἀλεξάνδρῳ, πρὸς πολλοῖς ἑτέροις τῶν ἀρχαίων νομοθετῶν, non extra pietatem a diuæ memoriæ Alexandro super alios plurimos antiquorum legislatorum, sic determinatum esse: rationemque huius legis hanc proferens, ἐπειδὴ πάντων ἡ μήτηρ ἀξιοπιστοτέρα πρὸς τὴν τῶν παίδων ἀναστροφὴν ἐδόκει, quoniam mater omnium fide dignior ad filiorum educationem videbatur: Hæc denique Alexandri verba, *si non vitricum eis induxerit*, his reddens, εἰ μὴ πρὸς δευτέρους φοιτήσει γάμους, nisi ad secundas accesserit nuptias. Sic Græci, εἰ μὴ ἐδευτερογάμησεν, dixerunt.

Ibid.pag.175.tit.5.c.7. deprauatum valde & mancum sic restituendum, Οὐ μόνον τὰ πρὸς ἀποτροφὴν χορηγεῖσθαι τῷ ἀνήβῳ, ἀλλὰ καὶ τὰ πρὸς μάθησιν, καὶ λοιπὰ ἀναγκαῖα πρὸς τὴν οὐσίαν διορίζομεθα. *Non alimenta solum pupillo præstari, sed etiam ea quæ ad studia pertinent, cum ceteris ad sustentationem necessariis decernimus.*

Vide l.de bonis 6.§. 2.D. de Carbon. edicto. Sic in l.Macedoniani 5.C.ad se.Maced. sumptus studiorũ causa factos inter necessarios sumptus, (vt in d.l.6. inter necessarias impensas,) quos patris pietas non recusaret, referuntur. Est enim ingenij veluti quædam educatio. Nec, vt ait Imp. Alexander in l. Quod plerumque 2. C.de alimentis pup. præstandis, ferendus est iuuenis qui cum præsens esset, studiisque eruditus atque

alitus esset: si ea per alium se consecutum non probet, sumptus recuset, quasi vento vixerit, aut nullo liberi hominis studio imbui meruerit. Officio vero iudicis, vt ait Vlp. in l. officio 2. D. vbi pupillus educ. debeat, qui tutelæ cognoscit, congruit reputationes tutoris non improbas admittere, vtputa si dicat impendisse in alimenta pupilli vel disciplinas. Modus autem pro modo facultatium pupilli debet arbitrio iudicis æstimari, qui, vt ait idem IC. in l. Ius alimentorum. 3. D. eod. Solet decernere respectu facultatium & ætatis eorum qui instruuntur. Nec enim permittendum est tutori, tantum reputare quantum dedit, si plus æquo dedit. Cæterum si, vt ait Imp. Alexander in d. l. 2. C. de alim. pup. præstandis, bonus vir & innocẽs tutor arbitrio suo aluit pupillos (quod interdum etiam necesse est fieri, ne secreta patrimonij, & suspectum æs alienum pandatur: quod melius est interim taceri, quã cum de modo bonorũ quæritur, vltro proferri, & apud acta ius dicentis contra vtilitatem pupillorum designari) non dubie accepto ferre debebit ea quæ vir bonus arbitratur merito ad exhibitionem educationis, ministeria, studiaque erogata esse. In amplis patrimoniis positis non cumulus patrimonij, sed quod exhibitioni frugaliter sufficit, modum alimentis dabit, vt eleganter dicitur in d. l. Ius alimentorum. Corrupte in ed. ἀποδεδφλὼ χωρηγεῖται. & πρὸς παθήμασι καὶ λοιπὰ, ἀναγκαῖα πρὸς τὴν ὑσίαν.

Ibidem, tit. de curatoribus cap. I. *sic emendandum est,* Ἔγνωμεν ὅτι κουράτωρα πατὴρ οὐ δύναται καταλιπεῖν τοῖς ἑαυτοῦ παισί. τούτοις τοίνυν ἀκολούθως καὶ ἡ παροῦσα διάταξις νομοθετοῦσα λέγει: ὅτι κουράτωρ μὲν ἐν διαθήκῃ πατρὸς, οὐκ ὀρθῶς δίδοται. εἰ δὲ δοθεὶς καὶ εἰδὼς ἑαυτὸν ἀνυποστάτως δεδόσθαι, θεσμῷ φιλίας διοικήσῃ τὰ πράγματα, ἡ κατὰ τῶν διοικούντων ἀλλότρια κινουμένη ἀγωγὴ ἁρμόζει, καὶ κατὰ τοῦ περιόντος, καὶ κατὰ τῶν κληρονόμων αὐτοῦ. *Nouimus patrem non posse liberis suis curatorem relinquere. Quapropter in hanc sententiam præsens quoque constitutio legem ferens, inquit: Curator quidem patris testamento non recte datur. Si vero datus sit, ac sciens inutiliter sese datum, amicitiæ iure res administrauerit: negotiorum gestorum actio tam aduersus eum superstitem, quam aduersus heredes eius competit.*

Vide l. Curatorem tibi 6. & l. Curatoris etiam 17. C. de negot. gestis. Corruptè in ed. ἀνυπόστατον δεδόσθαι, θεσμὰ φιλίας διοικήσει τὰ πράγματα.

Ibid. pag. 176. cap. 60. sic restituendum, Ἐὰν κουράτωρ ὁμολογήσῃ παρέχειν ρ. νομίσματα, ὑπὲρ προικὸς τῆς κουρατορευομένοις, καὶ χρέους ἀναφανέντος εὑρεθῇ μὴ ἔχουσα τοσαῦτα ἡ οὐσία, οὐ βοηθεῖται. καὶ τοῖς ὀρφανικοῖς γὰρ δανεισταῖς ἑκουσίως ἐρωτώμενος καὶ ἐνοχοποιῶν ἑαυτὸν, οὐ βοηθεῖται. *Curatori, si C. nummos in dotem se daturum promiserit ei, cuius curator fuit, & ære alieno emergente, patrimonium non sufficere deprehendatur: non succurritur. Nam & creditoribus pupillaribus sponte stipulando se obliganti non subuenitur.*

Vide l. Cum post mortem §. 1. D. de administr.

& periculo tutorum. Corruptè in ed. ὁμολογήσας ρ. νομίσματα. & οὐσία βοηθεῖται. & ἐρωτώμενος ἐνοχοποιῶν.

IN LIBRVM XVIII.

PAg. 177. tit. de seruis & filiis qui sunt in potestate cap. 4. mutilum valde & deprauatum sic restituimus, Γίνονται προεστῶτες καὶ ἄρρενες καὶ θήλειαι, ἐλεύθεροι καὶ δοῦλοι, ἴδιοι καὶ ἀλλότριοι: καὶ προεστῶσι πάντες: καὶ γυνὴ γὰρ ἐὰν προστήσῃ ἢ προσταθῇ, ἐνέχεται ὡς ἐπὶ τῆς ἀγωγῆς τῆς κινουμένης κατὰ τοῦ προστήσαντος τὸν ἴδιον δοῦλον μαγίστορα τοῦ ἰδίου πλοίου. κἂν ὑπεξούσια, ἢ δούλη, ἢ ἄνηβος προστῇ, χώρα τῇ κατὰ τῶν προεστώτων ἀγωγῇ. οἱ πολλοὶ γὰρ παῖδας καὶ παιδίσκας προϊστῶσιν ἐργαστηρείων. αὐτὸς μέντοι ὁ ἄνηβος προϊστῶν σὺν αὐθεντίᾳ τοῦ ἐπιτρόπου, ἐνέχεται: εἰ δὲ χωρὶς αὐθεντίας αὐτοῦ προέστησεν, οὐκ ἐνέχεται. ἐνάγεται μέντοι εἰς ὅσον ἐκ τούτου γέγονεν εὐπορώτερος. εἰ δὲ καὶ κληρονόμος ὁ ἄνηβος ἐγένετο τοῦ προβεβλημένου, ἐνέχεται ἕως οὗ ἀποκινήσουσιν αὐτὸν οἱ ἐπίτροποι. ὁ δὲ νέος προστήσας, ἀποκαθίσταται, ἀλλ' οὐ χωρὶς αἰτίας εὐλόγου. *Præpositi fiunt, & masculi & feminæ, liberi & serui, proprij & alieni: quilibet etiam præponit. Nam & mulier si præposuerit aut præposita fuerit, tenetur exemplo actionis exercitoriæ, qua conuenitur is, qui seruum suum magistrum naui præposuit. Sed & si filiafamilias, vel ancilla, vel pupillus præponantur: locus est actioni aduersus eos, qui præposuerunt. Nam & plerique pueros puellasque tabernis præficiunt. Ipse quidem pupillus si tutoris auctoritate præposuerit, tenetur. conuenitur tamen, in quantum ex ea re locupletior factus fuit. Quod*

si pupillus hæres exstiterit ei, qui præposuerat, tenetur donec eum tutores remoueant. Minor qui præposuit, in integrum restituitur: sed non sine iusta causa.

Vide l. sed & si quis 7. & quatuor seqq. D. de institoria actione. Ratio cur pupillus institor obliget eum a quo præpositus est, institoria actione, hæc est ex d. l. 7. quoniam sibi imputare debet qui eum præposuit. Vt, qui negligenti amico rem custodiendam tradit, non ei, sed suæ facilitati id imputare debet. Instit. lib. 3. tit. 15. §. 3. Vt, qui parum diligentem socium sibi adsumit, de se queri sibique hoc imputare debet. Instit. eod. tit. 26. Corrupte in ed. ἐλεύθεροι δοῦλοι. Et μαγίστορα τοῦ ἰδίου πλοίου καὶ ὑπεξουσίου δούλη. pro quo male Leuncl. emendat. κἂν ὑπεξούσιος, ἢ δούλη. Et ἀνάγεται αὐτοῖς ἐκ τούτου. pro quo male etiam Leunc. reponit, ἀνάγεται αὐτοῖς εἰ ἐκ τούτου. Obserua denique hæc verba l. Sed si pupillus 11. *non sine causæ cognitione*, Græcos vertisse οὐ χωρὶς αἰτίας εὐλόγου, *non sine iusta causa.*

Ibid. cap. 5. sic reponendum est. Ὁ προστύχας ἐνέχεται, εἰ μὴ κωλύσει διὰ προγράμματος συναλλάξαι τῷ προεστῶτι. δεῖ δὲ τὸ πρόγραμμα εἶναι ἔνθα ἡ πραγματεία γίνεται, δυνάμενον ἐξ ἐπιπέδου ἀναγινώσκεσθαι, γράμμασι τοῖς ἐν τῷ τόπῳ συχνάζουσι. Δεῖ δὲ τὸ πρόγραμμα κεῖσθαι διὰ παντὸς εὐανάγνωστον. ἐπείτοιγε ἐὰν ὑπὸ παλαιότητος ἢ βροχῆς, ἢ τινὸς ἑτέρου, καπνοῦ τυχὸν ἢ κονιορτοῦ, ἢ αὐτοῦ τοῦ προεστῶτος περιαιρεθέντος, ἢ ἀμαυρωθέντος αὐτοῦ, συναλλάξῃ τις μὴ μεταχὼν τοῦ δόλου, ἔχει τὴν κατὰ τῶν προστησαμένων ἀγωγήν.

Qui præpoſuit tenetur, niſi proſcriptione prohibuerit, ne cum præpoſito contrahatur. Et eſſe proſcriptum eo loci debet, vbi negotiatio exercetur, vnde de plano legi poſſit, literis eo loco frequentius vſitatis. Item proſcriptio ſemper propoſita eſſe debet, ac lectu facilis. proinde ſi quum vetuſtate, vel pluuia, vel qua re alia, fumo forte, aut puluere, vel ab ipſo præpoſito ſublata fuerit, vel obſcurata, contraxerit cum eo quiſpiam, doli minime particeps actionem aduerſus eos, qui præpoſuerunt, habet.

Vide l. ſed ſi pupillus 11. D. inſtitoria actione. Et obſerua hæc verba, *claris litteris* Græcos exponere, γράμμασι τοῖς ἐν τῷ τόπῳ συχνάζουσι, literis eo loco frequentius vſitatis. Et hæc, *aut vetuſtate vel pluuia vel quo ſimili*, his declaraſſe ὑπὸ παλαιότητος ἢ βροχῆς, ἢ τινὸς ἑτέρου, καπνοῦ τυχὸν, ἢ κονιορτοῦ vetuſtate vel pluuia, vel qua re alia fumo forte, aut puluere. Corrupte in ed, διὰ γράμματος. & δεῖ δὲ τὸ γράμμα. Et τοῖς ἐν τόπῳ. Et ἢ τινὸς ἑτέρου, ἀμαυρωθέντος αὐτοῦ, ἢ αὐτοῦ τοῦ προεστῶτος παραιρεθέντος. In vno ex Mss. legitur, ἢ τινὸς ἑτέρου, ἢ αὐτοῦ τοῦ προεστῶτος παραιρεθέντος ἢ ἀμαυρωθέντος αὐτοῦ, his ſupra ſcriptis καπνοῦ τυχὸν ἢ κονιορτοῦ.

Ibid. pag. 178. *cap.* 13. *ſic emendandum*, Ὁ δεσπότης προεστάμενος τὸν οἰκέτην πραγματείας τινὸς, τότε κατέχεται δανειζομένου αὐτοῦ, ὅτε ἐπέτρεψεν αὐτῷ καὶ δανείζεσθαι. εἰ δὲ μὴ δείκνυται ἐπιτρέψας, τότε ζητοῦμεν τὴν περὶ πεκουλίου ἀγωγὴν, καὶ τὴν περὶ τῶν ἀναλωθέντων, ἐν τοῖς πράγμασι τοῦ δεσπότου. *Dominus qui ſeruum alicui*

negotiationi præposuit, ita demum tenetur eo mutuum accipiente, si ei permiserit, vt etiam mutuum sumeret. Quod si non probetur, id ei fuisse permissum, tunc actio de peculio, deque versis in rem domini, quæritur.

Vide l. seruus tuus 1. C. de institoria actione. Corruptè in ed. legitur, τὴν πεκουλίου ἀγωγὴν, καὶ τὴν περὶ τῶν ἀλωθέντων. In Mss. adscriptum hoc

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Πολλάκις ἐπέτρεψεν αὐτῷ, οἰκημάτων φροντίζειν. ἰδοὺ τοῦτο οὐκ ἔστι πραγματεία, ἵνα μὴ εὑρεθῇ τοῦτο ἐναντίον τῷ β. θέματι τοῦ ε. κεφ. ἐκεῖ μὲν γὰρ εἴρηται.. ὅτι σιωπηρῶς δοκεῖ ὁ δεσπότης ἐπιτρέπειν αὐτῷ καὶ δανείζεσθαι. ἐνταῦθα δὲ, ὅτι χρὴ δειχθῆναι τὴν τοιαύτην τοῦ δεσπότου ἐπιτροπήν. οὕτω νόησον, εἰ μὴ δειχθῇ ὁ δεσπότης τοῦτο ἐπιτρέψας, ἐξ ὧν οὐκ ἐκώλυσεν αὐτὸν δι' ἀπογραφῆς δανείζεσθαι. εἰ δὲ προέγραψε τοῦ ἐργαστηρίου μὴ δανείζεσθαι. αὐτὸν τότε ὡμολογημένως οὐκ ἐνέχεται. ἵνα τὴν ἐπιτροπὴν ἐκ τοῦ μὴ κωλῦσαι μὴ δεξάμεθα.

Ibid. pag. 184. tit. 7. cap. 1: sic restituendum. ἔξεστι δὲ αὐτῷ πρὶν ἢ συναλλάξω τὴν ἰδίαν ἀνακαλεῖσθαι κέλευσιν καὶ δῆλον μὴ ποιεῖν. ὥσπερ γάρ ἐστι καὶ ἐπὶ ἐντολῆς. εἰ δὲ καὶ ἐντελεῖται ὁ πατὴρ ἢ ὁ δεσπότης, ἢ ὑπογράψει τὸ χειρόγραφον τοῦ δούλου, ἐνέχεται τῇ κατ' αὐτοῦ ἀγωγῇ ὡς ἐπιτρέψας. οὐ μὴν ἐὰν ἐγγυήσηται τὸν δοῦλον καὶ ἐὰν δεκτὸν ἡγήσηται τὸ πραχθὲν παρὰ τοῦ υἱοῦ ἢ τοῦ δούλου, χώρα τῇ κατὰ τοῦ δεσπότου ἀγωγῇ ὡς ἐπιτρέψαντος. *Licet autem ei prius, quam contraxero, iussum suum reuocare, meque de hoc certiorem reddere. sic enim & in man-*

dato est. Quod si etiam mandauerit pater dominusve, & serui chirographo subscripserit, locus est actioni quod iussu. non tamen, si fideiusserit pro seruo. Item, si ratum habuerit, quod a filio vel seruo gestum erit, locus est actioni quod iussu.

Vide l. Merito ex iussu. 1. §. 1. D. quod iussu. Corrupte in ed. legitur, ὁ δεσπότης, τῇ κατ' αὐτοῦ ἀγορῇ ὡς ἐπιβέψαντος pro quo Leuncl. vitiose emendat, ὁ δεσπότης, χώρα τῇ κατ' αὐτοῦ ἀγορῇ ὡς ἐπιτρέψαντος.

Ibid. pag. 185. cap. 51. sic restituendum, Οὐ τὸ διάστημα, οὐχ ὁ χρόνος τῆς δουλείας διακρίνει τὸν νεώνητον καὶ μὴ ἐντελεσθέντα τῶν τῆς πολιτείας ἐθῶν, ἐκ τοῦ προβληθέντος δούλου ποιεῖν ἃ ποιοῦσιν ἐλεύθεροι: ἀλλὰ τὸ γένος καὶ ἡ αἰτία. καὶ νεώνητον γὰρ ἐὰν ἀγοράσω παρὰ σωματεμπόρου, καὶ προστήσω αὐτὸν ὑπηρεσίας, ἔμπειρος εὑρίσκεται. καὶ οὐ διαφερόμεθα, εἰ οἶδε ῥωμαϊστὶ, ἢ μὴ οἶδεν. Ὁ δὲ παιδευθεὶς ἐλευθέρια σπουδάσματα, κατ' αὐτὸ τοῦτο ἔμπειρός ἐστιν. *Non seruitutis spatium discernit nouitium, & moribus ciuilibus nondum excultum, ab eo seruo, qui iam profecit in agendis iis, quæ ingenui faciunt: sed genus & caussa. Nam si nouicium emem a venaliciario, atque eum alicui ministerio præposuero, veterator esse reperietur. nec distinguimus si Romane sciat, vel nesciat. Eruditus vero liberalibus studiis, ob id ipsum veterator est.*

Vide l. vlt. in fin. D. de ædil. ed. Corrupte in ed. legitur, Οὐ τὸ διάστημα τῆς λείας προβληθέντος δόλον

ἔμπορος εὑρίσκε). & εἰ οἶδε ῥωμαϊστὶ, ἢ μὴ οὐδὲ παιδευθεὶς ἐλευθέρια σπουδάσματα κατ' αὐτὸ τοῦτο ἔμπειρός ἐστιν, si Romane ſciat, nec ne. Itidem nec ob id veterator eſt, quod liberalibus ſtudiis eruditus ſit. Contrario ſenſu, cui etiam repugnant Pandectæ Florentinæ, in quibus legitur, *nam ob id veteratorem eſſe, ſi liberalibus ſtudiis eruditus ſit*. negatiuam ſiquidem particulam *nec* in archetypo deeſſe & additam fuiſſe denotat parentheſis qua incluſa eſt, vt monuit Taurellius in præfatione editionis Pandectarum Florentinarum. Huiuſce reſponſi ratio hæc peti poteſt ex l. percipiunt 37. D. de ædil. ed. præſumptum eſt enim ea mancipia, quæ rudia ſunt ſimpliciora eſſe, & ad miniſteria aptiora, & dociliora, & ad omne miniſterium habilia. Secus de ſeruis qui non miniſteriorum ſed deliciarum cauſa habentur: de quib. Florentinus IC. in l. 43. cum ait, ea quæ commendandi cauſa in venditionibus dicuntur, ſi palam appareant, venditorem non obligant. veluti ſi dicat ſeruum ſpecioſum, domum bene ædificatam. at ſi dixerit hominem literatum, vel artificem, præſtare debet. nam hoc ipſo pluris vendit. Sueton. in Iulio cap. 47. & doctiſſ. Caſaubonus in eum locum. de ſeruis philoſophis Gell. cap. 18. lib. 2. Macrob. cap. 11. lib. 1. de Romane loqui diſcentibus Quintil. lib. 1. inſtit. orator. c. cum ait, *At nouitiis noſtris per quot annos Latinus ſermo repugnat.* Leunclauius

quoque in margine notauit pro οὐδὲ legi posse ὁ δὲ, & vestigia huius lectionis extare in M S.

Ibid. post sic legendum, ἡ ἀποκαταστικὴ ἀγωγὴ ἡ κινουμένη κατὰ τοῦ προσταγέντος ἀποκαταστῆσαι τινὶ κληρονομίαν καὶ ἡ κατὰ τοῦ προστήσαντος ἀγωγὴ διηνεκεῖς εἰσὶν, *Actio fideicommissaria quæ datur aduersus eum, qui alicui iussus est hereditatem restituere, & institoria, perpetuæ sunt.*

Leuncl. ex his verbis ἡ κινουμένη κατὰ τοῦ προσταγέντος ἀποκαταστῆσαι τινὶ κληρονομίαν. Scholion fecit. Quare & quam apposite, perpendent alii.

Ibid. pag. 186. cap. 3. sic emendandum, ἐν πάσαις ταῖς νοξαλίαις εἴδησιν τοῦ δεσπότου λέγομεν, ὅτε δυνάμενος οὐκ ἐκώλυσεν. *In omnibus noxalibus scientiam domini dicimus, si quum posset, non prohibuit.*

Vide l. in omnibus 3. D. de noxalib. actionibus. Corrupte in ed. ἐν πάσαις ταῖς. & οὐ κεκώλυσε.

Ibid. pag. 187. cap. 20. sic legitur, Μὴ θέλων .... μὴ ποιῶν ἐνάγεται. οὐ καταδικάζεται μὲν εἰ μὴ νέμεται. ἢ δόλῳ ἐπαύσατο. *Restituendum ex Ms. & legendum,* Μὴ θέλων ὁ δεσπότης ἐναχθῆναι τῇ νοξαλίᾳ, ἐκδιδότω τὸν δοῦλον. οὗτο γὰρ μὴ ποιῶν, ἐνάγεται. οὐ καταδικάζεται δὲ, εἰ μὴ νέμεται, ἢ δόλῳ ἐπαύσατο. *Qui non vult teneri noxali, dedat seruum. tenetur enim, qui hoc non facit. sed non condemnatur, nisi possideat, vel dolo malo possidere desierit.*

Vide l. quotiens dominus 20. D. de noxalib. actionibus. In vno ex Ms. etiam corrupte sine negatiua legitur, τοῦτο γὰρ ποιῶν, ἐνάγεται.

IN LIBRVM XIX.

T*It. de emptione & venditione pag.* 190. *cap.* 22. *sic restituendum*, Ὁ ἐξ οἱουδήποτε ἀγοράζων, νομίζων αὐτὸν δεσπότην, καλῇ πίστει ἀγοράζει: οὐ μὴν ὁ ἀγοράζων παρὰ ἀνήβου χωρὶς αὐθεντίας τοῦ ἐπιτρόπου, ἢ ἐν εἰδήσει σὺν αὐθεντίᾳ τοῦ πλαστοῦ ἐπιτρόπου. *Qui a quolibet emit, quem dominum esse putat, bona fide emit: non autem, qui emit a pupillo sine tutoris auctoritate, vel scienter falsi tutoris auctoritate.*

In edit. legitur nullo sensu, χωρὶς αὐθεντίας τοῦ ἐπιτρόπου, ἢ ἐν εἰδήσει αὐθεντίᾳ. Leuncl. emendauit in marg. εἰδήσει τοῦ πλαστοῦ ἐπιτρόπου αὐθεντίᾳ. Vide l. 27. D. de contr. empt,

Ibid. pag. 191. cap. 71. legendum, Μηδεὶς βαπτέτω ἢ πιπρασκέτω πορφύραν μήτε ἐν μετάξῃ, μήτε ἐν ἐρίῳ. *Nemo fucet aut distrahat purpuram vel in serico, vel in lana.*

In edit. corrupte legitur, Μηδεὶς καπηλευέτω ἢ πιπρασκέτω πορφύραν. Nemo cauponetur aut distrahat purpuram. Καπηλεύειν namque πορφύραν recte dici nemo dicet. deinde sic legendum patet ex l. 1. C. quæ res vænire non possunt, in qua legitur Fucandæ atque distrahendæ purpuræ. & c. Gloss. Philoxeni, Fucatur, βάπτεται. Cyrilli, βάπτω. Fuco.

Male in d. lege Tingendæ pro Fucandæ quidam reponere voluerunt.

Ibid. cap. 75. sic restituendum, Εἴτις διὰ τὴν πολλὴν πενίαν, καὶ τὴν ἔνδειαν, τῆς τροφῆς ἕνεκεν, τὸν υἱὸν ἢ τὴν θυγατέρα πωλήσοι, ἔρρωται ἡ πρᾶσις. ἐπὶ τούτῳ δὲ μόνον ἔρρωται, ἐφ' ᾧ τὸν ἀγοράσαντα μὴ ἄλλως ἀναγκάζεσθαι ἀποδοῦναι ταῦτα τὰ πρόσωπα, ἐὰν μὴ ἢ τὸ τίμημα λάβῃ, ὅσου εἰσὶν ἄξια νῦν: ἢ ἀνδράποδον αὐτοῖς ὅμοιον. ἐξέστω γὰρ αὐτῷ τῷ πεπρακότι, ἢ τῷ πραθέντι, ἢ εἴτινι δήποτε ἑτέρῳ εἰς τὴν ἰδίαν εὐγένειαν αὐτὸν ἐπαναλαβεῖν. μόνον ἐὰν ἢ τὸ τίμημα προσφέρῃ, ὅσου ἰσχύει νῦν ὁ πράτης, ἢ ἀνδράποδον ὑπὲρ τούτου παράσχῃ. εἰ γὰρ καὶ πένης ἦν, εἶχε δὲ τὸν τρέφοντα αὐτὸν ὡς διὰ τὸ εὐσεβές, οὐ καλῶς πιπράσκει. ἡ γὰρ διάταξις φησὶν ὡς εἰ μὴ πάντα συνδράμωσιν, οὐκ ἔρρωται ἡ πρᾶσις. *Si quis propter nimiam paupertatem egestatemque victus causa filium filiamve vendiderit, valet venditio: sed in hoc tantummodo valet, ut emptor non aliter eas personas reddere cogatur, nisi vel pretium quanti dignæ sunt in præsenti: vel mancipium eis simile receperit. Liceat autem ipsi qui vendidit, aut qui alienatus est, aut cuilibet alii ad ingenuitatem eum propriam repetere, modo si aut pretium offerat, quod nunc valet venditus, aut mancipium pro eo præstet. Si vero pauper sit, habeat autem qui eum velut ex pia causa alat, non recte vendit. Ait enim constitutio, nisi concurrant omnia, venditionem non valere.*

Ad hæc verba. ὅσον ἰσχύει νῦν ὁ πράτης, Scholion hoc additur, Ἀντὶ ὅσου νῦν ἐστιν ἄξιον αὐξηθὲν καὶ μεῖζον γενόμενον τὸ πραθέν.

Vide

Vide l. si quis propter 2. C. de patribus qui filios suos distraxerunt. In ea legitur, filium filiamve sanguinolĕtos vendiderit. Leuncl. contra mentem constitutionis & præcedentium verborum sensum legendo μὴ εἰχε ἢ τὴν τρέφ. vertit, Quamuis enim pauper esset, nec haberet, qui velut ex pia caussa eum aleret, non recte tamen vendebat. Sublata negatione μὴ quæ deest in manuscriptis & quam addidit Leuncl. vera mens constitutionis hæc est, si pauper sit, habeat autem qui eum velut ex pia causa alat, non recte vendit, οὐ καλῶς πεπράσκει, id est, οὐκ ἔῤῥωται ἡ πρᾶσις nō valet venditio, vt s. dixit: Contra vero vt superius etiam dixit, ἔῤῥωται ἡ πρᾶσις, καλῶς πεπράσκει, valet venditio, recte vendit, si τροφῆς ἕνεκεν victus causa filium filiamve vendiderit. Nemo autem magis victus causa vendit, quam qui pauper est, nec habet qui eum pietate motus alere velit: nimiam etenim paupertatem, vt loquitur Imperator, patitur. Ergo nemo rectius secundum eiusdem Imperatoris constitutionem vendit. Corrupte etiam in ed. leg. ἐπὶ τούτων. ὅσον εἰσιν ἄξια. εἴπ εἰπήποτε pro quo Leuncl. οἱωδήποτε. Et ὅσον ἰσχύει.

Ibid. pag. 192. tit. 4. cap. 16. ad hæc verba, τιμήματι περιγράφειν. adscribendum est hoc

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Ὁ μὲν ἐπὶ τῷ μέτρῳ ἢ τῷ σταθμῷ τοῦ πιπρασκομένου

ὡς κεφ. λϐ. τοῦ κ. τιτλ. τοῦ παρόντος βιϐλίου. Non quidem in menſura vel pondere rei venditæ. Menſura enim vt ait I C. in l. Si in emptione 34. D. de contrah. empt. non eo proficit, vt aut plus aut minus veneat: ſed vt appareat quantum ematur. Neque quiſquam cogitur vendere, ſi aut pretium, aut menſura diſpliceat, præſertim ſi nihil contra conſuetudinem regionis fiat, vt reſcripſerunt Impp. Antonius & Verus in l. Imperatores 71. D. de contrah. emptione.

Ibid. pag. 194. tit. de rebus venditis & emptori traditis cap. 3. ad hæc verba εὔλογον αἰτίαν adſcribendum hoc

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Τυχὸν, φόϐῳ πεπρακὼς, ἢ ὅτι ἐλάττων ἦν τῶν κε. ἐτῶν καὶ δέκρετον οὐ γέγονεν. ἢ ὅτι ἀποναχώρησις παρέϐη τοῦ συναλλάγματος.

In edit. aliud adſcriptum, idem fere licet diuerſis verbis notans. Sed in eo deſunt hæc καὶ δέκρετον οὐ γέγονεν maxime neceſſaria. Valet namque venditio prædiorum & aliarum rerum pupilli vel adoleſcentis, ſi decreto ſolenniter interpoſito, apud acta cauſis probatis, quæ venditionis neceſſitatem inferant, facta fuerit. toto titulo C. de prædiis & aliis rebus minorum ſine decreto non alienandis.

Ibid. pag. 198. tit. de actione empti & venditi cap. 1.

sic legendum, Ὁ πράτης μὴ παραδιδοὺς τὸ πρᾶγμα, ἀνάγεται εἰς τὸ διαφέρον τῷ ἀγοραστῇ, καὶ εἰ συμβαίνῃ τὸ διαφέρον ὑπερβαίνειν τὸ τίμημα. *Si venditor rem non tradiderit, conuenitur in id, quod intereſt, emptoris: quamuis accidat, vt id, quod intereſt, pretium egrediatur.*

Vide l. Si res vendita 1. D. de act. empti & venditi. Ratio huius legis eſt ex l. Ex empto 11. D. eod. cum enim ſit, bonæ fidei iudicium, nihil magis bonæ fidei congruit, quam id præſtari quod inter contrahentes actum eſt. Corrupte in ed. διαφέρον ὑπομένειν τὸ τίμημα.

Ibid. ad hæc cap. 6. verba, ἢ ὑποκείμενον, ἐνέχεται. *Adſcribendum hoc*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Ἡ γὰρ ἀπαίτησις τοῦ πράγματος καλῇ πίστει οὖσα, δόλον οὐκ ἐπιδέχεται.

Ibid. pag. 199. cap. 13. ſic legendum, Εἰ δὲ καὶ μὴ ᾔδει μὲν κλέπτην αὐτὸν εἶναι· διαβεβαιώσατο δὲ πιστὸν καὶ χρήσιμον πιπράσκειν, ἐνέχεται. ὁ μὲν γὰρ εἰδὼς, ἐκ τοῦ μὴ ὑπομνῆσαι τὸν ἀγοραστὴν, ἐνέχεται. ὁ δὲ ἀγνοῶν, ἐκ τοῦ προπετῶς τὰ μὴ ὄντα διαβεβαιώσασθαι. *Si vero furem eſſe ignorabat, & tamen adſeuerabat ſe fidum & frugi vendere, tenetur. nam qui ſcit, quia non præmonuit emptorem, tenetur: qui ignorat, quia temerarie quæ non eſſent, adſeuerauit.*

Vide l. Iulianus 13. §. 2. D. de act. empti & vend. Inter hunc igitur, qui ignorat, & cum qui

ſcit intereſt. qui ſcit præmonere debuit furem eſſe: hic non debuit facilis eſſe ad temerariam indicationem, ait IC. in d.l. Ratio huius legis hæc eſt ex l.1.§.1.D. de ædil. edicto, neque enim intereſt emptoris, cur fallatur: ignorantia venditoris, an calliditate. In ed. verbum ἀνέχεται deeſſe Leuncl. recte animaduertit.

Ibid.pag.201. cap.27. ſic legendum, Ἐὰν δοῦλον μετὰ τοῦ πεκουλίου πωλήσω σοι: καὶ πρὸ παραδόσεως κλέψῃ τι παρ' ἐμοῦ, ἰδίῳ δικαίῳ μειοῦται τὸ πεκούλιον. εἰ δὲ καὶ δεδωκὼς ἔτυχόν σοι τὸ πεκούλιον, ἀναλαμβάνω. *Si ſeruum cum peculio tibi vendam, iſque furtum ante traditionem mihi fecerit, ipſo iure peculium minuitur. quod ſi forte iam peculium tibi tradiderim, id ipſum recipio.*

Vide l. Seruus quem 30. D. de act. empti & vend. Vitioſe in ed. καὶ παραδόσεως κλέψῃ. pro quo Leuncl. recte in ora libri notauit reſtituendum καὶ πρὸ παραδόσεως κλέψῃ.

Ibid.cap.54. ſic reſtituendum, Ὁ ἀγοραστὴς ἀπὸ καιροῦ τῆς παραδόσεως τοῦ πράγματος, καὶ τόκους χρεωστεῖ τοῦ τιμήματος. *Emptor a tempore rei traditæ, vſuras pretij debet.*

Vide l. Curabit præſes 5. C. de action. empti & venditi. & l. Vſuras emptor 2. C. de vſuris. Ratio hæc eſt ex l. Iulianus 13. §. 17. D. de act. empti & vend. nam cum re emptor fruatur, æquiſſimum eſt eum vſuras pretij pendere. Sic in l. Liberalitatis 16. D. de vſuris dicitur, Imperator de-

creuit, iniquum esse vsuras ab eo exigi, qui fructus nõ percepisset. Vsuræ enim vicem fructuum obtinent, & merito non debent a fructibus separari, vt ait Vlp. in l. Vsuræ 34. D. eod. possessionem autem traditam accipere debemus, etsi precaria sit possessio: hoc enim solum spectare debemus, an habeat facultatem fructus percipiendi. d. l. Iulianus. Corrupte in ed. πράγματος χρεωστεῖ τοῦ τιμήματος. pro quo Leuncl. emendat, πράγματος χρεωστεῖ τὸν τόκον τοῦ τιμήματος.

Ibid. pag. 203. tit. de rescindenda venditione cap. 1. sic legendum, Ταῦτα δὲ μὴ λέγων, ἢ περὶ τὰ λεγόμενα ψευδόμενος, εἰς τὸ διαφέρον ὑπόκειται. καὶ λαμβάνει τὸν δοῦλον, καὶ εἰ μετὰ τὸ παραδοθῆναι τῷ ἀγοραστῇ γέγονε χείρων ὁ δοῦλος ἐκ σπουδῆς τοῦ ἀγοραστοῦ καὶ τῆς φαμιλίας αὐτοῦ καὶ τοῦ φροντιστοῦ: καὶ τὰ μετὰ τὴν πρᾶσιν ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα, ἢ δι' αὐτοῦ προσπορισθέντα, καὶ τὸ προστεθὲν ὡς εἰκὸς αὐτῷ πιπρασκομένῳ, καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ ληφθέντας καρπούς. *Qui hæc non pronuntiat, vel in pronuntiatis mentitur, obligatur in id quod interest. Et seruum recipit, etiamsi post factam emptori traditionem deterior emptoris opera, familiæ, procuratoris eius, factus seruus erit: siue quæ ex eo post venditionem nata, vel adquisita per eum fuerint, & si quid ei vendito accesserit, & fructus ex eo perceptos.*

Vide l. Labeo scribit 1. D. de ædil. edict. Corruptè in ed. γέγονεν ἢ δοῦλος. pro quo Leuncl. emendat, γέγονεν ἥττων ὁ δοῦλος. In MS. additum hoc ΣΧΟΛΙΟΝ. Ὡσαύτως καὶ τὸ τοῦ αὐτοῦ ι. τιτλ. φησί, ὅτι-

γινώσκει τῷ πράτῃ ὁ ἀγοραστὴς, ἀναστρέφων καὶ εἴπ χείρονα τὸν δοῦλον ἐποίησε κατὰ ψυχὴν ἢ σῶμα, τυχὸν αἰχευρ-γηθέντα, ἢ φυγάδα γενόμενον τῇ ἐπαχθείᾳ τοῦ ἀγοραστοῦ. εἰ δὲ τὸν δοῦλον ἀποδῷ, ἔξωθεν δίκης ἤτοι δικαστηρίου, οὐ δίδωσι δὲ τὰ λοιπὰ τὰ προειρημένα, χώρα τῇ ἀπαιτούσῃ τὴν τιμὴν ἀγωγῇ.

Ibid.pag.206.cap.41.Scholion sic emendandum est, Ἐὰν μὴ δείκνυται εἰ παρὰ τῷ πράτῃ φυγὰς ἦν ὁ δοῦλος τῇ ἐμβασάνῳ αὐτοῦ ζητήσει πιστεύομεν. καθ' ἑαυτοῦ γὰρ ἐρωτᾶσθαι δοκεῖ: οὐ μὴν ὑπὲρ δεσπότου ἢ κατὰ δεσπότου. βιβλ. κβ. τῶν βασιλικῶν. τιτλ. α. *Si probari nequit, an seruus apud venditorem fugitiuus fuerit, quæstioni de eo tormentis factæ credimus. In se enim interrogari, non pro domino aut in dominum videtur.*

Vide l.Cum probatio 7.D.de probationibus. & l.Quæro 58.D. de ædil. edicto.

Ibid.pag.208. tit. de hominibus & brutis animalibus damnum pauperiemve facientibus cap.30. sic legendum, Ὁ κύνα ἄγριον, ἢ κάπρον, ἢ ἄρκον, ἢ λύκον, ἢ πάνθηρα, ἢ λέοντα, ἢ ἕτερον βλαπτικὸν ζῶον λελυμένον, ἢ μὴ οὕτως δεδεμένον ὥστε μὴ δύνασθαι βλάπτειν, ἔχων ἐν δημοσίᾳ παρόδῳ, καὶ ἄνθρωπος ἐλεύθερος ἐκ τούτου τελευτήσει: διακόσια νομίσματα δίδωσιν. εἰ δὲ μὴ ἀπέθανεν, ἀλλ' ἐβλάβη, εἰς τὸ φαινόμενον τῷ δικαστῇ καταδικάζεται. τῶν δὲ λοιπῶν πραγμάτων, διπλῆν δίδωσι τὴν ζημίαν. *Qui canem ferocem, aut verrem, aut vrsum, aut lupum, aut pantheram, aut leonem, aliudve noxium animal, siue solutum, siue non sic alligatum, vt damnum inferre ne-*

queat, qua vulgo ſit iter, habet: & homo liber ex eo perierit, ducentos aureos præſtat. Si vero non perierit ille quidem, ſed nocitum tamen ei ſit, quanti bonum æquum iudici videtur, condemnatur: cæterarum rerum duplum damni præſtat.

Corrupte in ed. legitur, Ὁ κυνάγειον, ἢ κάπρον, ἢ ἄρκτον, ἢ λύκον, ἢ πάνθυραν. & τῷ δικαστῇ δικάζεται. Vide l. hi enim. 40. D. de ædil. edicto, cuius hæc verba, *vel minorem aprum*, delenda vt abundantia quidam exiſtimauerunt. Sic Paulus IC. in l. 2. D. ſi quadrupes paup. fec. dicatur, ait, ſi quis aliquem euitans magiſtratū forte, in taberna proxima ſe immiſiſſet, ibique a cane feroce læſus eſſet, non poſſe agi canis nomine quidam putant. At ſi ſolutus fuiſſet, contra. Notandum ferocem canem in hac l. dici vt in l. 1. D. eod. aſperitatem canis, Græci τραχύτητα verterunt. Sc etiam Harmenop. lib. 6. tit. 1. §. 2. Scripſit, ὁ ζῶον ἄγειον βλαπτικὸν, οἷον κύνα, κάπρον, λέοντα, λύκον, καὶ ἐπὶ τῶν ὁμοίων &c. In Inſtit. tamen tit. 9. Si quadrupes paup. feciſſe dicatur, ſcriptum eſt, ædilitio edicto prohiberi nos canem, verrem, aprū, vrſum, leonem ibi habere, qua vulgo iter fit. Fuit cum ego exiſtimarem Leuncl. hoc inſtitutionum loco motum pro ὁ κυνάγειον in ora libri notaſſe legendū, ὁ κύνα, ἢ σύαγρον. Sed ſententiam mutaui, cum vidi eum ſcripſiſſe in Notatorum lib. 2. pag. 277. opinionem eorum qui hæc verba, *vel minorem aprum*, in d. l. 40. abundare tradiderunt, niti argumento tit. Inſtit. ſi quadr. paup. fec. dicatur.

Quam recte quiuis videre poterit. vt & quam vere in eodem Notatorum libro ſcripſerit, eam ſententiam auctoritate Græcorum refelli: verius, ſi hac ſua lectione & emendatione, dixiſſet.

Ibid. ad hæc cap.13. verba, ἢ τῷ ἀκυϊλίῳ *adſcribendum hoc Scholion,* Διὰ τὸ μὴ βλαβῆναι τὸ σκεῦος ὑπὸ τοῦ ὕδατος. ἢ διὰ τὸ μὴ ἀπὸ στόματος εἰς στόμα γενέσθαι τὴν βλάβην.

Ibid. ad hæc tit.2. cap.1. verba, Εἰ δὲ καὶ κύων ἐλκόμενος *adſcriptum hoc,* Εἴ τις ἐν τῷ ἰδίῳ ἀγρῷ ἐργαζόμενος, κύνα φυλακτικὸν ἔχει, ἐπὶ νομῇ δὲ τῷ ἀγρῷ πλησιάσωσι θρέμματα, ἐφ' οἷς ὁ κύων εἰσπηδήσας ἀθρόον, δίχα τῆς τοῦ κυρίου αὐτοῦ κελεύσεως, ἁρπάζει ἢ ἀποκτείνει τι τῶν θρεμμάτων, οὐκ ἐνέχεται ὁ τοῦ κυνὸς δεσπότης τῷ ἀκυϊλίῳ.

Ibid. pag. 209. tit.3. cap.8. Ὁ ἰατρὸς τεμὼν δοῦλον .... ἢ τῇ μισθώσει, ἢ τῷ ἀκυϊλίῳ ἐνέχεται. καὶ ὁ προπετῶς δοὺς φάρμακον: καὶ ὁ καλῶς μὲν τεμών, καταλιπὼν δὲ τὴν ἰατρείαν. καὶ ὁ μουλίων ἐὰν δι' ἀπειρίαν ἢ ἀσθένειαν οὐκ ἐκράτησε τῶν μουλῶν. οὐ γὰρ ὀφείλει τις προσποιεῖσθαι, γινώσκων ἢ ὀφείλων εἰδέναι τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν ἐπιζήμιον ἄλλῳ γινομένην. τὸ αὐτὸ καὶ περὶ ἵππων. *Reſtituendum & reponendum ex MS.* Ὁ ἰατρὸς ἀπείρως τεμὼν δοῦλον, ἢ τῇ μισθώσει, ἢ τῷ ἀκυϊλίῳ ἐνέχεται. καὶ ὁ προπετῶς δοὺς φάρμακον: καὶ ὁ καλῶς μὲν τεμών, καταλιπὼν δὲ τὴν ἰατρείαν. καὶ ὁ μουλίων ἐὰν δι' ἀπειρίαν καὶ ἀσθένειαν οὐκ ἐκράτησε τῶν μουλῶν. οὐ γὰρ ὀφείλει τις ἀποπροσποιεῖσθαι, γινώσκων ἢ ὀφείλων εἰδέναι τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν ἐπιζήμιον

ἄλλῳ γινομένῳ. τὸ αὐτὸ καὶ περὶ ἱππότου. Medicus qui seruum imperitè secuerit, vel ex locato, vel Aquilia tenetur. & qui medicamentum perperam dedit. & qui bene quidẽ secuit, sed curationẽ dereliquit. & mulio qui per imperitiam vel infirmitatem mularum impetũ non sustinuit. Non enim quid affectare quisquam debet, quum vel intelligit, vel intelligere debet, infirmitatem suam alij damnosam futuram. Idem in equite.

Vide l. Qua actione 7. in fin. & l. Idem iuris 8. D. ad legem Aquiliam, quarum veluti compendium hoc caput est. Et nota egregiam rationem, cur infirmitas culpæ adnumeretur, relatam a Caio IC. in d. l. 8. his verbis, Nec videtur iniquũ, si infirmitas culpæ adnumeretur, cum affectare quisq; nõ debeat in quo vel intellegit, vel intellegere debet infirmitatẽ suam alij perniciosam futurã. In fine huius capitis ex MS. restitui, τὸ αὐτὸ καὶ περὶ ἱππότου. Corruptè in edit. legitur, τὸ αὐτὸ καὶ περὶ ἵππων, vt manifestum est ex d. l. 8. in qua dicitur, Idem iuris est in persona eius qui impetum equi quo vehebatur, propter imperitiam vel infirmitatem retinere non poterit.

Ibid. pag. 211. tit. 4. cap. 1. Καὶ ἀδιάφορον εἴτε δημόσιος εἴτε ἰδιωτικός ἐστιν ὁ τόπος: μόνον εἰ τὸ πλῆθος ἐκεῖθεν παρέρχεται . . . . ὁ τότε ῥίπτων, ἀνεύθυνός ἐστιν. *Restituendum ex MS. & legendum*, Καὶ ἀδιάφορον εἴτε δημόσιος εἴτε ἰδιωτικός ἐστιν ὁ τόπος: μόνον εἰ τὸ πλῆθος παρέρχεται ἐκεῖθεν. εἰ δὲ σύνηθες ἦν, ἔν τινι καιρῷ παρελεύσεσθαι τὸ πλῆθος ἐκεῖθεν, ὁ τότε ῥίπ-

των, ἀνεύθυνός ἐστιν. Nec intereſt publicus an priuatus locus ſit: dummodo per eum vulgo iter eſt. Si vero ex more aliquando vulgus in eo non commeat, qui tunc deiicit, non tenetur.

Vide l. 1. D. de his qui effuderunt vel deiecerunt. in qua elegans hæc & maxime notanda ratio ab Vlpiano IC. redditur cur non interſit, publicus, an priuatus locus ſit, Quia iter facientibus proſpicitur, non publicis viis ſtudetur. Semper enim ea loca per quæ vulgo iter ſolet fieri, eandem ſecuritatem debent habere. publicè enim vtile eſt, ſine metu & periculo per itinera commeari.

Ibid. pag. 216. tit, de artificibus & redemptoribus, ſcriptum eſt, Καὶ οἱ τῶν οἰκημάτων ὁμοίως τεχνῖται ἢ ἐργολάβοι, ἢ τῶν ἄλλων ἐργοδιδάσκαλοι, καὶ οἱ βαλανεῖς, παντελῶς κωλυέσθωσαν σύμφωνα μεταξὺ ἀλλήλων διατίθεσθαι, ἵνα μή τις ὅσπερ ἄλλῳ ἐπετράπη ἔργον πληρώσῃ, καὶ περὶ τὴν δοθεῖσαν ἑτέρῳ φροντίδα ἕτερος μεσολαβηθῇ διδομένης ἐξουσίας ἑνὶ ἑκάστῳ τοῦ παρ' ἑτέρου ἀρχθὲν ἔργον καὶ καταλειφθὲν χωρὶς τινος φόβου .... καὶ χωρὶς τῶν ἐν δικαστηρίῳ δαπανημάτων. *Reſtituendum ex MSS. & ſcribendum.* Καὶ οἱ τῶν οἰκημάτων ὁμοίως τεχνῖται ἢ ἐργολάβοι, ἢ τῶν ἄλλων ἐργοδιδάσκαλοι. καὶ οἱ βαλανεῖς, παντελῶς κωλυέσθωσαν σύμφωνα μεταξὺ ἀλλήλων διατίθεσθαι, ἵνα μήτις ὅσπερ ἄλλῳ ἐπετράπη ἔργον πληρώσῃ, καὶ περὶ τὴν δοθεῖσαν ἑτέρῳ φροντίδα ἕτερος μεσολαβήσῃ: διδομένης ἐξουσίας ἑνὶ ἑκάστῳ τὸ παρ' ἑτέρου ἀρχθὲν ἔργον καὶ καταλειφθὲν χωρὶς τινὸς φόβου

ἢ ζημίας ἐκπληρουῦ. καὶ παντὶ τὰ τοιαῦτα δράματα καταμηνύειν χρεὶς τινὸς φόβου, καὶ χρεὶς τῶν ἐν δικαστηρίῳ δαπανημάτων. *Ædificiorum quoque artifices, vel redemptores, vel aliorum professores operum, & balneatores, penitus inter se pacta componere prohibeantur, vt ne quis alteri commissum opus impleat, aut iniunctam alteri sollicitudinem alter intercipiat: data licentia vnicuique ab altero inchoatum & derelictum opus sine aliquo timore & dispendio implendi: & huiusmodi facinora cuiuis denuntiandi sine vlla formidine, & sine iudiciariis sumptibus.*

Vide l. vn §. Ædificiorum. C. de monopolijs l. Ex quo pace 12. §. 8. C. de ædif. priuatis. Et nota hæc Imp. verba, *aliorumque diuersorum operum professores* Græcos his reddidisse, ἢ τῶν ἄλλων ἐργοδιδάσκαλοι. paulo post dixit, *cæterarum professionum primates*, Gall. *Les maistres iurez.* In vno ex MSS. scriptum est, ἢ τῶν ἄλλων ἔργων διδάσκαλοι.

IN LIBRVM XXI.

PAg. 130. *tit. de tempore luctus cap.* 5. ἡ πενθοῦσα καλῶς μνηστεύεται. εἰ καὶ τοιοῦτος ἐστὶν ὁ ἀνὴρ ὥστε μὴ πενθεῖσθαι .... ὁ αὐτόμολος καὶ ὁ κατακριθεὶς ἐπὶ τυραννίδι, καὶ ὁ προδότης, καὶ ἀπαγχόμενος, καὶ ὁ χεῖρας ἐπιβαλὼν ἑαυτῷ μὴ μίσει τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ συνήθεια, ... ὅμως διὰ τὴν σύγχυσιν τῆς γονῆς ἡ πρὸ τοῦ πενθίμου γαμοῦσα, ἀτιμοῦται, καὶ ὁ ἐν εἰδήσει ἀγαγόμενος αὐτήν. *Reponendum ex M S. & legen-*

dum, ἡ πενθοῦσα, καλῶς μνηστεύεται. εἰ καὶ τοιοῦτος ἐστὶν ὁ ἀνὴρ ὥστε μὴ πενθεῖσθαι. ὡς ὁ αὐτόμολος, καὶ ὁ κατακριθεὶς ἐπὶ τυραννίδι, καὶ ὁ προδότης, καὶ ὁ ἀπαγχόμενος, καὶ ὁ χεῖρας ἐπιβαλὼν ἑαυτῷ, μὴ μίσει τῆς ζωῆς, ἀλλὰ κακῇ συνηθείᾳ. Ὅμως διὰ τὴν σύγχυσιν τῆς γονῆς ἡ πρὸ τοῦ πενθίμου γαμοῦσα, ἀτιμοῦται, καὶ ὁ ἐν εἰδήσει ἀγαγόμενος αὐτήν. *Quæ virum eluget, recte despondetur. etsi talis sit maritus vt eum lugeri non oporteat. sicut transfuga, & perduellionis damnatus, & proditor, & suspendiosus, & qui sibi ipsi manus intulit, non tædio vitæ, sed malo more. Sed tamen propter turbationem seminis ea, quæ ante nubit, quam lugendi tempus exierit, infamia notatur: & qui sciens eam duxit.*

Leunclauius vertit, mala conscientia, vt est in l. 10. D. de his qui not. infamia, & secundum eam legem in marg. notauit legendum, κακῇ συνειδήσει. Male. Recte namque dictum κακῇ συνηθείᾳ, malo more: Mortis enim consciscendæ causa sibi facit, qui propter nequitiam malosque mores flagitiumve aliquod admissum mortem sibi consciscere voluit. non si dolorem corporis non sustinendo id fecerit, vt ait Paulus I C. in l. Bouem 43. D. de ædil. edicto.

Ad hoc cap. adscribendum hoc

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Ἡ ἐν τῷ πενθεῖν τὸν ἄνδρα γεννήσασα, κωλύεται γάμῳ προσελθεῖν. ἡ δὲ ἐν τῷ πενθίμῳ χρόνῳ τεκοῦσα, οὐ κωλύεται γαμεῖν. Οὐκ ἐναντία ἡ τῶν νόμων διάνοια, ἀλλὰ καὶ λίαν σύμφωνος, κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο σημαινόμενον. Ὅρα γὰρ τοῦ

πρωτοτύπου τοῦ νοσοῦ. Ἡ ἐν τῷ πενθεῖν τεκοῦσα, κωλύεται γαμεῖν. τῶν γὰρ ἀξίων πενθεῖσθαι αἱ γυναῖκες, ἤτοι τῶν ἀνεπιλήπτως βιούντων, καὶ ἁπλῶς τῶν μὴ τῷ νόμῳ μεμισημένων, καὶ τεκοῦσαι, κωλύονται ἕως οὗ ὁ τοῦ πένθους καιρὸς πληρωθῇ. Κατὰ γὰρ δύο τρόπους, ὁ πένθιμος καιρὸς εἴωθε τυποῦσθαι. διὰ τὸ μὴ σύγχυσιν γίνεσθαι τῆς γονῆς, καὶ διὰ τὴν ὀφειλομένην τιμὴν τοῖς ἀνδράσιν, ὧν ἡ μὲν μία λύεται διὰ τοῦ τοκετοῦ. ἡ δὲ ἑτέρα, ἐπιφέρεται διὰ τὴν τιμήν. ἥτε καὶ παρελυθεῖσα τῷ τόκῳ, μένει δι' αἰδῶ καὶ τιμὴν τοῦ ἀνδρός. ἡ δὲ τοῦ ἑτέρου οὗτος ἡ ἐν τῷ πενθεῖν τεκοῦσα οὐ κωλύεται γαμεῖν. οὐ γὰρ ἄξιοι τοῦ πενθεῖσθαι οἱ ἄνδρες. οἷον αὐτόμολοι, προδόται, ἀπαγχόμενοι, καὶ οἱ λοιποὶ οὓς ὁ νόμος ἀνατάττεται διὰ τὸ μὴ εἶναι ἀξίους πένθους. τούτων γὰρ παραυτίκα τέξασαι αἱ γυναῖκες γαμοῦσι. τοῦ γὰρ χρόνου τῆς συγχύσεως λυθέντος ἀκωλύτως γαμοῦσι. τὴν παρὰ τῶν νόμων τιμὴς ὑπεξαιρουμένων τῶν αὐτομόλων, καὶ τῶν ἄλλων τῶν μὴ πενθουμένων. ὁ γὰρ νομοθέτης ἐπὶ τὸν χρόνον τρέψας τὸ πένθος, ἀναξίους αὐτοὺς τοῦ πενθεῖσθαι παρεδήλωσεν.

Vide l. Liberorum autem D. de his qui notantur infamia.

IN LIBRVM XXII.

P*Ag.* 241. *tit. de iureiurando delato, & relato. cap.* 1. *sic legitur in MSS, vt & in ed.* Ὅρκος ἐπιφερόμενος εἴτε παρὰ τοῦ ἀντιδίκου εἴτε παρὰ τοῦ δικαστοῦ, τέμνει τὴν ἀμφισβήτησιν. ἔοικε γὰρ διαλύσει, καὶ μείζων ἐστὶ ψήφου. Ὁ μηδενὸς ἐνάγοντος ὀμνὺς, οὐκ ὠφελεῖται. *Iusiurandum vel ab aduersario, vel a iudice delatum controuersiam decidit. nam similitudinem transactionis habet,* & *maius quiddam est, quam res iudicata. Qui ne-*

mine iusiurandum deferente iurauit, ex eo nihil proficit.

Vide l. 1. 2. & 3. D. de iureiurando. Leuncl. emendat. Ὁ μηδνὸς ἐπάγοντος. Rationem vltimi §. hanc reddit I C. in d. l. 3. sibi enim iurauit, alioquin facillimus quisque ad iusiurandum decurrens nemine sibi deferente iusiurandum, oneribus actionum se liberabit. Sic in l. Videamus 4. D. in litem iurando dicitur, si alius detulerit iusiurandum, vel non delato iuratum sit, nulla erit religio, nec vllum iusiurandum. In MS adscriptum hoc

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Οἷον ἐπὶ γυναικὸς τῆς ποιησάσης ἀπογραφὴν εἰς τὰ ἀνδρῶν πράγματα. τότε γὰρ ἀμφιβολίας οὔσης μὴ ἀπέκρυψέ τι, δίδωσιν ταύτῃ τὸν ἰνδικάλιον ὅρκον. Ἰνδικάλιος ὅρκος ἐστὶν, ὁ παρὰ κριτοῦ διδόμενος. Βουλουμτάριος, ὁ κατὰ συναίνεσιν ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Νεκεσσάριος, ὁ ἐντὸς τοῦ δικαστηρίου ἐξ αἰτήσεως τοῦ ἀντιδίκου. ὁ περὶ καλουμνίας, ἤτοι ὁ περὶ συκοφαντίας, καὶ ὁ ἰνλιτεμ, ἤτοι ὁ ἐν δίκῃ. ὡς ὅταν ἀπολέσας τὶς ἴδιον τίποτε, ὀφείλει ὀμνύειν πόσον ἦν.

Ibid. pag. 243. cap. 40. sic restituendum. Ἡ δίκη τοῦ ὅρκου κατὰ συναίνεσιν ἑκατέρου μέρους, ἢ τοῦ διαδίκου ἐπιφέροντος, ἐπενεχθέντος καὶ παρασχεθέντος ἢ συγχωρηθέντος, τμηθεῖσα· οὐδὲ τῷ προσχήματι τῆς ἐπιορκίας ἀναζητεῖσθαι δύναται: εἰ μὴ ἄρα ἰδικῶς τοῦτο νόμῳ ὑπεξαιρεῖται. *Causa iureiurando ex consensu vtriusque partis, vel aduersario inferente, delato & præstito, vel re-*

misso decisa: nec periurij prætextu retractari potest, nisi lege specialiter hoc excipiatur.

Vide l. Causa iureiurando 1. C. de reb. creditis & iureiur. Cuius hæc est ratio desumpta ex l. Non erit 5. D. de iureiurando, omne enim omnino licitum iusiurandum per quod voluit quis sibi iurari, idoneum est. & si ex eo fuerit iuratum, prætor id tuebitur. Corrupte in ed. Ἡ δίκη ὅρκου κατὰ σύναιστν. pro quo male Leuncl. reposuit, Ἡ δίκη δι' ὅρκου κατὰ συναίνεσιν.

Ibid. pag. 244. cap. 15. sic reponendum. Κατὰ τῆς τοῦ ὅρκου παραγραφῆς οὐκ ἀντιτίθεται δόλου ἀναπλοκὴ ἤτοι ἀνάλυσις. οὐ γὰρ ἀναψηλαφᾶται ὁ ὅρκος. ἀναπλοκὴ δὲ ἤτοι ἀνάλυσίς ἐστι, παραγραφὴ παραγραφῆς. *Aduersus exceptionem iurisiurandi replicatio doli mali non opponitur. nec enim iusiurandum retractatur, Replicatio vero est exceptionis exceptio.*

Vide l. Aduersus 15. D. de exceptionibus, in qua alia huius dicti ratio redditur, nempe hæc, cum prætor id agere debeat, ne de iureiurando cuiusquam quæratur. Idem dicitur, in l. de periurio 11. D. de in litem iurando. Vide etiam l. exceptio 22. D. eod. Corrupte in edit. παραγραφῆς ἀντιτίθεται. recte Leuncl. negatiuam deesse notauit.

Ibid. tit. de iureiurando quod in litem præstatur περὶ ὅρκου ἐνδίκου, *sic legendum non* ἐκδικουμένου, *cap. 1. sic restituendum.* Οὐχ ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα πλείονος ἀποτιμᾶ-

σθαι διὰ τοῦ ἐνδίκου ὅρκου δύναται ἐκ τῆς τοῦ ἐναγομένου προπετείας, διὰ τοῦτο καὶ πλείονος γίνεται. *Non quia res pluris estimari potest per iusiurandum in litem, ex rei contumacia, idcirco & pluris fit.*

Vide l. Rem in iudicio 1. D. de in litem iurando. Vitiose in ed. πλεῖον ἀποτιμᾶσθαι τοῦ ἐκδίκου, In MS. adscriptum hoc

ΣΧΟΛΙΟΝ,

Ὁ ἔνδικος ὅρκος, τοιοῦτος ἐστὶν, ὅταν τὶς ἀπελεγχθείη βιαίαν ἁρπαγὴν ποιησάμενος πραγμάτων, ἢ ἐπέλευσιν κατὰ οἰκίας τινὸς, ἢ κλοπὴν, ἢ ζημίαν ἄδικον, τότε ὀμνύει ὁ ἀντίδικος, ὅτι τόσα ἐζημιώθη καὶ ἀπώλεσεν ἐν τῇ γενομένῃ κατ' αὐτοῦ ἐπιθέσει, ἢ βίᾳ, ἢ κλοπῇ, ἢ ἀναισχύντῳ ζημίᾳ. καὶ ἀναλαμβάνει ταῦτα εἰς τὸ διπλοῦν ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου. πλὴν οὐκ ἀβασανίστως πάντα ὅσα ὀμόσει λαμβάνει, ἀλλὰ μετὰ ταξατίονος. ὁρίζει γὰρ ὁ δικαστὴς καὶ τὸ ποιὸν, τήν τε εὐπορίαν τοῦ ἐνάγοντος. καὶ τὸν τόπον, ἐν ᾧ ἀπώλεια γέγονε. καὶ κατ' ἐκείνους ἀφορίσαι τὸ ποσὸν, καὶ τότε προτρέπει αὐτὸν ἐπιμόσασθαι, ὅτι οὐχ ἧττονα τῶν τοσούτων ἀπώλεσεν. Τυχὸν ἄξιον τὸ πρᾶγμα νομισμάτων ν. τετίμηται νομισμάτων ρ. διὰ τὴν προπέτειαν τοῦ ἐναγομένου. Διατιμᾶται δὲ, οὐ πρὸς τὴν τοῦ πράγματος διατίμησιν, ἀλλ' εἰς τὸ διαφέρον τῷ κινοῦντι. ἔγνως γὰρ ἐν τῷ β. διατάγματι τοῦ παρόντος τίτλου, ὅτι ἔνθα κατὰ κοῦλπαν τοῦ ῥέου τὸ πρᾶγμα ἀποκαθίσταται, τότε ὁ δικαστὴς τὸ διαφέρον σκοπεῖ.

Ibid cap. 9. sic emendandum. ἐπὶ τῆς περὶ κλοπῆς ἀγωγῆς δεῖ ὀμνύειν, ὅτι τοσούτου ἦν τὸ πρᾶγμα ὅτε ἐκλάπη, οὐ μὴν ὅτι ἐστὶ πλείονος. *In actione furti iurare oportet,*

oportet, tanti rem fuisse, quum furtum fieret: non etiam pluris fuisse.

Vide l. cum furti. 9. D. de in litem iurando, in qua hanc huius dicti rationem reddit I C. quia quod res pluris est, vtique tanti est.

IN LIBRVM XXIII.

P*Ag.* 247. *tit. de vsuris cap.* I. *sic legitur in MS.* Ἐπὶ τῶν καλῇ πίστει ἀγωγῶν, ὀφφικίῳ τοῦ δικάζοντος ὁ τόκος ὁρίζεται πρὸς τὸ ἔθος τοῦ κλίματος, ἐν ᾧ τὸ συνάλλαγμα γέγονεν: ὥστε μέντοι μὴ ὑπερβαίνειν τὸ νόμιμον. *In bonæ fidei iudiciis officio iudicis vsurarum modus ex more regionis, in qua contractum est, constituitur: ita tamen, vt legitimum non excedat.*

Vide l. Cum iudicio I. D. de vsuris. In ed. vt & in vno ex MSS. legitur, γέγονε: ὥστε μέντοι μὴ ὑπερβῆναι τὸν νόμον, ita tamen, vt legem non excedat. IC. in d. l. I. dixit, *ita tamen, vt legi non offendat.* In MS. ad hæc verba, ἐπὶ τῇ καλῇ πίστει, adscriptũ hoc

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Οὐ μὴν ἐπὶ ὑπερθέσει, ὀφφικίῳ τοῦ δικάζοντος ἀπαιτεῖται. Καὶ οὐ δύναται κινεῖσθαι ἰδιάζουσα ἐπ' αὐτῇ ἀγωγή. Διὰ τοῦτο γοῦν ἐὰν ἀποφάσεως ἅπαξ γεγονυίας περὶ τοῦ προτοτύπου τὰ περὶ τῶν τοιούτων τόκων παρασιωπηθῇ, ἔκτοτε σβέννυνται καὶ ἀπαιτεῖσθαι δύνανται. οἱ δὲ κατὰ φύσιν τοῦ συναλλάγματος ἀπαιτούμενοι τόκοι, κἂν ἡ προτότυπος ἀγωγὴ καταχθεῖσα εἰς δικαστήριον διὰ τὸ κεφάλαιον ἐπερωτήθη, δύναται διὰ τῆς αὐτῆς ἀγωγῆς ἀπαιτεῖσθαι, ὡς φησὶν ὁ γαρειδᾶς.

Ibid.cap.9.ſic reſtituendum, Ἐὰν ὁ δανείσας ἐπερωτήσῃ τὸ διπλοῦν τῶν ἐπηρωτημένων τόκων ἐξ ὑπερθέσεως: μέχρι μόνου τοῦ νομίμου τόκου ἔρρωται, κατὰ τὸ μέτρον ἑκατέρου χρόνου. ὁ ἐπερωτήσας ἐλαφροὺς τόκους, δύναται μείζονας μέχρι τῶν νομίμων ἐξ ὑπερθέσεως ἐπερωτᾷν. *Si creditor duplum promiſſarum vſurarum, ex mora ſtipulatus fuerit, vſque ad legitimam vſuram valet, pro modo cuiuſcumque temporis. Stipulatus minores vſuras, poteſt maiores ad legitimas vſque, pro mora ſtipulari.*

Vide l. Pecuniæ fænebris. 9. D. de vſuris. in qua IC. hanc rationem reddit cur hæc ſtipulatio non ſit inutilis, non enim pœna, ſed fænus vberius iuſta ratione ſortis promittitur. Corruptè in ed. τὸ διπλοῦν ἐξ ὑπερθέσεως.

Ibid. pag.248. cap.47. ſic reponendum, Ὁ γὰρ ἀνεπερώτητος τόκος ἀπαίτησιν μὲν οὐκ ἔχει. ἐνεχύρου δὲ ὄντος, δίδωσι τῷ δανειστῇ παρακατάσχεσιν, ἐὰν συνεφωνήθη. τότε μέντοι, ὅτε καὶ ἐπὶ τόκῳ τὸ ἐνέχυρον ὑπετέθη. *Nam vſuræ citra ſtipulationem promiſſæ, petitionem nullam habent. Quum vero pignus datum eſt, retentio creditori, ſi quidem ita conuenit, conceditur. Et tunc quidem, quum etiam pro vſuris pignus obligatum eſt.*

Vide l. Quamuis 3. & l. Per retentionem 4. C. de vſuris. in qua Impp. aiunt, Per retentionem pignoris vſuras ſeruari poſſe, de quibus præſtandis conuenit, licet ſtipulatio interpoſita non ſit, merito conſtitutum eſt, & rationem habet: cum pignora conuentione pacti etiam vſuris obſtricta ſint. Hac ratione ad decidendam l. Pignori-

bus. 22. C. eod. etiam vtere. Corruptè in ed. ἐνέχυρον δὲ ὄντων. pro quo male Leunclau. in ora libri emendat, ἐνεχύρων δὲ ὄντων: non congruit enim cum sequentibus verbis, τότε μέντοι, ὅτε καὶ ἐπὶ τόκῳ τὸ ἐνέχυρον ὑπετέθη.

Ibid. pag. 249. cap. 65. sic emendandum, Ὁ μέντοι τόκος ἀπὸ συμφώνου, δύναται διὰ παρακατασχέσεως τοῦ ἐνεχύρου λαμβάνεσθαι παρὰ τοῦ δανειστοῦ. ἐὰν δὲ ἀντὶ τόκου πρόστιμον συμφωνήσῃ: οὐδὲ ἀγωγὴν ἔχει ἀπὸ τοῦ συμφώνου, ἀλλ' οὐδὲ παρακατάσχεσιν. *Vsuras quidem ex pacto debitas per retentionem pignoris a debitore quis consequi potest. Si vero pro vsuris de pœna conuenerit, nec petitionem ex pacto, nec retentionem pignoris habet.*

Vide l. Pignoribus quidem 22. C. de vsuris. Corruptè in ed. Ὁ μὲν τόκος ἀπὸ συμφώνου, δύναται διὰ κατασχέσεως ἐνέχυρον.

Ibid. pag. 250. cap. 69. sic restituendum, Ἐπὶ δὲ τῶν ναυτικῶν δανείων καὶ ἐπὶ τῶν δανειζομένων εἰδῶν εἴτε καρπῶν, ἐφ' ὧν τὸ παλαιὸν ἐξῆν πλείονα τόκον ἐπερωτᾶν, ἐπιτρέπει καὶ σήμερον ἐπερωτῆσαι πλείονα τόκον, μόνον μέντοι, ἕως ἑκατοστῆς καὶ μὴ περαιτέρω. μὴ βουλομένη μηδὲ διὰ παρακατασχέσεως ἐνεχύρων, μείζονα τόκον ἀναλαμβάνεσθαι. μήτε τοὺς δικαστὰς ποτὲ καταδικάζειν εἰς πλείονα τόκον προφάσει τῆς τῶν τόπων συνηθείας. εἰ δὲ τις μείζονα τόκον λάβῃ, εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτὸν καταλογίζεσθαι. *In nauticis vero fœnoribus, & specierum siue fructuum mutuationibus, in quibus olim concessum erat maiores vsuras stipulari, permittit etiam hodie maiores vsuras stipulari: sed tan-*

tum vſque ad centeſimam, nec vlterius. ne quidem permittens, vt per retentionem pignoris vſuræ maiores accipiantur, nec vt iudices vnquam condemnent, in vſuras maiores, prætextu conſuetudinis locorum. Quod ſi quis maiores vſuras acceperit, vt in ſortem eæ computentur.

Vide l. eos qui 26. §. 1. C. de vſuris. Corruptè in ed. ἐπειδὴ καὶ τῶν. & πλείονα τόκον μόνον. pro quo male Leunclau. in ora libri emendat, πλείονα λαβεῖν τόκον μόνον. & μὴ βουλόμενοι. In MS. ad hæc verba, ἐπὶ δὲ τῶν ναυτικῶν adſcriptum hoc

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Ἐνταῦθα μὲν ναυτικὸν λέγει τὸ δάνειον. ἐν δὲ τῷ ξϛ. κεφ. περὶ τὸ τέλος, διαπόντιον τοῦτο φησί. οὐ μόνον δὲ διαπόντιον κληθείη αὐτὸ πρὸς ναῦτην γινόμενον, ἀλλὰ καὶ τὸ πρὸς πάντα τῶν ἐπὶ πραγματεία πλέειν μέλλοντα.

Ibid. ad hæc eiuſdem. cap. verba τῶν λεγομένων κερατίων *adſcriptum hoc*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Χρὴ γινώσκειν, ὅτι τὸ ἓν κεράτιον, φόλλεις εἰσὶ ιϐ. ἤτοι μιλιαρησίου τὸ ἥμισυ. τὰ οὖν ιϐ. κεράτια, εἰσὶ νομίσματος ἥμισυ. τὸ γὰρ ἀκέραιον νόμισμα, ἔχει μιλιαρήσια δώδεκα, ἤτοι κεράτια κδ.

IN LIBRVM XXVI.

P*Ag. 263. tit. de conſtituentibus pro aliis ſoluere c. 3. addenda hæc ſunt in fine & ex MS. reponenda,*

Εἰ δὲ εἴποι, ΓΕΝΗΣΕΤΑΙ ΣΟΙ ΤΟ ΙΚΑΝΟΝ ΠΑΡ' ΕΜΟΥ, Η ΠΑΡΑ ΤΟΥΔΕ, Η ΤΟΥΔΕ, τηνικαῦτα τοῖς μὲν ὀνομασθεῖσι προσώποις κατὰ τὸ ὅμοιον τρόπον μὴ συναινοῦσι, μὴ δὲ ἐν γίνεσθαι πρόκριμα. αὐτὸν δὲ τὸν τοῦτο ἀντιφωνήσαντα, ἀκέραιον μὲν τὸ χρέος ἀναγκάζεσθαι καταβάλλειν. εἴ τινα δὲ κατὰ τῶν ὀνομασθέντων προσώπων νομίζοι ἑαυτῷ ἁρμόζειν ἀγωγὴν, ταύτην κατὰ τοὺς νόμους κατ' αὐτῶν προτεθεῖναι, καὶ τῆς τῶν νόμων βοηθείας ἀπολαύειν. *Si autem dixerit*, FIET TIBI SATIS A ME, AVT AB HOC, AVT AB ILLO, *tunc nominatis quidem simili modo non consentientibus nullum fieri praeiudicium: ipsum autem qui hoc promiserit, integrum quidem debitum cogi persoluere. Si quam autem contra nominatas personas putauerit sibi actionem competere, eam secundum leges aduersus eos proponere, & legum auxilio potiri.*

Vide Nou. cxv. cap. vi. in qua hæc eadem verba leguntur: & in Veteri eiusdem interpretatione, quod obiter dicere liceat, restitue suo loco transpositam ab antiquario hanc periodum, *Si quis autem dixerit*, FIET TIBI SATIS: *cum tali verbo, vt impersonaliter dicto, tanquam si nihil promiserit, ita ab omni exactione liberum seruari.* Absurdum namque est in Græco textu constitutionis ex enumeratis modis constituendæ pecuniæ seu promittendæ hunc esse secundum, vltimum vero in veteri interpretatione.

Ibid. cap. 33. Αἱ ἀπατῶσαι βοηθοῦνται ἐν ἑκάστῃ. καὶ ὅτι ἄλλον διεκδικοῦσιν . . . . οὔτι. γὰρ ἐπιτί-

τρατῆαι γυναικὶ δικάζειν, ὅτι τ̀ ἴδιον ἄνδρα, ὅτι τ̀ ὑιὸν, ὅτι τ̀ πατέρα. Restituendum ex MS. & legendum, Αἱ ἀπατώμεναι, ἐ μὴν αἱ ἀπατῶσαι βοηθοῦνται ἐν ἑκάστῃ ἐνοχῇ. καὶ ὅτι ἄλλον δικάζουσιν. ὅτι γὰρ ἐπιτέτραπται γυναικὶ δικάζειν ὅτι τ̀ ἴδιον ἄνδρα, ὅτι τὸν ὑιὸν, ὅτι τὸν πατέρα. Deceptis, non decipientibus in omni obligatione subuenitur. Etiam quum alium defendunt. Nec enim permissum est mulieri defendere, neque maritum, neque filium, neque patrem.

Vide l. Et primo quidem 2. D. ad SC. Velleianum. in qua huius rescripti diui Pij & Seueri ratio hæc elegans redditur, infirmitas enim fœminarum, non calliditas auxilium demit. Huic omnino similis est ea quæ redditur ab Alexandro Imp. in l. si sine voluntate 5. C. ad SC. Velleianum, ideo tibi non succurretur senatusconsulto, quo infirmitati, non calliditati mulierum consultum est. Namq; si, vt aiunt Impp. in l. fœminis. 18. C. eod. creditor aliqua ratione per mulierem deceptus sit, tunc replicatione doli, Senatusconsulti exceptionem remoueri, constitutum est.

Etiam quum alium defendunt] Ratio sumi potest ex d. l. Et primo quidem 2. in fin. quia si mulier defensor alicuius extiterit, proculdubio intercedit: suscipit enim in se alienam obligationem. quippe cum ex hac re subeat condemnationem.

Ibid. pag. 264. post 61. caput sequitur, ξϐ. ἐὰν μὴ ἴδῃ ὁ πρὸς τ̀ ἄνδρα συναλλάξας. . . . . εἰ δὲ γυνὴ ὁρῶσα τ̀ ἄνδρα τὰ ἴδια ὑποτιθέμενον ἐσιώπησεν ἐπὶ-

τηδές, ὡς ἀπαιτῆσαι βουλομένη τὸν συναλλάξαντα τῷ ἀνδρί: τότε οὐ βοηθεῖται. ταῖς γὰρ ἀπατωμέναις γυναιξὶ βοηθεῖ τὸ δόγμα. *Restituendum ex MS. & legendum,* ἐν δὲ τῷ ζη. κεφ. Ἐὰν μὴ ᾔδει ὁ πρὸς τὸν ἄνδρα συναλλάξας. ἡ δὲ γυνὴ ὁρῶσα τὸν ἄνδρα τὰ ἴδια ὑποτιθέμενον, ἐσιώπησεν ἐπιτηδές, ὡς ἀπατῆσαι βουλομένη τὸν συναλλάξαντα τῷ ἀνδρί, τότε οὐ βοηθεῖται. ταῖς γὰρ ἀπατωμέναις γυναιξὶ βοηθεῖ τὸ δόγμα, οὐ ταῖς πανούργοις. *Si nescierit is, qui cum marito contraxit. vxor vero videns maritum res suas obligantem, de industria tacuerit, veluti decipere volens eum, qui cum marito contrahit: nequaquam ei subuenitur. Mulieribus enim deceptis non callidis senatusconsultum succurrit.*

Vide l. Si sine voluntate 5. C. ad SC. Velleiarum, in qua, patientiam præstitit, eleganter dicitur, pro ἐσιώπησεν ἐπιτηδές.

Post hoc caput sequuntur hæc duo capita quæ in ed. desunt.

Ἐν δὲ τῷ οδ. κεφ.

Καὶ συνισταμένου τοῦ γάμου, δύναται ἡ γυνὴ παραχωρῆσαι τῷ ἀνδρὶ τὰς ὑποθήκας ἃς ἔχει κατ' αὐτοῦ. Καὶ οὐ κεκώλυται ἡ τοιαύτη δωρεά, ὡς ἐν συνεστῶτι τῷ γάμῳ. οὐδὲ γὰρ ἐστι δωρεά, ἐξ ἧς οὐδὲν ἡ γυνὴ ζημιοῦται, δυναμένη διὰ τῆς προσωπικῆς ἀγωγῆς ἀπαιτῆσαι τὸ χρέος. *Etiam constante matrimonio mulier remittere potest marito hypothecas quas habet contra ipsum. Nec prohibetur huiusmodi donatio, vt constante matrimonio facta. Non enim est donatio, ex qua mulier nullam iacturam facit, cum personali actione debitum exigere possit.*

Vide l. Etiam constante vi. C. ad SC. Vell. & l. Lucius Titius xi. D. Quib. mo. pign. vel hypoth. soluitur, in qua IC. Paulus respondet, pignoris quidem obligationem prædiorum Gaiam Seiam quæ viro pro filia communi in dotem eadem danti consensit cum communis filiæ nomine darentur, remisisse videri. obligationem autẽ personalem perseuerasse.

Ἐν δὲ τῷ πδ. κεφ.

Ἡ διάταξις βούλεται, δύνασθαι ἀποτάττεσθαι τὴν γυναῖκα τῶν ἁρμοζούσαις αὐτῇ ὑποθήκαις, καὶ παραχωρεῖν ἑτέρῳ δανειστῇ ταύτας, εἴτε ἐπὶ ἑνὶ συναλλάγματι, εἴτε ἐπὶ πολλοῖς, εἴτε ἐπὶ ἑνὶ προσώπῳ, εἴτε ἐπὶ πολλοῖς. Καὶ ἰσχύειν ταύτην τὴν συγχώρησιν τῆς γυναικὸς, ἐπὶ ἐκείνοις μόνοις ἐφ' οἷς καὶ γέγονε, καὶ μὴ περαιτέρω. *Constitutio iubet, mulierem posse hypothecis sibi competentibus renuntiare, & ipsas alteri creditori remittere, vel pro vno contractu, vel pro multis, vel pro vna persona, vel pro multis. Et remißionem hanc a muliere factam valere, pro illis solis pro quibus facta est, & non vltra.*

Vide l. Iubemus licere 21. C. ad SC. Velleianũ.

Ibid. ad hoc cap. 77. verbum, βοηθεῖται *adscribendum hoc*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Εἰ δὲ ἐκληρονόμησε τὸν ἄνδρα, ἴυρε ἐρεδιταρίῳ ἀπαιτεῖται.

Vide l. Mulierem 14. C. ad SC. Velleianum.

Ibid. ad hac cap.85. verba, Ἐὰν ἀντιφωνήσασα (*sic leg. non* ἀντιφωνήσα, *vt in edit.*) γυνὴ, μετ' δύο ἔτη *adscribendum hoc*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Μὴ δόξῃ σοι ἀλόγιστος ὁ χρόνος τῆς διετίας. ἐξ ὑποδείγματος γὰρ τῆς ἀνδρογυνείας εἰσηνέχθη, ἵνα ὥσπερ ἐπ' αὐτῆς ἡ τῆς διετίας παραδρομὴ βεβαιοῖ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἀνυπόστατον ἀγορὰν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα εἰ τελείας τῆς ἡλικίας ἐστὶν ἡ γυνή. ἀφῆλιξ γὰρ οὖσα καὶ οὕτω βοηθεῖται.

Post cap.85. sequitur in MS. hoc quod in edit. deest.

Κεφ. ξϛ. τοῦ αὐτοῦ ζ. τιτλ.

Ἡ προσωπικῶς χρεωστοῦσα γυνὴ, καὶ μὴ ὑπὲρ ἄλλου πρὸς ἔνοχος γινομένη, οὐκ ἔχει τὴν τοῦ βελλιανείου παραγραφήν. ὁμοίως δὲ καὶ ὑπὲρ τοῦ ἰδίου δανειστοῦ ἔνοχος γινομένη, πάλιν οὐκ ἔχει τὴν παραγραφήν. τότε γὰρ μόνον χώρα τῷ δόγματι, ὅτε μηδὲν χρεωστοῦσα ὑπὲρ ἀλλοτρίας ἐνοχῆς ἑαυτὴν παρενέβαλε. τουτέστιν, οὔτε κατὰ τοῦ ἰδίου δανειστοῦ τὴν παραγραφὴν ἔχει ὡς προσωπικῶς αὐτῷ χρεωστήσασα, ἀλλ' οὐδὲ κατ' ἐκείνου ᾧ ἐδόθη, ὡς ὑπὲρ δανειστοῦ δοθεῖσα. *Mulier principaliter debitrix nec pro alia quodam obligata, non habet Velleiani exceptionem. Similiter vero & qua pro suo creditore obligata est, non habet exceptionem. tunc enim solum locus est senatusconsulto, cum nihil debens pro aliena obligatione seipsam interposuit. hoc est, neque contra suum creditorem exceptionem habet vt principaliter ipsius debitrix, sed neque contra eum cui delegata est, vt pote pro creditore delegata.*

Vide l. Frustra senatusconsulti exceptione 2. C. ad SC. Velleianum.

IN LIBRVM XXVIII.

P*ag. 267. tit. de sponsalibus ad hæc cap. 22. verba* κερδαίνειν τοὺς ἀρραβῶνας *adscribendum hoc*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Ἐνταῦθα μὲν ζημιοῦσθαι καὶ ἐκπίπτειν τῶν ἀρραβώνων λέγει ὁ νόμος τὸν ἄρχοντα. ἐν δὲ τῷ ιθ. κεφ. τοῦ δ. τιτ. τοῦ κη. βιβλ. τὸν ὀφφίκιον ἐν ἐπαρχίᾳ στρατεύοντα, ἀπολαμβάνει τοὺς ἀρραβῶνας, ἐὰν ἡ μνηστευθεῖσα γυνὴ μετὰ τὴν ἀπόθεσιν τοῦ ὀφφικίου οὐ θέλει γαμηθῆναι αὐτῷ, ὅτι τὸν μὲν στρατεύοντα τὸ ὀφφίκιον, μὴ πάνυ δυνάμενον ἐκφοβεῖν θεματίζει, τὸν δὲ ἄρχοντα καθ' ὑπερβολὴν εἶναι φοβερὸν τίθεται.

Vide l. Si quis in potestate. vn. C. Si rector prouinciæ vel ad eum pertinentes sponsalitia dederint.

Ibid. pag. 269. tit. de donationibus sponsaliciis post tit. 7. cap. 15. Sequitur hoc caput quod in ed. deest

Ἀνάγνωθι καὶ βιβλ. δ. τιτ. α. κεφ. θ. ἐν ᾧ φησί.

Μνηστείας δὲ μεταξύ τινων γινομένης κατὰ νόμον, εἴτε ὁ μνηστὴρ εἰς μοναστήριον εἰσέλθῃ, ἀπολαμβανέτω τὰ ὑπὲρ τῆς μνηστείας ἀρραβώνων ὀνόματι δεδομένα. εἴτε ἡ μνηστὴ τὸν μοναχικὸν βίον ἐπιλέξεται, ἐκεῖνα μόνον ἀποδιδότω, ἀπ-

να ὁμοίως ἀῤῥαβώνων ὀνόματι ἔλαβεν, τῆς ποινῆς ἑκατέρῳ μέρει συγχωρουμένης.

Legito & librum IV. tit. I. cap. IX. in quo dicitur.

Sponsalibus inter quosdam secundum legem factis, siue sponsus monasterium ingrediatur, ea quæ pro sponsalibus arrarum nomine data sunt, recipiat: siue sponsa monasticam vitam elegerit, illa solummodo reddat quæ similiter arrarum nomine accepit, pœna vtrique parti remissa.

Vide Nou. 123. cap. 39. In edit. legitur hoc caput in tit. de sponsalibus, ad quod Scholiastes monet idem dici cap. IX. tit. I. lib. IV. quod inuenitur in titulo, de donatione dotis. quare ex MS. recte additũ a nobis hoc in loco nemo negabit.

Ibid. cap. 12. sic legendum ex MS. Ἐὰν μνηστὴρ μνηστῇ δωρήσηται δοῦλον, καὶ περὶ τὸ κυριευθῆναι διὰ χρήσεως ὑποδέξηται αὐτὸν ἐν τῇ προικὶ, καὶ λυθῇ ὁ γάμος, ἀποκαθίστησιν αὐτόν. *Si sponsus sponsæ seruum donauerit, eumque in dotem acceperit ante vsucapionem, ac solutum fuerit matrimonium, seruus restituitur.*

Vide l. Cum sponsus 12. D. de Public. in rem act. In ed. leg. κυριευθῆναι pro quo Leuncl. in marg. reposuit κυρωθῆναι.

Ibid. pag. 270. tit. de legitimis nuptiis cap. 53. sic legitur in MSS. vt & in ed. Ἀλλ' ὅτι τῶν ὑπεξουσίων καὶ ἕτερόν τι ζητοῦμεν, συναίνεσιν εἶναι τῶν γονέων, ὧν ὑπεξούσιοι

εἰσὶν οἱ συναπτόμενοι. τοῦτο γὰρ χρὴ γίνεσθαι, καὶ ὁ πολιτικὸς καὶ ὁ φυσικὸς ἀπαιτεῖ λογισμός. *Ceterum in filiisfamilias & aliud quiddam requirimus, nempe consensum parentum, in quorum potestate sunt ij, qui matrimonio coniunguntur. hoc namque fieri debet, & ciuilis & naturalis ratio postulat.*

Vide §.1. Instit. de nuptiis. Leuncl. in ora libri emendat, χρῆναι. In MS. ad hæc verba καὶ ὁ πολιτικὸς adscriptum hoc

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Ὁ πολιτικὸς μὲν, διὰ τὸ τῶν ῥωμαίων ἴδιον, τουτέστι τὴν ὑπεξουσιότητα. Ὁ φυσικὸς δὲ, ἐπειδὴ δίκαιον τοὺς μέχρι τοιαύτης ἡλικίας ἀναθρέψαντας, ταύτης ἀξιοῦσθαι τῆς τιμῆς.

Ibid. pag. 271. cap. 54. sic restituendum. Τὸν γάμον διάθεσις ἀμοιβαία ποιεῖ, τῆς τῶν προικώων οὐκ ἀεὶ ἐπιδεομένη προσθήκης. δεῖ οὖν τοὺς μεγάλοις μὲν ἀξιώμασι κεκοσμημένους μέχρι πρωτοσπαθαρείων, μὴ ἄλλως γάμοις προσομιλεῖν, εἰ μὴ προικῷα συγγράψαιεν συμβόλαια. πλὴν εἰ μή τις πρὸ τοῦ τυχεῖν τῶν τοιούτων ἀξιωμάτων, ἐκ μόνης διαθέσεως ἠγάγετο γαμετήν. *Nuptias affectio mutua facit, accessione dotalium instrumentorum non semper egens. Oportet autem magnis ornatos dignitatibus, vsque ad protospatharios, non aliter matrimonia contrahere, nisi nuptialia instrumenta conscripserint. extraquam si quis ante, quam huiusmodi dignitates consequeretur, ex adfectione sola duxerit vxorem.*

Vide Nou. 22. cap. 3. & Nou. 117. cap. 4. Corruptè in ed. δεῖ δὲ τοὺς μεγάλου μὲν ἀξιώματος κεκοσμη-

μένοις μέχρι σπαθαρείων. In vulgata ed. Nouel. deest particula ἀεὶ, & legitur τῆς τῶν προικώων γε οὐκ ἐπιδεομένην προσθήκης, *dotalium non egens augmento.* quod notandum, vt & μέχρι ἰλλουστρίων, pro μέχρι πρωτοσπαθαρείων.

Ibid. pag. 271. cap. 55. sic emendandum, Τὸν μὲν νόμον δι' οὗ αἱ τῶν γυναικῶν συζυγίαι, ἃς ὁ αὐτὸς νόμος εὐτελεῖς ἐκάλεσε, πρός τινας ἀξιώμασι κεκοσμημένους κωλύονται, οὐδενὶ παντελῶς τρόπῳ κρατεῖν συγχωροῦμεν, ἀλλ' ἄδειαν τοῖς βουλομένοις παρέχομεν, εἰ καὶ οἱοισδήποτε μεγάλοις ἀξιώμασι κοσμοῖντο, τὰς τοιαύτας γυναῖκας μετὰ προικώων συμβολαίων ἑαυτοῖς συνάπτειν. οἱ δὲ λοιποὶ παρὰ τοὺς τοῖς μεγάλοις ἀξιώμασι κεκοσμημένους, ἄδειαν ἐχέτωσαν τὰς τοιαύτας γυναῖκας λαμβάνειν, εἴτε ἐγγράφως βουληθεῖεν, εἴτε μόνῃ διαθέσει γάμου, εἰ μέντοιγε ἐλεύθεραι εἴησαν, καὶ μεθ' ὧν ἔξεστι γάμον ἐπιτελεῖσθαι. *Legem illam, qua coniugia mulierum, quas ipsa lex viles appellauit, cum viris dignitatibus ornatis prohibentur, prorsus nullo modo ratam esse permittimus: sed licentiam facimus iis, qui volunt, etiamsi quibuscumque magnis dignitatibus condecorentur, eiusmodi mulieres instrumentis nuptialibus interuenientibus, sibi copulandi. Reliqui vero, præter hos amplis ornatos dignitatibus, huiusmodi mulieres ducendi facultatem habeant, siue id scriptura voluerint interueniente fieri, siue sola nuptiarum adfectione: modo liberæ sint, & cum quibus celebrare liceat.*

Corruptè in ed. legitur, εὐτελεῖς ἐκέλευσε, & ἐλεύθεροι εἴησαν. Vide Nou. 117. c. 6. vbi dicitur, τὸν δὲ Κωνσταντίνου τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως νόμον τὸν πρὸς Γρηγόριον γεγραμ-

μένον, καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένην ἑρμηνείαν ὑπὸ Μαρκιανοῦ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως (δι' ὧν αἱ τῶν γυναικῶν συζυγίαι, ἃς ὁ Κωνσταντίνου νόμος εὐτελεῖς ἐκάλεσεν, πρός τινας ἀξιώμασι κεκοσμημένους κωλύονται) οὐδενὶ παντελῶς τρόπῳ κρατεῖν συγχωροῦμεν. *Constantini vero piæ memoriæ legem ad Gregorium scriptam, & super ea factam interpretationem a Martiano piæ memoriæ, per quam mulierum coniunctiones (quas Constantini lex abiectas vocauit) ad quosdam dignitatibus decoratos, prohibentur: penitus nullo modo valere permittimus.* Εὐτελεῖς autem siue viles, siue abiectas, siue humiles mulieres vocat lex Constantini ad Gregorium scripta, quæ est l. Senatores 1. C. de naturalibus liberis, & matribus eor. ancillas vel ancillarum filias, libertas vel libertarum filias, tabernarias vel tabernariarum filias, lenonis, aut arenarij filiam, & eam quæ mercimoniis publice præfuit. Scholiastes in marg. MS. notat esse, τὰς πόρνας, τὰς ἐν ἐργαστηρίοις, καὶ τὰς σκενικάς. In MS. ad hæc verba, εἰ μέντοιγε ἐλεύθεραι adscriptum hoc

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Ἐλεύθεραι εἶπε, διὰ τὰς ἀπελευθέρας. ἐπειδὴ δὲ εἰσὶ καὶ ἐλεύθεραι ὧν ὁ γάμος οὐκ ἐπιτέτραπται, οἷον τῶν ἐπὶ θρησκείᾳ ἀλλοτρίως ἐγχουσῶν, ἢ ἀνήβων, ἢ ἐπιτροπευομένων, καὶ ἄλλων τοιούτων. προσετέθη δὲ μεθ' ὧν ἔξεστι γάμον ἐπιτελεῖσθαι. Ἰστέον ὅτι ἡ πρὸς γάμον συνάφεια τῆς συγγενείας μέχρις ὀγδόου βαθμοῦ κωλύεται. ἡ δὲ ἐξ ἀγχιστείας, ἄχρις ἑβδόμου. ἐπὶ μέντοι τοῦ ζ. συγγενείας, εἰ μὲν φθάσειε γενέσθαι ὁ γάμος. οὐ λύεται, ἐπιτιμᾶται δέ. εἰ δὲ πρὶν γενέσθαι γνωσθῇ, κωλύεται μὴ παραχωρούμενος. περὶ δὲ ς. βαθμοῦ τοῦ ἐξ

ἀγχιστείας, ἐγένετο στάσις, καὶ ἐκωλύθη παρὰ τῆς συνόδου, καὶ ἀλεξίου βασίλειος τοῦ κομνηνοῦ θεσπίσαντος, ἀπὸ δεκεμβρίου μηνὸς τοῦ η. ἔτους τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἰνδικτιῶνος οὔσης ιβ. συντηρεῖσθαι τὸν ς. βαθμὸν τὸν ἐξ ἀγχιστείας, ὥστε μὴ συνάπτεσθαι κατ' αὐτὸν γάμον, καὶ μὴ παρορᾶσθαι τοῦτο. καθὼς καὶ ἐπὶ τῷ γάμῳ βάρδεως ξηροῦ τοῦ κατωζοῦ, ὅστις γάμος στάσεως τοῖς μητροπολίταις γέγονεν ἀφορμή. ζτ. καὶ βιβλ. με. τιτλ. γ. κεφ. δ. Ὁ τόμος τοῦ πατριάρχου σισινίου, κωλύει, συνάπτεσθαι ἀδελφοὺς δύο, πρωτεξαδέλφαις ἑτέρου γένους. ὡσαύτως καὶ θεῖον καὶ ἀνεψιὸν, ἀδελφαῖς δύο. καὶ τὸ ἀνάπαλιν, ἀδελφὰς δύο, πρωτεξαδέλφοις, καὶ ἀδελφοὺς δύο, θείᾳ καὶ ἀνεψιᾷ.

Ibid.pag.272. tit. de incestis nuptiis.cap.24. Ἐπὶ τῶν ἀθεμίτων γάμων, οὔτε προὶξ, οὔτε τὰ ἐπιδοθέντα δοκεῖ . . . . καὶ διὰ τοῦτο πᾶν ὅπερ ἐκ τῶν ἐπιδοθέντων λόγῳ προικὸς ἔλαβεν ὁ δῆθεν ἀνὴρ, ἀφαιρεῖται παρ' αὐτοῦ: κἂν τὰ μάλιστα καρποὺς ἔτυχεν εἰληφώς. Legitur in MS.fine lacuna. Ἐπὶ τῶν ἀθεμίτων γάμων, οὔτε προὶξ, οὔτε τὰ ἐπιδοθέντα δοκεῖ. καὶ διὰ τοῦτο πᾶν ὅπερ ἐκ τῶν ἐπιδοθέντων λόγῳ προικὸς ἔλαβεν ὁ δῆθεν ἀνὴρ, ἀφαιρεῖται παρ' αὐτοῦ: κἂν τὰ μάλιστα καρποὺς ἔτυχεν εἰληφώς. *In nuptiis incestis neque dos, neque donata videntur. & ideo quidquid ex donatis dotis nomine vir accepit, aufertur ab eo, licet fructus forte perceperit.*

Vide l.Inceftæ nuptiæ 52.D.de ritu nupt.Nullam lacunam in hoc textu eſſe probari poteſt ex his non diſſimilibus verbis Iuſtiniani Imp.lib.1. Inſtit.tit.de nuptiis. Si aduerſus ea,quæ diximus, aliqui coierint:nec vir,nec vxor,nec nuptiæ,nec matrimonium, nec dos intelligitur. id eſt, δοκεῖ.

In vno tamen ex MSS. scriptũ est, ἐπὶ τῶν ἀθεμίτων γάμων, ὅτε περὶ ξ εἶναι τὰ ἐπιδοθέντα δοκεῖ. καὶ διὰ τοῦτο, &c.

Ibid. pag. 274. ad hæc cap. 4. verba οὐ μόνον τὸ ἐπιτετραμμένον *adscriptum hoc*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Ἐν ταῖς συναφείαις τῶν γάμων, οὐ μόνον τὴν ἀκρίβειαν τοῦ νόμου σκοπεῖσθαι χρὴ, ἀλλ' εἰ καὶ σεμνόν ἐστι τὸ πραττόμενον. φησὶ γὰρ τὸ ρλθ. κεφ. τοῦ γ. τιτλ. τοῦ βιβλ. β. τῶν βασιλ. οὐ πᾶν ὅπερ ἔξεστιν, ἤδη καὶ εὐπρεπές ἐστιν. ἐάν τις γυνὴ τῷ ὑποπτευομένῳ μοιχῷ γαμηθῇ, οὐ κατηγορεῖται, πρὶν ἂν εἶναι μοιχὸς αὐτὸς ἐλεγχθῇ. ὡς τὸ ι. θεμ. τοῦ ια. κεφ. τοῦ λζ. τιτ. τοῦ ξ. βιβλ. καὶ κεφ. ε. ὥστε ὁ τοιοῦτος γάμος ἔρρωται.

Ibid. pag. 275. ad hæc cap. 17. verba, ἡ τεκοῦσα ἐν τῷ πενθίμῳ *adscriptum hoc*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Ἡ τεκοῦσα ἐν τῷ πενθίμῳ: τοῦτο ἐπὶ τῶν γυναικῶν, τῶν ἀτίμων ἀνδρῶν. ἡ μέντοι τεκοῦσα ἐν τῷ πένθει, κωλύεται γαμεῖν. τὸ μὲν γὰρ πένθος, ἐπὶ τῶν γυναικῶν τῶν ἐντίμων ἀνδρῶν λέγεται. τὸ δὲ πένθιμος, ἐπὶ τῶν ἀτίμων. ἡ μὲν οὖν γυνὴ τοῦ ἀτίμου, ἐφ' ἧς ὁ πένθιμος χρόνος λέγεται, μετὰ τὸ τεκεῖν, οὐ κωλύεται γαμεῖσθαι. οὐ γὰρ διὰ τὴν τιμὴν τοῦ τελευτήσαντος, πρὸ τοῦ γεννῆσαι, ἐκωλύετο αὐτὴ γαμεῖσθαι, ἀλλὰ διὰ τὴν τῆς γονῆς σύγχυσιν. ἡ δὲ τοῦ ἐντίμου γυνὴ, ἐφ' ἧς τὸ πένθος λέγεται, κἂν τέκῃ, ἀλλ' οὖν τὸν χρόνον ὀφείλει φυλάξαι. ἐπεὶ οὐ διὰ μόνην τὴν σύγχυσιν τῆς γονῆς κωλύεται, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τιμὴν τοῦ τετελευτηκότος.

IN LIBRVM XXIX.

Tit. de dote pag.288. cap.85. sic restituendum, Ἡ διάταξις κελεύει, ἀπὸ πάσης ὁμολογίας ἀπαίτησιν ἔχειν τὴν προῖκα, κἂν μὴ προηγήσατο ἡ ἐπερώτησις. εἰ μὲν γὰρ ἁπλούστερον εἶπεν ὁ πατὴρ ὅτι δίδωσι προῖκα, ἢ προγαμιαίαν δωρεὰν, πάντως οἴκοθεν δίδωσι, μὴ ἁπτόμενος παντελῶς τῶν τοῦ παιδὸς πραγμάτων. ἐὰν δὲ εἴπῃ ἐκ τῶν ἰδίων καὶ τῶν τοῦ παιδὸς, εἰ μὲν ἄπορος αὐτός ἐστι παντελῶς, τὸ ὅλον ἐκ τῶν τοῦ παιδὸς παρεχέτω. εἰ δὲ ἔχει οὐσίαν ἀρκοῦσαν, τὸ ὅλον ἐκ τῶν ἰδίων διδότω. ἔδει γὰρ αὐτὸν, εἰ μὲν ἐβούλετο ἐκ τῶν δύο οὐσιῶν γενέσθαι τὴν τῆς προικὸς ἐπίδοσιν, ἢ τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς, αὐτὸν μὲν ἅπερ ἐβούλετο οἴκοθεν ἐπιδοῦναι. συναινέσαι δὲ τῷ υἱῷ ἢ τῇ θυγατρὶ, παρεχομένης τῆς προγαμιαίας δωρεᾶς, ἐκ τῶν διαφερόντων αὐτοῖς πραγμάτων, ἡνίκα βουληθῶσι μέρος, ἢ τυχὸν πᾶσαν τὴν ἰδίαν οὐσίαν, ἣν ἔχοισι, τῇ πατρῴᾳ φρλοτιμίᾳ ὑπὲρ προικὸς ἢ προγαμιαίας δωρεᾶς συνάψαι, ἵνα τῇ ἀληθείᾳ δειχθῇ τί αὐτὸς βούλεται δοῦναι, καὶ τί ἐκ τῆς ὑποστάσεως τῶν παίδων ἐξέρχεται. *Constitutio iubet, vt ex quauis promissione petitionem dos habeat: etiamsi stipulatio non praecedat. Si namque pater simpliciter dixerit, se dare dotem vel donationem ante nuptias: omnino eam suis ex bonis præstat, res filij prorsus non attingens: Si vero tam ex suis, quam ex filij rebus dixerit, si quidem penitus inopia tentus est, totum ex filij rebus præbeto: sin idoneam substantiam poßidet, totum ex suis præstato. Nam oportebat eum, si volebat ex ambabus facultatibus constitui dotem vel donationem ante nuptias, ex suis quidem bonis præstare quæ vellet: consentire filio vel filiæ, dote*

vel donatione ante nuptias ex pertinentibus ad eos rebus præstanda, quando voluerint partem, vel totam forte substantiam suam, quam habent, paternæ liberalitati pro dote vel ante nuptias donatione aggregare: vt reuera appareat, quid ipse dare velit, & quid de substantia filiorum proficiscatur.

Vide l. Ad exactionem 6. & l. si pater dotem 7. C. de dotis promissione. in qua hanc constitutionis suæ rationem reddit Imp. Neque enim leges incognitæ sunt, quibus cautum est, omnino paternum esse officium, dotem vel ante nuptias donationem pro sua dare progenie. Liberalitas itaque talis remaneat pura & irreuocabilis, vt puto nomine & liberalitas & debitum suam sequantur fortunam. Sic in l. Capite 19. D. de ritu nupt. Marcianus ait, qui liberos, quos habent in potestate, iniuria prohibuerint ducere vxores, vel nubere: vel qui dotem dare non volunt, ex constitutione Diuorum Seueri & Antonini, per proconsules, præsidesque prouinciarum coguntur in matrimonium collocare, & dotare. prohibere autem videtur, & qui condicionem non quærit. Corrupte in ed. τὴν προῖκα εἰ μὴ προηγοῖτο ἡ ἐπερώτησις. Εἶπεν ἁπλούστερον. & παιδὸς πραγμάτων. εἰ μὴ ἄπορός ἐστιν αὐτὸς, παντελῶς τὸ ὅλον ἐκ τῶν τοῦ παιδὸς παρεχέτω. quod malè & contra mentem d. l. Leuncl. vertit, *si tamen inops est, omnino totum ex filij rebus præbeto.* Et ἔδει γὰρ, εἰ μὲν ἐβούλετο. & ἐκ τῆς ὑποθέσεως. In ora MS. adscriptum hoc, Ἐν τῷ ε. κεφ. τοῦ αὐτοῦ ε. τίτλ. τοῦ κθ. βιβλ. φησὶ, Ἐν μὲν τῷ ἐπιδιδόναι τὴν προῖκα, δύ-

ναι ὁ πατὴρ συμφωνεῖν ὅσα βούλεται. μετὰ δὲ τὸ ἀποδοθῆναι, δεῖ καὶ τὴν θυγατέρα τοῖς συμφώνοις συναινεῖν. εὐθέως γὰρ αὐτῇ προσαπορίζεται ἡ προῖξ.

Ibid. cap.98. sic restituendum, Τὸ ἀπὸ προικιμαίων νομισμάτων ἀγοραζόμενον, οὐκ ἔστι τῆς δεσποτείας τῆς γυναικός, ἀλλ' ἐὰν μέρος μόνον τῆς προικὸς ἐπανέλαβεν ἡ γυνὴ μὴ ὡς ἐπὶ διαλύσει, δύναται περὶ τοῦ ὑπολοίπου μέρους τῆς προικὸς ἐνάγειν. τὴν γὰρ δεσποτείαν τούτων τῶν πραγμάτων οὐκ ὀφείλει ἐκδικῆσαι. *Quod ex dotalibus nummis comparatum est, non est in vxcris dominio: sed si solum partem dotis mulier consequuta fuerit, non tanquam ex transactione, de residuo dotis agere poterit. quippe non debet harum ea rerum dominium vindicare.*

Vide l. Ex pecunia 12. C. de iure dotium. Ratio cur mulier rerum ex pecunia dotali a marito comparatarum, dominium sibi vindicare non possit, hæc est ex d. l. 12. quia neque maritus vxori actionem empti potest acquirere. At dotis tantum actio illi competit: quia res quæ ex dotali pecunia comparatæ sunt, dotales esse videntur. l. Res quæ 54. D. de iure dotium. De harum rerum vindicatione, vide quæ doctiss. Cuiacius notauit lib. 5. obser. cap. 29. d. l. 54. & similem Harmenopuli locum interpretans. Corrupte in ed. ἀλλ' ἐὰν μέρος τῆς προικὸς ἀλλ' λαβεν ἡ γυνὴ, ἢ ὡς διαλύσει. male Leuncla. in orá libri notauit emendandum, ἀλλ' ἐὰν μέρος τῆς προικὸς ἔλαβεν, καὶ οὐ διαλύσει.

Ibid. pag. 289. cap. 19. sic emendandum, Ἐὰν συμφω-

γηθῇ ἐξ ἀπαιδίας κερδάναι τὸν ἄνδρα τὴν προῖκα, καὶ ναυαγήσῃ ἡ γυνὴ μετ' ἐνιαυσιαίου παιδίου: δοκεῖ προτελευτᾶν τῆς μητρὸς ὁ παῖς, καὶ κερδαίνει ὁ ἀνήρ. *Si conuenerit, vt nullis superstitibus liberis dotem maritus lucretur : & mulier naufragio cum anniculo filio perierit: quia videtur infans ante matrem periisse, vir dotem lucratur.*

Vide l. Inter socerum 26.D. de pactis dotalibus, cuius interpretatio perspicua petenda ex l. 22. & 23. D.de rebus dubiis,in quibus Iurisconsulti Iauolenus & Caius aiunt, si cum pubere filio mater naufragio periit, cum explorari non possit, vter prior extinctus sit,humanius est credere filium diutius vixisse: si mulier cum filio impubere naufragio periit,priorem filium necatum esse intelligitur. debilior namq; est. Sic Vlp. in l. ex facto 17. §.7. ait, si filius naufragio, vel ruina,vel adgressu,vel quo alio modo simul cum patre perierit,nõ esse verum, filium superuixisse. Papinianus in d.l.26. dicit,verisimile videtur ante matrem infantem periisse. Corrupte in ed. μετ' ἐνιαυσίου παιδίου: δοκεῖ πρὸ τελευτῆς. pro quo Leuncl. emendat, προτελευτῆσαι.

Ibid. pag. 290. cap.59. sic restituendum, Ἀναθρεπτὴν ἔχουσα γυνὴ καὶ προῖκα ὑπὲρ αὐτῆς ἐπιδιδοῦσα, συνεφώνησε, διαλυομένου τοῦ γάμου, ἑαυτῇ ἀποδοθῆναι τὴν προῖκα. συνέβη ταύτην τὴν ἀναθρεπτὴν ἐν τῷ γάμῳ τελευτῆσαι, καὶ ἦλθεν ἡ προικίσασα αὐτὴν, βουλομένη τὴν προῖκα λαβεῖν κατὰ τὸ σύμφωνον. ὁ δὲ ἀνὴρ ἔλεγε μηδὲν χρεωστεῖν, διισχυριζόμενος γυμνὸν εἶναι τοῦτο τὸ σύμφωνον.

ἀπὸ γυμνοῦ δὲ συμφώνου, μηδενὶ τίκτεσθαι ἀγωγήν. προσῆλθεν οὖν ἡ γυνὴ βασιλεῖ ταῦτα διδάσκουσα, καὶ ἀντέγραψε πρὸς αὐτὴν ὁ βασιλεὺς οὕτως. Τὸ σύμφωνον ὅπερ ἐξεφώνησας ὅτε τὴν ὑπὲρ τῆς ἀναθρεπτῆς ἐδίδως, φυλαχθῆναι δεῖ, καὶ οὐδὲ ἀντικεῖσθαί σοι δύναται, ὅπερ εἴωθε λέγεσθαι, ἀπὸ ψιλοῦ συμφώνου ἀγωγὴν μὴ γίνεσθαι. τότε γὰρ τούτῳ τὸ νομίμῳ κεχρήμεθα, ὅτε τὸ σύμφωνον γυμνόν ἐστιν. ἐπεί, ὅτε πράγματα δίδοται, καὶ τίποτε περὶ ἀναδόσεως αὐτῶν συμφωνεῖται, χρήσιμός ἐστιν ὁ τῆς ἀπαιτήσεως λόγος.

Quum mulier alumnam haberet, ac dotem pro ea daret: pacta est, ut soluto matrimonio dos sibi redderetur. Accidit ut hæc alumna in matrimonio moreretur, venitque mulier, quæ eam dotauerat, volens dotem ex pacto repetere. Maritus autem nihil se debere dicebat, adfirmans hoc pactum esse nudum. Ex nudo autem pacto nemini actionem nasci. Eam ob causam mulier adito principe rem exposuit, eique princeps in hunc modum rescripsit. Pactum quod expreßisti, quum dotem pro alumna dares seruari oportet: nec obesse tibi potest, quod dici solet: ex nudo pacto actionem non nasci. tunc enim hoc iure vtimur, quum pactum nudum est, alioquin quum pecunia datur, & aliquid de ea reddenda conuenit; vtilis est condictio.

Vide l. Legem quam dixisti 10. C. de pactis. nec aliam speciem illius quære. Corrupte in ed. ὑπὲρ αὐτῆς ἀποδιδοῦσα, συνεφώνησε διαλυομένου . . . . ἑαυτῇ ἀποδοθῆναι τὴν προῖκα. Vitiose etiam in vno ex MSS. διαλυομένου τοῦ χρόνου, ἑαυτῇ ἀποδοθῆναι τὴν προῖκα. In MS. ad hæc verba, ὅτε τὸ σύμφωνον γυμνόν ἐστιν adscriptum hoc

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Ὅτι τὸ σύμφωνον γυμνόν ἐστι. δόσεως δηλαδή: οἷον, ἐὰν συμφωνήσω ὅτι αὔριον δίδωμί σοι ν. νομίσματα: ἢ ὅτι αὔριον κτίζω τὸν οἶκόν σου, μηδεμιᾶς δόσεως προηγησαμένης μοι παρὰ σοῦ, οὐδεμία ἀγωγὴ τίκτεται κατ' ἐμοῦ.

Ibid. pag. 291. ad hæc cap. 20. verba, δόλου παραγραφὴ ἔνεστι τῇ ἀγωγῇ *adscriptum hoc*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Ἐνοῦσα τῇ ἀγωγῇ παραγραφὴ λέγεται, οἷον κατὰ δόλον ἠγόρασέν τις τὸ ἐμὸν πρᾶγμα. ἐπειδὴ δὲ ὁ δόλος καὶ ὁ φόβος ἐμποδίζει τῇ συστάσει τῇ καλῇ πίστει συναλλαγμάτων, ὡς βιβλ. ιθ. τιτλ. α. κεφ. ιζ. ἐν τέλει, παραγράφομαι τὴν ἀγορασίαν κινοῦντα κατ' ἐμοῦ νεμομένου τὸ πρᾶγμα, λέγων, ὅτι οὐδὲ ὅλως συνέστη πρᾶσις διὰ τὸν δόλον. καὶ οὕτω μὲν ὧδε ἐνοῦσα τῇ ἀγωγῇ ἡ παραγραφὴ, οὐδαμῶς αὐτὴν ἐξ ἀρχῆς εὐθὺς παραδέχεται. Μὴ ἐνοῦσα δὲ παραγραφή ἐστιν, ἥτις τὴν μὲν ἀγωγὴν δέχεται, τὴν δὲ καταδίκην ἀποδιώκει. οἷον, ἐδάνεισάς μοι νομίσματα, καὶ μετὰ ταῦτα, ἐποίησάς μοι σύμφωνον συγχωρητικόν. εἶτα ἐκίνησας ἀπαιτῶν με τὸ δάνειον. ἐγὼ δὲ ἀντιτιθείς σοι παραγραφὴν, τὴν μὲν ἀγωγὴν δέχομαι, τὴν δὲ καταδίκην οὐ παραδέχομαι, προβαλλόμενος τὸ συγχωρητικὸν σύμφωνον. Ἴσθι δὲ, ὅτι καὶ δύο εἴδη ἀντιλλόγων εἰσί. τὸ ὡς ἐν εἴδει καταβολῆς λογιζόμενον: οἷον, χρεωστῶ σοι δέκα νομίσματα: καὶ σὺ ὡσαύτως ἐμοὶ ἕτερα δέκα. ἀπαιτοῦντα οὖν τὰ σὰ, παραγράφομαί σε, τὰ χρεωστούμενά μοι παρὰ σοῦ προβαλλόμενος: καὶ ἀντιλογίσασθαί σοι ταῦτα εἰς καταβολὴν τῶν σῶν νομισμάτων

ἐπιζητῶν. καὶ οὗτος μὲν ὁ ἀντέλλογος ὡς ἐν εἴδει καταβολῆς: εἰμὶ γὰρ ὡς καταβεβληκώς. θάτερον δὲ εἶδος ἀντέλλογον ἐστι, τὸ ὡς ἐν εἴδει παρακαταθέσεως. οἷον, κατέχω καλῇ πίστει τὸ σὸν πρᾶγμα, ὡς κληρονόμος τυχόν. σὺ δὲ διανικᾶς, ἐκνικᾷς ἤδη αὐτὸ ὡς ἀληθὴς κληρονόμος. οὐκ ἄλλως οὖν ἀντιστρέψω σοι αὐτὸ ἀπαιτοῦντι, εἰ μὴ καταβληθῇ μοι καὶ παρὰ σοῦ, ἅπερ ἴσως περὶ αὐτὸ ἐδαπάνησα, ὡς φησὶ τὸ ζ. κεφ. τοῦ δ. τιτλ. τοῦ κδ. βιβλ. ὅθεν καὶ ὡσεὶ ἡ τούτων καταβολὴ γένοιτό μοι, παρακατέχω τὸ πρᾶγμα, δυνάμενος δεσπόσαι μέρος αὐτοῦ κατὰ ἀναλογίαν ὧν περὶ αὐτὸ ἐδαπάνησα. Ἰστέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι πᾶσα προῖξ ἡ διατετιμημένη ἐστὶν, ἢ ἀδιατίμητος, ἢ διατετιμημένοαδιατίμητος. περὶ μὲν οὖν τῆς ἀδιατιμήτου, ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ πράγματα χρεωστεῖ ἀναδιδόναι ὁ ἀνὴρ, ἐάν τι δαπανήσῃ ἀναγκαίως περὶ τὴν τοιαύτην προῖκα, χώραν ἔχει, ὡς ὁ ἐν παρακαταθέσει ἀντέλλογος: παρακατέχει γὰρ ὁ ἀνὴρ τὰ προικιμαῖα, ἄχρις ἂν καταβληθῶσιν αὐτῷ τὰ ἀναγκαῖα δαπανήματα. Ἐπὶ δὲ τῆς διατετιμημένης, εἰ γένηται ἡ δαπάνη περὶ τὸν πατέρα τῆς γυναικὸς ἤ τινας συγγενεῖς πρὸς ἀνάρρυσιν τυχὸν ἀπὸ αἰχμαλωσίας: ἢ εἰς ἀποτροφὴν παίδων ἐξ ἄλλου συνοικεσίου ὄντων τῇ γυναικί: ἢ ἁπλῶς εἰπεῖν, ἐπί τινι αἰτίᾳ ὡς φησὶ τὸ παρὸν κεφ. ἀδύνατον γὰρ θεματίσαι δαπάνην περὶ αὐτὰ τὰ διατετιμημένα πράγματα γεγενημένην, καὶ δι᾽ αὐτὴν ἀντέλλογον: διὰ τὸ τὸν ἄνδρα δαπανῶντα περὶ αὐτὰ, περὶ ἴδια δαπανᾶν ὡς ἀγοραστὴν τούτων ὄντα, χώραν ἔχει. ὡς ὁ ἐν εἴδει καταβολῆς ἀντέλλογον. ὡσαύτως δὲ ἐπὶ τῶν διατετιμημένοαδιατιμήτων προικῴων, ὅταν ὁ ἀνὴρ δαπανήσῃ περὶ τὰ διατετιμημένοαδιατίμητα προικιμαῖα πράγματα, εἰ μὴ καταβληθῶσιν αὐτῷ τὰ δαπανήματα, πᾶσαν ἀντιστρέφειν τὴν προῖκα. εἰ δὲ μὴ παρακρατεῖ ἐκ τῆς προικὸς κατὰ δεσποτείαν μέρος,

τοῖς δαπανήμασιν ἰσοστάσιον. ἐν τῷ παρόντι τοίνυν κεφαλαίῳ, νοητέον τὴν προῖκα ἐξ ἀνάγκης, ἢ διατετιμημένην, ἢ διατετιμημένην ὡς ἀδιατίμητον. διὰ τὸ ἔχειν χώραν τὸ ὡς ἐν εἴδει καταβολῆς ἀντέλλογον. ἀπαιτῶν οὖν τὴν προῖκα πᾶσαν ὁ πενθερὸς, ἀκούσεται ὅτι δόλον ποιεῖς. οὐ γὰρ σώζεταί σοι ἡ ἀγωγὴ ἐπὶ πάσῃ τῇ προικὶ, ἀλλὰ κατὰ τοσοῦτον μέρος ἐφθάρη σοι, ὅσον ἦσαν τὰ δαπανήματα: ὅθεν καὶ οὕτω πρὸς τὴν πρότασιν ἀπομαχομένη ἡ τοῦ δόλου παραγραφὴ ἔνεστι τῇ περὶ προικὸς ἀγωγῇ.

Ibid. cap.68. ſic reſtituendum. Καὶ συνεστῶτος τοῦ γάμου, τῇ μὴ ἀπολυούσῃ γαμετῇ, δύναται ἡ προῖξ ἐκ τούτων καταβάλλεσθαι τῶν αἰτιῶν, οἷον ἵνα ἑαυτὴν καὶ τοὺς ἰδίους θρέψῃ, ἵνα ἀγρὸν ἐπιτήδειον ἀγοράσῃ, ἵνα τὸν ἐξορισθέντα πατέρα θρέψῃ, ἢ τὸν ἄνδρα, ἢ τοὺς ἀδελφοὺς πενομένους. *Manente matrimonio, non perdituræ vxori dos ob has cauſſas ſolui poteſt, vt ſeſe ſuoſque alat, vt fundum idoneum emat, vt patri relegato alimonia præſtet, vel marito, vel fratribus egentibus.*

Vide l.Mutus, ſurdus 73.§.1.D.de iure dotium. Corrupte in ed. Τῇ μὴ ἀπολλυούσῃ γαμετῇ, δύναται ἡ προῖξ.

Jbid. pag.293.lib.9.tit.7. cap.18. ſcriptum eſt, Τὸ προνόμιον ὅπερ ἔχουσιν αἱ γυναῖκες ἐν τῇ ἀπαιτήσει τῆς προικὸς, εἰς κληρονόμους αὐτῶν οὐ διαβαίνει. . . . . *Reſtituendum ex MS. & ſcribendum,* Τὸ προνόμιον ὅπερ ἔχουσιν αἱ γυναῖκες ἐν τῇ ἀπαιτήσει τῆς προικὸς, εἰς κληρονόμους αὐτῶν οὐ διαβαίνει, πλὴν εἰς παῖδας. *Priuilegium quod mulieres in exactione dotis habent, ad*

heredes earum non transit, extra quam ad liberos.

Ibid. pag. 297. *cap.* 12. Ἀναγκαῖα δαπανήματά ἐστιν, ὧν μὴ γινομένων, ἡ προὶξ μειοῦται· οἷον παραχώματα ποιῆσαι, ποταμοὺς ἀποστρέψαι, οἶκον ὑποορθῶσαι καὶ ἀνανεῶσαι, ἀντὶ τῶν ἀποθανόντων δένδρων ὑποβαλεῖν ἕτερα .... τὸ εἰσαγαγεῖν θρέμματα πρὸς τὸ κοπρίσαι τὸν ἀγρόν. *Reponendum vt in MS. & legendum.* Ἀναγκαῖα δαπανήματά ἐστιν, ὧν μὴ γινομένων, ἡ προὶξ μειοῦται. οἷον παραχώματα ποιῆσαι, ποταμοὺς ἀποαποστρέψαι, οἶκον ὑποορθῶσαι καὶ ἀνανεῶσαι, ἀντὶ τῶν ἀποθανόντων δένδρων ὑποβαλεῖν ἕτερα. Ἐπωφελῆ, τὸ εἰσαγαγεῖν θρέμματα πρὸς τὸ κοπρίσαι τὸν ἀγρόν. *Impensæ necessariæ sunt, quibus non factis dos imminuitur. velut aggeres facere, flumina auertere, domum fulcire itemque reficere, pro mortuis arboribus alias reponere. Utiles veluti pecora imponere ad stercorandum agrum.*

Vide l. Impensæ necessariæ 14. D. de Impensis iu res dot. factis.

Ibid. cap. 3. φυλάττειν γὰρ ὁ ἀνὴρ ὀφείλει τὴν προῖκα δαπανήμασιν ἰδίοις, ὥσπερ τρέφειν τοὺς προικιμαίους δούλους. καὶ μέτρια δαπανᾶν εἰς ἀνανέωσιν .... καὶ ἐπιμέλειαν τῶν ἀγρῶν. *In M S S. legitur sine lacuna,* φυλάττειν γὰρ ὁ ἀνὴρ ὀφείλει τὴν προῖκα δαπανήμασιν ἰδίοις, ὥσπερ τρέφειν τοὺς προικιμαίους δούλους, καὶ μέτρια δαπανᾶν εἰς ἀνανέωσιν καὶ ἐπιμέλειαν τῶν ἀγρῶν, *Nam tueri dotem vir suis sumptibus debet, veluti cibaria dare dotalibus mancipiis, & modica impendere in refectionem & culturam agrorum.*

Vide l. quod dicitur 15. D. de impensis in res dotales factis, in qua hæc verba, *Et quæuis modica ædificiorum dotalium refectio, & agrorum quoque cultura*, leguntur: quæ quidem in hoc cap. deesse videntur.

Ibid. in fine huius tit. de dote legitur, Ἀνάγνωθι ϗ βιβλ. λ. πτ. α. κεφ. η. θεμ. γ. *Scribendum vt in MS.* Ἀνάγνωθι. βιβλ. κθ. τίτλ. α. κεφ. εις. θεμ. γ. ϗ βιβλ. λ. τίτλ. α. κεφ. κ. θεμ. γ. *Legito lib.* xxviiij. *tit.* I. *cap.* 20. *them.* III.

Ibid. pag. 268. ΠΕΡΙ ΓΑΜΙΚΩΝ ΚΕΡΔΩΝ, ϗ γαμικῶν δωρεῶν. Τοῦ αὐτοῦ τίτλου κεφάλ. . . . *Restituendum ex MS.* περὶ γαμικῶν κερδῶν, ϗ γαμικῶν δωρεῶν. Ἀνάγνωθι βιβλ. κθ. τίτλ. δ. οὗ τινος ἐν τῷ α. κεφ. φησί. *Legito lib.* xxviiij, *tit.* IV. *in cuius cap.* I. *dicitur.*

Ibid. pag. 209. *tit. de solutione matrimonii Cap.* I. Τὰς τοίνυν αἰτίας, ἐξ ὧν ὁ ἀνὴρ διαζύγιον ἀκινδύνως στέλλειν δύναται, ϗ τὴν προῖκα τῆς γυναικὸς ἀποκερδαίνειν, ... φυλαττομένης τῆς ἐπ' αὐτῇ δεσποτείας τοῖς ἐκ τοῦ γάμου παισίν: *Reponendum vt in MS.* Ἀνάγνωθι βιβλ. κη. τίτλ. ζ. οὗ τινος ἐν τῷ α. κεφ. φησί. Τὰς τοίνυν αἰτίας, ἐξ ὧν ὁ ἀνὴρ διαζύγιον ἀκινδύνως στέλλειν δύναται. ϗ τὴν προῖκα τῆς γυναικὸς ἀποκερδαίνειν, κατὰ χρῆσιν μόνην, φυλαττομένης τῆς ἐπ' αὐτῇ δεσποτείας τοῖς ἐκ τοῦ γάμου παισίν. *Legito lib.* xxviij. *tit.* vi. *in cuius cap.* I. *dicitur, Caussas igitur, ex quibus impune maritus repudium mittere potest, & vxoris dotem lucrari solius*

vsus gratia, proprietate eius susceptis ex eodem matrimonio liberis salua.

Ibid. paulo post legendum ex MS. Ἐὰν ἀνδράσι μὴ βουλομένου τοῦ ἀνδρὸς ἐξωτικοῖς συμποσιάζῃ, ἢ συλλούηται, *Si contra mariti voluntatem cum viris extraneis compotet, aut lauet.*

Ibid, pag. 305. post hac cap. viij. verba hoc capuc sequitur quod in ed. deest, Ἐν δὲ τῷ κζ. κεφ. ὅτι ἡ ὕστερον ἐπιφανεῖσα δουλεία, λύει τὸν γάμον καὶ διαζεύγνυσιν αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ὡσανεὶ τελευτῆς ἀκολουθησάσης. *In cap. xxvi. Quod quæ postmodum ancilla apparuit, soluit matrimonium, & ipsos ab sese inuicem separat, vt morte secuta.*

IN LIBRVM XXXI.

IBid, tit. de pregnate pag. 313. cap. 4. legendum vt in MS. Regio, ἡ γαστρὸς ὀνόματι νομὴ, ἐν τάξει τῆς κατὰ τῆς διαθήκης ἐναντιώσεως δίδοται. *Ventris nomine possessio datur, vice possessionis bonorum contra tabulas.*

Sic recte emendauit in marg. Leuncl. In edit. vt in MS. bibl. Reginæ legitur, ἐν τάξει τῆς καταδίκης τῆς διαθήκης ἐναντιώσεως.

Ibid. paulo post, τότε δὲ πέμπεται ἡ γαστὴρ ἐπὶ νομῆς, ὅτε ἤδη ἂν ἐτέχθη τὸ ἐγκυμονούμενον, ἔμελλεν εἶναι ὑπεξούσιον εἰ δὲ καὶ τοῦτο, κατὰ δέ τινα θεματισμὸν ἠδύνατο......... ὑπεξούσιον, πέμπεται ἡ γαστὴρ ἐπὶ νομῆς. *Restituendum*

ex MS. & legendum, τότε δὲ πέμπεται ἡ γαστὴρ ἐπὶ νομῆς, ὅτε ἤδη ἂν ἐτέχθη τὸ ἐγκυμονούμενον, ἔμελλεν εἶναι ὑπεξούσιον. εἰ δὲ καὶ ἄδηλόν ἐστι τοῦτο, κατά δέ τινα θεματισμὸν ἠδύνατο εἶναι ὑπεξούσιον, πέμπεται ἡ γαστὴρ ἐπὶ νομῆς. *Tunc autem mittitur in poſſeßionem venter, quum id quod in vtero eſt, ſi natum fuerit, inter ſuos hæredes eſt futurum. Sed & ſi hoc incertum ſit, aliquo tamen caſu poſſit eſſe ſuum, in poſſeßionem venter mittitur.*

Vide l. Sicuti liberorum 1. D. de ventre in poſſeſſ. mittendo, in qua huius dicti hæc ratio redditur, æquius enim eſt vel fruſtra nonnunquam impendia fieri, quam denegari aliquando alimenta ei qui dominus bonorum aliquo caſu futurus eſt.

Ad hæc huius capitis verba, κατά δέ τινα θεματισμὸν *adſcriptum hoc*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Θεμάτισον υἱὸν θετὸν ὄντα ἐν τῇ φαμιλίᾳ τοῦ θετοῦ πατρὸς, ἐγκύμονα ἔχειν γαμετήν. καὶ πρὸ τοῦ τεκεῖν αὐτὴν, αὐτεξούσιον αὐτὴν γενέσθαι. τότε οὖν ὁ ἔγγονος ἐπεὶ μετὰ τὴν αὐτεξουσιότητα ἐγεννήθη, οὐκ ἔχει δίκαιον ἐπὶ νομῆς πεμφθῆναι εἰ μὴ πάλιν μετὰ αὐτεξουσιότητα ἔλαβεν αὐτὸν εἰς θέσιν.

Ibid. pag. 314. tit. de parentibus cap. 5. Ὁ δικαστὴς γινώσκει τοὺς παῖδας ἐκ τῶν γονέων, καὶ τοὺς γονεῖς ἐκ τῶν παίδων δι' ἀπορείαν καὶ ἀσθένειαν τρέφεσθαι, ... οἱ παῖδες, εἴτε ὑπεξούσιοι. καὶ ὁ πορνογενὴς τρέφει

τὴν μητέρα, καὶ ἡ μήτηρ αὐτόν, καὶ ὁ κατὰ μητέρα πάππος ἀποτρέφει. Καὶ ὁ πατὴρ τὴν νόμιμον θυγατέρα τὸν πενόμενον παῖδα, καὶ μὴ δυνάμενον κάμνειν, τρέφειν ὁ πατὴρ ἀναγκάζεται. ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ βάρη χορηγεῖν αὐτῷ, ἐσθῆτα καὶ οἴκησιν. *Restituendum ex MS. & legendum.* Ὁ δικαστὴς διαγινώσκει τοὺς παῖδας ἐκ τῶν γονέων, καὶ τοὺς γονεῖς ἐκ τῶν παίδων δι' ἀπορίαν καὶ ἀσθένειαν τρέφεσθαι, εἴτε αὐτεξούσιοι εἰσὶν οἱ παῖδες, εἴτε ὑπεξούσιοι. καὶ ὁ πορνογενὴς τρέφει τὴν μητέρα, καὶ ἡ μήτηρ αὐτόν, καὶ ὁ κατὰ μητέρα πάππος ἀποτρέφει. Καὶ ὁ πατὴρ τὴν νόμιμον θυγατέρα. τὸν πενόμενον παῖδα, καὶ μὴ δυνάμενον κάμνειν, τρέφειν ὁ πατὴρ ἀναγκάζεται. Οὐ μόνον τρέφειν ὁ γονεὺς ἀναγκάζεται τὸν παῖδα, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ βάρη χορηγεῖν αὐτῷ ἐσθῆτα καὶ οἴκησιν. *Iudex cognoscit liberos a parentibus, & parentes a liberis propter inopiam & imbecillitatem ali debere, siue sui iuris sint liberi siue in potestate. Etiam vulgo quæsitus matrem alit, & mater ipsum. Auus quoque maternus alit. Et filiam legitimam pater. Inopem filium, nec operis sufficientem, pater alere cogitur, non solum pater filiũ alere cogitur, verum etiam cætera onera ei præbere, vestem & habitationem.*

Ibid. paulo post, Οὐ μὴν τὸ χρέος ὑπὲρ τοῦ πατρὸς ὁ υἱὸς ἀναγκάζεται διδόναι. *Reponendum ex MS. & legendum.* Τρέφειν, οὐ μὴν τὸ χρέος ὑπὲρ τοῦ πατρὸς ὁ υἱὸς ἀναγκάζεται διδόναι. *Alere non etiam æs alienum patris exsoluere filius cogitur.*

Vide l. si quis a liberis 5. D. de agnoscendis & alendis liberis, in qua huius rescripti elegans hæc ratio redditur. iniquissimum enim quis merito dixerit patrẽ egere, cum filius sit in facultatibus.

IN LIBRVM XXXIII.

P*Ag.* 318. *totus titulus de infantibus expositis valde deprauatus & mutilus sic restituendus est,*

ΠΕΡῚ ΝΗΠΊΩΝ ΕΚΤΙΘΕΜΈΝΩΝ
ἤτοι ῥιπτομένων, ἐλευθέρων τε καὶ δούλων.

Ἀνάγνωθι βιβλ. λα. τίτλ. ϛ. κεφ. δ. ἐν ᾧ φησί.

Φονεύει τὸ τικτόμενον, οὐ μόνον ὁ πνίγων, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐίπτων, καὶ ὁ μὴ τρέφων, καὶ ὁ ἐν δημοσίοις τόποις ἐκτιθέμενος ἐπὶ ἐλεημοσύνῃ, ἣν αὐτὸς οὐκ ἔχει.

DE INFANTIBVS EXPOSITIS
vel abiectis, tam liberis, quam seruis.

Legito lib. 31. titul. 6. cap. 4. in quo dicitur,

Necat partum non tantum qui perfocat, sed & is qui abiicit, & qui non nutrit, & qui publicis locis misericordiæ causa exponit.

In ed. mutilus est hic titulus, περὶ νηπίων ἤτοι ῥιπτομένων: desunt namque hæc verba, ἐλευθέρων τε καὶ δούλων. Deest & hoc cap. 4. quod etiam non reperitur in tit. 6. lib. 31. Vide l. Necare videtur 4. D. de agnoscendis liber. in qua male quidam emendare volunt, & *qui alimoniam denegant.* pro, *& qui alimonia denegant.* quod quidem rectum

eſt: ſic enim in l. Mutus 73. quæ eſt ex eodem libro ſecundo ſententiarum Pauli, dicitur, *parenti praſtet alimonia*, Gloſſæ vett. Τροφεῖον, Alimonium. Τροφὴ, Alimonium. Ad alimonia, Πρὸς τὰ ἐφόδια. Eleganter quoque dictum in eadem lege, *publicis locis miſericordiæ cauſa exponit* vt Impp. in l. Vnuſquiſque 2. C. de infantib. expoſit. dixerunt, *ſi ab ipſis expoſitos quodammodo ad mortem voluntas miſericordiæ amica collegerit*. Ratio huius legis hæc eſt, Nihil enim intereſt, occidat quis, an cauſam mortis præbeat l. nihil 15. D. ad leg. Cornel. de ſicar. Et qui ab initio infantes abiecerunt, mortis ſpem circa eos habuerunt, ac quodammodo ad mortem expoſuerunt, vt dicitur in d. l. Vnuſquiſque & l. Sancimus 3. C. eod.

Ἀνάγνωθι καὶ βιβλ. λγ. τίτλ. β. οὗ τινος ἐν τῷ β. κεφαλ. φησί.

Εἷς ἕκαστος τὴν ἰδίαν γονὴν τρεφέτω. εἰ δὲ ἐκθῆται αὐτὴν, ἀξίως τιμωρηθήσεται. οὐκέτι δὲ ἢ δεσπότης ἢ πάτρων ἐκδικῆσαι δύναται, ὅπερ ἂν ἐκθῆται. Legito & lib. 33. tit. 2. in cuius cap. 2. dicitur. Vnuſquiſque ſobolem ſuam nutriat. quod ſi eam expoſuerit, animaduerſioni meritæ ſubiacebit. Nec amplius vel dominus, vel patronus repetere poteſt, quod expoſuit,

Vide l. Vnuſquiſque 2. C. de infantibus expoſitis. cuius hæc eſt ratio, nec enim ſuum quis dicere poterit, quem pereuntem contempſit.

Ἐν δὲ τῷ δ. κεφ.

Θεσπίζομεν, ὅσοι ἐν ἐκκλησίαις, ἢ ἐν ῥύμαις, ἢ ἄλλοις τόποις ἐναπορριφέντες δειχθῶσι, τούτους πᾶσι τρόποις ἐλευθέρους εἶναι προσκελευόμεθα: καὶ εἰ ἀκριβὴς τὶς ἀπόδειξις ὑπάρχει τῷ ἐνάγοντι, εἰς τὸ δεῖξαι τὸ τοιοῦτον πρόσωπον τῇ αὐτοῦ διαφέρειν δεσποτείᾳ. εἰ γὰρ τοῖς ἡμετέροις προστέτακται νόμοις, ὥστε τοὺς νοσοῦντας οἰκέτας παρὰ τῶν δεσποτῶν καταφρονηθέντας, καὶ ὡς τῆς αὐτῶν ὑγείας ἀπελπισθείσης, ἐκ τῆς κεκτημένων ἐπιμελείας μὴ ἀξιουμένους, πάντως εἰς ἐλευθερίαν ἀνδρπάζεσθαι, πῶς ἄραγε τοὺς ἐν αὐτῇ τῇ τῆς ζωῆς ἀρχῇ τῇ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καταλειφθέντας εὐσεβείᾳ, καὶ παρ' αὐτῶν ἀνατραφέντας, ἀνεξόμεθα εἰς ἄδικον δουλείαν καθέλκεσθαι, ἀλλὰ καὶ τούτους ἐλευθεροῦσθαι θεσπίζομεν, μήτε τὰς ἐκ τῶν ἡμετέρων νόμων τῶν ταῦτα περιπλόντων διαφευγόντων ποινάς: οἷα πάσης ἀπανθρωπίας καὶ ὠμότητος πεπληρωμένων καὶ τοσοῦτον πάσης μιαιφονίας χείρονος, ὅσον ταύτην τοῖς ἀθλιωτέροις ἐπισάγουσιν.

Sancimus, vt quoscunque vel in ecclesiis, vel in vicis, vel aliis locis abiectos constiterit, ij modis omnibus liberi sint, etiamsi certam quamdam probationem petitor habeat. qua ostendat, eiusmodi personam ad suum pertinere dominium. Nam si legibus nostris statutum est, vt serui ægrotantes a dominis neglecti, & qui velut desperata eorum valetudine, possessorum digni non censentur, omnino in libertatem abripiantur: quonam pacto in ipsis vitæ primordiis aliorum hominum pietati relictos, & ab eis educatos, in seruitutem iniquam pertrahi patiamur? Enimuero liberos esse sancimus, ne illis quidem, qui hæc faciunt, irrogandas ex legibus nostris pœnas ef-

fugientibus: velut omni refertis inhumanitate & crudelitate, quæ tanto quouis homicidio peior est, quanto miserioribus eam inferunt.

Corruptè in ed. ἢ ἄλλοις τόποις ἀποῤῥιφέντες δειχθῶσι, τούτοις πᾶσι τρόποις ἐλευθέροις εἶναι: καὶ εἰ ἀκριβὴς τὶς ὑπάρχει τὸ ἐνάγοντι, Et εἰς ἐλευθερίαν ἀφαρπάζεσθαι. Et ὠμότητος πληρωμένων. Vitiose etiam in MSS. vt in ed. χείρονας ὅσον. Hæc autem est l. 4. & vlt. C. de infantib. expositis, quæ in editionibus Codicis desiderata, primum ex hac Synopsi restituta & edita fuit: cuius rationem hanc ex l. Sancimus 3. C. eod. petere licet, Neque enim oportet eos qui ab initio infantes abiecerunt, & mortis forte spem circa eos habuerunt, incertos constitutos si qui eos susceperint, hos iterum ad se reuocare conari, & seruili necessitati subiugari. Neque hi qui eos pietatis ratione suadente sustulerint, ferendi sunt denuo suam mutantes sententiam, & in seruitutem eos retrahentes, licet ab initio huiusmodi cogitationem habentes ad hoc prosiluerint: ne videantur quasi mercimonio contracto ita pietatis officium gerere.

IN LIBRVM XXXV.

T*It. de testamento militum pag. 326. ad hæc cap.* XVII. *verba,* ἔστω ἐνιαυτοῦ κρατεῖ *adscriptum hoc*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Τὸ προνόμιον φησὶ τοῦ ἰσχύειν τὴν στρατιωτικὴν διαθή-

κίω, εἴσω ἐνιαυτοῦ μετὰ τὴν ἄφεσιν, ἐκείνοις μόνοις ἁρμόζει, οἵ τινες ῥητῷ χρόνῳ ἀπολύονται τῆς στρατείας. εἰς δὲ τοὺς στρατηλάτας καὶ ἐπάρχους καὶ τριβούνους καὶ τοὺς τοιούτους οὐ χώραν ἔχει. οὐδὲ γὰρ ἀπολύονται τῆς στρατείας, ἀλλὰ διαδοχὴν λαμβάνουσι. ἅμα οὖν τῷ διαδεχθῆναι, παύονται αἱ τούτων διαθῆκαι στρατιωτικῶς ἰσχύειν.

Ibid. pag. 327. tit. de secundo testamento. παρακρατοῦντες τὰ πράγματα ἐξ ὧν ἐγράφησαν κληρονόμοι, καὶ εἰς ἐλλείπει τι πρὸς τὸ φαλκίδιον . . . . ταῦτα ἐν ᾧ μηδὲν ἰδικῶς ἐναντίον ἐν τῇ δευτέρᾳ γέγραπται διαθήκῃ. *Legendum sine lacuna ut in duobus MSS. Regiis.* παρακρατοῦντες τὰ πράγματα ἐξ ὧν ἐγράφησαν κληρονόμοι, καὶ εἰ ἐλλείπει τι πρὸς τὸ φαλκίδιον. ταῦτα, ἐν ᾧ μηδὲν ἰδικῶς ἐναντίον ἐν τῇ δευτέρᾳ γέγραπται διαθήκῃ. *retinentes sibi res eas, quarum nomine scripti sunt heredes, & si quid deest ad Falcidiam. Atque hæc ita, si nihil specialiter contrarium in secundo testamento fuerit scriptũ.* Vide l. Si quis priore. 29. D. ad SC. Trebellianum.

Tit. de his qui aliquem testari prohibent pag. 328. cap. 4. ad hæc verba, Ὁ ἀναγκάσας *adscriptum hoc*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Οὐ μόνον χρηματικῶς ἀλλὰ καὶ ἐγκληματικῶς ἐνάγεται, ὁ ἀναγκάζων τινὰ γράψαι ἑαυτὸν κληρονόμον, ἢ ἐμποδίζων ἄλλον μὴ γράψαι κληρονόμον, ὡς γὰρ φησὶ ἡ διάταξις τοῦ παρόντος τίτλου, ὁ τοῦτο ποιῶν ἐξορίζεται, καὶ τὸ ἀζήμιον ποιεῖ τῷ μέλλοντι γραφῆναι κληρονόμῳ.

E regione huius cap.4. adscriptum in marg. MS. hoc caput quod deest in ed. Ἐν δὲ τῷ ϛ. κεφ. Ἐάν τις ἀνὴρ ὢν διαλεχθῇ τῇ γυναικὶ καὶ πείσῃ αὐτὴν γράψαι αὐτὸν κληρονόμον, οὐ δοκεῖ ἀνάγκην αὐτῇ ἐπιτιθέναι. *In cap.* VI. *Si quis maritus sermone prouocauerit vxorem & ipsi persuaserit vt ipsum heredem scriberet, non videtur eam compulisse.*

Vide l. Iudicium 3. C. Si quis aliquem testari prohibuerit; cuius hæc sunt verba, Iudicium vxoris postremum in se prouocare maritali sermone, non est criminosum. & l. Virum qui. D. eod. in qua IC. Papinianus ait, virum qui vt fieri adsolet, offensam ægræ mulieris maritali sermone placauerat: in crimen nō incidisse respondi. nec ei quod testamento fuerat datum, auferendum. Hoc tamen venale concordium, sic loquitur idem IC. improbat l. si liberis 27. D. de pactis dotalibus. & ait, si liberis sublatis reuersa post iurgium per dissimulationem mulier, veluti venali concordio ne dotata sit conueniat, conuentio secundum ordinem rei gestæ moribus improbanda est.

Ibid. pag. 328. tit. de his quæ in testamento cancellata sunt cap. I. *mutilum & deprauatum sic restituendum,* Τὰ περιχαραχθέντα, ἢ περιτραχηλισθέντα, ἢ ἀπαλειφθέντα, εἰ μὲν κατὰ προνοίαν, ἢ εἴδησιν τοῦ διαθεμένου, ἄκυρά ἐστιν. εἰ δὲ ἄλλως, ἔρρωται κἂν ἔν τινι μέρει τῆς διαθήκης εἶπεν αὐτὸς ταῦτα πεποιηκέναι. τότε δὲ ἀπαιτοῦνται, ὅτε θεωρεῖσθαι καὶ ἀναγινώσκεσθαι δύνανται: ἢ ἀποδειχθῆναι

δύνανται, κἂν μὴ ἀναγινώσκονται. ἐπειδὴ καὶ ἡ διαθήκη, εἰ καὶ μὴ φαίνεται, ἔρρωται τὰ ἐν αὐτῇ ἑτέρωθι δεικνύμενα. ἀλλὰ τοῦτο εἰπεῖν ὅτι αὐτὸς ταῦτα πεποίηκα, ὅτε πρὸ τοῦ πληρωθῆναι τὴν διαθήκην τὰ λεχθέντα γέγονε. Quæ cancellata, vel ſtilo inducta, vel deleta ſunt, ſiquidem prudente ſcienteque teſtatore, ſunt irrita: ſin ſecus, valent; licet in parte quadam teſtamenti dixerit, ſe ipſum id feciſſe. Tunc autem petuntur, quum oculis perſpici & legi poſſunt: aut probari poſſunt, quamuis legi nequeant. quoniam licet teſtamentum quoque non exſtet, tamen valent in eo altrinſecus probata. Sed hoc ita, ſi dixerit ſeipſum hæc feciſſe, quum ante completum teſtamentum dicta locum habeant.

Vide l.1.D.de his quæ in teſtamento delentur. cuius hæc eſt ratio, quoniam quod incaute factum eſt, pro non facto eſt, ſi legi potuit. Legi autem ſic accipiendum, non intelligi, ſed oculis perſpici quæ ſunt ſcripta. d. l. 1. In re namque dubia benigniorem interpretationem ſequi, nō minus iuſtius eſt, quam tutius, vt ait Marcellus IC. in l. proxime 3. D. eod. In ed. vitiosè ſcriptum cum hac lacuna, ἔρρωται ἐν αὐτῇ . . . . ἀλλὰ τοῦτο, ὅτε διὰ τοῦ πληρωθῆναι.

Ibid. tit. de ſucceßione pag.329. ad hoc cap.1. verbum, ὄνομα *adſcriptum hoc*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Τινὲς φασὶν ὄνομα τὸ κύριον, χρηματισμὸν τὸ πατρῷον,

ἐπώνυμον τὸ ἐκ συμβεβηκότος. δεῖ εἰπεῖν, ὁ γραμματικὸς, ὁ ῥάπτης, ὁ χωλός.

Ibid.cap.38. sic reponendum, Θεσπίζομεν, μὴ ἐξεῖναι παντελῶς πατρὶ ἢ μητρὶ, ἢ πάππῳ, ἢ μάμμῃ, ἢ προπάππῳ, ἢ προμάμμῃ, τὸν ἴδιον υἱὸν ἢ θυγατέρα, ἢ τοὺς λοιποὺς παῖδας ἀμνημονεύτους καταλιμπάνειν, ἢ ἀποκληρονόμους ἐν τῇ ἰδίᾳ ποιεῖν διαθήκῃ, εἰ μὴ ὀνόμασι τὰς τῆς ἀχαριστίας αἰτίας ἐγγράψωσιν. *Sancimus, ne vllo modo patri, vel matri, vel auo, vel auiæ, vel proauo, vel proauiæ liceat filium filiamve suam, vel reliquos liberos præterire, vel testamento suo exheredare, nisi nominatim caussas ingratitudinis scripto inseruerint.*

Vide l. Nou.115. cap.3. Corrupte in ed. ἢ ἀποκληρονόμων ἐν τῇ ἰδίᾳ ποιεῖν διαθήκῃ, εἰ μὴ ὀνόμασι τῆς ἀχαριστίας ἐγγράψοιεν. In vulgata Nouel. ed. vitiose etiam legitur, ἢ ἀποκληρονόμων ἐν τῇ ἰδίᾳ ποιεῖν διαθήκῃ. emendandum & legendum vt hic, ἢ ἀποκληρονόμους ἐν τῇ ἰδίᾳ ποιεῖν διαθήκῃ.

Ibid. ad hæc cap.39. verba, ἢ καθ' οἱονδήποτε τρόπον *adscriptum hoc*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Κἂν ἐξ οἱασδήποτε δωρεᾶς, ἢ λεγάτου, ἢ δι' ἀποκαταστάσεως φιδεικομίσσου, ἢ ἄλλου οἱουδήποτε τρόπου, τὴν ἐκ τῶν νόμων αὐτοῖς ὀφειλομένην μοῖραν παράσχοιεν.

Vide cap.4. de Nou.115. in cuius cap.3. hoc ipsum quod notandum, totidem fere verbis de parentibus dicitur, κἂν εἰ δι' οἱασδήποτε δωρεᾶς, ἢ λε-

γάτου, ἢ φιδεικομμίσσου, ἢ ἄλλου οἱουδήποτε εἴπου τῆς ἐκ τῶν νόμων αὐτοῖς ὀφειλομένην μοῖραν παρέχοιεν.

Ibid. pag. 330. cap. 39. sic legendum, Ἐὰν ἀξιώσῃ τὸν ἄνηβον ὁ πατὴρ ἀποκαταστῆσαι τινὶ τὴν κληρονομίαν, ἄνηβον τελευτῶντα: ἀναγκάζεται ὁ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμος τοῦ ἀνήβου, παρακρατῶν τὸ φαλκίδιον, ἀποκαταστῆσαι τὸ φιδεικόμισσον. τὸ αὐτὸ γὰρ ἐστὶ καὶ ἐπὶ ἐφήβου. ταῦτα εἰ ἔρρωται ἡ τοῦ πατρὸς διαθήκη. *Si pater impuberem rogauerit, vt si diem suum impubes obierit, hereditatē alicui restituat: cogitur is, qui ab intestato heres impuberis est, retenta Falcidia fideicommissum restituere. Idem est & in pubere. atque hæc ita locum habent, si patris testamentum iure valuit.*

Corrupte in ed. ταῦτα ἔρρωται ἡ τοῦ πατρὸς διαθήκη. pro quo Leunclau. emendat, ταῦτα ἐὰν ἔρρωται. In MS. ad verbum φιδεικόμισσον adſcriptum hoc Scholion, φιδεικόμισσον λέγεται, τὸ πίστει τινὶ καταλιμπανόμενον, ἤτοι τὸ διὰ μέσου τινὸς δεδομένον.

Ibid. pag. 331. cap. 43. sic emendandum, Ἐὰν ἔχων παῖδα νόμιμον, καὶ φυσικὸν ἕτερον, κληρονόμους αὐτοὺς γράψω, καὶ ὑποκαταστήσω ἀλλήλοις, ἰδιωτική ἐστιν. οὐ γὰρ ἠδυνάμην τῷ φυσικῷ, ὀρφανικῶς ὑποκαταστῆσαι. Ἐὰν ἀλλήλοις οἱ κληρονόμοι ὑποκαταστῶσι, καὶ ἀποθανόντων τινῶν, ἕτερος παραιτήσηται τὸ μέρος αὐτοῦ, μόνοι οἱ περιόντες λαμβάνουσιν αὐτό. *Si habens filium legitimum, & alium naturalem, eos heredes instituam, & inuicem substituam: vulgaris est substitutio. non enim poteram naturali pupillariter substituere. Si heredes inuicem sub-*

stituti fuerint, & quibusdam defunctis alius portionem suam repudiauerit, soli superstites eam capiunt.

Vide l.Lucius Titius 45. D.de vulg. & pupillari substit. Corrupte in ed. Ἐὰν ἔχω παῖδα. & ὁ γὰρ ἠδυνάμην. & ἐὰν ἀλλήλοις.

Ibid. tit. de fideicommissariarum actionum restitutione. pag. 332. cap. 53. Ἐὰν ἀξιωθῶ χωρὶς τῶν καρπῶν ἀποκαταστῆσαι μετὰ θάνατόν μου: κληρονομιαίων θεραπαίνων . . . . λαβεῖν, οὔτε τὰς γονὰς τῶν θρεμμάτων, ἃς ἔχρῆν ὑποβληθῆναι τῇ ἀγέλῃ. *Restituendum ex MS. & legendum,* Ἐὰν ἀξιωθῶ χωρὶς τῶν καρπῶν ἀποκαταστῆσαι μετὰ θάνατον μου κληρονομίαν, οὐ δύναμαι τοὺς τοκετοὺς τῶν κληρονομιαίων θεραπαινῶν λαβεῖν, οὔτε τὰς γονὰς τῶν θρεμμάτων, ἃς ἐχρῆν ὑποβληθῆναι τῇ ἀγέλῃ. *Si rogatus fuero sine fructibus hereditatem post mortem meam restituere, non possum partus hereditariarum ancillarum accipere, nec fetus pecorum, quos gregi summitti oportebat.*

Tit. de institutionibus sub condicione factis. cap. 8. pag. 333. Αἱ παρὰ τὰ χρηστὰ . . . . αἱρέσεις συγχωροῦνται. ὡς τὸ μὴ ἀναρρύσασθαι τὸν πατέρα ἀπὸ αἰχμαλωσίας, ἢ μὴ θρέψαι πατέρα ἢ πάτρωνα. *Reponendum ex MS. & legendum,* Αἱ παρὰ τὰ χρηστὰ ἔθη αἱρέσεις συγχωροῦνται. ὡς τὸ μὴ ἀναρρύσασθαι τὸν πατέρα ἀπὸ αἰχμαλωσίας, ἢ μὴ θρέψαι πατέρα ἢ πάτρωνα. *Condiciones, quæ contra bonos mores inseruntur, remittuntur. veluti, patrem ab hostibus non redimere, vel patrem patronumve non alere.*

Vide l. Condiciones 9. D. de condicionibus institutionum. & l. Condiciones contra 14. D. eod. Rationem harum ll. hanc reddit Papinianus in l. Filius qui 15. D. eod. nam quæ facta lædunt pietatem, existimationẽ, verecundiam nostram, & vt generaliter dixerim, contra bonos mores fiunt: nec facere nos posse credendum est:

Ibid. pag. 334. cap. 13. sic reponendum, Ἐγχειρίζει κληρονομίαν, ὁ πράττων τι ὡς κληρονόμος. τοῦτο δὲ, οὐκ ἐκ τοῦ φάκτου, ἀλλ' ἐκ τοῦ λογισμοῦ τοῦ ἐγχειρίσαντος κρίνεται. ὁ γὰρ δι' εὐσέβειαν ἢ φυλακὴν τι ποιῶν ἐν τῇ κληρονομίᾳ, τυχὸν θάπτων τὸν διαθέμενον, ἢ τρέφων τοὺς δούλους, ἢ τὰ ἄλογα, ἢ πιπράσκων τὰ εὔφθαρτα, ἢ μισθῶν, ἢ ἀνορθῶν, ἴσως ἐπὶ προνοίᾳ, ἑαυτοῦ διασκεπτομένου, ἢ τοῦ ὑποκαταστάτου, ἢ τοῦ ἐξ ἀδιαθέτου, οὐ δοκεῖ ἐγχειρίζειν τὴν κληρονομίαν. *Pro herede se gerit, qui aliquid facit quasi heres. Hoc autem non ex facto, sed animo gerentis iudicatur. nam qui pietatis, vel custodiæ causa quid facit in hereditate, puta testatorem sepeliens, vel seruos iumentave pascens, vel res perituras distrahens, vel locans, vel fulciens, fortaßis animo deliberantis, vel substituti, vel eius qui ab intestato heres exstiturus est: pro herede se gerere non videtur.*

Vide l. pro herede 20. D. de adquir. vel omitt. hereditate. Corrupte in ed. Ἢ πιπράσκων τὰ ἄφθαρτα. pro quo male Leunclau. emendat φθαρτά. Et alio sensu, ἴσως ἐπὶ προνοίᾳ ἑαυτοῦ, διασκεπτομένου ἢ τοῦ ὑποκαταστάτου, ἢ τοῦ ἐξ ἀδιαθέτου, fortassis ani-

mo proſpiciendi vel ſubſtituto, vel ei qui ab inteſtato heres exſtiturus eſt.

Ibid.cap.30. corrupte & deprauate legitur, Δύο ἀναγκαίων ὄντων, μετὰ τὸ ἀποστῆναι τὸν ἕνα, ὁ ἄλλος καταδεχόμενος, οὐ δύναται παραιτεῖσθαι, εἰ καὶ ἔν τισιν ὑποκατάστατον ἔχει. τὸ αὐτὸ κἂν μόνος ἐγράφη. *Reſtituendum ex MSS. & legendum,* Δύο ἀναγκαίων ὄντων, μετὰ τὸ ἀποστῆναι τὸν ἕνα, ὁ ἄλλος καταδεχόμενος, οὐ δύναται παραιτεῖσθαι, μὴ πᾶσιν ὑποκεῖσθαι τοῖς βάρεσιν. Ἐν ᾧ τῷ ξβ. κεφ. Ὁ ἐκ πολλῶν μερῶν μόνος γραφεὶς κληρονόμος, οὐ δύναται τινὰ παραιτεῖσθαι, εἰ καὶ ἔν τισιν ὑποκατάστατον ἔχει. τὸ αὐτὸ, κἂν μὴ μόνος ἐγράφη. *Si duo ſint neceſſarij heredes, & poſteaquam vnus abſtinuit, alter adierit: non poteſt hic recuſare, quo minus tota onera hereditaria ſubeat.* In cap. LXII. *Qui ex pluribus partibus ſolus heres ſcriptus eſt, non poteſt aliquam omittere, etſi in quibuſdam ſubſtitutum habeat. Idem & ſi non ſolus ſcriptus ſit.*

Quanta ſit hæc deprauatio pluribus non eſt dicendum: facile enim cuiuis innoteſcet, qui l. Si duo ſint 38. & l. ſi ſolus hæres 80. viderit. Ratio primæ legis hæc eſt, qui enim ſcit aut ſcire potuit, illo abſtinente ſe oneribus fore implicitum, ea condicione adire videtur. Alterius vero hæc adeundo enim vnam portionem, omnem adquiro, ſi tamen delatæ ſint. qui namque totam hereditatem adquirere poteſt, is pro parte eam ſcindendo adire non poteſt. l. 1. D. eod. & qui

ſemel aliqua ex parte heres extiterit. deficientium partes etiam inuitus excipit, id eſt, tacite ei deficientium partes etiam inuito adcreſcunt. l. qui ex duabus 53. D. eod. heres enim in omne ius mortui, non tantum ſingularum rerum dominium ſuccedit. l. Heres 37. D. eod.

Ibid. cap. 67. ſic reponendum, Ψυχῇ τὶς ἐγχειρίζει τὴν κληρονομίαν, κἂν μὴ ἅψηται κληρονομιαίου πράγματος. ὅθεν ἐὰν ἐνέχυρον ἐν τῇ κληρονομίᾳ ὄν, ἢ ἀλλότριον πρᾶγμα ὡς κληρονομιαῖον κατάσχῃ, ἐγχειρίζειν τὴν κληρονομίαν δοκεῖ. *Animo quis ſucceßionem agnoſcit, licet nihil attingat hereditarium. Unde ſi pignus in hereditate, vel rem alienam ut hereditariam retinuerit, pro herede ſe gerere videtur.*

Vide l. gerit prò herede 88. D. de adquir. vel omitt. hered. & l. pro herede 20. D. eod.

Ibid. pag. 335. ad hæc tit. 15. cap. 20. verba κατὰ τῆς διαθήκης ἐναντίωσιν *adſcriptum hoc*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Ἡ κατὰ τῆς διαθήκης ἐναντίωσις, παρὰ τοῦ ἀμνημονεύτου κινεῖται. ἡ δὲ μέμψις, παρὰ τοῦ ἔλαττον τοῦ φαλκιδίου λαμβάνοντος.

Ibid. poſt cap. 4. adſcribendum hoc quod deeſt. Καὶ κεφαλ. ζ. ἐν ᾧ φησί. Διασκεπτόμενος ὁ υἱὸς, ἐκ τῆς κληρονομίας ἀποτρέφεται. *Filius dum deliberat, alimenta habet ex hereditate.*

-Vide l. Filius 9. D. de iure deliberandi, cuius hæc eſt ratio ex l. Ait prætor 7. D. eod. vt namque bona deminuere prætor permittat, iuſta cauſa eſt eorum quæ ſine piaculo non poſſunt præteriri, & veſcendi gratia æque.

Ibid. pag. 336. lib. 44. tit. 4. cap. 1. deprauatum valde & mutilum ſic reſtituendum, Ὅ πὸ βουλόμενος ὑπεισελθεῖν, ἢ παραιτήσασθαι τὴν κληρονομίαν, ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ὀφείλει τοῦτο ποιεῖν, καὶ πληροῦν ἐκ παντὸς τρόπου τὴν γνώμην τοῦ τελευτήσαντος. εἰ γὰρ τις ἐκ ψήφου δικαστικῆς ὑπομνησθεὶς, ἐνιαυτὸν ὅλον ἑλκύσει, μὴ πράττων τοῦτο, ὃ προσετάχθη: εἰ μὲν τις ἐκείνων εἴη τῶν ἀναγκαστικῶς ἐκ τοῦ νόμου τι λαμβανόντων, εἰς πλέον δὲ, ἢ καθ' ὅσον ὁ νόμος αὐτῷ δίδωσι γέγραπται κληρονόμος τοσοῦτον αὐτὸν λαμβάνειν μόνον, ὁπόσον ὁ νόμος αὐτῷ δίδωσι κατὰ τὴν τρίτην τῶν ἐξ ἀδιαθέτου μοῖραν συγχωροῦμεν. τὸ δὲ ἄλλο σύμπαν, ἀφαιρεῖσθαι. εἰ δὲ μὴ εἴη τοιοῦτο πρόσωπον, καὶ τὸ προστεταγμένον εἴσω τοῦ ῥηθέντος οὐ πληρώσειε χρόνου, οὐδ' ὁπωοῦν λήψεται τῶν καταλελειμμένων αὐτῷ. ἀρχὴν δὲ τοῦ ἐνιαυτοῦ, φησὶ δίδομεν, τὴν ἐκ δικαστικῆς ὑπόμνησιν ψήφου. ἀνήβοις δὲ καὶ ἐλάττοσιν, οὐδὲν ὁ παρὼν προσκρίνει νόμος. *Qui adire vel repudiare vult hereditatem, intra annum id facere debet, omnique modo defuncti voluntatem implere. nam ſi quis decreto iudicis admonitus, annum totum extraxerit, non faciens quod imperatum eſt: ſi quidem ex iis ſit, qui neceſſario quid lege capiunt, & ex maiori parte ſcriptus ſit heres, quam ei lex det: tantum dumtaxat accipere, quantum illi lex ratione trientis ab inteſtato ſuccedentium dat, permittimus; & reliquum*

totum auferri. Si vero non ſit eiuſmodi perſona, nec quod iniunctum eſt intra dictum tempus impleuerit: nihil relictorum ſibi capiet. Ceterum damus, inquit, initium anni ab admonitione decreti iudiciarij. Pupillis vero, & minoribus, nihil hæc lex præiudicat.

Vide Nou. 1. cap. 4. cuius hæc eſt ratio, ἐπειδὴ τὸ κοινὸν τοῦτο ὄφελος ἅπασιν ἐστὶν ἀνθρώποις, καὶ ὅπως ἂν οἵτε ζῶντες τῶν καταλελειμμένων ἀπολαύοιεν, οἵτε τελευτῶντες μετ' εὐθυμίας ἀπίλθοιεν: τοῦ νόμου, τοῦ μήτε ἐν πενίᾳ ζῆν, μήτε ἐν ἀθυμίᾳ τελευτᾷν συγχωροῦντος. ὡς ὁ νόμος αὐτοῖς καὶ κειμένοις ὑπηρετήσεται, καὶ ἅπερ ἐκεῖνοι διατάξαιεν, αὐτὸς εἰς ἔργον ἄξει, quoniam communis hæc vtilitas omnibus eſt hominibus, quatenus & viuentes relictis potiantur, & deficientes cum ſecuritate moriantur: lege neque in paupertate viuere neque mori in anxietate, permittente. quia lex etiam ſepultis adminiſtrabit, & quæcunque illi diſpoſuerint, ad effectum ipſa perducet. Nihil enim eſt, vt ait Conſtantinus Impp. in l. 1. C. de Sacroſanctis eccleſiis. quod magis hominibus debeatur, quam vt ſupremæ voluntatis, poſtquam iam aliud velle non poſſunt, liber ſit ſtylus, & licitum, quod iterum non redit, arbitrium. Corrupte in ed. εἰ μέν τις ἐκείνων εἴη τῶν ἀνα........................... ἐκ τοῦ νόμου τι λαμβανόντων, εἰς πλέον δὲ, ἢ καθ' ὅσον ὁ νόμος αὐτῷ δίδωσι γέγραπται κληρονόμος: τοσοῦτον αὐτὸν λαμβάνειν μόνον, ὁπόσον ὁ νόμος αὐτῷ δίδωσι κατὰ τὴν τρίτην τῶν ἐξ ἀδιαθέτου μοῖραν συγχωρεῖ:

Ibid. pag. 337. ad hæc cap. 23. verba. Οἱ αὐτεξούσιοι *adſcriptum hoc.*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Τὸ παλαιὸν πάντα προαπόελζον, ἐκοινοῦ καὶ ἐμαγκιπάτοι πάντα συνεισέφερον. σήμερον δὲ κατὰ τὴν τελευταίαν τούτου τοῦ τιτ. διάταξιν, ἐκεῖνα συνεισφέρουσιν οἱ ἐμαγκιπάτοι, ὅσα προαπείζουσιν, ἐκοινοῦ εἰκότως τὸ μὲν παλαιὸν ὑπεξαιρούμενα πάντα τὰ χρέα αὐτῶν, ὡς τοῦ πεκουλίου αὐτῶν τοῖς χρέεσιν αὐτῶν ἀφωελισμένου. σήμερον δὲ ζητοῦμεν, πόθεν εἰσὶ τὰ χρέα. καὶ ἐὰν ἐκ τῶν προαπειζομένων, οὐδὲ συνεισφέρονται τὰ πράγματα ἐξ ὧν ὀφείλουσι τὰ χρέα ὑπεξαιρεθῆναι, καὶ οὐδὲ λογίζονται ἐκ τῆς ἐμαγκιπάτων οὐσίας,

Vide l. Ea demum 6. C. de collationibus.

Ibid. e regione cap. 36. Τὸ νόμιμον τῆς διατάξεως *ſcriptum hoc,* Ἔχει τὸ κατὰ πόδας τῆς διατάξεως οὕτως. Ἵνα μηδενὶ περὶ τῆς συνεισφορᾶς τοῦ λοιποῦ ἀμφισβήτησις ἀναφανῇ, ἀναγκαῖον ἡγησάμεθα τῇ διατάξει ἐν ᾗ φειδοῖ τῶν παίδων ἐποιήσαμεν τοῦτο προσθεῖναι. ἵνα τὰ πράγματα ἅπερ τοῖς γονεῦσι προαπείζεσθαι ἐκωλύσαμεν, μὴ δὲ τῇ συνεισφορᾷ μετὰ τὴν τελευτὴν αὐτῶν μεταξὺ τῶν παίδων ὑποκείμενα ᾖ. ὥσπερ γὰρ τὸ κατεστρέσιον, ἐν κοινῷ συνεισφέρειν ἐπὶ τῆς διαιρουμένης κληρονομίας ἐκ τῆς τοῦ παλαιοῦ νόμου αὐθεντίας μηδαμῶς ἠναγκάζοντο, οὕτω καὶ τὰ ἄλλα πράγματα ἅπινα μηδαμῶς τοῖς πατράσι προαπείζονται, ἴδια τοῖς παισὶ μένειν θεσπίζομεν. *Ad verbum ſic habet conſtitutio, vt nemini de cætero ſuper collatione dubietas oriatur, neceſſarium duximus conſtitutioni, quam fauore liberorum fecimus hoc addere: vt res quas parentibus*

acquirendas esse prohibuimus, nec collationi post obitum eorum inter liberos subiaceant. Vt enim castrense peculium in commune conferre in hæreditate diuidenda, & ex prisci iuris auctoritate minime cogebantur, ita & alias res quæ minime parentibus acquiruntur, proprias liberis manere censemus.

Hæc est constitutio vlt. C. de collationibus. cuius euidentior intellectus ex hoc cap. 36. depromendus est.

Ibid. pag. 339. cap. 18. sic restituendum, Εἰ καὶ φθαρῶσιν ἢ μειωθῶσι τὰ πραθέντα, δίδωσιν ὁ νομεὺς τὰς τιμάς. ὁ δὲ κακῇ πίστει, εἰ μὲν σώζονται τὰ πραθέντα, παρέχειν αὐτὰ ἀναγκάζεται. μὴ δυνάμενος δὲ λαβεῖν αὐτὰ παρὰ ἀγοραστοῦ τῷ ἐνδίκῳ ὅρκῳ ὑπόκειται. εἰ δὲ ἐφθάρησαν ἢ ἐμειώθησαν, τὴν ἀληθῆ τιμὴν δίδωσιν. εἰ γὰρ ἔλαβε τὸ πρᾶγμα ὁ ἐνάγων, ἐπώλησεν αὐτὸ, καὶ οὐκ ἀπώλλυε τὸ ἀληθὲς τίμημα. *Etiamsi deperditæ vel deminutæ sint res venditæ, possessor pratia restituit. Malæ vero fidei possessor, si venditæ res exstent, eas præstare cogitur. At si eas ab emptore recipere non posit, iureiurando in litem tenetur. Quod si deperditæ fuerint, aut deminutæ verum pratium præstat. quippe si petitor rem consequutus esset, distraxisset eam, nec verum pretium perderet.*

Vide l. item veniunt 20. §. restituere 16. D. de hered. petitione. Corrupte in ed. τῷ ἐκείνῳ ὑπόκειται. pro quo Leuncl. emendat. τῷ ἐνδίκῳ ὑπόκειται.

Ibid. cap. 20. sic scribendum. Ἐὰν καὶ τὸ τίμημα καὶ τὸ

πραθὲν ἔχει ὁ νομεὺς, τυχὸν ἀνταγοράσας αὐτός: ἐπὶ μὲν κακῇ πίστει νομέως, ἐπιλογὴν ὁ ἐνάγων ἔχει, ἢ τὸ τίμημα, ἢ τὸ πρᾶγμα ἀπαιτῆσαι. ὁ δὲ καλῇ πίστει νομεὺς ἄδειαν ἔχει καὶ χεῖρον γινόμενον τὸ πρᾶγμα δοῦναι, καὶ ὅπερ ἐκ τῆς τιμῆς ἐκέρδανε. κἂν γὰρ ἀλλότριον πωλήσῃ, δίδωσι τὸ τίμημα. *Si & pretium & rem distractam possessor habeat, puta quod eam redemerit : in malæ quidem fidei possessore actoris est electio, pretium an rem petere velit. At bonæ fidei possessor potestatem habet deteriorem quoque factam rem restituendi, & quod ex pretio lucratus est. quippe quum rem alienam vendiderit, pretium reddit.*

Vide l. si & rem 22. D. de hered. petitione. Corrupte in ed. καὶ γὰρ ἀλλότριον πωλήσῃ, δίδωσι τὸ τίμημα. In MS. ad hoc cap. adscriptum hoc

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Τυχὸν πωλήσας τὴν ἀρχὴν κ. νομισμάτων τὸ πρᾶγμα, μετὰ ταῦτα δέκα νομισμάτων τοῦτο ἀντηγόρασε. καὶ ἔχει τὸ πρᾶγμα καὶ τὰ δέκα νομίσματα, ἅπερ εἰσὶ πλέον τοῦ τιμήματος εἰς κέρδος περιελθόντα. δίδωσιν οὖν ἀμφότερα, καὶ τὸ πρᾶγμα, καὶ ἃ ἐκέρδανεν ἐκ τῆς αὐτοῦ πράσεως τῷ πεπτοει.

Ibid. pag. 342. cap. 72. sic restituendum, Ἐὰν ὁ πατὴρ τῶν ἰδίων πραγμάτων διεῖλε τινὰ μεταξὺ τῶν παίδων τινὰ δὲ μὴ διελὼν, ἐτελεύτησεν ἀδιάθετος, ἢ καὶ διαθέμενος: ὁ δικαστὴς τὰ μὲν διαιρεθέντα ὡς ἐμέρισεν ὁ πατὴρ, τὰ δὲ ἀδιαίρετα πρὸς ἀναλογίαν τῶν νομίμων μερῶν ὀφείλει διαιρεῖν. *Si pater quasdam ex rebus suis inter liberos diuiserit, quibusdam non diuisis intestatus, vel testamento*

condito, decesserit: iudex diuisa quidem, sicut ea diuisit pater, indiuisa vero pro legitimarum partium ratione distribuere debet.

Vide l. si cogitatione 21. C. Famil. erciscundæ. & l. Quæ pater 32. D. eod. Parentibus namque vt ait Imp. Alexander in l. Parentibus 8. C. de inoff. testamento, arbitrium diuidendæ hereditatis inter liberos adimendum non est: dummodo non minus is qui pietatis sibi conscius est, partis, quæ intestato defuncto potuit ad eum pertinere, quartam ex iudicio parentis obtineat. pietatis enim officio funguntur, quam reuocari non oportet, vt eleganter dicit Papinianus in l. Arbitro 57. D. famil. erciscundæ. quæ est de fratribus arbitro accepto communem hereditatem consensu diuidentibus. Corrupte in ed. τὰ δὲ ἀδιαίρετα .... ἀναλογίαν pro quo Leuncl. in ora libri reposuit, τὰ δὲ ἀδιαίρετα κατ' ἀναλογίαν.

Ibid. tit. de testamento rupto a liberis præteritis cap. 7. sic restituendum, Ἐὰν υἱὸς ἀμνημόνευτος ἐαθῇ, οὐκ ἔρρωται ἡ διαθήκη, κἂν πρὸ τοῦ πατρὸς ἀποθάνῃ, οὔτε ῥήγνυται ἡ προγενομένη, ἔχουσα τὸν υἱὸν κληρονόμον. *Si filius præteritus sit, testamentum non valet, licet ante patrem decesserit: nec prius factum, in quo filius heres institutus est, rumpitur.*

Vide l. si filius 7. D. de liberis & postumis, cuius hæc est ratio ex l. Inter cætera 30. eod. namque filio qui in potestate est prætérito, inutile est testamentum: vel ex instit. lib. 7. tit. 13. de ex-

de exhered. liberorum, namque qui filium in potestate habet, curare debet, vt eum heredem instituat, vel exheredem eum nominatim faciat: alioquin si eum silentio præterierit, inutiliter testabitur. adeo quidem, vt si viuo patre, filius mortuus sit, nemo heres ex eo testamento existere possit: quia scilicet ab initio non constiterit testamentum. &, vt ait Harmenopulus lib. 5. tit. 5. διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, τὰ ἐξ ἀρχῆς ἐν διαθήκαις ἀνυπόστατα, ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα ἐπιγινομένων, ἰσχὺν λαμβάνειν οὐ δύναται, propter illam iuris regulam qua cauetur, quæ in testamento ab initio non subsistunt, ex postfacto conualescere non posse. In tit. de regul. iuris l. 210. legitur, Quæ ab initio inutilis fuit institutio, ex postfacto conualescere non potest. Corrupte in ed. οὔτε ῥήγνυται ἡ προγενομένη . . . . scriptum est. Hæc siquidem verba ἔχουσα τὸν υἱὸν κληρονόμον quæ desunt, necessario supplenda sunt & maxime notanda, vtpote ad faciliorem intellectum d l. 7, a Græcis addita: cum enim IC. ait, *Nec superior rumpetur*, supplendum est, in quo filius institutus vel exheredatus est: alioquin neutrum valet. vt recte olim docuit Accursius, & doctiss. Cuiacius probauit, auctoritate Harmenopuli qui lib. 5. tit. 5. §. 25. sic suppleuit, ἔχουσα τυχὸν αὐτὸν κληρονόμον, quo ipse forsan heres institutus fuerit.

Ibid. ad cap. 36. adscriptum hoc Scholion, Ὁ γὰρ τικτόμενος νεκρὸς, οὔτε τεχθῆναι δοκεῖ, οὔτε υἱὸς λέγεται. ὡς

βιβλ. ν. τιτλ. ιϛ. κεφ. ρκθ.

Jbid. pag. 347. tit. de fraternitate per adoptionem facta cap. 15. sic scribendum, Μηδὲ παρὰ ξένοις, τοῖς ἔξω ῥώμης οἰκοῦσι, διὰ θέσεως ἀδελφότης συνιστάσθω. Κἂν τις ὡς ἀδελφὸς προσληφθεὶς κληρονόμος γραφῇ, ἐκπιπτέτω τῆς κληρονομίας. *Nec apud peregrinos, qui extra Romam habitant, per adoptionem fraternitas constituitor. Et si quis adrogatus quasi frater, heres institutus fuerit, hereditate cadat.*

Vide l. Nec apud peregrinos. 7. C. de heredibus instit. Corrupte in ed. προληφθεὶς κληρονόμος. Leunclau. recte emendauit, προσληφθείς. Vitiose etiam hoc Scholion, quod pro ratione huius legis sumi potest, in ora libri scriptum est, ἡ θέσις μιμεῖται τὴν φύσιν. οὐδεὶς δὲ ἑαυτῷ γεννᾷ ἀδελφός. Scribendum vt in MS. ἡ θέσις μιμεῖσθαι ὀφείλει τὴν φύσιν. οὐδεὶς δὲ ἑαυτῷ γεννᾷ ἀδελφόν, adoptio naturam imitari. debet: nemo autem sibi fratrem gignit. Attamen qui fraterna caritate diligitur, recte cum nomine suo sub appellatione fratris heres instituitur, vt ait Paulus IC. in l. Nemo dubitat 58. D. de hered. instituendis.

Jbid. pag. 348. tit. 12. cap. 1. sic emendandum, Ὅτι ἄδεια ἔστω ταῖς μητράσιν ἐπιτροπεύειν τῶν παίδων. σὺν ἀκριβείᾳ δὲ καὶ αὐταὶ ποιεῖν ἀπογραφὴν παρόντος καὶ τοῦ σκρίβα, ᾧ ἡ περὶ τούτων φροντὶς ἐπιτέτραπται. *Facultas matribus esto gerendi tutelam liberorum. Accurate vero & ipsæ faciant inuentarium scriba quoque præsente, cui*

talium cura commissa est.

Vide Nou.94. cuius hæc est ratio, τὴν μὲν γὰρ φύσεως ἔρως εὐσεβὴς περὶ τοὺς παῖδας ἀνύποπτον ἀποτελεῖ, illam namque naturæ amor pius circa filios, sine suscipione facit: sic vertit vetus Nouel. interpres. Corrupte in ed. τοῖς μητράσιν ἐπιτροπεύειν τῶν παίδων. Adscriptum etiam ibid. hoc Scholion, sed mutilum & plusquam dimidia parte mancum, Ἰστέον ὅτι, αἱ μὴ ποιήσαι ἀπογραφὰς ἐμπροθέσμως, κινδυνεύουσι καὶ εἰς τὰ μὴ φαινόμενα τῆς προικὸς πράγματα, μὴ δυνάμεναι ταῦτα ἐπιζητεῖν, ἢ προγαμιαίαν δωρεάν. νεαρὰ γὰρ τοῦ βασιλέως ἡμῶν λέοντος τοῦ φιλοσόφου ρι. τά. ἡ δὲ φησὶ περὶ τοῦ τὴν γυναῖκα ἀπογραφὴν ποιεῖσθαι τῆς τε οἰκείας προικὸς, καὶ πάσης τῆς ἀνδρώας ὑποστάσεως, ἐπειδὰν τὸν γάμον λυθῆναι συμβαίη. καὶ τῇ προσενέξει τῆς ἀπογραφῆς, ἐπιζητεῖν εἴτινα λέγει παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ὑποστῆναι καινοτομίαν εἰς τὰ ἀνήκοντα αὐτῇ. χωρὶς δὲ ἀπογραφῆς, εἴπουν ἐνάργους ἀποδείξεως, μηδὲν ζητεῖν, μήτε ζητοῦσαν ἀναλαμβάνειν. τὴν δὲ ἀναγραφεῖσαν περὶ τὸ τέλος τοῦ βι. ἀλλὰ ταύτην τὴν νεαρὰν, ὅσον εἰς γυναῖκας ἀρχεῖ μὴ ἐχούσας τὸν ἐρωτήσαντα. νόμιμον γὰρ ἀρχαῖον παράγγελμα, συγγνώμην νέμει ταῖς γυναιξὶν ἐπὶ τῇ ἀγνοίᾳ τοῦ νόμου. ὃ δὴ καὶ στοιχεῖον ἐστὶ τοῖς τε πρόσθεν. καὶ νῦν δὲ, οὐχ ἥκιστα. Ἰστέον δὲ, ὅτι περὶ μὲν ἰδίων πραγμάτων ἡ γυνὴ ἀγωνιζομένη, τὴν τοῦ νόμου ἄγνοιαν εἰς βοήθειαν ἔχει. περὶ κέρδους δὲ, οὐδαμῶς. ὥστε καὶ ἐνταῦθα λοιπὸν περὶ μὲν τῆς προικὸς ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς κατανηλωθείσης μετὰ τὸν τῆς ἀποκρυβῆς ὅρκον δίκαιον ἔχει πάντως. περὶ δὲ προγαμιαίας δωρεᾶς, οὐκέτι. κέρδος γὰρ τοῦτο.

Tit. de inuentario rerum defuncti cap.4. pag.349. Ὁ ἐπίτροπος μὴ ποιήσας ἀπογραφὴν, ὑπόκειται τῷ ἐνδίκῳ. ὅρκῳ. Ἀνάγνωθι καὶ βιβλίον μα. τίτ.δ. κεφάλαιον γ. καὶ κεφάλαιον . . . . ἐν οἷς φησιν. *Legendum vt in MS.* Ὁ ἐπίτροπος μὴ ποιήσας ἀπογραφὴν, ὑπόκειται τῷ ἐνδίκῳ ὅρκῳ. Ἀνάγνωθι καὶ βιβλίον μα. τίτ. δ. κεφάλαιον γ. καὶ κεφάλαιον δ. ἐν οἷς φησιν. *Tutor qui non fecerit inuentarium, iureiurando in litem tenetur. Legito & lib.* XLI. *tit.* IIII. *cap.* III. *& cap.* IV. *in quibus dicitur.*

IN LIBRVM XXXVI.

Tit. de codicillis cap.15. pag.351. Οὐδεὶς δύναται ἐν κωδικέλλοις γράφειν τινὰ ἐξωτικὸν κληρονόμων, ἢ ὑποκατάστασιν . . . . *Reponendum vt in MS.* Οὐδεὶς δύναται ἐν κωδικέλλοις γράφειν τινὰ ἐξωτικὸν κληρονόμον, ἢ ὑποκατάστασιν ποιεῖν. *Nemo codicillis extraneum heredem instituere vel substituere potest.*

Male Leuncl. in marg. notauit pro ὑποκατάστασιν legendum ὑποκατάστατον.

Ibid. ad hæc cap.73. verba, Ἀδιάθετος τις τελευτῶν *adscriptum hoc*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Βουλόμενος ἐξ ἀδιαθέτου δεχθῆναι τὴν αὐτοῦ περιουσίαν πρὸς τὴν θυγατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν γαμετὴν, κωδικέλλους μᾶλλον καὶ οὐ διαθήκην πεποίηκεν. ὡς διαθήκης χωρὶς κληρονόμου γενέσθαι μὴ δυναμένης.

Ibid. ad hoc verbum ἀνήκοιον adſcriptum hoc

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Ἐνταῦθα ἁρμόζει ὁ κάνων ὁ λέγων, ὅτι τὸ εἰπεῖν, πρὸς ὃν ἀνήκει, δεσποτείαν σημαίνει.

Tit. de cædibus ex quacunque cauſſa factis pag.352. τίτλ . . . . κεφ. α. *Reſtituendum ex MS.* Ἀνάγνωθι βίβλ. λε. τίτλ. ις. τὸ ἴνος ἐν τῷ α. κεφ. φησί. *Legito lib.XXXV. Tit. 16.in cuius cap.1. dicitur.*

In fine huius cap. legendum, δεῖ γὰρ τοὺς οἰκέτας προκρίνειν τῆς οἰκείας σωτηρίας, τὴν τῶν δεσποτῶν. *Nam ſeruos ſaluti ſuæ ſalutem dominorum oportet anteponere.*

Pag.353. cap.18. ſic reſtituendum, Δεῖ τῷ δεσπότῃ βοηθεῖν χειρὶ καὶ ὅπλοις καὶ κραυγῇ, καὶ ὑποβάλλειν τὸ ἴδιον σῶμα. ταῦτα δὲ δυνάμενοι ποιῆσαι, καὶ μὴ ποιήσαντες, κολάζονται. *Oportet auxilium domino ferre & manu, & armis, & clamore, & obiectu corporis. hæc qui facere poſſunt, ſi non fecerint, puniuntur.*

Vide l.Cum dominus 19.D.de SC. Silaniano, cuius hæc eſt ratio deſumpta ex l.1. §.13. D.eod. ne ceteri ſerui credant, in periculo dominorum ſibi quemque conſulere debere. Aliter nulla domus tuta eſſe poteſt, niſi periculo capitis ſui cuſtodiam dominis tam ab domeſticis, quam ab extraneis præſtare ſerui cogantur, vt dicit Vlp. in d.l.1. Tuliſſe autem auxilium, non tantum is videtur, qui ſeruauit dominum, hoc eſt, qui po-

tuit ita opem ferre vt saluus esset dominus: verum is quoque, qui quidquid potuit, fecit, tametsi dominus interfectus est, ait idem Vlp. in d.l.1. §.19. Corrupte in ed. δοκεῖ τῷ δεσπότῃ.

Pag.354. ad hæc cap.8. verba, Τὸ δὲ τοῦ δημοσίου ἀγῶνος *adscriptum hoc*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Καὶ μὴν δύναται δοῦλος ἡνίοχος εἶναι. ὡς πρὸς τῷ τέλει τοῦ μγ. δέλτου τοῦ α. τίτλ. τοῦ ιθ. βιβλ. φησί. ἀλλὰ δύναται καὶ ἡνίοχος εἶναι, καὶ μὴ ἀγωνίζεσθαι δημοσίᾳ.

Pag.355. cap. 2. Ἀκινδύνως τις φονεύει τὸν βιαζόμενον αὐτὸν ἢ τοὺς αὐτοῦ πρὸς ἀσέλγειαν. εἰ δὲ καί τις αὐτοῦ γαμετὴν συλλαβὼν μοιχευομένην . . . . εὐτελὴς μὲν ὢν, διηνεκῶς εἰς ἐξορίαν πέμπεται. ἐν τινι δὲ τιμῇ ὢν, προσκαίρως ἐξορίζεται. *Restituendum ex MS. & legendum*, Ἀκινδύνως τὶς φονεύει τὸν βιαζόμενον αὐτὸν ἢ τοὺς αὐτοῦ πρὸς ἀσέλγειαν. εἰ δέ καί τις τὴν αὐτοῦ γαμετὴν συλλαβὼν μοιχευομένην φονεύσει, εὐτελὴς μὲν ὢν, διηνεκῶς εἰς ἐξορίαν πέμπεται. ἐν τινι δὲ τιμῇ ὢν, προσκαίρως ἐξορίζεται. *Impune quis occidit eum, qui sibi vel suis stupri causa vim infert. Sed et si quis uxorem in adulterio deprehensam occidit, humilior quidem in exilium perpetuum mittitur: positus autem in aliqua dignitate, ad tempus relegatur.*

Vide l. lege Cornelia 1. D. ad legem Cornel. de sicariis. & l. si adulterium 38. D. ad leg. Iul. de adulteriis. Ratio §. 1. hæc est, vindictam enim

proprij doloris consequitur, vt ait IC. in l. Filiumfam.37. D.ad leg.Iul. de adulteriis. Alterius vero hæc, ex d.l. si adulterium 38. cum enim difficillimum sit iustum dolorem temperare, non vtique legis Corneliæ de sicariis pœnam excipiet. sed quia plus fecerit, quam quia vindicare se non debuerit, puniendus sit. sufficiet, si humilis loci sit, in opus perpetuum eum tradi. Si qui honestior, in insulam relegari.

IN. LIBRVM XXXVII.

P*Ag.358. tit. de tutoribus cap.2. sic emendandum,* Ἀνάγνωθι τιτλ. β. τοῦ τινος ἐν τῷ ιβ. κεφ. φησί. Δήλῳ πράγματι ἢ αἰτίᾳ, ἐπίτροπος ἐν διαθήκῃ οὐ δίδοται, οὔτε ὑπεξῃρημένων πραγμάτων. ἀλλ' εἰ καὶ οὕτως δοθῇ, πᾶσα ἡ δόσις ἀκυροῦται. προσώπῳ γὰρ καὶ οὐ πράγματι, ἢ αἰτίᾳ δίδοται. *Certæ rei vel caussæ tutor testamento non datur, nec deductis rebus. & si datus ita fuerit, tota datio nihil valet. quia personæ, non rei, vel caussæ datur.*

Vide l. Certarum 12. D. de testamentaria tutela. In MS. ad hæc verba δήλῳ πράγματι adscriptum hoc Scholion, Οἷον ὁ δεῖνα ἐπίτροπος ἐπὶ τῷ δὲ τῷ ἀγρῷ, ἢ ἐπὶ τῇ δὲ τῇ δίκῃ ἣν ἔχω κατὰ τοῦ δεῖνος. ἐπὶ γὰρ φανερᾷ δίκῃ, ἐπίτροπος οὐ δίδοται, ἀλλὰ κουράτωρ. Ibid. ad hæc ἐπίτροπος ἐν διαθήκῃ οὐ δίδοται adscriptum hoc. Οἱ ἐπίτροποι ἢ νόμιμοι εἰσὶ καὶ λέγονται λεγίτιμοι, ἢ ἐκ διαθήκης καὶ λέγονται τεσταμενταρίοι, ἢ κατὰ δοκιμασίαν δεδομένοι παρὰ τοῦ πραίτορος καὶ λέγονται δατίβοι. Τούτορες δὲ λέγονται, ὡς φύλακες τῶν ἱερῶν. Δίδονται

ἐπίτροπος καὶ παρὰ δικαστοῦ, ὅταν οὐ φθάσωσιν οἱ γονεῖς δοῦναι τοῖς παισὶν ἐπίτροπον. καὶ λέγεται τοιοῦτος λεγέτιμος, δῆ ὁ παρὰ τοῦ νόμου διδόμενος. λέγεται γὰρ οἱ νόμοι παρὰ ῥωμαίοις λέγονται. Τί ἐστιν ἐπίτροπος. δύναμίς τις καὶ ἐξουσία κατὰ κεφαλῆς ἐλευθέρας, πρὸς τὸ φυλάττειν ἐκεῖνον, ὃς διὰ τὴν ἡλικίαν δεφενδεύειν ἑαυτὸν κατ᾽ οἰκείαν οὐ δύναται γνώμην, ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ δοθεῖσα τε καὶ ἐπιτραπεῖσα, ὡς ὁ σέρβιος φησί. οἱ οὖν μὴ ἔχοντες ἐξουσίαν δεφενδεύειν, οὐ γίνονται ἐπίτροποι. Ibid. ad hæc προσώπῳ γὰρ adſcriptum hoc, Υ᾽πέξελε τὸν διδόμενον ὑπὸ τῆς μητρὸς ἐπίτροπον. ἐστὶ γὰρ τοῖς πράγμασι καὶ οὐ προσώποις δοκεῖ δίδοσθαι.

Ibid. pag. 360. cap. 14. Ἐὰν γινόμενος ὁ ἐπίτροπος μὴ ἐναγάγῃ τοῖς χρεώσταις .... *Reponendum ex MSS. & legendum*, Ἐὰν γινόμενος ὁ ἐπίτροπος μὴ ἐνάγῃ τοῖς χρεώσταις καὶ ἐν τοσούτῳ ἀπορήσωσιν, ἐνάγεται εἰς τὸ μὴ ἀπαιτηθὲν χρέος. *Si tutor conſtitutus, debitores non conuenerit. ac per hoc minus idonei efficiantur, conuenitur ipſe in debitam pecuniam quam non petiit.*

Vide l. ſi tutor conſtitutus 15. D. de adminiſtr. & peric. tutorum, cuius hæc eſt ratio deprompta ex l. A tutoribus 33. D. eod. A tutoribus enim & curatoribus pupillorum eadem diligentia exigenda eſt, circa adminiſtrationem rerum pupillarium, quam paterfamilias rebus ſuis ex bona fide præbere debet. debuerunt namque vt ait Vlp. in l. Tutor qui 7. D. eod. confeſtim officio ſuo fungi. debuerunt partibus ſuis fungi, non quidem præcipiti feſtinatione, ſed nec mo-

ratoria cunctatione. Nimium autem est, vt dicit Paulus IC. in l. Cum plures 12. D. eod. licere tutoribus respectu existimationis pupillorum erogare ex bonis eorum quod ex suis non honestissime fuissent erogaturi.

Ibid. ad hæc cap. 51. verba, Ἐὰν ὁ ἐπίτροπος ἀμελήσῃ *adscriptum hoc*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Τουτέστι, μὴ ἀποδεικνὺς ὅτι εἰ καὶ μὴ ἀπητήθησεν παρ' αὐτοῦ τὰ χρέα, ἀλλ' αὐτὸς τῷ νέῳ τὸ ἱκανὸν ἐποιήσατο: αἰτὶ τούτων, ἐξόδους αὐτῷ ἢ τοῖς αὐτοῦ πράγμασι χρειώδεις καταβαλλόμενος οἴκοθεν.

Ibid. pag. 362. cap. 6. valde deprauatum & mutilum sic restituendum, ἐὰν ὁ ἐπίτροπος οἰκείῳ ὀνόματι δανείσῃ τὰ ὀρφανικὰ χρήματα, τοὺς τόκους οὓς ἔλαβεν ἀναγκάζεται παρέχειν. ἐὰν καὶ τῶν λοιπῶν γραμματείων ὁ ἄνηβος ἐπιγινώσκει τὸν κίνδυνον. ἐὰν τὰ ὀφείλοντα πρὸς ἀγορασίαν ἀκινήτων ἀποτεθῆναι ἀπέθετο, τόκους αὐτῶν οὐκ ἀπαιτεῖται, εἰ δὲ μήτε παρὰ τοῦ πραίτωρος ἐκελεύσθη, μήτε ἀπέθετο, ὀρφανικοὺς δίδωσιν. εἰ δὲ παρήγγειλεν ὁ πραίτωρ γενέσθαι τὴν ἀπόθεσιν, ὀφείλει ψηφίζεσθαι, ὅτι εἴτε μὴ ἀπόθηται. εἴτε βραδέως ἀπόθηται, νομίμους δίδωσι τόκους. ὥσπερ ποιεῖ ἐπὶ τοῦ ἀρνουμένου ἐπιτρόπου ἔχειν τὰ πρὸς ἀποτροφὴν τοῦ ἀνήβου. τῶν εὑρισκομένων γὰρ παρ' αὐτῷ χρημάτων, βαρυτάτους δίδωσι τόκους, σὺν ἑτέρᾳ ποινῇ. τῶν δὲ λοιπῶν χρημάτων, ὀρφανικοὺς δίδωσι τόκους. εἴτε οὖν συγχρήσεται τοῖς χρήμασιν, εἴτε ἀρνήσεται ἔχειν, καὶ καταδικασθῇ, εἴτε ὑπέρθεσιν ποιή-

σῃ περὶ τὴν ἀπόθεσιν, εἴτε ἀρνησάμενος ἔχειν, ἀναγκάσῃ τὸν ἄνηβον ἐπὶ νομίμοις δανείσασθαι τόκοις, εἴτε τοὺς χρεώστας ἀπαιτήσῃ, νομίμους δίδωσιν ὀρφανικοὺς τόκους. ἀπὸ δὲ τῶν λοιπῶν αἰτιῶν πρὸς τὴν τῆς ἐπαρχίας συνήθειαν, τοὺς ἀπὸ τρίτης ἑκατοστῆς ἢ καὶ ἐλαφροτέρους. *Si tutor pecuniam pupillarem suo nomine fæenerauerit, vsuras quas percepit præstare cogitur: si pupillus cæterorum nominum periculum agnoscat. Si pecunias, quas ad comparationem rerum immobilium depositas oportuit, deposuit, in vsuras earum non conuenitur. Si non præceptum est a prætore, neque deposuit, pupillares præstat. Sin vero prætor denuntiauit, vt depositio fiat: decretum interponere debet, vt siue non fiat depositio, siue tardius fiat, vsuræ legitimæ præstentur. quemadmodum facit prætor etiam circa eum tutorem, qui ad alendum pupillum penes se aliquid habere negat. nam eius pecuniæ quæ apud ipsum inuenitur, grauißimas vsuras, cum pœna alterius adiectione, pendet. Residuarum autem pecuniarum pupillares vsuras præstat. Siue igitur pecuniam in vsus suos conuerterit, siue negauerit illam apud se esse, damnatusque fuerit, siue moram depositioni fecerit, siue penes se quid infitiatus esse, pupillo neceßitatem accipiendi mutuam pecuniam legitimis vsuris imposuerit, siue legitimas a debitoribus exegerit: legitimas pupillares vsuras soluit. Ex cæteris vero caußis secundum morem prouinciæ trientes centesimæ, vel etiam leuiores vsuras præstabit.*

Vide l. Tutor qui 7. §. 6. D. de administrat. & periculo tutorum, Corrupte in ed. τοὺς τόκους οὓς ἔλαβε . . . . τῶν λοιπῶν. pro quo male Leuncl. reponit, τοὺς τόκους οὓς ἔλαβε δίδωσιν, ἐὰν τῶν

λοιπῶν. Et ἀκινήτων. ἀποτεθῆναι ....
οὐκ ἀπέθετο: ὀρφανικοὺς δίδωσιν. Et εἴτε ἀρνήσεως ἔχειν.
Et ἐπινόμοις δανείσασθαι τόκοις, In MS. ad hoc cap. adscriptum hoc Scholion, διὰ τὸν κάνονα τὸν λέγοντα, οὐκ ὀφείλει τις κερδαίνειν ἐπὶ πράγματι ἐφ' ᾧ οὐ κινδυνεύει.

Ibid. pag. 363. cap. 47. sic restituendum. Ὁ ἐπίτροπος διὰ προπέτειαν μὴ δανείσας ὅτε δεῖ τὰ ὀρφανικὰ, μήτε ἀκίνητα ὠνησάμενος, ἐὰν μὴ δυνήται τὸ ἀζήμιον ἑαυτοῦ περιποιῆσαι, τιμωρεῖται. *Tutor qui fœnus pupillaris pecuniæ per contumaciam quum conuenit non exercuit, nec prædia comparauit, si non ad damnum resarciendum idoneus est, punitur.*

Vide l. Ob fœnus 49. D. de adminiſtr. & periculo tutor. Corrupte in ed. μὴ δανείσας εἴτε διὰ τὰ ὀρφανικά. male Leuncl. emendauit, μὴ δανείσας τὰ ὀρφανικὰ, μήτε.

Ibid. lib. 23. tit. 3. cap. 1. sic emendandum, Εἰ μὲν ἐν δικαστηρίῳ ἡ κατὰ τοῦ ἐπιτρόπου ἀγωγὴ σκοπεῖται, μέχρι ψήφου δίδωσι τόκους ὁ ἐπίτροπος: εἰ δὲ ἔξωθεν δικαστηρίου, μέχρι τῆς τῶν χρημάτων ἀποκαταστάσεως: εἰ μὴ ἄρα τοῦ νέου ὑπερτιθεμένου, κινήσῃ ὁ ἐπίτροπος, καὶ προσαγάγῃ τὰ χρήματα, καὶ σφραγίσας ἀπόθηται. ἔκτοτε γὰρ οὐ δίδωσι τόκον. *Si quidem in iudicio tutelæ actio proposita sit, in diem sententiæ tutor vsuras præstat: Si vero extra iudicium, in diem quo pecuniam restituit. nisi forte pupillum moram facientem tutor vltro conuenerit, & pecuniam obtulerit. & obsignatam deposuerit, nam ex eo tempore non soluit vsuras.*

..Vide l. Cum iudicio 1. D. de vſuris. Corrupte in ed. ἀγωγὴ προσπεῖται. pro quo male Leuncl. emendat, πρόκειται. In MS. adſcriptum hoc Scholion. Οὐ μὴν καὶ μετὰ τὴν ψῆφον πεπραμένους, ὡς βιβλ. κγ. κεφ. γ. τίτλ. γ. θέμ. β. φησί. τοῦτο γὰρ ὁ νόμος τοῖς καταδικαζομένοις φιλοτιμεῖται: μετὰ δὲ τὴν πεπραμένην, χρεωστεῖται τόκος.

IN LIBRVM XXXIX.

Tit. de querela inofficioſi pag. 364. cap. 47. Οἱ ἀδελφοὶ καὶ αἱ ἀδελφαὶ κατὰ διαθήκης. ἀδελφοῦ ἢ ἀδελφῆς, κινείτωσαν τὴν μέμψιν, ἐὰν οἱ γεγραμμένοι κληρονόμοι ἄτιμοι ὦσιν, ἢ αἰσχροὶ καθ' οἱανδήποτε .... ἢ ἀπελεύθεροι μεγάλαις εὐεργεσίαις τὸν ἴδιον ἀμειψάμενοι πάτρωνα, *Reſtituendum ex MS. & ſcribendum,* Οἱ ἀδελφοὶ καὶ αἱ ἀδελφαὶ, κατὰ διαθήκης ἀδελφοῦ ἢ ἀδελφῆς κινείτωσαν τὴν μέμψιν, ἐὰν οἱ γεγραμμένοι κληρονόμοι ἄτιμοι ὦσιν, ἢ αἰσχροὶ κατ' οἱανδήποτε κουφοτάτην ἀτιμίαν, ἢ ἀπελεύθεροι μὴ μεγάλαις εὐεργεσίαις τὸν ἴδιον ἀμειψάμενοι πάτρωνα. *Fratres & ſorores aduerſus teſtamentum fratris aut ſororis inofficioſi querelam inſtituant, ſi ſcripti heredes, infamiæ, vel turpitudinis, vel cuiuſcumque leuis notæ macula adſperſi fuerint, vel liberti qui maximis beneficiis patronum ſuum remunerati non ſunt.*

Vide l. Fratres vel ſorores 27. C. de inofficioſo teſtamento. Ratio cur inofficioſi querela inſtituatur aduerſus teſtamentum, in quo liberti, ingrati, & heredes ſcripti ſunt, hæc reddi poteſt

desumpta ex l. Honori 2. D. de obsequiis parentib. & patr. præst. quia licet verbis edicti non habeantur infames ita condemnati, re tamen ipsa & opinione hominum non effugiunt infamiæ notam.

Ibid. tit. de iniusto, & irrito testamento ad hac cap. 1. verba, μὴ κατὰ νόμον γένηται. *adscribendum hoc*

ΣΧΟΛΙΟΝ,

Οἷον, ὅτε ὁ ἀριθμὸς τῶν μαρτύρων ἐλλείπῃ, ἢ οὐχ οἱ αὐτοὶ ἐσφράγισαν, ἢ οὐκ ἐν τῷ αὐτῷ καιρῷ καὶ ἐπέγραψαν καὶ ἐσφράγισαν. Χρὴ εἰδέναι ὅτι ἑπτὰ εἰσὶ τὰ τῆς διαθήκης ἐλαττώματα. ἄχρηστος, ἄκυρος, πλαστὴ, ῥηγνυμένη, μεμπτὴ, οὐκαθήκουσα, καὶ παράνομος. Καὶ ἄχρηστος μέν ἐστιν, ὅταν ἑτέρα διαθήκη β. γένηται. Ἄκυρος ὅταν μὴ νομίμως βεβαιωθῆ. ὡς ὅταν μὴ ὑπογραφῆ ἐν ταύτῃ παρὰ μαρτύρων, ἢ ἐν μιᾷ ὑφῇ γραφῆ, ἢ καὶ μὴ σφραγισθῆ, ἢ εἰ μήτε προσκεκλημένοι εἶεν οἱ μάρτυρες. Πλαστὴ δὲ, ὅταν παρὰ γνώμην τοῦ τεστάτορος γένηται. Ῥηγνυμένη δὲ, ὅταν υἱὸς ἀμνημόνευτος ἐαθῆ, ἢ ἔγγονος ἐπαναβῆ. Μεμπτὴ δὲ, ὅταν ἔλαττον τοῦ νομίμου μέρους τῷ υἱῷ καταλειφθῆ. Οὐκαθήκουσα δὲ, ὅταν ἀσέμνῳ προσώπῳ ἔνστασις ἐαθῆ. Παράνομος δὲ, ὅταν ἐνδεὴς ἐστὶ τῶν νομικῶν παρατηρήσεων. μᾶλλον δὲ, ὅταν ὑπὸ τριῶν μόνων μαρτύρων ὑπογραφῆ, ἢ τεσσάρων. Οὐκαθήκουσαν ποιεῖ διαθήκην, ἡ μέμψις τῆς διαθήκης. χρῶμα γὰρ εἰσάγει, τὸ ὡσανεὶ μεμηνέναι τὸν διαθέμενον, καὶ μὴ καθηκόντως διαθέσθαι. ῥηγνυμένην δὲ, παῖς ἀμνημόνευτος ποιεῖ. παράνομον δὲ, τὸ παραλειφθῆναι τι τῶν εἰσενεχθέντων παρὰ τῶν πολιτικῶν νόμων, ἢ τοῦ πραίτωρος, ἢ τῆς διατάξεως. ἄκυρον δὲ,

τὸ μὴ δύνασθαι τῷ κλήρῳ προστελεῖν.

IN LIBRVM XLI.

Tit. de Falcidia pag. 374. *cap.* 29. *sic restituendum,* Οἱαδήποτε ζημία τῇ κληρονομίᾳ εἰ συμβῇ ἄνευ δόλου τῶν λεγαταρίων, τὸν κληρονόμον βλάπτει, καὶ ἡ ἐπαύξησις αὐτὸν ὠφελεῖ, καὶ οὐ λογίζεται εἰς φαλκίδιον. *Quodcumque damnum circa hereditatem, si absque dolo malo legatariorum contigerit, heredem respicit: itidemque prodest illi accessio, non computandis his in rationem Falcidiæ.*

Vide l. In ratione 30. in pr. D ad leg. Falcidiam, cuius hæc ratio redditur in §. 3. hoc enim attinet, damna postea facta non deduci, ne amota portio legatis fideive commissis detrahatur. Non autem vsquequaque & sine vlla distinctione recipiendum est, quod dicitur, damna post mortem testatoris illata ad solum heredem respicere, vt docet IC. in d. §. 3. Corrupte in ed. ζημία τὴν κληρονομίαν. pro quo male Leuncl. in ora libri reponit, ζημία κατὰ τὴν κληρονομίαν.

Ibid. cap. 37. *sic restituendum,* Οὐ μόνον τῶν ἐλευθερωθέντων ὑπεξαιροῦνται αἱ τιμαὶ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀναιρουμένων διὰ τοῦ νόμου, καὶ τῶν ἐλευθερουμένων, διὰ τὸ καταμηνῦσαι τὴν τοῦ δεσπότου ἀναίρεσιν, ἢ τὴν κατ' αὐτοῦ συνωμοσίαν. *Non solum manumissorum pretia deducuntur, verum etiam illorum qui ex lege supplicio sunt adfecti, & libertate donatorum propter indicium prodita domini mortis. &*

detecta aduersus ipsum coniurationis.

Vide l. Aeris alieni 39. D. ad leg. Falcidiam. Corrupte in ed. ὑπεξαίρονται .... ἀλλὰ καὶ τῶν. Leuncl. in ora libri restituere voluit, τιμήματα ὑπεξαιροῦνται. In MS. ad hæc verba διὰ τοῦ νόμου, adscriptum hoc Scholion, Τοῦ σιλλιανείου δόγματος τοῦ λέγοντος ἀναιρεῖσθαι τοὺς ἐν τῇ αὐτῇ στέγῃ ὄντας δούλους, καὶ μὴ διεκδικοῦντας τὸν τοῦ δεσπότου θάνατον.

Ibid. pag. 375. cap. 71. sic scribendum, Τὸ τρίτον τοῦ φαλκιδίου ἐκ πάντων τῶν λεγαταρίων πρὸς ἀναλογίαν παρακατέχεται. *Falcidiæ triens ab omnibus legatariis pro rata retinetur.*

Vide l. Falcidiæ 2. C. ad legem Falcidiam & l. Qui quadraginta 88. D. eod.

Post hoc cap. reponendum hoc quod in ed. deest.

Ἐν δὲ τῷ οη. κεφαλ.

Ὅτε γίνηται λόγος φαλκίδιος, πάντα τὰ χρέα ὑπεξαιροῦνται, καὶ ὅσα τῷ αὐτοῦ κληρονόμῳ κεχρεώστηνται. κἂν γὰρ σύγχυσις ἐγίνετο κληρονομήσαντος αὐτοῦ, ὅμως τὰ χρέα ὑπεξαιροῦνται.

CAP. LXXVIII.

Cum ponitur ratio legis Falcidiæ, omne æs alienum deducitur, & omnia quæ ipsi heredi debita fuerunt. quamuis ipso adeunte confusio fiat, simul debita deducuntur.

Vide l. in Imponenda 6. C. ad leg. Falcidiam, cuius hæc est ratio deprompta ex l. Quod bonis

15. §. 3. D. eod. non enim ex hoc debito hereditas compensata videtur. In MS. adscriptum hoc Scholion, Υ᾽πέξελε τ῀ εἰθισμένων λέγουσαν, ὅτι οὐκ ὑπόκειται φαλκιδίῳ τὸ λεγατευόμενον ἐφ᾽ ᾧ μὴ παραβλῆναι.

Ibid. cap. 84. sic emendandum. Ἐὰν ὁ ἀνὴρ δωρήσηται τῇ γυναικὶ, ἢ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ, τελευτῇ τοῦ δωρησαμένου βεβαιοῦται ἡ δωρεά. ἐπειδὴ οὖν κατὰ τοῦτο μιμεῖται ἀποκατάστασιν, μειοῦται τῷ φαλκιδίῳ. *Si vir uxori donauerit, vel uxor viro: morte donantis confirmatur donatio. Et quoniam in hoc fideicommissi est imitatio, per Falcidiam fit detractio.*

Vide l. in donationibus 12. C. ad leg. Falcid. & l. quod bonis 15. §. 5. D. eod. cuius hæc ratio redditur, nam ita fit locupletior, vt tanto pauperior esse videatur. Supremum autem, vt dicitur in l. Cum hic 32. D. de donat. inter vir. & vxorem, viri aut mulieris spectamus iudicium, vt sit ambulatoria voluntas vsque ad supremum vitæ exitum. Fas enim est eum quidem qui donauit pœnitere: heredem vero eripere forsitan aduersus voluntatem supremam eius qui donauerit, durum & auarum est. Corrupte in ed. ἐπειδὴ καὶ. pro quo Leunclau. ἐπὶ δέ. In MS. adscriprum hoc Scholion, Ἐπειδὴ αἱ τοιαῦται δωρεαὶ μόρτις καύσα γίνονται, καὶ τῇ τελευτῇ τοῦ δωρησαμένου βεβαιοῦνται, διὰ τοῦτο μειοῦνται τῷ φαλκιδίῳ.

Ibid. pag. 378. cap. 39. sic emendandum, Ἐὰν τι τελευτῶν χωρὶς αἱρέσεως δωρήσωμαι σοι, οὐ καλῶς οἱ κληρονόμοι

νόμοι μὴ παρακρατῆσαι φαλκίδιον ἐπιζητοῦσιν. ὁ γὰρ φαλκίδιος οὐκ ἐπὶ τῶν ἁπλῶν δωρεῶν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ θανάτου αἰτίᾳ χώραν ἔχει. *Si quid moriens ſine condicione tibi donauero, heredes mei non recte retinent, ac Falcidiam petunt. Nam Falcidia non in ſimplicibus, ſed mortis cauſſa donationibus locum habet.*

Vide l. Seia cum bonis 42. §.1. D. de mortis cauſa donationibus, cuius hæc eſt ratio deprompta ex l. 27. D. eod. vbi enim ita donatur mortis cauſa, vt nullo caſu reuocetur, cauſa donandi magis eſt, quam mortis cauſa donatio. & ideo perinde haberi debet, atque alia quæuis inter viuos donatio. Et is qui abſolute donat, non tam mortis cauſa quam moriens donat, vt ait Papinianus in d. l. 42. Donatio autem mortis cauſa longe differt ab illa vera & abſoluta donatione, quæ ita proficiſcitur, vt nullo caſu reuocetur. & ibi qui donat, illum potius quam ſe habere mauult. at is qui mortis cauſa donat, ſe cogitat: atque ita amore vitæ recepiſſe potius quam dediſſe mauult. & hoc eſt, quare vulgo dicatur, ſe potius habere vult, quam eum cui donat. Corrupte in ed. παρακρατῆ καὶ φαλκίδιον. pro quo Leuncl. infeliciter correxit, παρακρατοῦσι φαλκίδιον.

IN LIBRVM XLII.

P*Ag. 379. tit. de his qui interrogantur in iudicio. cap. 12. valde deprauatum ſic reſtituendum,* Ἐξε-

σι τῷ ἀποκεινομένῳ μεταμέλεσθαι, εἰ μὴ ἐντεῦθεν ὁ ἐνάγων ζημιοῦται. καὶ μάλιστα, εἰ μετὰ ταῦτά τις ἔγνω ἐκ δικαιωμάτων ἢ ἐπιστολῶν περὶ τοῦ ἰδίου δικαίου. *Licet respondenti pœnitere, si nullum inde damnum sentiat actor: & maxime, si quis postea ius suum plenius ex instrumentis vel epistolis cognouerit.*

Vide l. De ætate 11. §. 10. D. de interrogat. in iure faciendis, cuius hæc est ratio petita ex §. 7. d. l. quod ea quæ postea emergunt, auxilio indigent: quid enim si occultæ tabulæ & remotæ postea prolatæ sint? cur noceat ei qui id responderit quod in præsentiarum videbatur? Corrupte in ed. εἰ μὴ ἐντεῦθεν . . . . ζημιοῦται: καὶ μετὰ ταῦτα.

Post cap. 13. in MSS. reperitur hoc quod in ed. deest,

Ἀνάγνωθι καὶ βιβλ. μζ. τίτλ. α. κεφ. λ.

Ὁ ἐν δικαστηρίῳ ἀποκεινόμενος μηδὲν ἐποφείλεσθαι, τὴν ἰδίαν ἀγωγὴν ἀπόλλει. οὐδεὶς γὰρ δύναται ἀνατρέπειν ἣν ἐν δικαστηρίῳ ἐποιήσατο κατάθεσιν. *Qui in iure respondit nihil sibi deberi, suam actionem amittit. nullus enim quod in iudicio deposuit, infirmare potest.*

Vide l. Donari videtur 29. §. 1. D. de donationibus, cuius hæc est ratio, licet enim non transactionem, sed donationis hæc verba esse quis accipiat: attamen is qui in iure confessus est, suam confessionem infirmare non potest, vt eleganter respondit Papinianus in d. l. magis namque est vt non possit suæ confessioni obuia-

re, ait Marcellus in l. si patronus 20. D.eod. quia vt dicitur in l. Voluit 4. D. de inter. in iure fac. voluit prætor adstringere eum qui conuenitur, ex sua in iudicio responsione, vt vel confitendo vel mentiendo sese oneret.

IN LIBRVM XLIIII.

Pag. 381. ad hæc cap. 29. tit. de legat. verba, ὁ κληρονόμος ἔχει τὴν ἐπιλογὴν *adscribendum hoc*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Ἐὰν πολλούς τις ἔχων οἰκέτας στίχους ὀνομαζομένους ἰνκέρτως ἤτοι ἀδήλως λεγατεύσῃ τινὶ στίχον, ὃν ἂν ἐπιλέξηται ὁ κληρονόμος, τοῦτον λαμβάνει ὁ λεγατάριος, εἰ μὴ ἄρα δῆλον ἐστὶ, περὶ τίνος ἐνενόησε στίχου ὁ τεστάτωρ. τοῦτο δὲ νόησον, ἔνθα ἰδικῶς στίχον νονότηρ ὠνόμασε, τουτέστιν, ἄνευ σημείου. εἰ γὰρ πολλούς τις ἔχων οἰκέτας, ἰνκέρτως οἰκέτην ἐλεγάτευσεν, ὄνομα μὴ προσθεὶς, τότε ὁ λεγατάριος ἔχει τὴν ἐπιλογὴν, ὡς ὁ ἀφρικανὸς ἐν τῷ ρζ. δ. παραδίδωσιν.

Ibid. pag. 382. cap. 35. sic emendandum, Ἐὰν ὁ λεγατευθεὶς δοῦλος ἢ ἐν φυγῇ ἢ μακρὰν ἄπεστιν, ὁ κληρονόμος αὐτὸν ἰδίοις ἀναζητεῖ δαπανήμασι. τοὺς καρποὺς δίδωσιν ὁ κληρονόμος, οὐχὶ οὓς ἔλαβεν, ἀλλὰ καὶ οὓς ὁ λεγατάριος ἠδύνατο λαβεῖν. τὸ αὐτὸ καὶ περὶ ὑπηρεσιῶν δούλων, καὶ μισθῶν ὑποζυγίων, καὶ πλοίων, καὶ ἐνοίκων, καὶ ἐνοικίων. *Si seruus legatus in fuga sit, vel locus in quo absit: heres suis eum sumptibus requirit. Fructus heres præstat, non quos percepit: sed quos legatarius percipere potuit. Idem & in operis seruorum, & vecturis iumentorum, & naulis*

nauium, & pensionibus inquilinorum, & ædificiorum.

Vide l. Cum seruus 39. D. de legatis 1. Corrupte in ed. ϰ̀ πλοίων ἐνοικίων. Leuncl. emendat, ϰ̀ ναύλων πλοίων, ϰ̀ ἐνοικίων. In vno ex MS. scriptum est, ϰ̀ πλοίων ϰ̀ ἐνοικίων.

Ibid. cap. 38. sic reponendum, Ἐὰν ἀλλότειον πρᾶγμα λεγατευθῇ μοι, ὗ τινος τ̀ κτῆσιν ἐκ ἔχω, ὔτε δύναμαι αὐτὸ νεμηθῆναι, τὸ τίμημα λαμβάνω. *Si res aliena mihi legata fuerit, cuius comparandæ ius non habeo, quamque poßidere non possum: æstimationem consequor,*

Vide l. Sed si res aliena 40. & l. Filiusfam. §. 4. D. de legat. 1. In ed. legitur, λεγατευθῇ, ὗ τινος. & αὐτὸ νομηθῆναι. Hæc Græcorum versio euincit non tollendam esse negationem in d. l. 40. & confirmat pandectarum Flor. Accursij, & vulgatorum codd. lectionem. hanc tamen tollit doctiss. Cuiacius in comment. ad l. 34. D. de verbor. oblig. & in notis ad Institut. ac reprehensus a Roberto 3. animad. 11. defendit se per Anton. Mercatorem 3. notat. 11.

Ibid. pag. 384. ad cap. 7. Ἐκ τῶδε τῶ πίθυ *adscribendum hoc*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Ἰστέον ὅτι, ἕτερον ἐστιν εἰ μὴ προσέθηκεν ἐκ τῶδε τῶ πίθυ, ἀλλ' ἁπλῶς κεράμυς ἐλεγάτευσε μὴ ἔχων οἶνον: ἀναγκάζεται γὰρ ὁ κληρονόμος ἀγοράσαι τὺς κεράμυς, ὡς

τιτλ. θ. τȣ̃ παρόντος βιβλ. κεφ. γ.

Ibid. pag. 485. cap. 70. sic restituendum, Ἐὰν γράψας πρός με ἐπιστολὴν ἐφ' ᾧ μετὰ θάνατόν σου ἀνοιγῆναι, ἔχουσαν οὕτως: ΕἸΔΕ'ΝΑΙ ΣΕ ΒΟΥ'ΛΟΜΑΙ, Ο'ΤΙ Ε'ΔΩΡΗΣΑ'ΜΗΝ ΣΟΙ Ρ. ΝΝ. ἔρρωται τὸ λεγάτον, εἰ καὶ μὴ πρὸς τὸν κληρονόμον, ἀλλὰ πρὸς ἐμὲ διελέχθης. *Si epistolam scribens ad me: post mortem tuam aperiendam, in hæc verba,* SCIRE TE VOLO, DONARE ME TIBI C. AVREOS: *valet legatum, quamuis non cum herede, sed mecum loquutus sis.*

Vide l. Miles 75. D. de legat. 2. in qua probari potest ex hac Græcorum lectione legendum esse, *placet enim consistere fideicommissum, etsi defunctus cum eo loquatur, quem precario remuneratur:* vt docuit doctiss. Cuiacius lib. 2. obseruat. cap. 3. fultus hac Harmenopuli versione huic simili, εἰ καὶ μὴ πρὸς τὸν κληρονόμον, ἀλλὰ πρὸς ἐμὲ διελέχθη. Corrupte in ed. legitur, ἐὰν γράψας πρὸς .... ἐπιστολὴν. Leuncl. in ora libri male notauit restituendum, ἐὰν γράψεις πρὸς τινα ἐπιστολὴν. Et ἐδωρησάμην ρ.

Additum in ora MS. a Scholiaste, ὁμοίως φησὶ ἐν τῷ πζ. κεφ.

Ibid. pag. 391. tit. de penu legata cap. 3. sic emendandum, καὶ τὰ ὄσπρεια, καὶ ὁ σῖτος, καὶ ὁ κριθὴ καὶ τὰ ξύλα, καὶ οἱ κάρβωνες, οἱ μὴ ἐν δὲ ἐκποιήσει, ἀλλ' εἰς χρείαν τȣ̃ διαθεμένου ὄντες. *Item legumina, & frumentum, & hordeum,*

& ligna, & carbones, qui non vendendi caussa, sed ad vsum testatoris parati sunt.

Vide l. qui penum 3. §, 5. D. de penu leg. Vitiose in ed. καὶ ὁ κάρβωνες, οἱ μὴ ἐκποιήσει. Leuncl. emendandum notauit in ora libri, ἐπὶ ἐκποιήσει. male: vt in MSS. codd. scriptum est, καὶ οἱ κάρβωνες εἰ μὴ ἐν ἐκπ.

Ibid. pag. 392. tit. de suppellect. legata cap. 6. sic legendum, Οἰκοσκευή ἐστιν ἐξοπλισμὸς τοῦ οἰκοδεσπότου, πραγμάτων εὐπρεπισμένων πρὸς τὴν καθημερινὴν αὐτοῦ χρῆσιν: μὴ μεταπιπτόντων εἰς ἕτερον ὄνομα, τυχὸν εἰς κελλαρικὸν, ἢ ἄργυρον, ἢ ἐσθῆτα, ἢ κόσμια; μηδὲ ὥσπερ ἐξοπλισμὸν τοῦ ἀγροῦ ἢ τοῦ οἴκου ὄντων. τὴν δὲ χρῆσιν καὶ οὐ τὴν ὕλην αὐτῶν περιεργαζόμεθα, εἴτε πολύτιμα εἰσὶν, εἴτε μή. *Supellex est instrumentum patrisfamilias rerum ad cottidianum eius vsum paratarum, quæ sub aliud nomen non cadunt, puta sub penum, argentum, vestem, vel ornamenta: nec agri vel domus instrumentum sunt. Vsum autem, non materiam earum rerum spectamus, preciosæ sint, nec ne.*

Vide l. Labeo ait. 7. D. de Supellect. leg. cuius hæc est ratio, non enim ex opinionibus singulorum, sed ex communi vsu nomina exaudiri debent. Nec interest, cuius materiæ sunt res, quæ sunt in supellectili l. Supellectili 3. D. de suppell. leg. Quod si quis, vt ait Alfenus in l. proponebatur 76. D. de iudicijs, putaret partibus commutatis aliam rem fieri: foret vt ex eius ratione nos ipsi non iidem essemus qui ab hinc anno

fuissemus: propterea quod vt philosophi dicerent, ex quibus particulis minimis constiteremus, hæ cottidie ex nostro corpore decederent, aliæque extrinsecus in earum locum accederent: quapropter cuius rei species eadem consistit, res quoque eadem existimatur. In d. l. 7. quod obseruatione dignum, legitur, *Speciem potius rerum quam materiam intueri oportet, supellectilis potius, an argenti, an vestis sint.* Græci reddiderunt. τὴν δὲ χρῆσιν καὶ οὐ τὴν ὕλην αὐτῶν περιεργαζόμεθα, εἴτε πολύτιμα εἰσιν εἴτε μή, *vsum autem non materiam earum rerum spectamus, preciosæ sint, nec ne.* Sic in l. supellectili 3. D. eod. dicitur, *Vitrea escaria, & potoria in supellectili sunt, sicut fictilia. nec solum vulgaria, sed etiam quæ in pretio magno sunt.* Corrupte in ed. εἴτε πόμα εἴσιν, εἴτε μή. Leuncl. male in ora libri ememendauit, εἰ ἐνδόμενία εἴσιν, εἴτε μή.

Ibid. pag. 303. tit. de auro legato cap. 19. Ἀργύρου ἐσκευασμένου λεγατευθέντος, τὰ σκεύη περιέχονται· οὐ μὴν ἡ οἰκοσκευή. σκευῶν δὲ λεγατευομένων, οὐ μόνον τὰ πόσιν καὶ βρῶσιν δεχόμενα περιέχονται, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑποβαλλόμενα τοῖς σκεύεσι . . . . σκεύη πλευστικά. *Scribendum vt in MS.* Ἀργύρου ἐσκευασμένου λεγατευθέντος, τὰ σκεόη, περιέχονται· οὐ μὴν ἡ οἰκοσκευή. σκευῶν δὲ λεγατευομένων, οὐ μόνον τὰ πόσιν καὶ βρῶσιν δεχόμενα περιέχονται, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑποβαλλόμενα τοῖς σκεύεσι. καὶ σκεύη πλευστικά. *Argento facto legato, vasa continentur, non tamen & supellex. Vasis autem legatis, non solum ea continentur, quæ cibum potumque recipiunt: sed*

& ea quæ vasis supponuntur. Et vasa naualia.

Vide l. Cum aurum 19. D. de auro arg. mundo & ornam. legatis.

Ibid. cap. 32. Κόσμου γυναικείου λεγατευθέντος, οὔτε χρυσᾶ κόσμια, οὔτε λίθοι, οὔτε δακτύλιοι, οὔτε ἐσθὴς . . . . περιέχεται: ἀλλ' ὁ τῶν περὶ τῶν λουτρῶν (ὡς θεμ. ϛ. τοῦ λθ. κεφαλαίου τοῦ παρόντος τίτλ.) λαμβάνεται ἄργυρος. *Emendatius legitur in MSS.* Κόσμου γυναικείου λεγατευθέντος, οὔτε χρυσᾶ κόσμια, οὔτε λίθοι, οὔτε δακτύλιοι, οὔτε ἐσθὴς περιέχεται; ἀλλ' ὁ τῶν προσβαλλομένων ἄργυρος. *Mundo muliebri legato, nec aurea ornamenta, nec gemmæ, nec annuli, nec vestis continentur: sed argentum balneare.*

Vide l. Pediculis argenteis 32. D. de auro arg. mundo & ornam. leg. vbi legendum esse *argentum balneare*, vt monuit doctiss. Cuiacius lib. 10. obser. cap. 17. conuincit auctoritas Græcorum, qui verterunt, πρὸς βαλανέων ἄργυρος. sic legendum & emendandum arbitror pro προσβαλλομένων ἄργυρος. Vitiose in Pand. Florent. scriptum, *argumentum balneare.*

Ibid. pag. 394. *tit. de condicione legatorum cap.* 14. *sic emendandum,* Ἐὰν λεγατεύσω εἰς καιρὸν γάμου, εὐθέως ὅτε γαμηθῇ, πληροῦται ἡ αἵρεσις, εἰ καὶ μήπω εἰσῆλθεν εἰς τὸ κουβούκλειον τοῦ ἀνδρός. τὸν γὰρ γάμον, οὐ τὸ συγκαθευδῆσαι, ἀλλ' ἡ συναίνεσις ποιεῖ. *Si legauero in tempus nuptiarum, statim atque ducta est vxor, impletur condicio: quamuis nondum in cubiculum mariti venerit. nuptias enim non concubitus, sed consensus facit.*

Vide l. Cui fuerit 15. D. de cond. & demonstr. & obserua ex eodem Vlpiani lib. 35. ad Sabinum,

nō 36. vt vitiose legitur in vulgatis codd. desumptam esse regulam iuris 30. *Nuptias non concubitus, sed consensus facit.* Sic idem Vlp. in lib. 33. ad Sabinum, vt indicat l. Cum hic status 32. dixit, *non enim coitus matrimonium facit, sed maritalis affectio.* Corrupte in ed. εἰς τὸ βούκλειον. Male Leuncl. emendauit εἰς τὸ κουβίκλειον.

Ibid. pag. 395. cap. 33. sic restituendum, Ἐὰν οὖν οὐκ ἠδυνάμην ἐλευθερῶσαι, λεγατεύσω σοι ἐπὶ τῷ ἐλευθερῶσαι, καὶ τὸ λεγάτον λαμβάνεις, καὶ οὐκ ἀναγκάζῃ ἐλευθερῶσαι. τότε γὰρ ὀφείλομεν πειθαρχεῖν τῷ διαθεμένῳ, ὅτε μηδὲν ἐκ τοῦ γινομένου συμβαίνει παράνομον. ἰσχύει δὲ τὸ λεγάτον, ἐπειδὴ κέρδος ἠθέλησά σε ἔχειν ἐν τῷ δούλῳ, ἤπερ τὸν ἐμὸν κληρονόμον. *Si eum, quem ipse manumittere non poteram, tibi legauero, vt eum manumittas: & legatum consequeris, neq. manumittere cogeris. quoniam toties secundum voluntatem testatoris facere debemus, quoties ex eo, quod futurum est, nihil contra legem accidit. Valet autem legatum, quoniam te magis aliquod commodum in seruo, quam heredem meum habere volui.*

Ibid. pag. 398. tit. de his qui in fraudem legatar. hered. repudiant cap. 1. deprauatum valde & mutilum sic restituendum, ἐάν τις καλούμενος ἐξ ἀδιαθέτου, γραφεὶς δὲ κληρονόμος, ἐπίτηδες παραιτήσεται τὴν κληρονομίαν, ἐπὶ τῷ κληθῆναι ἐξ ἀδιαθέτου καὶ μὴ δοῦναι τὰ λεγάτα, ὅτι ὑπόκειται τοῖς λεγάτοις καὶ ταῖς ἐλευθερίαις, τοῦτο μὲν δῆλον. ἡ δὲ διάταξις ἕτερόν τι λέγει, ὅτι ἐάν τις ἔνστατος ὤν, ἐπὶ τὸ βλάψαι τοὺς λεγαταρίους ἐπίτηδες παρῃτήσατο τὴν ἔνστασιν, ἵνα ἔλθῃ ἡ κληρονομία πρὸς τὸν ὑποκατάστατον. πάντα τὰ λεγάτα καταβάλλει. ἐὰν δὲ χρήματα λαβὼν παρῃτήσατο τὴν ἐν-

σασιν, αὐτὸς δίδωσι τὰ λεγάτα. *Si quis vocatus ab intestato & non præstet legata, eum ad præstanda tam legata quam libertates teneri, manifestum est. At hæc constitutio quiddam aliud tradit. Si quis scilicet institutus, in fraudem legatariorum data opera repudiarit institutionem, vt hæreditas ad substitutum transmitteretur, omnia legata soluit. Si vero accepta pecunia repudiarit institutionem, ipse legata præstat.*

Vide l. Prætor voluntates 1. D. si quis omissa ca. test. & l. si in fraudem 1. C. si omissa sit causa test. Corrupte in ed. ἔαν τις καλούμενος . . . . ἐξ ἀδιαθέτου . . . . καὶ μὴ δοῦναι τὰ λεγάτα.

Ibid. pag. 399. ad hæc tit. 2. de Falcidia cap. 1. verba ἐν τῇ αὐθεντικῇ ἐλεγάτευθη *adscribendum hoc Scholion,* Αὐθεντικὴ διαθήκη λέγεται, ἐν ᾗ περιέχονται ἁπλῶς τὰ λεγάτα. ὀρφανικὴ δὲ, τὸ ἐν τῇ αὐτῇ διαθήκῃ ἐπαγόμενον οὕτως εἰ δὲ ἄνηβος τελευτήσει ὁ παῖς μου, δοθήσεται πέτρῳ τόδε.

IN LIBRVM XLV.

Tit. de successione adscendentium & descendentium pag. 402. cap. 29. Ὅσα φυλάττεται μητρὸς . . . . σης καὶ ἀδελφίων ὁμοπατείων τῷ τελευτήσαντι φυσικῶν, ταῦτα κρατεῖ καὶ θετῶν ὑπόντων. *Reponendum ex MSS. & legendum,* Ὅσα φυλάττεται μητρὸς ὑπούσης καὶ ἀδελφῶν ὁμοπατείων τῷ τελευτήσαντι φυσικῶν, ταῦτα κρατεῖ καὶ θετῶν ὑπόντων. *Quæcumque seruantur, matre ac fratribus consanguineis defun-*

Eto legitimis exſtantibus: eadem & adoptiuis exſtantibus ſeruantur.

Ibid. pag. 403. cap. 14. Βαθμίδες, οἱ συγγενεῖς καλοῦνται, καὶ οἱ τοῦ αὐτοῦ ὄντες βαθμοῦ, ἅπαντες. *Legendum vt in MS.* Βαθμηδὸν οἱ συγγενεῖς καλοῦνται, καὶ οἱ τοῦ αὐτοῦ ὄντες βαθμοῦ, ἅμα πάντες. *Gradatim cognati vocantur, & qui vnius gradus ſunt, ſimul omnes.*

Vide l. hæc bonorum 1. D. vnde cognati, vbi Vlp. IC. ait, *Gradatim admittuntur cognati ad bonorum poſſeſſionem: vt, qui ſunt primo gradu, omnes ſimul admittuntur.*

Ibid. pag. 404. cap. 32. ſic reſtituendum, Ἐάν τις τελευτήσῃ μητρὸς περιούσης καὶ καταλείψῃ παῖδας ἢ ἐκγόνους: ἀμάχως αὐτοὶ προλαμβάνουσι τὴν μητέρα. ὅπερ ἀναμφιβόλως καὶ περὶ ἀπεκγόνων φυλάττεσθαι θεσπίζομεν. *Si matre ſuperſtite quis deceſſerit, & liberos aut nepotes reliquerit: citra controuerſiam illi matrem præcedunt. Quod ſine dubio & de abnepotibus obſeruandum eſſe cenſemus.*

Vide l. ſi matre 11. C. de ſuis & legit. cuius rationem hanc reddere poſſumus his Papiniani verbis deſumptis ex l. ſcripto herede 7. D. ſi tab. teſt. nullæ extabunt, non enim ſic parentibus liberorum, vt liberis parentum debetur hereditas. parentes ad bona liberorum ratio miſerationis admittit, liberos naturæ ſimul & parentium commune votum. Cur autem liberis etiam parentes ſuccedant, ratio hæc eſt ex eodem Pa-

piniano in l. Nam etsi 15. D. de inoff. testamento, nam etsi parentibus non debetur filiorum hereditas propter votum parentium & naturalem erga filios caritatem, turbato tamen ordine mortalitatis non minus parentibus quam liberis, pie relinqui debet. Hinc luctuosa hereditas hæc dicitur a Iustiniano in l. vlt. C. de instit. & substit. tristis successio in §. 2. Instit. de SC. Tertyll. non grata hereditas sed triste lucrum in l. Sancimus 11. C. Communia de success. & a Constantino in l. Liberi 28. C. de inoff. testam. luctuosa & legitima portio. Corrupte in ed. περὶ ἐκγόνων. pro quo male Leuncl. secutus d. l. si matre emendauit προεκγόνων: constans enim hæc scriptura MSS. περὶ ἀπεκγόνων docet Græcos ius nouissimum in hoc cap. proposuisse, & secutos Nou. 118. quæ filios cuiuslibet sexus aut gradus sint ipsis parentibus præponi præcipit, hanc constitutionem etiam pro abnepotibus valere voluisse. Ait Imp. in cap. 2. d. Nouel. Εἴπς τοίνυν τῶν κατιόντων ὑπείη τῷ ἀδιαθέτῳ τελευτήσαντι, οἵας δήποτε φύσεως ἢ βαθμοῦ, εἴτε ἐξ ἀῤῥενογονίας, εἴτε ἐκ θηλυγονίας καταγόμενος, καὶ εἴτε αὐτεξούσιος εἴτε ὑπεξούσιος εἴη. πάντων τῶν ἀνιόντων καὶ τῶν ἐκ πλαγίου συγγενῶν προτιμάσθω. *Si quis igitur descendentium fuerit ei qui intestatus moritur, cuiuslibet naturæ aut gradus, siue ex masculorum genere, siue ex fœminarum descendens, & siue suæ potestatis, siue sub potestate sit: omnibus ascendentibus & ex latere cognatis præponatur.* Vitiose in ed. Syn. Basil. tit. de gradibus cognat. cap. 7. vbi hoc cap.

d. Nou. refertur, ſcriptum & εἴτε αὐτεξούσιος . . . . πάντων. Reſtituendum vt in MSS. & εἴτε αὐτεξούσιος εἴη, εἴτε ὑπεξούσιος, πάντων.

Ibid. tit. de bonis maternis pag. 407. *cap.* 3. ἐὰν δέ τινες ἐκ τῶν παίδων γεγόνασιν αὐτεξούσιοι, τινὲς δὲ ἔμειναν ὑπεξούσιοι, & οἱ ὑπεξούσιοι προσπορίζονται τῷ πατρὶ τὴν χρῆσιν τοῦ μέρους αὐτῶν: & μετὰ τῶν αὐτεξουσίων ἑαυτοῦ παίδων τὴν χρῆσιν μερίζεται. & ὁτεδήποτε ποιῶν τοὺς παῖδας αὐτεξουσίους, παρακατέχει τὸ ἥμισυ μέρος τῆς προσπορισθείσης αὐτῷ ἐξ αὐτῶν . . . . ταῦτα μὲν περὶ παίδων. *Scribendum ſine lacuna vt in MSS.* Ἐὰν δέ τινες ἐκ τῶν παίδων γεγόνασιν αὐτεξούσιοι, τινὲς δὲ ἔμειναν ὑπεξούσιοι, & οἱ ὑπεξούσιοι προσπορίζονται τῷ πατρὶ τὴν χρῆσιν τοῦ μέρους αὐτῶν: καὶ μετὰ τῶν αὐτεξουσίων ἑαυτοῦ παίδων τὴν χρῆσιν μερίζεται, καὶ ὁτεδήποτε ποιῶν τοὺς παῖδας αὐτεξουσίους, παρακατέχει τὸ ἥμισυ μέρος τῆς προσπορισθείσης αὐτῷ ἐξ αὐτῶν. ταῦτα μὲν περὶ τῶν παίδων. *Si vero quidam ex filiis emancipati ſint, quidam in poteſtate manſerint: etiam ij qui adhuc in poteſtate retinentur, patri ſuæ portionis vſumfructum adquirant, ſimulque cum liberis emancipatis vſumfructum partitur. & quandocunque filios emancipat, dimidiam partem adquiſiti ſibi per eos (vſufructus) retinet.*

Vide l. Si viua matre 3. C. de bonis maternis.

Ibid. pag. 411. *cap.* 14. *ſic legendum* Πάντων σχεδὸν τῶν πραγμάτων, ὧν ἡ χρῆσις προσπορίζεται τοῖς πατράσι, τὴν δεσποτείαν ἔχουσιν οἱ παῖδες: χωρὶς τῶν πραγμάτων τῶν ἐκ τοῦ πατρός. *Omnium fere rerum, quarum vſusfructus patribus*

adquiritur; liberi proprietatem habent: exceptis iis rebus quæ ex patre proueniunt.

Ibid. tit. 5. Ἀνὴρ καὶ γυνὴ ἐξ ἀδιαθέτου ἀμοιβαδὸν ἑαυτοῖς εἰς ὁλόκληρον κατὰ τὸ ἀρχαῖον νόμιμον ὑπεισερχέσθωσαν, ὁσάκις ἀργεῖ πᾶσα ἀνιόντων . . . . ἢ συγγενῶν νόμιμος ἢ φυσικὴ διακατοχὴ, τοῦ δημοσίου ἀποκλειομένου. *Reponendum ex MSS. & legendum,* Ἀνὴρ καὶ γυνὴ ἐξ ἀδιαθέτου ἀμοιβαδὸν ἑαυτοῖς εἰς ὁλόκληρον κατὰ τὸ ἀρχαῖον νόμιμον ὑπεισερχέσθωσαν, ὁσάκις ἀργεῖ πᾶσα ἀνιόντων ἢ κατιόντων ἢ συγγενῶν νόμιμος ἢ φυσικὴ διαδοχὴ, τοῦ δημοσίου ἀποκλειομένου. *Maritus & uxor ab intestato inuicem sibi in solidum pro antiquo iure succedant, quoties deficit omnis ascendentium, vel descendentium, vel propinquorum legitima vel naturalis successio, fisco excluso.*

Vide l. vn. C. vnde vir & vxor. & l. Constat. 3. C. Quorum bonorum.

IN LIBRVM XLVII.

P*Ag.* 416. *tit. de donat. caussa mortis cap.* 32. *sic restituendum,* Δοκεῖ ταί τις θανάτου αἰτίᾳ καὶ ὑγιαίνων, καὶ κίνδυνον ἐπηρτημένον εὐλαβούμενος. καὶ δύναται συμφωνεῖν, ἵνα μὴ ἄλλως δοθῇ, εἰ μὴ ὁ δοὺς προτελευτήσει. καὶ ἵνα ἐξῇ αὐτῷ μεταμελεῖσθαι, ἢ ἵνα μὴ ἄλλως ἀναδοθῇ, εἰ μὴ προαποθάνῃ ὁ λαβὼν, καὶ ἵνα μὴ καθόλου ἀναδοθῇ, κἂν ὑγιάνῃ ὁ δωρούμενος. *Mortis causa quis donat tam sanus, quam imminens periculum veritus. Et pacisci possunt, vt non aliter reddatur, quam si donator prior decesserit,*

itemque voluntatem vt ei mutare liceat; vel vt non aliter reddatur, quam si prior ille, qui accepit, decesserit. vt prorsus denique non reddatur, etiamsi donator conualuerit.

Vide l. Senatus censuit 35. §. 2. D. de mortis causa donat. Mortis causa donatio fit propter cogitationem mortis ex humana sorte, propter cogitationem mortalitatis, quod nos quandoque morituros intelligimus, vt ait Caius IC. in l. Mortis causa 21. D. eod. aut propter metum mortis ex præsenti periculo, aut ex futuro. siquidem terra marique, tam in pace quam in bello, & tam domi quam militiæ multis generibus mortis periculum metui potest, vt rectissime dixit Paulus in d. l. Senatus censuit. Hinc eleganter dictum a Papiniano in l. Seia. 42. D. eod. donationem hanc, mortis consilium ac titulum habere.

IN LIBRVM XLIX.

P*Ag. 425. tit. de patronis & libertis cap. 30.* καλοῦνται δὲ, πρὸς μὲν τὴν ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομίαν οἵ τε κατιόντες τοῦ πάτρωνος καὶ οἱ ἐκ πλαγίου, δηλονότι κατιόντων μὴ ὄντων, μέχει βαθμοῦ πρὸς μὲν τὴν μέμψιν τῆς διαθήκης τοῦ ἀπελευθέρου, μόνοι οἱ πάτρωνες καὶ παῖδες αὐτῶν καὶ ἔκγονοι ἕως πέμπτου βαθμοῦ μόνον . . . . οἱ δὲ ἐκ πλαγίου, οὐκ ἔχουσι τὴν ἐναντίωσιν τῆς διαθήκης ἐπὶ τὸ λαβεῖν τὸ τρίτον ἐξωτικῶν γραφομένων. *Restituendum ex MS. & legendum.* Καλοῦνται δὲ πρὸς μὲν τὴν ἐξ

ἀδιαθέτου κληρονομίας, οἵ τε κατιόντες τοῦ πάτρωνος καὶ οἱ ἐκ πλαγίου. δηλονότι, κατιόντων μὴ ὄντων μέχρι πέμπτου βαθμοῦ. πρὸς μὲν τὴν μέμψιν τῆς διαθήκης τοῦ ἀπελευθέρου, μόνοι οἱ πάτρωνες καὶ παῖδες αὐτῶν, καὶ ἔκγονοι ἕως πέμπτου βαθμοῦ μόνον. οἱ δὲ ἐκ πλαγίου, οὐκ ἔχουσι τὴν ἐναντίωσιν τῆς διαθήκης ἐπὶ τῷ λαβεῖν τὸ τρίτον, ἐξωτικῶν γραφομένων. Vocantur autem quidem ad successionem ab intestato, tam descendentes patroni, quam qui ex transuerso latere veniunt, descendentibus scilicet non exstantibus, vsque ad quintum gradum. Ad querelam vero inofficiosi testamenti liberti, dumtaxat patroni, eorumque liberi, & nepotes, ad quintum vsque gradum. Qui vero ex transuerso sunt, bonorum possessionem contra tabulas non habent, vt extraneis institutis tertiam partem consequantur.

Hæc est pars l. 4. C. de bonis libert. quam integram ex Basilicis restituit doctiss. Cuiacius lib. 20. obseruat, cap. 34.

Ibid. pag. 427. περὶ ἀπελευθέρου ἐνεχομένου ἀπὸ τῶν ἐνδουλείᾳ συναλλαγμάτων, ἢ χρεῶν, ἢ ἁμαρτημάτων. οὗ τινος ἐν τῷ β. κεφαλαίῳ φησίν. Τοῖς σοῖς δανεισταῖς, οἵ τινες ἐν δουλείᾳ σοι ἐδάνεισαν, οὐδεμία κατὰ σοῦ ἁρμόζει ἀγωγή. μάλιστα ἐπειδὴ τὸ πεκούλιον μὴ λεγατευθῆναί σοι δογματίζεις. δ. Ἐκ τῶν ἐν δουλείᾳ συναλλαγμάτων ἀνάγεται, διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα: τὰ πταίσματα τῇ κεφαλῇ ἀποδοθῇ. *Reponendum ex MS. & scribendum*

Περὶ ἀπελευθέρων ἐνεχομένων ἀπὸ τῶν εἰς δουλείας συναλλαγμάτων, ἢ χρεῶν, ἢ ἁμαρτημάτων.

Ἐν δὲ τῷ δ. αὐτοῦ κεφαλαίῳ φησί.

Ἐκ τῶν

Ἐκ τῶν ἐν δουλείᾳ συναλλαγμάτων, μετὰ τὴν ἐλευθερίαν οὐδεὶς κατέχεται. Ἐκ δὲ τῶν ἁμαρτημάτων, ἐνάγεται, διὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, τὰ πλαίσματα τῇ κεφαλῇ ἀκολουθεῖ.

Ἐν δὲ τῷ β. κεφαλαίῳ.

Τοῖς σοῖς δανεισταῖς, οἵ τινες ἐν τῇ δουλείᾳ σοι εἰσὶν ἐδανεισαν, οὐδεμία κατὰ σοῦ ἁρμόζει ἀγωγή. μάλιστα ἐπειδὴ τὸ πεκούλιον μὴ ληγατευθῆναι σοι θεματίζεις.

De libertis, qui ex obligationibus, aut debitis, aut delictis in seruitute contractis, tenentur.

EIVS CAP. IV. DICITVR.

Ex initis in seruitute contractibus post libertatem nullus conuenitur. Ex delictis vero tenetur propter regulam, cuius verba sunt, Noxa caput sequitur.

CAP. II.

Creditoribus tuis, qui tibi mutuam in seruitute pecuniam crediderunt, nulla aduersus te actio competit. maxime quum peculium tibi non esse legatum proponas.

Vide l. quamuis 1. & l. licet seruitutis 14. C. an seruus pro suo facto. quarum sensum percipere ex primo horum capitum quiuis facile potest. Vide & l. Creditoribus 2. C. eod. Male Leunclauius in ora libri reponendum notauit ἕπεται pro ἀποδοθῆ. melius ἀκολουθεῖ vt in MS. Corrupte etiam in MS. οἵ τινες ἐν τῇ δουλείᾳ σοι εἰσὶν ἐδανείσαν. Scribendum, οἵ τινες ἐν τῇ δουλείᾳ σοι ἐδανείσαν.

IN LIBRVM L.

Tit. de dominio adquirendo pag. 429. cap. 2. Ταῶνες, περιστεραὶ, μέλισσαι, ἔλαφοι, κἂν συνήθειαν ἔχουσι . . . . καὶ φυλάξουσι, τοῦ προκαταλαμβάνοντος γίνονται. τοὺς ἡμέρους χῆνας καὶ τὰς ὄρνεις ἐὰν ἕτερος ἀφιπταμένους ἔχῃ πρὸς ἴδιον κέρδος, τῇ περὶ κλοπῆς εἰς τὸ διπλάσιον ἀγωγῇ ὑπόκειται. *Restituendũ ex MS. & legendũ,* Ταῶνες, περιστεραὶ, μέλισσαι, ἔλαφοι. κἂν συνήθειαν ἔχωσιν ὑποστρέφειν, ἐν τοῖς ἀγροῖς εἰσι. τὰ δὲ εἰωθότα ὑποστρέφειν, εἰ μὴ τὴν συνήθειαν ἣν ἔχουσι καὶ φυλάξουσι, τοῦ προκαταλαμβάνοντος γίνονται. Τοὺς ἡμέρους χῆνας, καὶ τὰς ὄρνεις ἐὰν ἕτερος ἀφιπταμένους κατάσχῃ πρὸς ἴδιον κέρδος, τῇ περὶ κλοπῆς εἰς τὸ διπλάσιον ἀγωγῇ ὑπόκειται. *Pauones, columbæ, apes, cerui, licet reuertendi consuetudinem habeant, inter feras censentur. Quæ vero redire solent, nisi consuetudinem hanc quam habent, seruent, occupantis fiunt. Mansuetos anseres & gallinas si alius auolantes lucrandi animo adprehenderit, furti in duplum actione tenetur.*

Vide l. Naturalem autem 5. D. de adquirendo rerum dominio. & §. 16. & 17. Instit. de rer. diuis. Cur potius anseres & gallinæ, quam columbæ, apes, cerui, & pauones mansueti censeantur, ratio hæc est ex d. l. naturalem §. 6. palam est enim alias esse feras gallinas, & alios feros anseres. Cur furti teneatur qui eos lucrandi animo adprehenderit, hæc, quia, vt ait Paulus in l. 1. D. de furtis, sola cogitatio furti facien-

di non facit furem. Sic is qui depositum abnegat, non statim etiam furti teneretur: sed ita, si intercipiendi causa occultauerit. Etsi autem, vt ait Vlpian. in l. 44. D. de adq. rer. dom. non animo furandi persequutus sit: tamen cum reposcenti non reddit, supprimere & intercipere videtur.

Ibid. cap. 6. sic reponendum, ὁ δὲ ἐξ ἀλλοτρίων ἀσταχύων τιναχθεὶς σῖτος, τοῦ κυρίου τῶν ἀσταχύων ἔσται. *Ex alienis autem spicis excussum frumentum, spicarum domini est.*

Vide l. Adeo quidem 7. §. 5. D. de adq. rer. dom. cuius hæc est ratio, cum enim grana quæ spicis continentur, perfectam habeant suam speciem: qui excussit spicas, non nouam speciem facit, sed eam quæ est, detegit. In MS. adscriptum Scholion quo eadem hæc ratio redditur, Ἐπειδὴ γὰρ οἱ τῷ στάχυϊ κόκκοι ἀπηρτισμένοι εἶχον τὸ οἰκεῖον εἶδος, εἰκότως ὁ ἐκτινάσσων τὸν στάχυν οὐ καινὸν εἶδος ποιεῖ, ἀλλὰ τὸ ὂν εἶδος ἀπογυμνοῖ. Corrupte in ed. τῶν ἀσταχύων . . . . ,

Ibid. pag. 430. cap. 4. sic emendandum, Εἰ τὸ ποίμνιόν μου λύκος ἁρπάσει, καὶ τοῦτο ἕτεροι ποιμένες ἀποσπάσουσιν, ἐμὸν μένει, καὶ ἔχω τὴν ἀγωγὴν τὴν τὰ ἴδια ἐκδικοῦσαν, καὶ τὴν περὶ ἀποκρυβῆς πραγμάτων κινουμένην, καὶ τὴν περὶ κλοπῆς ἀγωγὴν, ἐὰν μὴ ἀποδῶσιν. εἰ δὲ ὄρνις ἢ θηρίον ἀπὸ γηδίων ἁρπάσει τι, καὶ ἑτέρωθι ῥίψῃ, ἢ ὅταν θηρεύοντο ἐκσυλήσῃ με, τοῦ προκαταλαβόντος γίνεται. *Si gregem meum lupus ra-*

piat, & alij pastores eum eripuerint, meus manet, actionemque rei vendicationis, & ad exhibendum, & furti, si non reddiderint, habeo. Si vero auis aut fera ex agris aliquid rapuerit & alibi abiecerit, aut quod a me captum est, si euaserit, fit occupantis.

Vide l. Pomponius tractat. 44. D. de adq. rer. dom. Ratio §. 1. hæc est ex d. l. 44. licet enim non furandi animo persequuti sint: tamen cum reposcenti non reddunt, supprimere & intercipere videntur. alterius vero hæc ex eadem lege, quis enim manere nostrum dicit, quod auis transuolans, ex area aut ex agro nostro transtulit? aut quod nobis eripuit?

Ibid. cap. 69. Οὐ δεσπόζω τῶν ἀλλοτρίων, κἂν ἐν κήνσῳ ἀντιγράψωμαι αὐτά. *Reponendum ex MSS. & legendum,* Οὐ δεσπόσω τῶν ἀλλοτρίων, κἂν ἐν κήνσῳ ἀπογράψωμαι αὐτά. *Dominus alienarum rerum non fiam, licet eas in censum deduxerim.*

Vide l. Quæ quisque 64. D. de adq. rerum dominio. In censuum deduco, id est, Profiteor, Censeor, ἀπογράφομαι, ἀπογράφομαι τὰ ἴδια, Glossæ Vett. Corrupte in edit. ἀντιγράφομαι. Adde & l. Censualis 7. C. de donat. in qua Impp. Dioclet. & Maxim. aiunt, Censualis quidem professio domino præiudicare non solet. Ratio hæc est deprompta ex l. Si pater 8. C. de act. empt. quæ est eorumdem Impp. Neque enim velut traditionis factæ vectigal exoluitur, si simulatum factum intercessit, veritatem mutare potest.

Ibid. ad hæc tit. 2. cap. 1. verba, καὶ διὰ ὑποξενίαν *adſcribendum hoc*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Μὴ ἐναντιωθῇ σοι τὸ ζ. θέμα. ἐνταῦθα μὲ γὰρ μεμηνυότα εἴπη δι᾽ ὑπεξουσίων κτᾶσθαι νομίζω. ἐκεῖ δὲ τὴν φοντα διὰ μεμηνυότος.

Ibid. pag. 433. tit. de vſucapione pro dote cap. 4. Κἂν ἀπὸ προικὸς λάβῃ τις ἀλλότριον πρᾶγμα, δύναται αὐτὸ διὰ τῆς χρήσεως δεσπόζειν. ταῦτα ἔξω κινητῶν δηλονότι. ἐπειδήπερ ὅτι τῶν ἀκινήτων οὐκ εὐχερῶς ἐλάττωμα προβαίνει, διὰ τὸ μὴ γίνεσθαι ἐν αὐτῷ κλοπήν. *Emendatius in MSS. ſcriptum*, Ἐὰν ἀπὸ προικὸς λάβῃ τις ἀλλότριον πρᾶγμα, οὐ δύναται αὐτὸ διὰ τῆς χρήσεως δεσπόζειν. ταῦτα ἐπὶ τῶν κινητῶν δηλονότι ἐπειδήπερ ἐπὶ τῶν ἀκινήτων, οὐκ εὐχερῶς τὸ ἐλάττωμα διαβαίνει, διὰ τὸ μὴ γίνεσθαι ἐν αὐτοῖς κλοπήν. *Si pro dote quis rem alienam acceperit, vſucapere non poteſt. Et hæc in mobilibus ſcilicet. Nam in rebus ſoli non facile vitium procedit, quod in eis furtum non fiat.*

Sic reſtituendum eſt & ſcribendum totum hoc caput, ſi negationem quæ nihilominus in duob. MSS. regijs reperitur, dempſeris. Nam in l. vn. C. de vſucapione pro dote, cuius hæc eſt paraphraſis Imp. Alexander ait, *Res mobiles in dotem data, quamuis alienæ, ſi ſine vitio tamen fuerint a bonæ fidei accipiente pro dote acceptæ, vſucapiuntur.* Dici tamen & probari poteſt ex hoc cap. Græcos in d. l. vn. legiſſe. *Res immobiles*, non *Res mo-*

biles, vt vulgo legitur. Ad hoc caput adſcribendum hoc

ΣΧΟΛΙΟΝ,

Ἰστέον ὅτι τὸ γ. κεφ. τοῦ να. τιτλ. τοῦ παρόντος βιβλίου φησὶ, ὅτι περὶ τῆς οὐσουκαπιόνος, διεκδικεῖται τὸ δοθὲν τινὶ εἰς περίκα ἀλλότριον πρᾶγμα.

Ibid. tit. de vſucapione pro ſuo cap. I. *legendum vt in MS. & edit.* φορητὸν γάρ ἐστι, τὸ πλανᾶσθαι περὶ ἀλλοτρίαν ἔννοιαν. *Nam tolerabile eſt errare in aliena cogitatione.*

Vide l. Vſucapio 5. D. pro ſuo, in qua Neratius ait, *in alieni facti ignorantia tolerabilis error eſt.* Male Leuncl. in ora libri emendandum notat ἄγνοιαν.

Ibid. tit. de dominio per vſucapionem adquirendo. cap. 3. Ὁ κακῇ πίστει νεμόμενος, οὐ δύναται διὰ χρονίας νομῆς δεσπόζειν, ἀλλὰ καὶ οὐ κληρονόμοι αὐτοῦ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα νεμηθέντες, κἂν καλῇ πίστει νέμωνται, διὰ τὸ τῆς ἀρχῆς ἐλάττομα, διὰ χρήσιος δεσπόζουσιν αὐτὸ . . . .
κεφ. Ἡ διάταξις κελεύει πάντα τὰ πράγματα, εἰ μὲν κινητὰ ἢ αὐτοκίνητα εἴησαν, διὰ τετραετίας τῇ χρονίᾳ νομῇ δεσπόζεσθαι. εἰ δὲ ἀκίνητα διὰ ι. καὶ κ. ἐνιαυτῶν τῇ χρονίᾳ νομῇ δεσπόζεσθαι. δέκα μὲν, ὅτε πάρεισιν οἱ δεσπόται: εἴκοσι δὲ, ὅτε ἄπεισιν. *Reponendum ex MSS. & ſcribendum*, Ὁ κακῇ πίστει νεμόμενος, οὐ δύναται διὰ τῆς χρονίας νομῆς δεσπόζειν. ἀλλα καὶ οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα νεμηθέντες, κἂν καλῇ πίστει νέμωνται, διὰ τὸ τῆς ἀρχῆς ἐλάττωμα, διὰ χρήσεως οὐ δεσπόζουσιν αὐτό. Ἡ διάτα-

ξις κελεύει πάντα τὰ πράγματα, εἰ μὲν κινητὰ ἢ αὐτοκίνητα εἴησαν, διὰ τριετίας τῇ χρονίᾳ νομῇ δεσπόζεσθαι. εἰ δὲ ἀκίνητα, διὰ δέκα καὶ κ. ἐνιαυτῶν τῇ χρονίᾳ νομῇ δεσπόζεσθαι. δέκα μὲν, ὅτε πάρεισιν οἱ δεσπόται: εἴκοσι δὲ, ὅτε ἄπεισιν. *Qui mala fide poßidet, vsucapere non poteſt. Quin & heredes eius, eandem rem poßidentes, licet bona fide poßideant, propter initij vitium non vſucapiunt. Conſtitutio præcipit, vt omnes res, ſi quidem mobiles ſint, aut ſe mouentes, per triennium vſucapiantur: Sin autem immobiles, decem vel viginti annorum ſpatio. decem quidem, cum domini præſentes fuerint, viginti vero, quum abſuerint.*

Vide l. Cum noſtri animi vn. C. de vſucapione transformanda. Inemendatè Leunclauius ſcriptum reliquit διὰ τετραετίας cum ſcribendum ſit διὰ τριετίας. Ait enim Imp. Iuſtinianus in d. l. vn. *Si quis alienam rem mobilem ſeu ſe mouentem in quacunque terra, ſiue in Italica, ſiue prouinciali bona fide per continuum triennium detinuerit: is firmo iure eam poßideat, quaſi per vſucapionẽ acquiſitam, hoc tantũmodo obſeruando, vt in his omnibus caſibus ab initio eam bona fide capiat, ſecundũ quod exigit longi temporis præſcriptio: & vt cõtinuetur ei poßeßio etiam anterioris iuſti poßeßoris.* Nec recte in Notatorum lib. 2. pag. 352. idem Leunclauius notauit ex hoc loco, Græcos ius hoc prius ex poſteriori aliquo iure emendaſſe. Ex his etiam Iuſtiniani verbis innoteſcit eundem negligenter hoc caput in duo diuiſiſſe. Ad hæc huius cap. verba, ὅτε πάρεισιν οἱ δεσπόται adſcriptum hoc Scholion,

Οὐχ ὅτι πάρεισι τὰ πρόσωπα, ἀλλ' ὅτι τὴν οἴκησιν ἐν τῇ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ ἔχουσιν. ὥστε κἂν θάτερον ἀποδημῇ, μὴ ἀπεῖναι δοκεῖν, ὡς ιϐ. κεφ. τοῦ ια. τιτ. φησί.

Ibid. ad hæc tit. de longi temporis præscriptione cap. 2. verba τοῖς πιστῇ, καλῇ νομηθεῖσι *adscriptum hoc Scholion edito auctius.* Ὡς ὅταν μηδεμίαν ἔννομον ἀγωγὴν ὑπέστησαν, ἀλλ' ἴσως μόνην ἁπλῶς ὄχλησιν, ἢ τυχὸν οὐδὲ ταύτην, οὐδ' ἐγγράφως αὐτοῖς κατὰ νόμους ὁ χρόνος τῆς νομῆς διεκόπη. Εἰ γὰρ ἡττήθη, ἀποκαθίστησι τὸ πρᾶγμα, καὶ τοὺς μετὰ τὴν προκάταρξιν καρπούς, ὡς κακῇ πίστει νομεύς.

Ibid. pag. 435. tit. de quadriennij præscriptione cap. 1. ad hæc verba, ἐπὶ τέσσαρας ἐνιαυτοὺς *adscribendum hoc.*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Σημείωσαι περὶ τετραετίας, τῶν τῷ δημοσίῳ ἀνηκόντων, μήπω δὲ παρ' αὐτοῦ διαπραθέντων. Μὴ δέξῃ εἶναι τὸν, τὸ β. κεφ. τοῦ ι. τιτ. τοῦ παρόντος βιϐλίου πρὸς τὸ παρόν. ὅτι τοῦτο μὲν ἀδιάπρατον θεματίζει τὸ πρᾶγμα, καὶ μήπω ἐλθὸν ὑπὸ δεσποτείαν τοῦ δημοσίου. ἐκεῖνο δὲ νεμηθὲν ὑπὸ τοῦ δημοσίου.

Ibid. pag. 435. tit. de x. vel xx. vel xxx. annorum præscript. cap, 5. αἱ τινὲς οὖν πρότερον οὐκ ἐκινήθησαν ἀγωγαί, λ. ἐνιαυτῶν συναπτῇ σιωπῇ, ἐξ οὗ ἁρμόσαι νομίμως ἤρξαντο, τοῦ ζητεῖν παρ' ἑτέρῳ μὴ ἐχέτωσαν εὐχέρειαν: μηδὲ ἀρκείτω δεήσεων προσενεχθεισῶν ἰδικὴν τινα (ἣ καὶ κατὰ σημείωσιν) ἀξιῶσαι ἀπόκρισιν, ἢ καὶ ἐν δικαστηρίοις δικαιο-

λογήσασθαι, εἰ μὴ ἄρα δικαιολογηθείσης τῆς θείας ἀντιγραφῆς, ἢ ἐν δικαστηρίῳ . . . .
μονομερὴς αἴτησις παρηκολούθησε δι' ἐκβιβαστοῦ ὀχλήσεως οὐ φύσεως ἀσθενείας, οὐκ ἀπουσίας, οὐ στρατείας κατὰ τοῦ νόμου τούτου ἀσφαλιζομένης. *In duobus MSS. sic scriptum, sicque legendum*, αἳ τινες οὔπω πρότερον οὐκ ἐκινήθησαν ἀγωγαὶ, λ. ἐνιαυτῶν συνεχεῖ σιωπῇ, ἐξ οὗ ἁρμόσαι νομίμως ἤρξαντο, τοῦ ζητεῖν περαιτέρω μὴ ἐχέτωσαν εὐχέρειαν: μηδὲ ἀρκείτω δεήσεων προσενεχθεισῶν ἰδικήν τινα, ἢ καὶ κατὰ σημείωσιν ἀξιῶσαι ἀπόκρισιν, ἢ ἐν δικαστηρίοις δικαιολογήσασθαι, εἰ μὴ ἄρα δικαιολογηθείσης τῆς θείας ἀντιγραφῆς, ἢ ἐν δικαστηρίῳ μονομερὴς αἴτησις παρηκολούθησε δι' ἐκβιβαστοῦ ὀχλήσεως: οὐ φύσεως ἀσθενείας, οὐκ ἀπουσίας, οὐ στρατείας κατὰ τοῦ νόμου τούτου ἀσφαλιζομένης. *Quæ ergo antea non motæ sunt actiones xxx. annorum iugi silentio, ex quo iure competere ceperunt, mouendi vlterius non habeant facultatem: nec sufficiat precibus oblatis speciale quoddam, vel per adnotationem promeruisse responsum, vel etiam in iudiciis allegasse, nisi allegato sacro scripto, vel in iudicio partis vnius postulatio per exsequutoris conuentionem subsequuta fuerit: non sexus fragilitate, non absentia, non militia contra legem hanc defendenda.*

Vide l. Sicut in rem 3. C. de præscript. xxx. vel xl. annorum. nihil deesse patet ex his d. l. verbis, *nisi allegato sacro rescripto, aut in iudicio postulatione deposita, fuerit subsecuta per executorem conuentio*: idem enim sonant atque hæc, *nisi allegato sacro rescripto, vel in iudicio partis vnius postulatio per exsequutoris conuentionem subsequuta fuerit.*

Ibid. pag. 436. cap. 7. Εἰ δὲ καὶ ὁ χρεώστης ποιήσει δευτέραν γνῶσιν μαχικὴν ἀσφάλειαν, πάλιν διαρρήγνυσι τὸν χρόνον τοῦτον τῆς παραγραφῆς. κελεύει δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἐτησίων λεγάτων ψηφίζεσθαι τὸν χρόνον, οὐχὶ ἐξ οὗ κατελείφθησαν, ἀλλ' ἐξ ὅτου ἐτάχθη ἡ ἀγωγή. τήκεται δὲ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν. βούλεται δὲ τὸν ἐμφυτευτὴν μὴ ἀντιθέντα τὴν χρονίαν παραγραφὴν, μηδὲ τὸν μισθωτὸν, ἢ τὸν διοικητὴν τῶν ἀλλοτρίων πραγμάτων, ἀλλὰ ὁτεδήποτε πληρουμένου τοῦ χρόνου τῆς ἐμφυτεύσεως, ἢ τῆς μισθώσεως ἀποδίδοσθαι τὸ πρᾶγμα, *Emendandum ex MS. & legendum*, Εἰ δὲ καὶ ὁ χρεώστης ποιήσει δευτέραν γνωσιμαχικὴν ἀσφάλειαν, πάλιν διαρρήγνυσι τὸν χρόνον τοῦτον τῆς παραγραφῆς. κελεύει δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἐτησίων λεγάτων ψηφίζεσθαι τὸν χρόνον, οὐχὶ ἐξ οὗ κατελείφθησαν, ἀλλ' ἐξ ὅτου ἐτέχθη ἡ ἀγωγή. τίκτεται δὲ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν. βούλεται δὲ τὸν ἐμφυτευτὴν μὴ ἀντιτιθέναι τὴν χρονίαν παραγραφὴν, μηδὲ τὸν μισθωτὴν, ἢ τὸν διοικητὴν τῶν ἀλλοτρίων πραγμάτων, ἀλλὰ ὁτεδήποτε πληρουμένου τοῦ χρόνου τῆς ἐμφυτεύσεως, ἢ τῆς μισθώσεως, ἀποδίδοσθαι τὸ πρᾶγμα. *Quod si debitor secundam ad agnoscendum debitum suum cautionem exposuerit, rursus illarum præscriptionum tempus interrumpit. Iubet & in annuis legatis computari tempus, non ex quo relicta fuerint, sed ex quo nata sit actio. nascitur autem in singulos annos. Præterea vult, vt emphyteuta non opponat præscriptionem longi temporis, nec conductor, vel rerum alienarum procurator, sed quandocumque completo emphyteuseos aut conductionis tempore, rem ipsam reddat.*

Vide l. Cum notissimi 7. C. de præscript. 30. vel 40. an. Quam mutilus sit hic locus in edit.

qui conferre voluerit, aperte videbit. De elegantia verbi γνωσιμαχικῆς ἀσφαλείας, quod in ed. corruptum est: & actis τῶν γνωσιμαχησάντων, quæ ex l. laudabile 4. C. de aduoc. diuer. iud. apud patronum fisci fiebant doctiss. Cuiacius lib. 13. obser. cap. 4. ratio huius §. hæc est in d. l. 7. §. 5. Namque improbum est debitorem hunc contradicere qui ne sub accusatione creditoris moræ debitoris fiat, secundam in eum super eodem debito cautionem exposuit.

Ibid. pag. 438. *cap.* 9. *sic legendum*, Τὴν παραγραφὴν τῶν λ. ἢ μ. ἐνιαυτῶν ἐν ἐκείνοις τοῖς συναλλάγμασιν, ἐν οἷς τόκοι ὁμολογηθέντες εἰσὶν ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου λαμβάνειν ἀρχὴν θεσπίζομεν, ἐξ οὗ ὁ χρεώστης τόκους κατέβαλον οὐδαμῶς. *Exceptionem xxx. vel xl. annorum in illis contractibus, in quibus vsuræ promissæ sunt, ex illo tempore initium capere sancimus, ex quo debitor vsuras minime persoluit.*

Vide l. si quis emptionis 8. in fin. C. de præscript. 30. vel 40. annorum. In ed. corrupte legitur κατέβαλεν οὐδαμῶς. Ad hoc caput adscriptum hoc Scholion. Τὸ μὲν ῥητὸν αἰνίττεται ἐξ ἐπερωτήσεως τόκους. σὺ δὲ τὸ αὐτὸ νόησον καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ πίστιν ἀγράφων, τῶν ἐχόντων τόκον ἀνεπερώτητον..

Ibid. cap. 10. Ἀλλ' εἰ καὶ προσωπικὴ ἀγωγὴ ἔτυχεν ἐξ ἀρχῆς κινηθεῖσα, ὅμως αὐτὴν εἰς τεσσαρακοστὸν ἐνιαυτὸν ἐκτείνομεν: ὁπότε οὐκ ἔστιν ὅμοιος ὅστις παντελῶς ἐξ ἀρχῆς ἐσιώπησεν, ἐκείνῳ ὅς τις τὴν αἰτίασιν ἀπέθετο, καὶ εἰς δικαστή-

εῖον ἀπῆλθεν .... ἀγῶνας, τὴν δὲ δίκην πληρῶσαι διά τινας τύχας ἐμποδισθεὶς ἐστιν, ἀλλ' εἰ καὶ αὐτὸς ὁ ἐνάγων ἀπονήσῃ, τῇ ἰδίᾳ ἀπογονῇ τῆς τοιαύτης αἰτίας τὸν δρόμον αὐτὸν καταλιμπάνειν δυνάσθαι ὁρίζομεν: ἵνα τοῖς κληρονόμοις αὐτοῦ ἢ τοῖς διαδόχοις ἐξείη ταύτην πληρῶσαι, μηδενὶ τρόπῳ τῇ τῶν τριάκοντα ἐνιαυτῶν παραγραφὴν ἀναιρεθεῖσαν. *Restituendum ex MS. & scribendum,* Ἀλλ' εἰ καὶ προσωπικὴ ἀγωγὴ ἔτυχεν ἐξ ἀρχῆς κινηθεῖσα ὅμως αὐτὴν εἰς τεσσαρακοστὸν ἐνιαυτὸν ἐκτείνομεν: ὁπότε οὐκ ἔστιν ὅμοιος ὅστις παντελῶς ἐξ ἀρχῆς ἐσιώπησεν, ἐκείνῳ ὅστις καὶ αἰτίασιν ἀπέθετο, καὶ εἰς δικαστήριον ἀπῆλθε, καὶ ὑπεισῆλθεν ἀγῶνας, τὴν δὲ δίκην πληρῶσαι διά τινας τύχας ἐμποδισθεὶς ἐστιν. ἀλλ' εἰ καὶ αὐτὸς ὁ ἐνάγων ἀπονήσῃ, τῇ ἰδίᾳ ἀπογονῇ τῆς τοιαύτης αἰτίας τὸν δρόμον αὐτὸν καταλιμπάνειν δυνάσθαι ὁρίζομεν: ἵνα τοῖς κληρονόμοις αὐτοῦ ἢ τοῖς διαδόχοις ἐξείη ταύτην πληρῶσαι, μηδενὶ τρόπῳ τῇ τῶν τριάκοντα ἐνιαυτῶν παραγραφῇ ἀναιρεθεῖσαν. *Sed licet personalis actio ab initio fuerit instituta, eam tamen in quadragesimum annum extendimus: quum non similis sit qui penitus ab initio tacuit, ei qui & postulationem deposuit, & in iudicium venit, & subiit certamina, litem autem implere per quosdam casus præpeditus est. Sed licet ipse actor defecerit, tamen suæ posteritati huius causæ cursum eum relinquere posse definimus; vt eius heredibus vel successoribus liceat eam adimplere, nullo modo triginta annorum exceptione sublatam.*

Vide l. Sæpe quidam 9, C. de præscr. 30. vel 40. annorum. Male Leuncl. in ora libri emendandum censet, τῆς τῶν λ. ἐνιαυτῶν παραγραφῆς ἀναιρεθείσης.

IN LIBRVM LI.

T*It. de præscript. longæ possessionis pag.* 443. *cap.* 23. Πᾶσα ἀγωγὴ προσήκουσα σεπτῷ οἴκῳ . . . . εἴτε ὑποθηκαρία ἐστίν, οὐχ᾽ ὑπερβαίνει τά μ. ἔτη τ῀ ἁρμοζουσῶν ἑκάστῳ οἴκῳ τοιούτῳ εὐαγεῖ προσκαίρων παραγραφῶν, φυλαττουσῶν μὲν τοίγε τοὺς οἰκείους χρόνους. Restituendum ex MS. & legendum. Πᾶσα ἀγωγὴ προσήκουσα σεπτῷ οἴκῳ, εἴτε προσωπική, εἴτε ὑποθηκαρία ἐστίν, οὐχ᾽ ὑπερβαίνει τὰ μ. ἔτη, τῶν ἁρμοζουσῶν ἑκάστῳ οἴκῳ τοιούτῳ εὐαγεῖ προσκαίρων παραγραφῶν, φυλαττουσῶν μὲν τοίγε τοὺς οἰκείους χρόνους. *Omnis actio religiosæ domui competens siue personalis, siue hypothecaria sit, non excedit annos xl. præscriptionum temporalium, cuilibet tali religiosæ domui competentium, sua tamen interim tempora seruantium.*

Ibid. cap. 10. *sic emendandum.* Ὅμοιος ἐστιν ἀγοραστῇ, καὶ ὁ ἐξ ἀνταλλαγῆς λαβὼν, καὶ ὁ εἰς καταβαλὸν, καὶ ὁ παρακρατήσας, τῆς δίκης διατιμηθείσης, καὶ ὁ λαβὼν ἐξ ἐπερωτήσεως, οὐ κατὰ φιλοτιμίαν. *Similis est emptori, & qui rem permutatam accepit, & qui rem in solutum accepit, & qui lite æstimata retinuit, & qui ex causa stipulationis, non ob libertatem est consecutus.*

*V*ide l. Is qui rem. 16. D. quib. ex caussis in possess. datur. Corrupte in ed. Ὅμοιός ἐστιν ὁ ἀγοραστὴς, καὶ ὁ ἐξ ἐναλλαγῆς.

IN LIBRVM LII.

P*Ag. 446. tit. de actionibus ex variis caussis nascentibus. cap. 24. legendum,* Ὅτι τῶν ἀγωγῶν δύο γένη εἰσίν. ἢ γὰρ ἰν ῥέμ εἰσὶ, καὶ καλοῦνται οὐινδικτιόνες: ἢ προσωπικαὶ, καὶ καλοῦνται κονδικτίκιοι, *Actionum duo sunt genera. Aut enim in rem sunt, & vindicationes dicuntur: aut personales & condicticia appellantur.*

Vide l. Actionum 25. D. de oblig. & act. In ed. corrupte legitur, καὶ καλοῦνται οὐινδικατιόνες, Ad hæc verba adscriptum hoc Scholion. Οὐινδικτίων λέγεται ἡ ἐκδίκησις. κονδικτίκιος δὲ ἡ ἀπαίτησις.

In fin. eiusdem cap. legendum, Αἱ ποιναλίαι πᾶσαι μετὰ προκατάρξιν κατὰ κληρονόμων παραπέμπονται. *Pœnales omnes post litis contestationem in heredes transeunt.*

Vide l. omnes 26. D. de obligat. & act. cuius hanc rationem reddunt Impp. Dioclet. & Max. in l. vn. ex delictis defunctor. in quantum her. conueniantur, ne alieno scelere ditentur.

Ibid. tit. de publiciana actione cap. 3. ad hæc verba. Ὅτι τῷ κατ' εὔλογον αἰτίαν *adscribendum hoc Scholion,* Οἷον ἐξ ἀγορασίας, ἀπὸ λεγάτου, ἢ θανάτου αἰτίᾳ δωρεᾶς, ἀπὸ προικὸς, ἀπὸ κρίσεως, ἀπὸ καταβολῆς ἔξω δικαστηρίου γενομένης, ἀπὸ νοξαλίας αἰτίας, ἐκ τῆς ἄρχοντος παραδόσεως, ἀπὸ τοῦ προσαγαγεῖν τὴν τῆς δίκης διατίμησιν, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν ἐξ ὧν αἰτιῶν ἡ δεσποτεία τοῦ πράγματος ἐπὶ τὸν λαβόντα παραχρῆμα μετατίθεται ἀπὸ τοῦ

πρὶν δεσπότου: εἰ δὲ μὴ ἦν ἐκεῖνος ὁ πρὶν κατέχων τὸ πρᾶγμα, γνήσιος δεσπότης τοῦ πράγματος, ἐκπεσὼν τῆς τούτου δεσποτείας ὁ λαβὼν, κινεῖ τὴν πουβλικιανήν.

Pag. 447. tit. de petitione rerum ex condemnatione cap. 17. sic scribendum, Τοῦ μὴ χρεωστουμένου, κατὰ πλάνην δὲ μὴ ὡς ἀπὸ καταδίκης καταβληθέντος, ἡ ἀνάληψις αὐτοῦ δικαίῳ τοῦ τῆς ἀπαιτήσεως λόγου οὐκ ἀμφιβάλλεται. *Indebiti, per errorem non ex caussa iudicati soluti, repetitio iure condictionis, non controuertitur.*

Vide l. Pecuniæ 1. C. de condict. indebiti. Male Leuncl. in ora libri emendat, ἀνάληψιν ἐστὶ δικαίῳ, Ad hæc verba μὴ χρεωστουμένου, non ad hæc cap. seq. μὴ χρεωστούμενα vt in ed. adscribendum hoc Scholion. Ἐκεῖνο λέγει μὴ χρεωστούμενον, τὸ διὰ τὴν ἄρνησιν τοῦ χρέους, ποινῆς ἕνεκα προσαπαιτούμενον.

Ibid. pag. 448. cap. 21. Ὁ μὴ ὢν κληρονόμος, καταβαλὼν ὡς κληρονόμος, δύναται ἀναλαμβάνειν τὸ καταβληθέν. . . . . λέγοντα ἀντιστρέφεται καὶ ἀναλαμβάνεται. *Restituendum ex MS. & scribendum,* Ὁ μὴ ὢν κληρονόμος, καταβαλὼν δὲ ὡς κληρονόμος, δύναται ἀναλαμβάνειν τὸ καταβληθέν. Ἐν δὲ τῷ κγ. κεφαλ. Τὸ μὴ ἀληθῶς χρεωστούμενον λεγάτον, ἀντιστρέφεται καὶ ἀναλαμβάνεται. *Qui non est heres si tamquam heres soluerit, repetere solutum potest.* Cap. 23. *Legatum solutum non vere debitum reuertitur & repetitur.*

Vide l. si a patre 5. l. Fideicommissum 7. C. de condictione indeb. quarum hæc est ratio de-

prompta ex l. 2. & 3. D. de cond. indeb. negotium enim contractum est inter eos, & bonæ fidei possessor in quantum locupletior factus est tenetur, nec periculum huiusmodi nominum ad eum qui sine culpa soluit, pertinet. Nam hoc natura æquum est, neminem cum alterius detrimento fieri locupletiorem, vt ait l. 14. D. ed. In vno ex MSS. scriptum est. Ὁ μὴ ὢν κληρονόμος, καταβαλὼν δὲ ὡς κληρονόμος, δύναται ἀναλαμβάνειν τὸ καταβληθὲν-λεγάτον. ἀντιστρέφεται καὶ ἀναλαμβάνεται. *Qui non est heres, soluit tamen vt heres, legatum solutum repetere potest. reuertitur & repetitur.* Non male. sic namq. aliquando Græci in hac synopsi sensum legum elicientes ipsas coniungunt Leuncl. in ora libri emendat, καταβληθὲν, ὡς καὶ τὰ λεγάτα ἀντ. καὶ ἀναλ.

Ibid. cap. 20. sic legendum, Ἐάν τις χρεωστῶν κεφάλαιον, τόκους μὴ κεχρεωστημένους καταβάλῃ, οὐκ ἀναλαμβάνει. ὁ δὲ τόκους ὑπὲρ τὸ νόμιμον καταβαλὼν, οὐκ ἀναλαμβάνει μὲν, καταλογίζεται δὲ αὐτοὺς εἰς τὸ κεφάλαιον. εἰ δὲ καὶ τὸ κεφάλαιον κατέβαλεν, ὡς τὸ κεφάλαιον μὴ κεχρεωστημένον καταβαλὼν, ἀναλαμβάνει, εἴτε περὶ τοῦ κεφαλαίου τοὺς τόκους κατέβαλεν· εἴτε μετὰ ταῦτα, εἴτε ἀνὰ ἑκάτερον. *Si quis sortem debens vsuras indebitas soluerit, non repetit. Qui vero supra legitimum modum vsuras soluerit non illas quidem repetit, sed sorti imputat. Quod si sortem quoque soluerit, vt qui sortem indebitam soluit, repetit; siue ante sortem vsuras soluerit, siue postea, siue simul vtrumque.*

Vide

Vide l. si non sortem 26. D. de condict. indebiti. In edit. legitur, εἰ δὲ καὶ τὸ κεφάλαιον κατέβαλεν, ὡς τὸ κεφάλαιον μὴ χρεωστῶν, εἰ κατέβαλεν, ἀναλ. In vno ex MSS. legitur, ὡς τὸ κεφάλαιον μὴ κεχρεωστημένως καταβαλὼν, ἀναλ. vt qui sortem indebite soluit, repetit.

IN LIBRVM LIII.

Pag. 448. *tit. de nauticis obligationibus cap. 1. ad hæc verba*, οἵτε ναύκληροι καὶ οἱ πιστικοὶ *adscribendum hoc Scholion*, Κεφαλ. δ. τοῦ α. τιτλ. τοῦ ιγ. βιβλ. Ναύκληρός ἐστι, πρὸς ὃν ἀνήκει ὁ πόρος τοῦ πλοίου καὶ τὰ συμβαίνοντα, εἴτε ὁ δεσπότης ἐστιν, εἴτε παρὰ δεσπότου τὸ πλοῖον ἐμισθώσατο ἐν ὁμάδι. Κεφαλ. ϛ. Πιστικός ἐστιν, ὁ πᾶσαν ἐπιμέλειαν τοῦ πλοίου ἐπιτραπείς.

Ibid. pag. 449. *cap.* 16. *ad hæc verba*, Ὁ προσηκάμενος τὸν πιστικὸν *adscribendum hoc Scholion*, Ἐν δὲ τῷ ιζ. κεφ. προβάλλεται ὁ πιστικὸς, ἐπὶ τὸ ναυλοῦν τὸ πλοῖον καὶ ἀγοράζειν τὰ ἐξάρτια αὐτοῦ. εἰ δὲ καὶ πρὸς τὸ ἀγοράζειν καὶ πωλεῖν φορτία προβληθῇ, ἐνέχεται καὶ ἐκ τούτου ὁ ναύκληρος.

Ibid. cap. 39. Εἰ καὶ παρὰ γυναικὸς προβληθῇ ναύκληρος, ἐκ τῶν πρὸς αὐτὸν συναλλαγμάτων κατέχεται ἡ γυνὴ τῇ περὶ αὐτοῦ ἀγωγῇ. . . . . οὐδὲ γὰρ ἀλλότρια εἰσὶ ταῦτα συναλλάγματα, ἀλλ' αὐτῆς τῆς γυναικός. ἐπειδὴ ἄλλον ἐγγυησαμένη γυνὴ οὐ κατέχεται. οὔτε γὰρ τὰς γυναῖκας ὑπὲρ ἀλ-

λοτρίων συναλλαγμάτων ἐνέχεσθαι. *Reponendum ex MSS. & legendum*, Εἰ δὲ παρὰ γυναικὸς προεβλήθη ναύκληρος, ἐκ τῶν πρὸς αὐτὸν συναλλαγμάτων κατέχεται ἡ γυνὴ τῇ περὶ αὐτῶν ἀγωγῇ. Κἂν γὰρ προεστῶτα ἐργαστηρίῳ προβάλληται ἡ γυνή, τῇ περὶ αὐτοῦ ἀγωγῇ κατέχεται. οὐδὲ γὰρ ἀλλότρια εἰσὶ ταῦτα τὰ συναλλάγματα, ἀλλ' αὐτῆς τῆς γυναικός. ἐπειδὴ ἄλλον ἐγγυησαμένη γυνή, οὐ κατέχεται. οὔτε γὰρ δεῖ τὰς γυναῖκας ὑπὲρ ἀλλοτρίων συναλλαγμάτων ἐνέχεσθαι. *Etsi a muliere magister naui præpositus fuerit, ex contractibus eius exercitoria actione tenetur. Quamuis etiam mulier præposuerit institorem tabernæ, actione institoria tenetur. Nec enim illi contractus alieni sunt, sed ipsius mulieris. nam quæ pro alio intercessit mulier, non tenetur. Nec enim mulieres nomine contractuum alienorum obligari oportet.*

Vide l. etsi a muliere 4. C. de institoria & exercitoria actione. nec alium interpretem, idoneioremque rationem illius quære. Impp. verba sunt hæc, *Etsi a muliere magister naui præpositus fuerit: ex contractibus eius ex exercitoria actione ad similitudinem institoriæ tenetur.* verba hæc κατέχεται ἡ γυνὴ τῇ περὶ αὐτῶν ἀγωγῇ mendosa sunt. In altero ex MSS. scriptum est κατέχεται ἡ γυνὴ τῇ περὶ αὐτὸν ἀγωγῇ. vnde emendandum censeo, κατέχεται. ἡ γυνὴ τῇ περὶ αὐτοῦ ἀγωγῇ tenetur mulier actione in eum proposita, id est, exercitoria.

Ibid. tit. de naue vindicanda cap. 4. sic legendum, Ἀμέλεια δὲ δόλος ἐστι, τὸ τὸ πλοῖον ἐν ἀνεπιτηδείῳ καιρῷ πλωΐσαι. ὁ πλοῖον πρυτήσας, ὑπόκειται τῇ ἀγωγῇ

τῇ ἀπαιτούσῃ ἐξ ὁμολογίας μὲν τὸ ἁπλοῦν, ἐξ ἀρνήσεως δὲ τὸ διπλάσιον. *Culpa & dolus est, nauem alieno tempore nauigare. Qui nauem perforat, ea tenetur actione, quæ ex confeßione simplum, ex infitiatione duplum petit.*

Male Leuncl. edidit, ὁ πλοῖον τραπήσας, & vertit, *qui nauem euertit*. vide l. si seruus 27. §. 16. D. ad leg. Aquiliam, cuius hæc sunt verba; *Si nauem venaliciarum mercium perforaßet, Aquiliæ actionem esse, quasi ruperit, Viuianus scribit.*

Ibid. cap. 5. sic restituendum, Ἐὰν πλοῖον σοῦ ἐμπεσὸν εἰς ἐμὸν, ζημιώσῃ με, εἰ μὲν ἠδύναντο οἱ ναύκληροι τοῦτο κωλῦσαι γενέσθαι, ἐνάγονται τῇ προειρημένῃ ἀγωγῇ, ὥσπερ ἐν χειρὶ ἢ κοντῷ ζημιώσαντες. εἰ δὲ τοῦ σχοίνου ῥαγέντος, ἢ μηδενὸς ἰθύνοντος ἐνέπεσεν, οὐχ ὑπόκειται ὁ δεσπότης. εἰ δὲ καὶ τῇ βίᾳ τῶν ἀνέμων ἐμπέσῃ τὸ πλοῖον εἰς ἀλλοτρίας ἀγκύρας, καὶ κόψουσιν αὐτὰς οἱ ναῦται, οὐκ ἐνέχονται. *Si nauis tua impacta in meum damnum mihi dederit, si quidem in potestate nautarum fuit prohibere, ne id accideret: actione dicta conuenientur, tanquam si manu vel serraculo damnum dedissent. Sed si fune rupto, aut quum a nullo regeretur, incurrit; dominus non tenetur. Quod si vi ventorum nauis impulsa fuerit in funes anchorarum alienarum, & nautæ eos præciderint, non tenentur.*

Vide l. quemadmodum si 29. §. 1. D. ad leg. Aquiliam. Ratio huius dicti hæc est in d. l. quia parui refert nauem immittendo, aut seruaculum ad nauem ducendo, an tua manu damnum de-

deris. quia omnibus his modis per te damno adficior. Emendandum ſerraculum, vt & in græco textu, ὥσπερ εἰ χηλεὶ ἢ κοντῷ. Cuiac. lib. 9. obſeruat. cap. 10. ὥσπερ ἢ χηλεὶ ἢ κοντῷ legit. Male quidam legere malunt lenunculum ex Nonio, vel renunculum ex Gellio. Eſt autem ſerraculum, gubernaculum, clauus. Gloſſæ vett. Γηδάλιον, Gubernaculum. clauum ſerraculum. Suidas, οἱ δὲ ῥωμαῖοι κοντοῖς ἔπηξαν ὑποβρυχίοις, ὥστε τὰ σκάφη τῶν βαρβάρων ἐλθόντα περιπαρεῖναι.

Paulo poſt pag. 450. eodem cap. ſic legendum vno contextu, Ἐὰν πλοῖον καταποντίσῃ ἕτερον ἐρχόμενον κατ' αὐτοῦ, ἐνάγεται ὁ πρωρεὺς ἢ ὁ κυβερνήτης. εἰ δὲ ἐξ ὑπερβολῆς χειμῶνος τοῦτο γέγονεν, οὐκ ἐνέχεται ὁ δεσπότης. εἰ δὲ δι' ἀμέλειαν τῶν ναυτῶν συνέβη, ἀρκεῖ ὁ Ἀκουΐλιος. *Si nauis obruerit alteram contra ſe venientem, ducator vel gubernator tenetur, Sim ob vim nimiam tempeſtatis id factum fuerit, dominus non tenetur, quod ſi culpa nautarum acciderit, Aquilia ſufficit.*

Ex his verbis Scholion fecit Leunclauius, quoniam ſuperiora magis præciſa idem fere ſonant. In contextu tamen MSS. librorum reperiuntur vno eodemque ſtylo ſcripta, & quod magis notandum propius accedunt ad hæc verba l. quemadmodum ſi. 29. §. 3. D. ad legem Aquiliam. *Si nauis alteram contra ſe venientem obruiſſet, aut in gubernatorem, aut in ducatorem actionem competere damni iniuriæ Alfenus ait. Sed ſi tanta vis naui facta ſit, quæ temperari non potuit, nullam in dominum dandum actionem. Sin autem culpa nau-*

tarum id factum sit, puto Aquiliæ sufficere. Vtcunque sit male in edit. legitur εἰ δὲ ὑπερβολῆς, & Leuncl. emendat, εἰ δὲ δι' ὑπερβολῆς.

Pag. 451. cap. 2. legis Rhodiæ sic legendum, Ἐὰν βουλήσει τοῦ ναυκλήρου οἱ ναῦται σῦλα ποιήσωσιν, ἀγκύρας πλοίου ὁρμοῦντος ἐν λιμένι, ἢ ἐν ἀκτῇ ἀφελόμενοι: καὶ συμβῇ ἐντεῦθεν ἀπώλεσθαι φθαρέντος τοῦ πλοίου τοῦ τὰς ἀγκύρας συληθέντος: καὶ τούτων οὕτως ἐν ἀκριβείᾳ ἀποδειχνυμένων: πᾶσαν τὴν προσγενομένην ζημίαν ἐν τῷ πλοίῳ, καὶ τὰ ἐν τῷ πλοίῳ σῶα ἀποδιδότω ὁ ναύκληρος ὁ τὰ σῦλα ἐπιτρέψας γενέσθαι. ἐὰν δέ τις κλέψῃ σκεύη πλοίου, ἢ τι τῶν ἐν τῷ πλοίῳ χρηματιζόντων, τουτέστι σχοίνων τε καὶ καναβίων, ἢ ἀρμένων, ἢ διφθερῶν, ἢ κοδράβων, καὶ λοιπῶν: διπλᾶ ἀποδιδότω ὁ τὰ σῦλα ποιήσας. *Si voluntate exercitoris nautæ rapinam fecerint, ancoras alterius nauis stationem in portu habentis, vel in litore, auferentes: & hinc acciderit, vt nauis illa pereat, quæ ancoris spoliata fuit: eaque sic accurate monstrata fuerint: damnum omne quod hinc emerserit naui, vna cum rebus in naui saluis, exercitor, qui rapinam fieri permisit, præstet. Si vero quis instrumenta nauis subripuerit, vel quid earum rerum, quarum in naui vsus est, puta funium, & stupparum, aut velorum, aut segestrorum, aut scaphularum, & cæterorum: compilator duplum præstet.*

In ed. corrupte legitur, οἱ ναῦται συλοποιήσουσιν, ἀγκ. πλ. ἑτ. ὁρμοῦντος ἐν χειμῶνι. post ἐν ἀκριβείᾳ ὑποδειχνυμένων. Leuncl. etiam male κοδραβίων pro κοδράβων emendat.

Ibid. pag. 452. cap. 17. sic legendum, Ἐὰν ναύκλη-

ρος ἅμα τοῖς ναύταις ἀμελήσῃ, καὶ συμβῇ ζημία, ἢ ναυάγιον, ὁ ναύκληρος καὶ οἱ ναῦται ὑποκείσθωσαν τῷ ἐμπόρῳ εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς ζημίας. *Si exercitor cum nautis negligens sit, & damnum vel naufragium contigerit: tam exercitor ipse, quam nautæ mercatori ad præstationem damni obligati sunto.*

Corrupte in ed. legitur συμβῇ ζημίαν ἢ ναυάγιον. maleque Leuncl. in ora libri emendat, συμβῇ ζημίαν ἢ ναυάγιον γένεσθαι.

Ibid. cap. 38. sic emendandum, Ἐὰν πλοῖον ἐν τῇ ἐμβολῇ ἐμποδισθῇ ὑπὸ τοῦ ἐμπόρου ἢ κοινωνοῦ, πληρωθείσης τῆς προθεσμίας, καὶ συμβῇ ἀπὸ πειρατείας, ἢ πυρκαϊᾶς, ἢ ναυαγίου ἀπώλειαν γένεσθαι τοῦ πλοίου: ὁ τὸ ἐμπόδιον ποιήσας, ἐμφερέτω τὰς ζημίας. *Si nauis impediatur in portu per mercatorem vel socium, die iam impleto, & acciderit vt vel a piratis, vel incendio, vel naufragio, nauis intereat, qui fuit impedimento, damnum ferat.*

Ibid. pag. 453. cap. 41. Ἐὰν πλέωσιν ἐν πλοίῳ ἐπιβάται, καὶ ἢ διαφθαρεῖ ἢ ἀπόληται τὸ πλοῖον, τὰ δὲ τῶν ἐπιβατῶν σωθῇ: ἐπιφερέτωσαν οἱ . . . . ἐπιβάται τὴν ἀπώλειαν τοῦ πλοίου. ἐὰν δὲ ἐπιβάται ἀπολέσωσι τὸ χρύσιον αὐτῶν ἢ τὰ εἴδη, ἀπὸ πάντων λαμβανέτωσαν κατὰ τὴν δύναμιν πρὸς τὴν ἀπώλειαν ἅμα τῇ συμβολῇ τοῦ πλοίου. *Restituendum ex MSS. & legendum.* Ἐὰν πλέωσιν ἐν πλοίῳ ἐπιβάται, καὶ ἢ διαφθαρῇ ἢ ἀπόληται τὸ πλοῖον, τὰ δὲ τῶν ἐπιβατῶν σωθῇ, ἐπιφερέτωσαν οἱ ἐπιβάται εἰς τὴν ἀπώλειαν τοῦ πλοίου. ἐὰν δὲ ἐπιβάται δύο ἢ τρεῖς ἀπολέσωσι τὸ χρυσίον αὐτῶν ἢ τὰ εἴδη, ἀπὸ

πάντων λαμβανέτωσαν κατὰ τὴν δύναμιν πρὸς τὴν ἀπώλειαν, ἅμα τῇ συμβολῇ τοῦ πλοίου. Si vectores in naui nauigauerint, eaque vel corrupta fuerit vel perierit, rebus vectorum saluis, vectores ad sarciendam iacturam nauis conferant. At si vectores duo vel tres aurum suum vel species perdiderint, ab omnibus pro rata, damnique ratione habita recipiant, etiam naui in contributionem deducta.

Hanc lacunam etiam suppleuit Leuncl. in legibus naualib. additis in fine Iuris Græco Romani.

Ibid. pag. 454. tit. de empt. ac venditione vini. cap.5. Εἰ μὴ ὁρισθῇ ποτε οἱ πίθοι ὤφειλον κενωθῆναι· δεῖ αὐτοὺς πρὸ τῆς ἐπιούσης τρύγης κενωθῆναι, εἰ δὲ οἰνέμπορος ἦν ὁ πράτης, οὐ περιμένει τὰς τρύγας. ὁ γὰρ λυσιτελῶν αὐτῷ καιρὸς σκοπεῖται. περὶ τῆς μετρήσεως . . . . τοῖς μέντοι τυχηροῖς, ἢ ταῖς μεγάλαις ἀνάγκαις ὁ πράτης οὐχ ὑπόκειται. *Legitur in MSS. sine lacuna recte hoc modo,* Εἰ μὴ ὁρισθῇ ποτε οἱ πίθοι ὤφειλον κενωθῆναι· δεῖ αὐτοὺς πρὸ τῆς ἐπιούσης τρύγης κενωθῆναι. εἰ δὲ οἰνέμπορος ἦν ὁ πράτης, οὐ περιμένει τὰς τρύγας. ὁ γὰρ λυσιτελῶν αὐτῷ καιρὸς σκοπεῖται. περὶ τῆς μετρήσεως τοῖς μέντοι τυχηροῖς, ἢ ταῖς μεγάλαις ἀνάγκαις ὁ πράτης οὐκ ὑπόκειται. *Si constitutum non sit, quando euacuari dolia debeant, ante vindemiam aduenientem euacuanda sunt. Quod si venditor est vini mercator, non expectat vindemiam. nam id tempus spectatur, quod venditori commodum est. Ante diem admetiendi ob casus quidem fortuitos, vel magnas necessitates, venditor non tenetur.*

Vide l. si vinum 1. in fin, & l. Hoc ita 2. D. de periculo & com. rei venditæ. Ratio §. vlt. hæc est desumpta ex d. l. 1. §. 1. custodiam namque ad diem mensuræ venditor præstare debet: priusquam enim admetiatur vinum, prope quasi nondum venit. post mensuram factam, venditoris desinit esse periculum.

IN LIBRVM LIIII.

P*Ag. 455. tit. de incolis cap. 1.* Ἐὰν ὁ γενόμενος μέτοικος ἐν τόπῳ τινὶ, καὶ λειτουργήσας, πρὶν ἢ εἰς ἑτέραν λειτουργίαν .... μετήνεγκε τὴν κατοίκησιν ἑαυτοῦ, οὐκ ἔτι ἀναγκάζεται ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ λειτουργῆσαι. τὸ γὰρ μεταστῆσαι τινὰ τὴν οἴκησιν, τὴν μὲν ἀρχαιογονίαν αὐτοῦ ἐναλλάσει, τὸ δὲ μετοίκιον ἐναλλάσεται. *Restituendum ex MSS. & legendum.* Ἐὰν ὁ γενόμενος μέτοικος ἐν τόπῳ τινὶ, καὶ λειτουργήσας, πρινὴ εἰς ἑτέραν ἑλκυσθῇ λειτουργίαν, μετήνεγκε τὴν κατοίκησιν ἑαυτοῦ, οὐκέτι ἀναγκάζεται ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ λειτουργῆσαι. τὸ γὰρ μεταστῆσαι τινὰ τὴν οἴκησιν, τὴν μὲν ἀρχαιογονίαν αὐτοῦ οὐκ ἐναλλάσει, τὸ δὲ μετοίκιον ἐναλλάσεται. *Si is qui quodam in loco fuit incola, munusque sustinuit, antequam ad alium honorem vocaretur, domicilium suum transtulit, non amplius eo loco munera subire cogitur. Nam translatio domicilij originem quidem non mutat, sed incolatus tamen mutatur.*

Vide l. Non tibi 1. C. de incolis: nec aliam illius rationem quære. Et obiter nota Leuncl. sub vno titulo posuisse duo capita quæ duobus περὶ

μετοίκων videlicet & περὶ παροίκων in MSS. libris vt & Indice ab ipſo edito continentur.

Ibid. pag. 456. cap. 2. Oἱ στρατιῶται ἐν τοῖς στρατοπέδοις οὐ λειτουργοῦσιν. *Legendum vt in MSS.* Oἱ ὄντες στρατιῶται ἐν τοῖς στρατοπέδοις οὐ λειτουργοῦσιν. *Qui caſtris per militiam operam dant, nullum munus ſuſtinent.*

Vide l. Et qui originem 3. §. 1. D. de muner. & honor. publicis, cuius hæc eſt ratio deprompta ex l. milites 15. C. de re milit. milites enim qui a republica armantur, & aluntur, ſolis debent vtilitatibus publicis occupari, propriæ muniis inſudare militiæ, frequentes in numero ſuo eſſe: vt armorum quotidiano exercitio ad bella ſe præparent.

Ibid. pag. 457. tit. 7. cap. 3. Μηδεὶς ἐχέτω ἐξκουσατεύονα οἰκοδομουμένων τειχῶν, ἢ συνωνῆς, ... ἢ ἄλλων εἰδῶν. *Legendum vt in MSS. ſine lacuna.* Μηδεὶς ἐχέτω ἐξκουσατεύονα οἰκοδομουμένων τειχῶν, ἢ συνωνῆς, ἢ ἄλλων εἰδῶν. *Nemo excuſationem habeat in conſtructione murorum, vel comparatione frumenti, aliarumve ſpecierum.*

Vide l. vlt. C. de quib. munerib. Nihil deeſſe nec lacunam faciendam eſſe probari poteſt ex ſignificatione verbi συνωνῆς, quod quamuis proprie tantum comparationẽ ſiue coemptionem ſignificet, tamen apud Græcos Iureconſultos, pro compatatione frumenti accipitur, de qua ſic titulus infra pag. 472. conceptus eſt, περὶ συ-

ρωνῆς τῆς τε ἐν ὡρείοις ἀποκειμένης de comparatione frumenti in horreis reposita.

Ibid. cap. 11. Ὁ ὑπεξούσιος ἰδιώτης, καὶ ἀκόνιος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, κινδύνῳ τοῦ ὀνομάσαντος κατέχεται. *Legendum ut in MSS.* Ὁ ὑπεξούσιος ἰδιώτης, καὶ ἄκοντος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, κινδύνῳ τοῦ ὀνομάσαντος αὐτὸν κατέχεται. *Filiusfamilias plebeius, etiam inuito patre ſuo, periculo eius, qui nominauit ipſum, tenetur.*

Vide l. Honor 14. §. 3. D. de muner. & honor. cuius hæc eſt ratio ex l. Imperator 11. D. ad Municipalem, qui enim nominauit, fidei ratione conuenitur. Quod autem, vt recte dicitur in l. Et qui 3. D. de muner. & honor. pater non conſenſit honoribus ſiue muneribus filij, ne illius patrimonium oneri ſubiiciatur, præſtat defenſionem: non ciuem patriæ vtilitatibus, quatenus poteſt, aufert.

Ibid. pag. 460. *tit. de ciuitatibus. cap.* 2. Ἐὰν πρὸς χάριν οἱ τῆς πόλεως κτήτορες ψηφήσωνται χρεώστην ἐλευθερωθῆναι, ἢ φιλοτιμίαν δοθῆναι ἀπὸ τῆς πόλεως, τυχὸν ἢ ἄγρον, ἢ οἶκον, ἢ ποσὸν, (εἰ μὴ . . . . ἢ σιτηρέσιον δοθῆναι ἰατροῖς, ἢ παιδευταῖς. εἰς τὰς δύο γὰρ ταύτας αἰτίας ἐφεῖται τοῖς κτήτορσι ψηφίζεσθαι σιτηρέσιον) οὐκ ἰσχύει τὸ γεγονός. *Legendum ut in MSS.* Ἐὰν πρὸς χάριν οἱ τῆς πόλεως κτήτορες ψηφίσωνται χρεώστην ἐλευθερωθῆναι, ἢ φιλοτιμίαν δοθῆναι ἀπὸ τῆς πόλεως τυχὸν ἢ ἄγρον, ἢ οἶκον, ἢ ποσὸν, ἢ σιτηρέσιον δοθῆναι ἰατροῖς ἢ παιδευταῖς, εἰς τὰς δύο γὰρ ταύτας αἰτίας ἐφεῖται τοῖς κτή-

τορσι ψηφίζεσθαι σιτηρέσιον, οὐκ ἰσχύει τὸ γεγονός. *Si decuriones in gratiam alicuius decreuerint, debitorem dimitti debere, vel de publico largitionem fieri, puta prædij, vel ædium, vel certæ quantitatis, aut salarium constitui medicis vel professoribus (ad has autem duas caussas decurionibus salaria decernere licet) nihil valebit, quod actum est.*

Vide l. Ambitiosa decreta 4. D. de decretis ab ordine faciẽdis. & l. Ordinis ambitiosa 2. C. eod. Et obseruia Græcos *decreta ambitiosa* interpretari *decreta* πρὸς χάριν *in gratiam alicuius, gratiosa*. Vt Impp. in l. Præses 12. C. de transact. *ambitiose remissum, per gratiam remissum*. Verba eorum hæc sunt, *Præses prouinciæ existimabit, vtrum de dubia lite transactio inter te & ciuitatis tuæ administratores facta sit: an ambitiose, id quod indubitate deberi posset, remissum sit. nam priore casu ratam manere transactionem iubebit: posteriore vero casu nocere ciuitati gratiam non sinet*. Sic idem Vlp. in l. denique 3. D. de minoribus ait, *diuus Seuerus & Imperator noster huiusmodi consulum vel præsidum decreta quasi ambitiosa esse interpretati sunt*. Sic Marcianus in l. Seruo 65. §. Cum prætor. D. ad SC. Trebellianum dicit, *Cum prætor per errorem vel etiam ambitiose iuberet*. Sic ambitiosam diligentiam, id est, gratiosam dicit idem Vlp. in l. Si bene 33. D. de vsur. quæ est ex eodem libro singulari de officio curatoris reipublicæ, atque d. l. 4. Verbi eius elegantissima hæc sunt, *non acerbum se exactorem nec contumeliosum præbeat: sed moderatum, & cum effi-*

cacia benignum, & cum instantia humanum. nam inter insolentiam incuriosam, & diligentiam non ambitiosam multum interest. Sic denique ambitiosas correctiones, quod obseruauit doctiss. Cuiacius in comment. ad d. l. 2. C. de decr. decurionum, dixit Cicero ad Atticum, & ambitiosas sententias Suetonius in Domitiano. Vtrumque simul vsurpauerunt Impp. in l. Priuilegia 12. C. de sacros. eccles. his verbis, *Omnes sane pragmaticas sanctiones, quæ contra canones ecclesiasticos interuentu gratiæ vel ambitionis elicitæ sunt, robore suo & firmitate vacuatas cessare præcipimus.*

Ibid. pag. 461. tit. de pollicentibus se publicum aliquod opus facturos. cap. 7. Πᾶς εἰς τὸν λιμένα, καὶ τὸν ἀγωγὸν, καὶ τῆς κατασκευὴν τῶν τειχῶν ἀντισφερέτω ὑπηρεσίας: οὐκ μηδεμίας . . . . ἐξκουσατευόμενος. *Legendum vt in MSS.* Πᾶς εἰς τὸν λιμένα, καὶ τὸν ἀγωγὸν, καὶ τὴν κατασκευὴν τῶν τειχῶν συνεισφερέτω ὑπηρεσίας, οὐκ μηδεμίας ἐξκουσατευόμενος. *Ad portum, & aquaductum, & exstructionem murorum quilibet operas conferat, nullomodo excusatus.*

Vide l. Ad portus 7. C. de oper. publ. cuius hæc est ratio deprompta ex Nou. 38. τῷ γὰρ εἰς πλῆθος διῃρῆσθαι τὸ βάρος, ἀνεπαίσθητον σχεδὸν τοῖς ὑποστομένοις ἐστὶ, *Nam quod in multitudinem diuiditur, onus insensibile propemodum facit eis qui hoc sustinent.*

Ibid. pag. 462. tit. de proxenetis cap. 4. Sic legen-

dum vt in MSS. Εἰ ᾖ καὶ συνεφώνησε, μὴ ὑπὲρ τὴν εἰκοστὴν μοῖραν τῆς προικὸς καὶ τῆς προγάμου δωρεᾶς ἐπιζητεῖν, ἐὰν ἡ προὶξ ἄχρι διακοσίων λιτρῶν ἐστὶ χρυσίου. ἔλαττον ᾖ, εἰ βούλεται, λαβεῖν ἐπιτρέπει αὐτῷ. εἰ ᾖ, καὶ ὁποσδήποτε ποσότητος ἡ προὶξ ἐστὶ, περαιτέρω τῶν δέκα λιτρῶν τοῦ χρυσίου οὐκ ἐπιτρέπει τῷ προξενητῇ λαμβάνειν. *Sin pactum intercesserit, non vltra vicesimam partem dotis, & ante donationis exigat, si dos ad ducentas auri libras pertingit. Minus autem, si quidem volet, vt accipiat, liberum ei facit. Si vero cuiuscunque quantitatis dos fuerit, vltra decem libras auri proxenetam accipere non permittit.*

Hæc est epitome constitutionis vlt. C. de sponsalib. quam integram edidit doctissimus Cuiacius lib. 11. obser. cap. 18. Corruptè in edit. Καὶ ὁποσδήποτε ποσότητος ἡ προικά ἐστι, maleque Leunclau. emendandum notauit καὶ ὁποσδήποτε ποσότητος μείζονος ἡ προὶξ ἐστι, & vertit, *cuiuscunque maioris quantitatis dos fuerit.*

Ibid. pag. 463. tit. de monetariis cap. 7. sic restituendum ex MSS. Οἱ τὴν μονήταν ἐργαζόμενοι, εἰ ἔξωθεν ἑαυτοῖς ποιήσωσι νούμμους, ἢ τοὺς γλυφομένους ἀποκλέψωσιν, οὐ δοκοῦσι νόθην μονήταν ποιεῖν, ἀλλὰ περιορίζονται. *Qui monetam cudunt, si extrinsecus sibi nummos signent, vel signatos subripiant, adulterinam monetam facere non videntur, sed deportantur.*

Vide l. Sacrilegij pœnam 6. §. 1. D. ad leg. Iuliam peculatus. Ratio huius dicti hæc est, ex d. l. quia furtum publicæ monetæ fecerunt, quod

ad peculatus crimen accedit: cuius, vt ait idem IC. Vlpianus in l. Peculatus 3. D. eod. pœna eſt aquæ & ignis interdictio, in quam hodie ſucceſſit deportatio. Corrupte in ed. legitur ὐ δοκοῦσι ὀρθῶς μονῆται ποιεῖν, ἀλλὰ ἀφορίζονται. In vno ex MSS. ſcriptum, εἰ ἔξωθεν ἑαυτοὺς ποιήσουσι νούμμους.

Ibid. tit. de veteribus ſolidis cap. 1. *ſic reſtituendum ex MSS.* Τὰ NN. ἐὰν ἔχῃ τύπον βασιλέως, ἀδιαστρόφως καὶ παρασκεέσθω καὶ ἀγοραζέσθω, μόνον ἵνα τὸν σταθμὸν καὶ τὸ εἶδος καλὸν ἔχῃ. εἰ δέ τις ἀμφισβητήσῃ πρὸς τοῦτο, ἰσχυρῶς τιμωρηθήσεται. *Solidi ſi formam principis habuerint, ſine omni refragatione tradantur & ſuſcipiantur: modo pondus & ſpeciem probam habeant. Quod ſi quis aliter fecerit, non leuiter puniatur.*

Vide l. Solidos 1. C. de veteris numiſmatis poteſtate. Corrupte in ed. Τὰ NN: ἔχει τύπον βασιλέως, maleque Leuncl. in marg. emendat, Τὰ NN. ἐχέτωσαν τύπον βασιλέως.

Ibid. pag. 464. tit. de validis mendicantibus cap. 5. Ἐξέστω παντὶ τοὺς αὐτοωῦντας ὑγιεῖς ὄντας καὶ νεάζοντας, ἐρευνᾶν καὶ προσάγειν τῷ δημοσίῳ, ἢ δεικνύειν τοιούτους ὄντας. ὥστε εἰ δοῦλος εὑρεθείη, ἔχειν αὐτὸν ὑπὸ τὴν ἰδίαν χεῖρα. εἰ δὲ ἐλεύθερος, γίαν .... ἔχοντος τοῦ δεσπότου κατὰ τοῦ κρύψαντος ἢ ὑπονοθεύσαντος, τὰς ἰδίας ἀγωγάς. προείρηται περὶ τούτου σαφέστερον εἰς τὸ περὶ κοιαισίτορος ἤτοι ἐρευνητοῦ. *Reſtituendum ex MSS. & legendum;* Ἐξέστω παντὶ, τοὺς αἰτοῦντας ὑγιεῖς ὄντας καὶ νεάζοντας., ἐρευνᾶν ἢ προσάγειν τῷ δημοσίῳ καὶ δεικνύειν

παῖδας ὄντας, ὥστε εἰ δοῦλος εὑρεθείη, ἔχειν αὐτὸν ὑπὸ τὴν ἰδίαν χεῖρα: εἰ δὲ ἐλεύθερος εἰς γεωργίαν, ἔχοντος τοῦ δεσπότου κατὰ τοῦ κρύψαντος ἢ ὑπονοθεύσαντος τὰς ἰδίας ἀγωγάς. περιείρηται περὶ τούτου σαφέστερον εἰς τὸ περὶ κοιαισίτορος ἤτοι ἐρευνητοῦ. *Cuiuis liceat mendicantes, qui sani sunt & annis vegeti, explorare, & in publicum adducere, ac tales esse probare; vt si quis seruus deprehensus fuerit, in suam eum potestatem redigat: sin liber, in colonatum, domino nihilominus aduersus eum, qui cælauit, vel corrupit, actionibus saluis. de hoc dictum clarius est supra, titulo de Quæstore siue inquisitore.*

Vide l. vn. C. de mendicantibus validis, & Nou. 8: cuius hæc est ratio, τούτους γὰρ μὴ μάταιον εἶναι τῆς γῆς ἄχθος συγχωρεῖν, ἀλλὰ παραδιδόναι θᾶττον αὐτοὺς τοῖς τε τῶν ἔργων τῶν δημοσίων τεχνίταις εἰς ὑπουργίαν, τοῖς τε προεστῶσιν ἀρτοποιητικῶν ἐργαστηρίων, καὶ τοῖς τοὺς κήπους ἐργαζομένοις, καὶ ἄλλοις διαφόροις τεχνίταις ἢ καὶ ἐργασίαις ἐν αἷς ἰσχύουσιν ἅμα μὲν κάμνειν, ἅμα δὲ ἀποτρέφεσθαι. καὶ τὸν ἀργὸν οὕτως ἐπὶ τὰ κρείττω μεταβάλλειν βίον, *hos enim frustra esse terræ onus permittere, sed tradere citius eos operum publicorum attinet artificibus, ad ministerium, & præpositis panificantium stationum, & hortos operantibus, aliisque diuersis artibus, aut operibus, in quibus valent simul quidem laborare, simul autem ali: & segnem ita ad meliorem mutare vitam.*

IN LIBRVM LV.

P*Ag. 464. tit. de agricolis. cap. 1. sic legendum ex MSS.* Ὁ γεωργὸς ἀσχολούμενος περὶ τὴν συλλογὴν τῶν

καρπῶν, ἢ περὶ λογισμοὺς, μὴ ἀφελκέσθω εἰς τὰ ἔξω τῶν ὡρισμένων βάρη, ἐπειδὴ ἀναγκαίως ἠσχόληται). *Occupatus agricola fructibus colligendis, vel rationibus, ad onera extraordinaria ne trahatur. quippe necessariis occupationibus detinetur.*

Vide l.1. C. de agric. & censitis. in qua scriptum, sationibus non rationibus vt Græcos legisse ex hac versione apparet: quam lectionem sequitur doctiss. Cuiacius in Commentario ad hanc legẽ, & confirmat auctoritate Cod. Theodosiani & l. Colonos 2. C. de agricolis & mancipiis dominicis, in qua idem Imp. Constantius constituit, ne coloni dominici ad ratiocinia gerenda, vel ad colendos agros idonei rem priuatam cuiusquam gerendam suscipiant. Extraordinaria onera dicuntur extraordinariæ functiones in l. Dominicos 5. C. de agricolis & mancipiis dominicis: Obsequia, toto tit. Cod. Vt rusticani ad nullum obsequium deuocentur, veluti mularum fiscalium vel equorum ministerium l. Ne quis 1. C. eod.

Ibid. pag. 466. Περὶ προτιμήσεως τῶν πιπρασκομένων παρὰ μὴ προσκωμήτου κτλ. . . . . κεφ. α. Ἐὰν προσκωμήτης ἐκποιῆσαι θελήσῃ πρᾶγμα, μηδενὶ ἐξωτικῷ ἐκποιείτω αὐτὸ, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς κώμης. *Restituendum ex MS. & scribendum,* περὶ προτιμήσεως τῶν πιπρασκομένων παρὰ μητροκωμητῶν. τιτλ. ε. κεφάλ. α. Ἐὰν μητροκωμήτης ἐκποιῆσαι θελήσῃ πρᾶγμα, μηδενὶ ἐξωτικῷ ἐκποιείτω αὐτὸ, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς κώμης. *De prælatione*

latione in rebus iis, quæ ab habitatoribus metrocomiæ venduntur. Tit. v. cap. I. *Si voluerit habitator metrocomiæ rem quandam alienare, nulli eam extraneo vendat, sed eiusdem vici habitatori.*

Vide.l.vn.C.Nō licere habitatoribus metrocomiæ loca sua ad extraneū transferre. & Romani Lacapeni Nou. de alienatione fundorum.

IN LIBRVM LVI.

PAg. 466. *tit. de vectigali publico cap.* 2. Φαμιλία τοῦ τελώνου νοεῖται, οὐ μόνον οἱ δοῦλοι αὐτοῦ . . . . ὑπηρετῶν εἰς τὸ τέλος ἁρπάσῃ, τὸ παρὸν δόγμα . . . . μὴ παριστῶντες οὐ τοὺς δούλους, ἐνάγοντα χωρὶς τοῦ ἐκδοῦναι αὐτοὺς εἰς θεραπείαν τῆς ζημίας: εἴτε ἔχουσιν αὐτοὺς ἐν ἐξουσίᾳ, ἢ μὴ, ἢ δύνανται, ἢ μή: ὅσπερ ἰδικόν ἐστι τοῦ παρόντος δόγματος. οὔτε γὰρ ἔξεστι τῷ τελώνῃ τὸν δοῦλον ἀπόντα διεκδικεῖν. μεθ' ὃ δὲ παραστήσει αὐτὸν, χωρὶς ἐκδοθλῶσαι αὐτὸν εἰς ἐξέτασιν. *Restituendum ex MS. & legendum.* Φαμιλία τοῦ τελώνου νοεῖται, οὐ μόνον οἱ δοῦλοι αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐλεύθεροι καὶ δοῦλοι ἀλλότριοι, περὶ τὸ τέλος ὑπηρετοῦντες αὐτῷ. ὅθεν ἐὰν δοῦλος αὐτοῦ μὴ ὑπηρετῶν εἰς τὸ τέλος ἁρπάσῃ, τὸ παρὸν δόγμα ἀργεῖ. μὴ παριστῶντες οὖν τοὺς δούλους, ἐνάγονται χωρὶς τοῦ ἐκδοῦναι αὐτοὺς εἰς θεραπείαν τῆς ζημίας: εἴτε ἔχουσιν αὐτοὺς ἐν ἐξουσίᾳ, ἢ μὴ, ἢ δύνανται, ἢ μή. ὅσπερ ἰδικόν ἐστι τοῦ παρόντος δόγματος. οὔτε γὰρ ἔξεστι τῷ τελώνῃ, τὸν δοῦλον ἀπόντα διεκδικεῖν. μεθ' ὃ δὲ παραστήσει αὐτὸν, χωρὶς τοῦ ἐκδοθλῶσαι αὐτὸν εἰς ἐξέτασιν. *Familia publicani non*

tantum serui eius intelliguntur, verum etiam & liberi & serui alieni, qui ipsi in eo vectigali ministrant. vnde si seruus eius in eo vectigali non ministrans, rapuerit, cessat hoc edictum. Itaque cum seruos non exhibent, sine noxæ deditione tenentur: siue habeant eos in potestate, siue non, siue possint exhibere, siue non possint. quod huius edicti proprium est. Nec enim licet publicano seruum absentem defendere. quippe postquam eum exhibuerit, locus est noxali iudicio.

Vide l. prætor ait. §. 3. & 4. & l. Nec liceat 2. D. de publicanis. quas græci coniunxerunt, vt ex secunda primæ rationem depromerent & redderent.

Ibid. pag. 467. cap. 8. Ἄνευ βασιλικῆς κελεύσεως, οὐκ ἔστι τῷ ἄρχοντι, ἢ τῷ καθολικῷ καινὸν ἐπιθεῖναι τέλος, ἢ τὸ παλαιὸν αὐξῆσαι ἢ μειῶσαι. μὴ καταβάλλοντες ἐμπροθέσμως οἱ τελῶναι, καὶ περὶ συμπληρώσεως τοῦ χρόνου ἐξεωοῦνται, καὶ τόκους ὑπερθέσεως . . . . *Restituendum ex MS. & scribendum,* Ἄνευ βασιλικῆς κελεύσεως, οὐκ ἔξεστι τῷ ἄρχοντι ἢ τῷ καθολικῷ καινὸν ἐπιθεῖναι τέλος, ἢ τὸ παλαιὸν αὐξῆσαι ἢ μειῶσαι. Μὴ καταβάλλοντες ἐμπροθέσμως οἱ τελῶναι, καὶ περὶ συμπληρώσεως τοῦ χρόνου ἐξεωοῦνται, καὶ τόκους ὑπερθέσεως ἀπαιτοῦνται. *Sine principali præcepto non licet præsidi vel generali nouum vectigal constituere, vel vetus augere, vel deminuere. Publicani ad diem non soluentes, etiam tempore conductionis necdum completo pelluntur, & vsuræ ex mora ab eis exiguntur.*

Vide l. Vectigalia 10. D. de publican. cuius

hæc est ratio deprompta ex l. Omnium 6. C. de vectigal. & commissis, Vectigalium enim non parua functio est, quæ debet ab omnibus qui negotiationis seu transferendarum mercium habent curam, æqua ratione dependi. Οὐ γὰρ ἄλλως, vt ait Imp. in Nou. 149. ἔνεστι τὸ πολίτευμα διασώζεσθαι, μὴ τῶν εὐσεβῶν εἰσαγομένων τελεσμάτων, ἐξ ὧν τὸ μὲν στρατιωτικὸν, τὰ τεταγμένα τούτῳ κομιζόμενον, τοῖς τε πολεμίοις ἀντικαθίσταται, καὶ ἐκ τῆς τῶν βαρβάρων ἐπιδρομῆς τε καὶ κακίας ἐξαιρεῖται τοὺς ὑποτελεῖς, φρουρεῖ δὲ καὶ τοὺς ἀγροὺς, καὶ τὰς πόλεις ἐκ τῶν λῃστῶν καὶ τῶν ἄλλως ἄτακτον βίον ἐπανῃρημένων ἐπηρείας τε καὶ ἐφόδου. ἀπολαύει δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ταγμάτων τῶν αὐτοῖς ἀπονεμηθέντων, τείχη τε καὶ πόλεις ἐπανορθοῦνται, δημοσίων τε βαλανείων ἐκπυρώσεις προΐασι, θεάτρων τε ἐπιμέλεια, καὶ τῶν ἄλλων ὁπόσα πρὸς θεραπείαν τῶν ὑπηκόων ἐξεύρηται. ὥστε τὰ παρ' αὐτῶν συντελούμενα, τὰ μὲν εἰς αὐτοὺς, τὰ δὲ καὶ δι' αὐτοὺς δαπανᾶσθαί τε καὶ ἐπιδίδοσθαι, *Impoßibile namque est, vt sacris tributis non illatis, alioqui respublica conseruetur. militares siquidem copiæ, aßignato sibi salario inde percepto, hostibus resistunt, & collatores a barbarorum incursionibus & truculentia vindicant: denique agros atque ciuitates a latronum alioque modo incompositam vitam sectantium, vi, & irruptionibus, agendis excubiis defendunt: ex illis etiam reliquæ cohortes ea quæ ipsis attributa sunt accipiunt: muri atque ciuitates indidem instaurantur: publicarum balnearum hinc calefactioues procedunt: postremo spectacula, aliaque omnia quæ ad delectationem subditorum inuenta sunt, ex iisdem curantur: vt quæ ab il-*

lis contribuuntur, partim in ipsos, partim propter ipsos insumantur & impendantur. Hinc patet recte dictum ab Impp. Arcadio & Honorario in l. Vectigalia 9. C. de vectig. & com. vectigalia ad angustiarum solatia quæsita. Et ab Vlpiano in l. 1. D. de quæstionibus, in tributis esse reipublicæ neruos nemini dubium est.

Ibid. pag. 466. περὶ κλεπτοτελωνήματος. Τοῦ αὐτοῦ τίτλου κεφ. ιζ. θεμ. γ. Ἐὰν τις κατὰ πλάνην καὶ οὐκ ἀπάτην εἰς κλεπτοτελώνημα ἐμπέσῃ, διπλοῦν δίδωσι τὸ τέλος: καὶ οὐ φανεροῦται αὐτοῦ τὰ φορτία. *Legendum ut in MS.* περὶ κομμερκίου, ἤτοι κληπτοτελωνήματος. Τίτλ. α. κεφαλ. ιβ. καὶ ιδ. καὶ ιϛ. καὶ ιζ. θεμ. γ. Ἐὰν τις κατὰ πλάνην καὶ οὐκ ἀπάτην εἰς κλεπτοτελώνημα ἐμπέσῃ, διπλοῦν δίδωσι τὸ τέλος, καὶ οὐκ ἀφαιροῦνται αὐτοῦ τὰ φορτία. *De commercio & vectigali commisso. Tit. 1. cap. 12. & 14. & 16. & 17. them 3. Si quis per errorem, non per fraudem, in caussam commissi inciderit, duplum vectigal præstat, & merces eius non adimuntur.*

Sic paulo post cap. 2. scriptum, κλοπτοτελωνηθὲν τέλος, ἤτοι τὸ κομμέρκιον, *vectigal commissum, vel commercium.* Vide l. interdum 16. §. 8. D. de publicanis. Corrupte in ed. καὶ οὐ φανεροῦται. male Leuncl. in ora libri emendat, οὐκ ἀφαιρεῖται.

Ibid. pag. 471. tit. de inspectoribus cap. 1. Βεβαίως ἀνεχέτω τὴν ἀγγαρείαν ὁ λαβὼν ἀπὸ τοῦ ἐξισωτοῦ, μὴ ἀπαιτούμενος λοιπάδας τοῦ προλαβόντος χρόνου. εἰ δὲ τις ἐνδικεῖ αὐτὴν ὡς ὑποκειμένην ἢ ἑτέρῳ . . . .

.... τινὸς προσώπου, καὶ λοιπὸν εἰ χνικήσοι: τὰς δαπαίας τῆς βελτιώσεως δώσῃ τῷ κατέχοντι αὐτὴν, ἐντὸς ἓξ μηνῶν κινῶν τὴν ἁρμοδίαν ἀγωγήν. *Restituendum ex MS. & legendum.* Βεβαίως ἐχέτω τὴν γῆν, ὁ λαβὼν ἀπὸ τοῦ ἐξισωτοῦ, μὴ ἀπαιτούμενος λοιπάδας τοῦ παρελαβόντος χρόνου. εἰ δέ τις ἐκδικεῖ αὐτὴν ὡς ὑποκειμένην, ἢ ἑτέρῳ τρόπῳ κινεῖ τὸ δικαστήριον, ἢ δι' ἑαυτοῦ, ἢ διά τινος προσώπου, καὶ λοιπὸν εἰ νικήσῃ, τὰς δαπάνας τῆς βελτιώσεως δώσῃ τῷ κατέχοντι αὐτὴν ἐντὸς ἓξ μηνῶν, κινῶν τὴν ἁρμοδίαν ἀγωγήν. *Firmiter is possessionem retineat, qui eam a peræquatore accepit, nec ab eo reliqua præteriti temporis exigantur. Si vero quis eam velut obligatam sibi vindicet, vel alio modo litem moueat, vel per se, vel per aliam personam, ac tandem euicerit: expensas meliorationis possessori soluet, ac intra sex menses actionem sibi competentem instituet.*

Vide l. Apud eum 7. C. de censibus. cuius §. 1. hæc est ratio, ne alterius culpa alter incipiat subiacere dispendio. In vno ex MSS. legitur εἰ νικήσοι, corrupte vt in hoc εἰ νικήσῃ. legendum ἐκνικήσοι. male etiam Leuncl. pro ἐνεχέτω τὴν ἀγωγὴν in ora libri emendat, ἐχέτω τὴν κατοχήν.

Ibid. pag. 473. legendū vt in MSS. περὶ συγχαρικαρείων τοῦ αὐτοῦ τιτλ. ξε. Οἱ τὰς δημοσίας ἱλαρείας, εἴτε οὖν χρημόσυνα ἐπιφερόμενοι, μηδὲν παντελῶς παρὰ τῶν ἐπαρχιωτῶν λαμβανέτωσαν: εἴτε πολεμίων ἀναχώρησιν, εἴτε νίκην, εἴτε ὑπάτων ἀναγόρευσιν, εἴτε εἰρήνην γενομένην πρὸς τοὺς πολεμίους, εἴτε λαβράτα καταγγέλλοιεν. *De præmiis nuntiatæ lætitiæ.* Eius. tit. cap. LXV. *Qui publicas adfe-*

runt hilaritates siue gaudia, nihil omnino a prouincialibus accipiant: siue hostium abitum, siue victoriam, siue consulum renuntiationem, siue pacem cum hostibus compositam, siue sacros vultus nuntient.

Vide l. 1. C. public. lætitiæ. & ad eam doctiss. Cuiacij commentarium. Corrupte in ed. περὶ συγχαείων, pro quo male in ora libri Leuncl. emendat, περὶ συγχαειδῶν. Corrupte etiam post περὶ ἐπαρχιωτῶν. & εἴτε λαβέσθω, vel λαῦεσθω, vt in marg. libri Leuncl. notauit.

IN LIBRVM LVII.

PAg. 475. tit. de militibus. sic legendum, Ὁ κλέψας ἀλλότριον ἅρμα, τοῦ βαθμοῦ τῆς στρατείας ἐξωθεῖται. *Qui aliena arma surripuit, gradu militiæ pellitur.*

Male Leuncl. in ora libri emendat, ἀλλότρια ἅρμα: vt & interpres Harmenopuli vertit, *Qui alienum currum*. Vide l. desertorem 3. §. 6. De re militari. Pœnæ militum, vt ait IC. Modestinus in d. l. huiuscemodi sunt: castigatio, pecuniaria multa, munerum indictio, militiæ mutatio, gradus deiectio. nam in metallum, aut in opus metalli non dabuntur, nec torquentur.

Ibid. pag. 478. περὶ πεκουλίου, *adscribendum hoc*

ΣΧΟΛΙΟΝ.

Περὶ καστρενσίου καὶ παγανικοῦ πεκουλίου, καὶ τῆς διαφορᾶς αὐτῶν. Τὸ πεκούλιον ἐν τοῖς ὑπεξουσίοις ὁρᾶται, καὶ τὸ μὲν τ

πεκυλίων λέγεται κανςρέσια, ἤτοι ἰδιόκτητα. ταῦτα δέ ἐστιν, ὅσα ἀπὸ ῥόγας κανελκῷ τινὶ ἢ χαρτουλαρίῳ ὑπάρχοντι, ἢ καὶ ἄλλῳ τινὶ ἱερατικῷ βαθμῷ ἐπιγίνονται, καὶ δύνανται οἱ παῖδες ὑπεξούσιοι ὄντες, διατίθεσθαι ἐν αὐτοῖς, καὶ παραπέμπειν ᾧ τινι βούλονται: εἰ μὴ ἄρα οἱ γονεῖς αὐτοῦ ὑπὲρ αὐτοῦ τι δεδώκασιν, ἐν τῷ εἰσαγέσθαι αὐτοὺς ἐν τοῖς τοιούτοις βαθμοῖς: τότε γὰρ ὀφείλουσιν οἱ ὑπεξούσιοι τὸ ἱκανὸν ἀποδοῦναι αὐτοῖς, καὶ εἰς τὸ λοιπὸν διατίθεσθαι. ὅσα δὲ παρὰ τῶν γονέων τοῖς ὑπεξουσίοις ὑπηρεσίας λόγῳ καὶ χρείας ἐδόθησαν, ἢ ἐκ τῶν δοθέντων ἐπεκτήθησαν, παγανικὰ λέγονται. εἰς ταῦτα δὲ τὰ παγανικὰ πεκούλια οὐ δύναται ὁ ὑπεξούσιος διατίθεσθαι. Δευτέρα δὲ διαφορά, ὅτι ἀγανακτήσας ὁ πατὴρ κατὰ τοῦ ὑπεξουσίου, τὸ μὲν παγανικὸν ἀφαιρεῖσθαι δύναται πεκούλιον: τὸ δὲ ἰδιόκτητον, οὐδαμῶς. Τρίτη διαφορά, ἐὰν πολλῶν ὄντων παίδων πατὴρ τελευτήσῃ, συμβῇ δὲ ἕνα ἐξ αὐτῶν παγανικὸν ἔχειν πεκούλιον, καὶ ἰδιόκτητον, τὸ μὲν παγανικὸν κοινὸν ἔσται πάντων τῶν ὑπεξουσίων παίδων, τὸ δὲ ἰδιόκτητον, μόνου τοῦ κτησαμένου. Τὰ ἀπὸ μακρᾶς ἀποδημίας, καὶ χειμερινῆς καὶ καυσώδους ὁδοιπορίας: τουτέστι, τὰ ἀπὸ ταξιδίων ἐπιγινόμενα πεκούλια, τοῖς ὑπεξουσίοις ἰδιόκτητά ἐστι, καὶ δύνανται ἐν τούτοις διατίθεσθαι. Ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἀπὸ συνεδρίας, καὶ συνηγορίας, καὶ πάσης ἀξίας καὶ παντὸς ἐπιτηδεύματος αὐτοῖς ἐπικτηθέντα, ἰδιόκτητά ἐστιν, ἃ καὶ κουάσι ἤτοι ὡσανεὶ κανςρέσια λέγονται.

Ibid. cap. 21. sic legendum, Ἡ διάταξις δίδωσι πᾶσι τοῖς ἐν τῷ παλατίῳ στρατιωτικοῦ πεκουλίου εἰς τὰ κτηθέντα αὐτοῖς ἐν τῷ καιρῷ τῆς στρατείας, ἢ ἀπὸ βασιλικῶν δωρεῶν, ἢ ἐξ ὧν μὴ δαπανῶσι, καὶ ἐφ' ὅσον στρατεύονται, καὶ μεθ' ὃ πληρώσουσιν. *Hæc constitutio dat omni-*

bus in palatio militantibus ius peculij castrensis in iis, quæ tempore militiæ adquisierunt vel ex donis principum, vel parsimonia sua, tam durante militiæ sua tempore, quam eadem impleta.

Vide l. vn. C. de castrensi omnium palatinorum peculio. Quid enim, vt ait Imp. Constantius in d. l. tam ex castris est, quam quod nobis consciis ac prope sub conspectibus nostris acquiritur? Corrupte in ed. ἐξ ὅσων στρατεύονται, καὶ μηθ' ὅ πληρώσουσιν.

IN LIBRVM LVIII.

PAg. 489. *tit. de nuntiatione cap.* 1. . . . . Εἴτε δικαίως, εἰ ἀδίκως τις κτίζῃ, κωλύειν αὐτὸν ἔξεστι. καὶ λοιπὸν ὁ παραγγελθεὶς αἰτεῖ ἄφεσιν, εἰς τὸ συγχωρηθῆναι τὴν ἄδικον κώλυσιν. *Restituendum ex MS. & legendum.* Μετὰ παραγγελίαν, εἴτε δικαίως, εἴτε ἀδίκως τις κτίζῃ, κωλύειν αὐτὸν ἔξεστι. καὶ λοιπὸν ὁ παραγγελθεὶς αἰτεῖ ἄφεσιν, εἰς τὸ συγχωρηθῆναι τὴν ἄδικον κώλυσιν. *Post nuntiationem siue iure siue iniuria quis ædificet, inhibere permittitur. deinde is, cui nuntiatum est, remißionem petit, vt iniusta prohibitio tollatur.*

Vide l. hoc edicto 1. D. de operis noui nuntiatione, cuius veram hanc lectionem ex hoc Græcorum loco deprompram asserere non dubito, *Hoc edicto permittitur, vt siue iure, siue iniuria opus fieret, per nuntiationem inhiberetur, deinde remitteretur prohibitio actenus, quatenus prohibendi ius is qui nuntiasset, non haberet.* Vitiose in Pand. Flor.

promittitur pro *permittitur* ſcriptum. Corruptè etiam in quibuſdam libris deeſt negatio, vt olim docuit doctiſſ. Ant. Auguſtinus lib. 1. emendat. cap. 3. Remiſſio enim ibi demum fit, vbi nuntiatio non tenet, & nuntiatio ibi demum non tenet, vbi iniuſta eſt, vbi ius prohibendi qui nuntiauit, non habet. Hæc varietas lectionis ab Accurſio notata multum negotij & ipſi & ſtudioſis ipſius fecit, magnamque contentionem inter ipſos excitauit.

Ibid. Paulo poſt ſic legendum, Ὁ παραγγέλλων, γίνεται ἐνάγων. καὶ ἐὰν ὁ παραγγελθεὶς κτίσῃ χωρὶς παραιτήσεως, διὰ νομίμου παραγγελίας καταλύει τὸ ἔργον. *Qui nuntiat, fit actor. Ac ſi quidem is, cui nuntiatum eſt, abſque remiſſione ædificauerit, per interdictum demolitur opus.*

Vide l. hoc edicto 1. §. 3. D. dē operis noui nũtiatione. Corrupte in ed. χωρὶς παραιτήσεως, pro quo male etiam in ora libri Leunclau. emendat, χωρὶς ἐπιτροπῆς. E regione horum verborum adſcripta ſunt hæc in MS. Τὸ δ. κεφ. περὶ καινοτομιῶν λη. τιτλ. τοῦ μ. τιτλ. προχείρου νόμου φησὶ οὕτως. Ἵνα δύνηται ἀποδεικνύεσθαι τὶ μετὰ τὴν παραγγελίαν ᾠκοδομήθη. Ἐν τῷ αὐτῷ ι. τιτλ. τοῦ νη. βιβλ. κεφ. φησὶ, Ὁ νόμιμον παράγγελμα κινῶν, μηκέτι περιόδοις κεχρήσθω: ἀλλ' εὐθέως ἐν τοῖς διαγνωστικοῖς ἀγῶσι, ταῖς οἰκείαις χρήσθω δικαιολογίαις.

Pag. 490. ad cap. 7. adſcriptum Scholion ex quo

Leunclauius in Notatorum lib. 2. pag. 269. legem Solonis relatam a Gaio in l. ſciendum eſt 13. D. finium regund. vt in actione finium regundorum obſeruaretur, reſtituere non ſine maxima gloria conatus eſt, multumque variorum exemplarium MSS. collatione profecit. nos, ni fallor, iam perfecimus, integramque reſtituimus hoc modo, ἐάν τις αἱμασιὰν παρ' ἀλλοτρίῳ χωρίῳ ὀρύττῃ, τὸν ὅρον μὴ παραβαινέτω. ἐὰν τειχίον, ἀπολιμπανέτω πόδα. ἐὰν οἴκημα, πόδας ἕξ. ἐὰν τάφον ἢ βόθρον ὀρύττῃ, ὅσον ἂν τὸ βάθος ᾖ, τοσοῦτον ἀπολιπέτω. ἐὰν φρέαρ, εἰ μήπω φρέαρ προϋπῆρχε τοῦ γείτονος, καὶ ἐκ τοῦ καινοῦ ἔργου βλάπτεται, ἐπὶ ὅσον τὸ βάθος, ὀφείλει ἀποφυγεῖν. εἰ δέ τις ἐν ἀγρῷ βούλοιτο κτίσαι, τόξου βολὴν ἀπὸ τοῦ ἀγρογείτονος ἀπεχέτω, ἢ ὀργυιάν. ἐὰν ἐλαίαν καὶ συκῆν, ἐννέα πόδας ἀπὸ τοῦ ἀλλοτρίου φυτευέτω. τὰ δὲ ἄλλα δένδρα, πέντε πόδας ἀπεχέτω. *Si quis ſepem ad alienum prædium fodiens duxerit, terminum ne excedito. Si murum, pedis ſpatium relinquito. Si villam, pedes ſex. Si ſepulchrum aut ſcrobem foderit, quanta profunditas eius erit, tantum ſpatij relinquito. Si puteum, modo vicini puteus iſtic antea non erat, eique per nouum opus damnum datur, tantum ad ſpatium, quanta profunditas erit, recedere debet. Sin ædificare quis in fundo velit, ad iactum arcus a fundo vicini abeſto, vel ad iugerum. Si oleam & ficum, nouem pedes ab alieno ſerito. Si vero alias arbores, quinque pedes relinquito.*

Male Leunclauius ſcriptum reliquit, ἐὰν τοῖχον ἀπολιμπανέτω πόδα ἕνα. & ἴσον τὸ βάθος. & ἐκ τοῦ νέου ἔργου. & ἐλαίαν δὲ καὶ συκῆν. male etiam omiſit verbum ἀπεχέτω. In vno ex MSS. quod obſer-

uatione non indignum, hanc Solonis legem sic conceptam & conscriptam reperi, Ἐάν αἱμασιάν τις παρ᾽ ἀλλοτρίῳ χωρίῳ ὀρύττῃ, τὸν ὅρον μὴ παραβαινέτω. Ἐάν τειχίον ἀπολιμπανέτω πόδα. Ἐάν οἴκημα, δύο. Ἐάν τάφον ἢ βόθρον ὀρύττῃ, ὅσον ἂν τὸ βάθος ᾖ, τοσοῦτον ἀπολιπέτω. Ἐάν φρέαρ, ὀργυιάν. Ἐάν ἐλαίαν καὶ συκῆν, ἐννέα πόδας ἀπὸ τοῦ ἀλλοτρίου φυτευέτω. τὰ δὲ ἄλλα δένδρα, πέντε πόδας ἀπεχέτω. *Si quis sepem ad alienum prædium fodiens duxerit, terminum ne excedito. Si murum, pedem relinquito. Si villam, pedes duos. Si sepulchrum aut scrobem foderit, quanta profunditas eius erit, tantumdem spatij relinquito. Si puteum, vlnam. Si oleam & ficum, nouem pedes ab alieno serito. Si alias arbores, quinque pedes relinquito.* Hæc scriptura proxime accedit ad scripturam Pand. Florent. in quibus vt & in Synopsi Βασιλ. legitur, ἐὰν οἴκημα δύο, non ἐὰν οἴκημα, πόδας ἕξ. & verisimile est hæc verba, εἰ μήπω φρέαρ παρ. τοῦ γειτ. καὶ ἐκ τοῦ κ. ε. βλ. ε. ο. τὸ β. οφ. απ. εἰ δέ τις ἐν α. β. κ. τ. β. ἀπὸ τοῦ ἀγρ. ἀπεχέτω, a Scholiaste addita fuisse. Studiosi legum, quam voluerint lectionem eligant, nostrumque hunc laborem in eorum gratiam susceptum beneuole recipiant.

Ibid. pag. 492. cap. 19. Χωρὶς βασιλικῆς ἐπιτροπῆς στρατιωτικὸν ἢ σοὰν περικλείσας, ἀποδιδότω τοῦτο: τοῦ μετὰ ταῦτα τοιοῦτο τολμήσαντος ποιῆσαι, ν. λίτρας προστιμωμένου. *Restituendum ex MS: & scribendum,* Ὁ χωρὶς βασιλικῆς ἐπιτροπῆς στενορύμιον ἢ σοὰν περικλείσας, ἀποδιδότω τοῦτο: τοῦ μετὰ ταῦτα τοιοῦτο τολμήσαντος ποιῆσαι, ν. λί-

ξας προστιμωμένου. Qui ſine permiſſu principis angiportum vel porticum incluſit, ablatum reddat: eo qui deinceps tale quid facere tentabit, L. libris multando.

Vide l. Qui ſine 20. C. de operibus publicis. Male Leuncl. in ora libri pro στρω νίμιον emendat στενωπόν.

Ibid. pag. 497. tit. de cloacis ſic reſtituendus MSS. librorum ope, Λέγει πραίτωρ, μὴ κωλύεσθαι τὸν θέλοντα καθαρίσαι ἢ ἀνανεῶσαι κανάλην αὐτοῦ, διήκοντα ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ εἰς τὸν οἶκόν σου, ἀσφαλίζεσθαι μέντοι αὐτὸν τῆς προσδοκωμένης ζημίαν. τὸ δὲ ΔΙΗΚΕΙΝ δεῖ νοεῖν, τὸ ἀπευθύνεσθαι, τὸ ἐκτείνεσθαι, τὸ ἔρχεσθαι. καὶ πρὸς τοὺς πόῤῥωθεν γείτονας ἁρμόζει τὸ νόμιμον παράγγελμα, δι' ὧν ὁ κανάλης ἐκτρέχει. καὶ δύναμαι εἰς τὸν τοῦ γείτονος οἶκον εἰσελθεῖν, καὶ ἀναχῶσαι τὰς ψηφώσεις διὰ τὴν κάθαρσιν. καὶ ἐὰν ἕτοιμός εἰμι ἀποκαταστῆσαι τὸ γενόμενον ὄρυγμα, οὐχ ὑποπίπτω τῇ διὰ τὴν ζημίαν ἀγωγῇ. καταφρονεῖ δὲ τῆς παραγγελίας ὁ καθαίρων κανάλην: ἐπερωτᾶται δὲ τὴν προσδοκωμένην ζημίαν. Λέγει ὁ πραίτωρ: τὸ ἐν δημοσίῳ κανάλῃ γενόμενον, δι' οὗ χείρων ἡ χρῆσις αὐτοῦ γίνεται, ἀποκατάστησον. κωλύει δὲ καὶ τὸ γενέσθαι τι πάλιν ἐν αὐτῷ. τοῦτο οὖν νόμιμον παράγγελμα πρὸς τοὺς δημοσίους κανάλας ὁρᾷ, ἵνα μὴ χείρονες γίνωνται. *Ait prætor, Ne prohibeatur is, qui cloacam ſuam purgare vel reficere vult, quæ ex ædibus eius in ædes tuas pertinet. damni tamen infecti caueat. Item, quod in publicam cloacam licet priuatam immittere. Pertinere debet intelligi, quod dirigitur, quod extenditur, quod peruenit. Atque etiam aduerſus vlteriores vicinos hoc interdictum competit,*

per quorum ædes cloaca currit. Et vicini ædes ingredi possum, & pauimenta purgandæ cloacæ gratia rescindere. Ac si quidem paratus sim id, quod effossum est, restituere, damni infecti stipulationem non committo. Qui cloacam purgat, nuntiationem contemnit, damni tamen infecti nuntiationem pollicetur. Ait prætor, Quod in cloaca publica factum est, quo vsus eius deterior fit, restituas. Vetat vero ne quid deinceps in ea fiat. Hoc igitur interdictum ad publicas cloacas pertinet, ne deteriores fiant.

Vide l. 1. D. de cloacis. Corrupte in edit. scriptum, καὶ ὅτι καὶ εἰς τὸν δημόσιον κανάλην λαβεῖν τὸ ἰδ. τὸ δὲ δήνκεν δεῖ νοεῖν, τὸ ἐπευθυνόμενον, τὸ ἐκτ. & ἀναχῶσαι τὰς ψηφώσεις. & καὶ μηδὲν γενέσθαί τι πάλιν ἐν αὐτῷ . . . . τοῦτο ὄν, &c. pro quo male Leunclauius in ora libri emendat, καὶ μηδὲν γίνεσθαί τι πάλιν ἐν αὐτῷ.

Ibid. pag. 498. tit. de incendiis cap. 7. Ὁ μὲν ἄρχων καλῶς δι' ἐμπρησμὸν καταλύει τόπον. ὁ δὲ ἰδιώτης ὅτε ἐλθόντος τοῦ πυρὸς ἔτρεψε . . . . τὸ αὐτὸ κἂν ἀκουϊλίῳ ἐναχθῇ. εἰ δὲ πρότον κατέλυσε, καὶ τότε γέγονεν εἰς τόπον ἐμπρησμὸς, ἀποδίδωσι τὴν ζημίαν. *Legendum vt in MSS.* Ὁ μὲν ἄρχων, καλῶς δι' ἐμπρησμὸν καταλύει τόπον. ὁ δὲ ἰδιώτης, ὅτε ἐλθόντος τοῦ πυρὸς ἔστρεψε. τὸ αὐτὸ κἂν ἀκουϊλίῳ ἐναχθῇ. εἰ δὲ πρότον κατέλυσε, καὶ τότε γέγονεν εἰς τὸν τόπον ἐμπρησμὸς, ἀποδίδωσι τὴν ζημίαν. *Magistratus quidem recte propter incendium locum intercidit: priuatus vero, si orto incendio interciderit. Idem si lege Aquilia fuerit actum. At si prius*

interciderit, & postea fuerit ortum incendium, damnum præstat.

Vide l. Si alius fecerit 7. §. 4. D. Quod vi aut clam. Rationem cur non teneatur priuatus si orto incendio ædes interciderit, hanc reddit IC. Vlp. in d. l. quoniam nullam iniuriam aut damnum dare videtur æque perituris ædibus. Cur teneatur si nullo incendio, sed postea orto id fecerit, hanc: quia non ex postfacto, sed ex præsenti statu damnum factum sit necne, æstimandum.

IN LIBRVM LIX.

P*Ag. 499. tit. de monumentis cap. 4. in fin. sic legendum*, Ἐὰν δὲ ὁ τοῦ τόπου δεσπότης παρὰ κέλευσιν ἱερέως, ἢ κέλευσιν βασιλέως ἐκβάλῃ τὸν ἐξ ἄλλου ταφέντα, ἢ τὰ τεθέντα ὀστέα, ἐνέχεται τῇ περὶ ὕβρεως ἀγωγῇ. *Quod si loci dominus sine decreto pontificis seu iussu principis eiiciat sepultum ab alio, vel ossa sepulta, iniuriarum tenetur.*

Vide l. Ossa quæ 8. D. de relig. & sumpt. funerum. Ratio huius capitis depromi potest ex l. Sunt personæ 43. D. eod. in qua Papinianus ait, propter publicam vtilitatem ne insepulta cadauera iacerent, strictam rationem insuper habemus, quæ nonnunquam in ambiguis religionum quæstionibus omitti solet. nam summa est ratio quæ pro religione facit. Summa autem seu stricta ratione quod in alieno factum

eſt licet domino iure ſuo intercidere & tollere. l. quemadmodum 29. D. ad leg. Aquiliam. Corrupte in ed. ἢ ταθέντα ὀστέα. male Leuncla. repoſuit καὶ τεθέντα.

IN LIBRVM LX.

P*Ag. 502. tit. de accuſantibus cap. 16.* Ἀδελφὸς κατ' ἀδελφοῦ κινήσας δημόσιον ἔγκλημα . . . .

. . . .

ὁ ἄτιμος οὐ δύναται δημόσιον ἔγκλημα κατηγορεῖν. *Reſtituendum ex MSS. & ſcribendum,* Ἀδελφὸς κατ' ἀδελφοῦ κινήσας δημόσιον ἔγκλημα, ἐξορίᾳ ὑπόκειται. Δύναται γυνὴ, καὶ κατ' τοῦ ἰδίου παιδὸς κινῆσαι δημόσιον ἔγκλημα. Ὁ ἄτιμος, οὐ δύναται δημόσιον ἔγκλημα κατηγορεῖν. *Si frater aduerſus fratrem publicum crimen intenderit, exilij pœna plectitur. Mulier poteſt etiam contra filium ſuum publicum crimen inſtituere. Infamis non poteſt iudicio publico accuſare.*

Vide l. Si magnum 13. & l. Propter 14. & l. Criminis 15. C. de his qui accuſare non poſſunt. Legis 13. ratio hæc reddi poteſt deſumpta ex l. Si quis 20. C. eod. vocem enim funeſtam amputari oportet, potius quam audiri. Sic Vlp. in l. 1. D. de quæſtionib. ait Imperatorem ſuum cum Diuo patre reſcripſiſſe fratrem in fratris caput torqueri non poſſe: *addita ratione, quod in eum in quem quis inuitus teſtimonium dicere non cogitur, in eum nec torqueri debet.* Frater autem in fratrem teſtimonium dicere non cogitur: quia, vt

recte dixit Paulus lib. 5. Sentent. tit. 11. §. 2. rei veræ testimonium, necessitudo personarum plerumque corrumpit. quæ quidem ratio accommodari debet & inseruire l. Parentes 6. C. de testib. Ea enim ex dicta Pauli sententia desumpta est, ipsiusque Pauli verba Impp. Diocletianus & Maximianus vsurparunt. Legis 14. rationem hanc reddere possumus petitam ex l. vn. C. de emendat. propinquorum, vt quos ad vitæ decora domesticæ laudis exempla nō prouocant, saltem correctionis medicina compellat: aditusque præses prouinciæ, vt aiunt Impp. in l. Congruentius 4. & l. Filia 5. C. de patria potest. reuerentiam debitam exhibere matri filios cogat, nec solum reuerentiam sed etiam subsidium vitæ filias exhibere matri compellat. Eleganter autem & sapienter additum ab Impp. Diocl. & Maxim. in d. l. 14. *Si pietas & ratio naturalis animi tui non reuocat intentionem:* plerumque enim pietas paterni siue materni nominis consilium pro liberis capit, vt prudenter dixit Iurisconsultorum peritissimus & Iurisperitorum consultissimus Papinianus in l. Nec in ea 22. D. ad leg. Iul. de adulteriis.

Ibid. pag. 503. cap. 19. sic emendandum, Ὅτε τις ἐπὶ οἱῳδήποτε ἐγκλήματι γένηται ἔνοχος, εἴτε ἔχει τὸν κατηγοροῦντα, εἴτε ἐκ τῶν δημοσίων προσώπων παρεπέμφθη, παραχρῆμα γινέσθω ἡ ἐξέτασις. ἐὰν δὲ χρὴ μικρὸν ὑπερτεθῆναι, ἢ διὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ κατηγόρου, ἢ διὰ τὸ μὴ εἶναι συνίστορας,

συνίσερας, μὴ ἐν μέσῳ ἐπαγέσθω αὐτῷ βάσανος, μὴ δὲ τὰ σίδηρα αὐτοῦ ἔστωσαν στενότερα, ἢ ἐγκλειέσθω ἐν τῷ ἐσωτέρῳ μέρει τῆς φυλακῆς, ἀλλὰ μεταλαμβανέτω τοῦ φωτὸς, καὶ ἡνίκα ἐπανέλθῃ νὺξ, ἐν τοῖς φιλανθρωποτέροις τόποις τῆς φρουρᾶς χρὴ αὐτὸν ἀναλαμβάνεσθαι καὶ φαινομένης ἡμέρας ἐκβάλλεσθαι, καὶ μεταλαμβάνειν τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς. ἵνα μὴ πολλάκις καὶ ἀναίτιος ὢν ἐν ταύταις ταῖς βασάνοις φονευθῇ. *Quum quis reus sit criminis, quodcumque tandem id fuerit, siue habuerit accusatorem, siue a publicis personis transmissus fuerit, statim quæstio fiat. Si vero paulum differri oporteat, vel propter accusatoris absentiam, vel quia conscij non adsint: interim ei tormenta non adhibeantur, nec ferramenta sint arctiora, vel in parte interiori custodiæ includatur, sed particeps lucis esto. Nocte reuertente, in locis custodiæ humanioribus eum recipi oportet, ac illucescente die emitti, & solis lumine frui: ne sæpenumero etiam innocens in hisce tormentis perimatur.*

Vide l. In quacunque 1. C. de custodia reor. & obserua, Græcos hæc Imp. verba, *interea vero exhibitum non per ferreas manicas & inhærentes ossibus mitti oportet, sed prolixiores catenas*, his reddidisse μὴ ἐν μέσῳ ἐπαγέσθω αὐτῷ βάσανος, μὴ δὲ τὰ σίδηρα αὐτοῦ ἔστωσαν στενότερα. *interim ei tormenta non adhibeantur, nec ferramenta sint arctiora.* Et hæc, *ne pœnis carceris perimatur. quod innocentibus miserum, noxiis non satis seuerum esse dignoscitur*: his, ἵνα μὴ πολλάκις, καὶ ἀναίτιος ὢν ἐν ταύταις ταῖς βασάνοις φονευθῇ, *ne sæpenumero etiam innocens in hisce tormentis perimatur.* Ra-

tio hæc est desumpta ex l. Nemo carcerem 2. C. de exact. tributor. carcer enim pœnalium, carcer hominum noxiorum est, & officialium, & cum denotatione eorum iudicum quorum de officiis certiores esse debebunt, qui contra hanc legem admiserint. Hinc carceris pœnam ante supplicium sustinere dixit Vlp. in l. diuus Pius 3. D. de custodia & exhibit. reor. licet vt idem Vlp. ait in l. Aut damnum 8. D. de pœnis, huiusmodi pœnæ interdictæ sint. carcer enim ad continendos homines, non ad puniendos haberi debet. Corrupte in ed. συνιστορείας, recte Leuncl. emendauit συνίστορας. & ἐν τῷ ἑτέρῳ μέρει. male Leuncl. ἐνδοτέρω. & ἐ λαμβάνειν.

Ibid. pag. 504. tit. de calumniatoribus cap. 37. sic legendum. Ἡ διάταξις βούλεται τὸν συκοφαντήσαντα ἐπὶ δημοσίῳ ἐγκλήματι, καὶ ἀτιμοῦσθαι, καὶ περιορίζεσθαι. μόνον μέντοι, ἐὰν ἀλλοτρίαν κατηγορίαν ἐκίνησεν ὡς ἰδίαν, ἢ ἰδίων αἰτίᾳ. *Constitutio vult eum qui calumniatur in crimine publico, infamia notari, & deportari: modo si alienam accusationem persequutus est, vt suam caussam aut suorum caussa.*

Vide l. nostris 8. C. de calumniatoribus, cuius hæc verba, *delatorem siue calumniosissimum caput iudicio irritæ dilationis infamiæ supplicium sequi,* Græci his reddiderunt, τὸν συκοφαντήσαντα καὶ ἀτιμοῦσθαι, καὶ περιορίζεσθαι *calumniatorem infamia notari, & deportari.* Ratio hæc est ex eadem lege, quo post hac sin-

guli vniuersique cognoscant non licere in eo quod non possit ostendi, iudicum animos commoueri. His adde quæ doct. Cuiac. lib. 4. obs. ca. 29. in hanc l. notauit. In ed. corrupte legitur, ὁ περιεργάζεσθαι. & deest, ἢ ἰδίων αἰτία.

Ibid. cap. 2. sic legendum. Ὁ συκοφαντήσας ἐγκληματικῶς ἐπίσκοπον, λ. χρυσίου λίτρας προστιμάσθω τῷ δημοσίῳ, βεβαιούσθωσαν δὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ πάντα προνόμια. Καὶ μὴ νομιζέσθω ὅλως κληρικὸς ἢ μοναχὸς, ὁ συλλαβῶν ἐκτὸς τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου, τὸ κομιτάτον καταλαβών. *Qui per calumniam episcopum criminaliter postulauerit, triginta libras auri publicis calculis inferto. Cuncta vero ecclesiastica priuilegia firma sunto. Nec omnino clericus vel monachus habetur, qui absque syllabis episcopi sui comitatum adierit.*

Male in ed. καὶ νομιζέσθω. pro quo recte Leuncl. καὶ μὴ νομιζέσθω reponendum in ora libri notauit. Vide l. si qua 22. C. de episcopis & clericis. & obserua verba hæc Imperatorum, *publicis calculis*, Græcos vertisse τῷ δημοσίῳ, id est fisco. Et *sine literis episcopi, citra hanc fiduciam*, συλλαβῶν ἐκτὸς τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου, *absque syllabis episcopi sui*. Συλλαβαὶ igitur ex hac lege sunt literæ episcopi quæ dantur clericis & monachis de suis ciuitatibus ad alias vrbes ecclesiastici negotii vel religionis causa proficiscentibus. Scholiastes ad hæc verba ὁ συλλαβῶν ἐκτὸς, scripsit γραμμάτων ἐκτὸς. Glossæ vett. Adfatibus, συλλαβῶν, γραμμάτων. Eadem significatione Iustinianus Nou. 86. cap. 3. dixit γράμ-

ματα τοῦ ὁσιωτάτου ἐπισκόπου. Vetus interpres vertit *literas amabilis episcopi.* male debuiſſet dicere, *litteras ſanctiſſimi episcopi.* & Nou. 6. cap. 3. ait, *γράμματα λάβοι τοῦ οἰκείου μητροπολίτου πρὸς τὴν βασιλείαν, ταῦτα δὴ κατὰ τοὺς θείους κανόνας συστατικὰ καλούμενα, τὰ μαρτυροῦντα τῷ ἀναγκαίῳ τῆς αὐτοῦ παρουσίας.* vetus interpres vertit, *literas acceperit proprij metropolitæ ad imperium, & quæ ſecundum diuinas regulas probabilia vocantur teſtimonium perhibentia neceſſitatis eius præſentia.* Latini recentiores literas has epiſcopi Formatas dixerunt, vt Formales epiſtolas Suetonius dixit in Domitiano cap. 13. Ad exemplum enim epiſtolarum formalium Imperatoris, has excogitatas eſſe opinari licet. vt namque Imperator illis edicebat, & publice imperabat, & publice ad aliquem ſcribebat: ſic Epiſcopus his publice ad coepiſcopos ſcribit, & eos de neceſſitate profectionis & de licentia proficiſcendi clerico vel monacho data certos facit. Dictæ autem formatæ ſiue formales, quia habent talem formam qualem publica inſtrumenta & edicta habere ſolent. De his & ſtylo in eis componendis, ſeruando vide Concilium Antiochenum cap. 7. Diſtinct. 71. cap. pen. & vlt. & Papiam in Vocabulario cuius verba, quoniam corrupta & manca ſunt in ed. a me ope MS. reſtituta & emendata, adſcribam: Ait igitur, *Formatæ epiſtolæ a ſanctis* CCCXVIII. *patribus in Nicæno concilio conſtitutæ feruntur: ne videlicet*

quicunque clericorum in transferendo se qualescunque literas confingeret a proprio Episcopo commeandi licentiam accepisse. Oportebit igitur in epistolis, quæ formatæ habebuntur, literas has ex earum supputatione exprimi: primas literas Græcas Patris & Filij & Spiritus Sancti, quæ videlicet sunt π. υ. α. Pater enim Græce πατὴρ, Filius υἱὸς, Spiritus Sanctus, ἅγιον πνεῦμα dicuntur: quarum supputatio est, CCCCLXXXI. *Addenda præterea erit prima litera nominis Petri apostoli cum supputatione sua, sicut aliorum, quæ sequuntur: hæc est π. quæ litera significat* LXXX. *Nominis quoque Episcopi qui delegat epistolam. Prima ponenda erit clerici cui licentia datur: Secunda Episcopi ad quem dirigitur: tertia Ciuitatis de qua mittitur: quarta & earum supputatio indictionis eiusdem anni, &c.* Paulo post. *Anathema ponatur in calce Epistolæ: & monogramma in fine eiusmodi* B T E. *quod est, bene valete. Signum autem in priuilegij exordio vel chrismon, vel crux dominica cum chrismon erit. Chrismon autem huiusmodi effigiabatur specie*

vt autem plenius tali mea sententia effigiabitur specie

Consueuerunt præterea in extremo margine priuilegij quosdam insignire orbiculos antistitis nomen & pauca qualibet verba continentes in hunc modum,

Præcepta & mundiburdia magnatum & potestatum ſæcularium ſunt tantummodo. Proprie autem regum vel principum præcepta ſignum certum non habent in exordio: ſed quod facere collibuerit vel crucem vel chriſmon, vel literam quamlibet circundatam ſerpentibus, vel quodlibet aliud. Solet autem prima linea præceptorum longis & æqualibus literis figurari. Initium autem præceptorum huiuſmodi eſt, In nomine ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis. H E. gratia Dei imperator auguſtus. Poſt hæc introducitur perſona imperatoris loquentis reddentiſque cauſam qua inductus voluerit illud præceptum ſtatuere dicens regiæ competere pietati vt talium virorum quibus ipſe rogatus ſit, non debeat contemnere preces: vel aliam quam voluerit cauſam. Poſt hæc quod loco vel homini illi ſua auctoritate concedat. In fine erit locandum: vt quicunque contra illius præcepti decretionem fecerit, mille auri optimi libras vel tale quid, quod inſtituere Imperator voluerit, perſoluatur, medietatem regi & medietatem loco vel homini.

Post hæc adijciendum est: quod Imperator propria manu subscripserit, & *proprio signari sigillo iusserit. In fine monogramma est ponendum in quo nomen Imperatoris & imperatoris augusti & dei gratia connexum habeatur, vel alia quæ Imperatorem deceant. Signum domini ottonis sereniss. Imp-ratoris. Post hæc sic. Henricus cancellarius vreg. Vercellensis episcopi recognoui. Factum anno dominicæ incarnationis M. indictione vi. anno vero eius Imperatoris regni xii. actum Romæ feliciter.* De canonicis epistolis συστατικοῖς & εἰρηνικοῖς siue ἀπολυτικοῖς, commendaticiis siue probatoriis siue testimonialibus, & dimissoriis siue pacificis & pacis arbitris, vide quæ doctiss. Cuiacius dixit in expositione Nou. VI. Et obserua, quod pace tanti viri dixerim, illum συστατικὰς & ἀπολυτικὰς epistolas easdem esse docere, & dicere duo tantum esse genera κανονικῶν ἐπιστολῶν: licet Græci tria genera fecerint, & alias συστατικὰς, alias εἰρηνικὰς, alias ἀπολυτικὰς esse voluerint: Συστατικὰς siue commendaticias, datas clericis aut sacerdotibus alicui pœnæ subiectis ad eorum purgationem, & eos alteri episcopo commendantes ad communionem: Εἰρηνικὰς siue pacificas, ab episcopis concessas clericis, qui propter egestatem proficisci aliam in vrbem volebant, atque in eius clerum recipi: vel etiam, ab archiepiscopis concessas episcopis qui ad imperatorem vsu sic exigente proficiscebantur: Ἀπολυτικὰς siue dimissorias, a regionis primate datas episcopis vel clericis ad probandum eos cum il-

lius licentia discessisse, vt in alia ecclesia sacro ministerio fungerentur, atque in eius clerum reciperentur. Hoc euidentius probare non possum quam si integra verba Matthæi Blastaris auctoris Synopseως Iuris canonici in medium proferam, quod operæ pretium fore existimo cum inedita sunt. Hæc igitur sunt,

ΠΕΡῚ ΤΩ͂Ν ΔΙΔΟΜΈΝΩΝ

τοῖς ἀποδημοῦσι κληρικοῖς παρὰ τῶν ἐπισκόπων ἐπιστολῶν συστατικῶν, ἀπολυτικῶν, εἰρηνικῶν.

Καὶ ὁ μὲν λγ. τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν τοὺς ἐξ ἀλλοδαπῆς ἐρχομένους ἐπισκόπους καὶ λοιποὺς κληρικοὺς, συστατικῶν ἄνευ γραμμάτων, παρεγγυᾶται μηδόλως εἰς κοινωνίαν προσίεσθαι. εἰ δὲ ταῦτα ἐπιφέροιντο, μὴ δ' οὕτως ἀνεξετάστως αὐτοῖς κοινωνεῖν. συμβαίνει γὰρ ἐσθ' ὅτε κατὰ πίστιν τινὰς σφαλλομένους πρὸς τὴν τῶν πολλῶν ἐξαπάτην συστατικὰς ἐπιστολὰς τινῶν ἐπισκόπων λαβεῖν, ἀγνοησάντων ἴσως τὴν ἐγκεκρυμμένην αὐτοῖς περὶ τὰ δόγματα λύμην. πολλὰ γὰρ τὰ κατὰ συναρπαγὴν ἴσμεν γινόμενα. πολλοῖς γοῦν πιστεύσασι μὲν, μεγάλη ἀπήντησε συμφορά: ἀπιστίᾳ δὲ φραξαμένοις, λαμπρὰ περιγέγονε σωτηρία. εἰ οὖν ἀναμφιβόλως δειχθεῖεν ὀρθόδοξοι, τῆς κοινωνίας τούτοις μεταδιδόναι. εἰ δ' οὖν τὰ πρὸς τὴν χρείαν ἐπιχορηγοῦντας ἐκπέμπειν, ἵνα μὴ φειδωλίας γραφὴν ἑαυτοῖς προστριψώμεθα. ὡς ἐν βραχεῖ δὲ ῥητέον περὶ τῶν διδομένων ἐπιστολῶν πρὸς τῶν ἐπισκόπων τοῖς τῶν οἰκείων ἀποδημοῦσι πόλεων ἢ χωρῶν,

ὧν αἱ μὲν λέγονται συστατικαί, αἱ δὲ ἀπολυτικαί, αἱ δὲ εἰρηνικαί. Καὶ συστατικαὶ μέν εἰσιν, αἱ κληρικοῖς διδόμεναι παρὰ τῶν αὐτοὺς χειροτονησάντων ἐπισκόπων, πρὸς ἑτέραν μεθισταμένοις, καὶ συνιστᾶσαι ἤτοι δηλοποιοῦσαι, ἢ τὸν περὶ ἱερωσύνης βαθμὸν τουτωνί, ἢ ὡς καὶ τὰ τῆς ὑγιοῦς πρεσβεύουσι πίστεως, ἢ κατηγορίας κατ' αὐτῶν κινηθείσης ἢ συκοφαντίας καὶ τηνάλως ἀπελεγχθείσης εἰρῆσθαι, τὸ ἀνεπίληπτον τοῖς ἐπιφερομένοις προσμαρτυροῦσαι, ὡς ἀθῷοι πεφήνασι. δίδονται δὲ καὶ λαϊκοῖς ὑποβληθεῖσιν ἀφορισμῷ, καὶ πρὸς ἀλλοδαπὴν ἀπάραι τούτους δεῆσαν, συνιστᾶσαι τῷ ταύτης ἐπισκόπῳ, ὡς τοῦ δεσμοῦ τῶν ἐπιτιμίων ἤδη λελυμένων. Ἀπολυτικαὶ δὲ αἱ δηλοῦσαι κατὰ γνώμην τοῦ ἀρχιερέως ἐφεῖσθαι τῷ ἐπισκόπῳ ἢ τῷ κληρικῷ τὴν μετοίκησιν, καὶ συγχωροῦντος κἀκεῖ τὰ τῆς ἱερωσύνης ἀνεμποδίστως αὐτοὺς μετιέναι. Εἰρηνικαὶ δὲ ῥηθεῖεν μὲν καὶ αὗται περὶ ὧν ἄρτι διέξιμεν· ὅτι τοιάσδε γραφὰς τοῦ κληρικοῦ διακομίζοντος, πρὸς ὃν ἄπεισιν, οὐκ ἂν εἴη ῥαγῆναι τὰ συνδέοντα πρὸς εἰρήνην τῆς θείας ἀγάπης δεσμά, καὶ ἄμφω τοὺς ἐπισκόπους. οὔτε γὰρ ὁ τὸν ἀλλότριον ταύτῃ δεχόμενος κληρικόν, τὸν ἐπίσκοπον λυπήσας, σκανδάλου γενήσεται πρόξενος, οὔτε ὁ τὴν ἀρχὴν τοῦτον χειροτονήσας, ὡς ἀναξιοπαθήσας δυσχερανεῖ. λέγοιντο δ' ἂν εἰρηνικαὶ καὶ αἱ πρὸς τοὺς συνεπισκόπους ἰδίᾳ πεμπόμεναι, μηδὲν ἔχοντος τοῦ διακομίζοντος αἴτιον. δεῖ οὖν τὸν ἀποδημεῖν ἑλόμενον κληρικόν, διττὰς ἐπιφέρειν ἐπιστολάς, συστατικήν τε καὶ ἀπολυτικήν. ὡς ἂν τῇ μὲν εἰς σύστασιν χρήσεται, τοῦ περὶ τὴν ὀρθὴν πίστιν ὑγιοῦς αὐτοῦ φρονήματος, καὶ τοῦ περὶ τὸν βίον ἀνεπιλήπτου, ἔτι δὲ τοῦ προσόντος αὐτῷ ἱερατικοῦ βαθμοῦ· τῇ δὲ εἰς τὸ ἀνεμποδίστως καὶ ἐφ' ἑτέρας ἐκκλησίας ἐξεῖναι ἱερουργεῖν, ἢ καὶ τῷ κλήρῳ ταύτης συγκαταλεγῆναι. Ὁ δέ γε ιβ. ἔτι δὲ καὶ ὁ ιγ. τῶν αὐτῶν ἁγίων ἀποστόλων, ὃν ὁ

ἴδιος ἐπίσκοπος χειροτονῆσαι οὐκ ἀξιοῖ κληρικόν. τοῦτο ἴσως δι' αἰτίας τινὰς ὑπερθέμενος μέχρις ἂν διαλυθῶσι, μηδαμῶς ἑτέρῳ προσιέναι διὰ ταῦτα τὸν κληρικὸν ἐπισκόπῳ κελεύουσιν. οὐ μὴν οὐδ' ἐκείνῳ τὸν ἀλλότριον ἐφιᾶσι κληρικὸν ὑποδέχεσθαι, συστατικῶν ἄνευ γραμμάτων τοῦ παρ' ᾧ ἐξετάζετο ἐπισκόπου. τοῦ δὲ παρὰ ταῦτα πρᾶξαι τολμήσαντος, τῇ μιᾷ τοῦ ἀφορισμοῦ καταδίκῃ καὶ ἀμφοτέρους ὑπάγεσθαι, τόν τε κληρικόν φημι, καὶ τὸν προσδεξάμενον ἐπίσκοπον. εἰ δὲ καὶ χειροτονημένος μὲν εἴη ὃν προσεδέξατο κληρικὸν ὁ ἐπίσκοπος, ἀφωρισμένος δὲ ἐπί τινι πταίσματι, αὐτῷ μὲν ἐπιτείνεσθαι τὸν ἀφορισμόν, τόν γε προσδεξάμενον ἐπίσκοπον ἀφορίζεσθαι. Ὁ δὲ ιε. πρὸς δὲ καὶ ὁ ις. τῆς λειτουργίας ἀπείργουσι, τὸν ἀπὸ παροικίας εἰς ἑτέραν μεταβαίνοντα παροικίαν κληρικόν, γνώμης ἄνευ τοῦ κεχειροτονηκότος αὐτὸν ἐπισκόπου, καὶ μάλιστα εἰ καλούμενος πρὸς αὐτοῦ οὐκ ἐπάνεισι. κοινωνεῖν μέντοι τῆς ἐκεῖ ὥς γε δὴ λαϊκόν, οὐ κωλύουσιν. ὁ δὲ προσδεξάμενος αὐτὸν ἐπίσκοπος, εἰ τὰ κατ' αὐτὸν μὴ ἀγνοήσας τῷ οἰκείῳ κλήρῳ συναριθμήσειε, καὶ ἀδεῶς ἐνεργεῖν ἐπιτρέψειεν. ἀπολυτικῆς ἄνευ γραφῆς τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου, ἀφορισμῷ ὑποβαλλέσθω φησίν, ὡς ἀταξίας καὶ ἀκαταστασίας διδάσκαλος. εἰ δὲ καὶ ἐπὶ μείζονα βαθμὸν τοῦτον κεχειροτόνηκεν, ἄκυρον εἶναι τὴν τοιαύτην χειροτονίαν. ὥστε εἰ μὴ ἀπολυτικὴν ἐπιφέροιτο γραφὴν ὁ κληρικός, ἱερουργεῖν τούτῳ ἐν ἀλλοδαπῇ οὐκ ἐφεῖται. Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ ις. τῆς πρώτης συνόδου διέξεισιν: ὡς δὲ καὶ τῆς ἐν ἀντιοχείᾳ γ. πλὴν ἐπιπολὺ ἐπιμένοντα τῇ ἀπειθείᾳ τὸν κληρικόν, τελέως καθαιρεῖσθαι προστάττει, καὶ ἐλπίδα μηκέτι ἔχειν ἀποκαταστάσεως. ἀλλὰ καὶ ὁ ιγ. τῆς δ. συνόδου, καὶ ὁ τῆς ἐν ἀντιοχείᾳ ἕβδομος, ξένους κληρικοὺς καὶ ἀγνώστους κελεύουσι μὴ λειτουργεῖν, συστατικῶν ἄνευ τοῦ οἰκείου

ἐπισκόπου. ὁ δὲ τῆς ϛ. ιζ. μιᾷ ὑπάγει τῇ καταδίκῃ τῆς καθαιρέσεως τῷ ἐπισκόπῳ τε προσελθόντα, καὶ αὐτὸν τὸν προσδεξάμενον, συστατικῶν ἄνευ καὶ ἀπολυτικῶν γραμμάτων, ὡς καταισχύνοντας ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς, τὴν παρ' οὗ τὴν χειροτονίαν ἐδέξατο. ἀλλ' οὐ δὲ ὁ μα. τῆς ἐν λαοδικείᾳ, ἔτι δὲ καὶ ὁ μζ. κληρικὸν ἢ ἱερατικὸν ὅλως ὁδεύειν οὐκ οἴεται δεῖν, δίχα κελεύσεως τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, ἢ κανονικῶν τούτων ἐπιστολῶν. Ο' δὲ ρϛ. τῆς ἐν καρθαγένῃ μετὰ ἀπολυτικῆς γραφῆς τοῦ μητροπολίτου ἀπιέναι θεσπίζει τοὺς ἐπισκόπους εἰς τὸ κομιτάτον, ἤγουν ἔνθα ἐστὶν ὁ κόμης, ἤτοι ὁ βασιλεύς. ὁ δὲ νθ. οὐ δὲ πλεῖν κελεύει ἄνευ ταύτης τῶν ἐπισκόπων τινά. ὁ δὲ τῆς ἐν ἀντιοχείᾳ η. κανονικὰς ἐπιστολὰς ἤτοι συστατικὰς καὶ ἀπολυτικὰς, ἐπισκόποις μόνοις ἐφεῖται διδόναι, οἷς καὶ ἡ τῶν χειροτονιῶν ἀφώρισαι τελετή. οὐ μὴν καὶ τοῖς πρώτοις τῶν ἱερέων, διὰ τὸ μὴ ἐξεῖναι καὶ τούτους χειροτονεῖν. τοῖς δέ γε χωρεπισκόποις, εἰ ἀνεπίληπτοι ὦσιν, εἰρηνικὰς πέμπειν ἐφεῖται τοῖς ὁμόροις τῶν ἐπισκόπων. ἐπεὶ καὶ ἄλλοις προνομίοις οἱ κανόνες τούτους ἐδωρήσαντο. ὁ δὲ τῆς δ. συνόδου ια. τοῖς προσερχομένοις τῇ ἐκκλησίᾳ φησὶ πένησι καὶ βοηθείας προσδεομένοις, εἰρηνικὰς ἐπιστολὰς διδόναι δεῖ, ἀλλὰ μὴ συστατικάς. ταύτας γὰρ τοῖς οὖσιν ἐν ὑπολήψει μόνη προσώποις προσήκει διδόναι, ὡς τὴν αὐτῶν συνιστώσας ὑπόληψιν. τοὺς δὲ ἱερουργεῖν βουλομένους κἂν τῇ ἀλλοδαπῇ, σὺν ταύταις καὶ συστατικὰς δεῖ κομίζεσθαι. ὁ δὲ ε. τῆς αὐτῆς δ. ταύταις καὶ συστατικὰς δεῖ κομίζεσθαι. ὁ δὲ ε. τῆς αὐτῆς δ. συνόδου, καὶ ὁ τῆς ἐν σαρδικῇ ις. περὶ τῶν μεταβαινόντων ἀπὸ πόλεων εἰς πόλιν ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν, ὁ μὲν τοὺς περὶ τούτων τεθέντας τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνας, θεσπίζει κρατεῖν. ὁ δὲ τῶν εἰς θεσσαλονίκην ἀπιόντων κἀκεῖ διατριβόντων ἐπὶ πολὺ, τὰ περὶ αὐτῶν ὡρισμένα τηρεῖσθαι

προεστάτει. Ὁ δὲ τῆς α. ιε. ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μεταβαίνειν κωλύει τὸν ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον ἢ διάκονον, τῆς αὐτῆς οὖσαν καὶ ταύτην δηλαδὴ ἐπαρχίας. τοῦ μὲν γὰρ τῆς καθέδρας αἰτιᾶται μετάθεσιν, ὡς καὶ ἀνωτέρω μοι εἴρηται. τῶν δὲ τὸ μεταπίπτειν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἢ τῆς μονῆς, ἐν αἷς ὑπηρετεῖν ἐχειροτονήθησαν. καὶ γὰρ οὐδὲ οὔπω ἀπολελυμένως τῷ τότε τὰς χειροτονίας ἐδέχοντο, κατὰ τὸν ϛ. κανόνα τῆς δ. συνόδου, ἀλλ' ἐν τῇ δὲ τῇ ἐκκλησίᾳ, ἢ τῷ δεῖνι μοναστηρίῳ: διὸ καὶ ἀκυροῖ τὴν τοιάνδε μετάβασιν.
Ὁ δὲ τῆς ἐν Σαρδικῇ ιε. εἴ τις φησὶν ἐξ ἑτέρας παροικίας ὑπηρέτην δεξάμενος, χωρὶς τῆς τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου συγκαταθέσεως ἔν τινι βαθμῷ τοῦ οἰκείου κλήρου ἐγκαταστήσειεν, ἄκυρος ἔστω καὶ ἀβέβαιος ἡ τοιαύτη κατάστασις. Ὁ δὲ τῆς ἐν Καρθαγένῃ ϛ. ὅστις δήποτε ἐν ἐκκλησίᾳ, εἰ καὶ ἅπαξ ἀνέγνω φησὶ, χειροθεσίαν εἰς τοῦτο δεξάμενος, εἰς ἑτέραν προσκλήρωσιν μὴ μεταβαινέτω.

Τίνι τῶν ἐπισκόπων δέδοται ἀλλοτρίους λαμβάνειν κληρικοὺς καὶ χειροτονεῖν ἐν ταῖς ὑπ' αὐτοῖς ἐκκλησίαις.

Μόνῳ δὲ τῷ ἐπισκόπῳ Καρχηδόνος δέδοται τῷ οἰκείῳ κλήρῳ συγκαταλέγειν κληρικοὺς ἑτέρων ἐνοριῶν, καὶ χωρὶς ἀπολυτικῆς γραφῆς τῶν χειροτονησάντων αὐτούς. καὶ τοῦτο ἔστι σαφῶς, ἐκ τοῦ νε. ταύτης κανόνος: ὃς ἐπικυροῦν δείκνυται τὴν ἄνωθεν δεδομένην ἄδειαν τῷ Καρχηδόνος ἐπισκόπῳ, ὥστε μετ' ἐξουσίας λαμβάνειν ἀφ' ἑκάστης ἐκκλησίας οὓς βούλεται κληρικοὺς, καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ χειροτονεῖν ἐκκλησίᾳ, διὰ τὸ φιλάδελφον ὑποτίθεται, μήτ' εἰδήσεως.

τοῦτο ποιεῖν τῶν ἐχόντων αὐτοὺς ἐπισκόπων. τοῖς δὲ λοιποῖς μητροπολίταις, κληρικὸν ἀλλότριον οὐκ ἐφίησι δέχεσθαι, καὶ χειροτονεῖν αὐτὸν πρεσβύτερον ἢ διάκονον· εἰ μήπου τις χρήσιμος εἰς προστασίαν εὑρεθείη λαοῦ. τοῦτο γὰρ δέδοται καὶ τῷ ἀλλοτρίῳ μητροπολίτῃ μεταπέμψασθαι. εἴγε βουληθεῖεν ἀμφότεροι, καὶ ἐπισκοπικῷ τιμῆσαι ἀξιώματι. τοῦτο δὲ φησὶ συγκεχώρηται. τῷ μὴ τοσοῦτον ἀναγκαίαν εἶναι τὴν τῶν ἱερέων καὶ διακόνων χειροτονίαν, ὅσην τὴν τῶν ἐπισκόπων, καὶ τῷ σπανίως εὑρίσκεσθαι, τοὺς δυναμένους ἔργῳ καὶ λόγῳ δι' ἑαυτῶν πρὸς τὰ κράτιστα τοὺς λαοὺς ὁδηγεῖν. τὸν δὲ μὴ δεχόμενον κληρικὸν τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἀξίωμα, ἀναγκάζειν οὐ θέμις. οὐδαμοῦ γὰρ εὕρηται, ἄκοντα καὶ βίᾳ τινά εἰς τὴν τοιάνδε προεδρίαν ἀνάγειν. Ἐφιλοτιμήθη δὲ καὶ τῷ κωνσταντινουπόλεως θρόνῳ, λαμβάνειν ὁθενδήποτε τῶν ὑποκειμένων αὐτῇ ἐκκλησιῶν, οὓς βούλεται κληρικούς, καὶ τοῖς οἰκείοις συναριθμεῖν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῷ βουλγαρείας καὶ τῷ κύπρου, διὰ τὴν ρλ. Ἰουστινιάνειον νεαράν, ἣν καὶ ζήτει ἐν τῷ ια. κεφαλαίῳ τοῦ ε. στοιχείου. ἐδόθη δὲ καὶ τῷ βασιλεῖ, τὰς τῶν κληρικῶν ὡσαύτως μεταθέσεις ποιεῖν.

νόμοι πολιτικοί.

Τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, τὰς οἰκείας καταλιμπάνειν ἐκκλησίας, καὶ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας παραγίνεσθαι ἀπαγορεύομεν. εἰ δὲ ἀνάγκη τις ἀπαιτεῖ τοῦτο ποιῆσαι, μὴ ἄλλως ἢ μετὰ γραμμάτων τοῦ μακαριωτάτου αὐτῶν πατριάρχου, ἢ μητροπολίτου, ἢ κατὰ βασιλικὴν δήπου κέλευσιν τοῦτο ποιήτωσαν. ἀλλὰ μὴ δὲ εἰς τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων, ἄλλως ἢ οὕτως ἐπιδημείτωσαν. ἀλλ' εἰ καὶ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἐπίσκοπος οἱοσδήποτε ἀποδημήσει, μὴ

πλέον ἑνὸς ἐνιαυτοῦ τῆς ἰδίαν καταλιμπανέτω ἐκκλησίαν. τοὺς δὲ ἐπισκόπους τοὺς κατὰ βασιλίδα πόλιν, ὡς εἴρηται, παραγινομένους, κἂν οἱαιδήποτε διοικήσεις ὦσι, πρὸ πάντων ἀπιέναι δεῖ πρὸς τὸν μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον κωνσταντινουπόλεως καὶ πατριάρχην. καὶ οὕτω δι' αὐτοῦ πρὸς τὴν ἡμετέραν εἰσιέναι γαληνότητα. τοῖς δὲ παρὰ ταύτην ἡμῶν τὴν διατύπωσιν ἀποδημοῦσιν, ἢ ὑπὲρ τὸν ὡρισμένον τοῦ ἐνιαυτοῦ χρόνον, ἔξω τῆς ἰδίας ἐκκλησίας ποιοῦσι. κελεύομεν πρότερον μὲν μὴ χορηγεῖσθαι παρὰ τῶν οἰκονόμων τῆς ἰδίας ἐκκλησίας δαπάνας· ἔπειτα ὑπομιμνήσκεσθαι αὐτοὺς διὰ γραμμάτων τῶν ἀρχιερέων ὑφ' οὓς τελοῦσιν, ὥστε ἐπανελθεῖν εἰς τὰς ἰδίας ἐκκλησίας. ὑπερθεμένους δὲ τὴν ὑποστροφὴν, κατὰ τοὺς καλεῖσθαι καὶ αὖθις κανόνας. καὶ εἰ μὴ ἐντὸς τοῦ ὡρισμένου χρόνου ὑποστρέψουσιν εἰς τὰς ἰδίας ἐκκλησίας. αὐτοὺς μὲν τῆς ἐπισκοπῆς ἐξωθεῖσθαι, γνώμῃ καὶ κρίσει καὶ δοκιμασίᾳ τοῦ οἰκείου ἀρχιερέως. ἑτέρους δὲ ἀντ' αὐτῶν κρείονας χειροτονεῖσθαι, κατὰ τὴν τοῦ παρόντος νόμου δύναμιν. ταῦτα δὲ καὶ ἐπὶ κληρικῶν οἱασδηποτοῦν ὑπηρεσίας, ἔτι δὲ καὶ μοναχῶν, κελεύομεν κρατεῖν· τοὺς δὲ παραβαίνοντας, ἐκπίπτειν τοῦ οἰκείου σχήματος. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἄμφω ὁρῶμεν τὰ νῦν ἀθετούμενα. οὔτε γὰρ οἱ ἀρχιερεῖς, διὰ γραμμάτων τοῦ πατριάρχου εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἐπιδημοῦσιν, ἀλλ' αὐθόρμητοι παραγινόμενοι, καὶ ταῖς πύλαις ταύτης προσιόντες, μηνύματι τὴν σφετέραν ἔλευσιν τῷ πατριάρχῃ δηλοῦσι. καὶ οὕτως ἀκινδύνως τῆς μεγάλης ἐπιβαίνουσι πόλεως, καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν αὐτῇ διατρίβοντες, οὐδεμίαν ὑφίστανται κάκωσιν. καί τοιγε καὶ τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως μανουὴλ πρὸ ὀλίγου θεσπίσαντος, μὴ πλείονα τοῦ παρὰ τῶν φιλευσεβῶν νόμων καὶ τῶν θείων κανόνων ὁρισθέντος καιροῦ, διατρίβειν τοὺς ἀρχιερεῖς ἐν τῇ μεγίστῃ τῶν πόλεων, μὴ τινος ὄντος

ἀπαραιτήτου ἐμποδισμοῦ, ἢ καὶ ἄκοντας τῆς πόλεως ἐκβάλλεσθαι: ἀλλὰ καὶ τὴν εἰς ταύτην τούτων ἐπιδημίαν, κατὰ τὴν ἐκ παλαιοῦ κανονικῶς καὶ νομίμως κρατήσασαν συνήθειαν γίνεσθαι. θεσπίζομεν καὶ τοὺς κληρικοὺς τοὺς ὑφ' ἑτέρᾳ ἐνορίᾳ τεταγμένους, μηδαμῶς παρὰ γνώμην τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου εἰς ἑτέραν ἐνορίαν μεταπίπτοντας, ἢ ἐν ἐκκλησίᾳ καταλέγεσθαι, ἢ χειροτονίαν δέχεσθαι. ἐκ γὰρ τοῦ μὴ τὰ τοιαῦτα παρατηρεῖσθαι, πολλῆς ἀταξίας καὶ πλάνης πολλαὶ τῶν ἐκκλησιῶν ἐπληρώθησαν. εἰ δέ τις φωραθείη τὴν παροῦσαν διάταξιν ἀθετῶν, εἰ μὲν τὴν οἰκείαν ἐνορίαν καταλιπὼν, ἐν ἑτέρᾳ καταλεγῇ ἐκκλησίᾳ, μηδένα βαθμὸν χειροτονίας προσλαβὼν, τῆς ὑπερορίου ἐκκλησίας ἐλαυνόμενος, ἐπαναστρεφέσθω καὶ ἄκων πρὸς τὸν οἰκεῖον ἐπίσκοπον. εἰ δὲ καὶ χειροτονίαν προσείληφεν, ὅσον μὲν ἐπὶ τελετίαν τῆς λειτουργίας ἀργείτω. ἐπὶ δὲ τῇ κρίσει τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου ἡ ἐπ' αὐτῷ συγγνώμη καταλιμπανέσθω.

De συστατικοῖς, εἰρηνικοῖς, & ἀπολυτικοῖς epiſtolis, alia perquirere velle magis perſpicua & dilucidiora his Matthæi Blaſtaris, quæ ex MS. bibl. illuſtriſſimi Dn. Thuani Senatus Pariſienſis præſidis ampliſſimi retulimus, nihil aliud eſt quam operam bene locare non nolle. operæpretium tamen eſt etiam obſeruare Patriarchas Cōſtantinopolitanos recens ordinatos, ſolitos fuiſſe patrum conſuetudini & ſtatuto eccleſiaſtico parentes, mittere huiuſmodi literas commendaticias, tanquam exploratores & arbitros probatæ fidei ſuæ, & compendium quoddam tam anteactæ vitæ, quam ſententiæ de orthodoxa doctrina & rectis dogmatibus, ἵν' ἑνωθῶσιν ἡ κοινω-

νία τοῦ σεβάσματος ἀριδηλότερον ἀναλάμψασα, τὴν κατὰ θεὸν ἕνωσιν οἰκειοτέραν ἐναπεργάσηται, *vt inde ſocietas eiuſdem religionis illuſtrius elucens, coniunctionem in Deo ſtrictiorem efficiat.* harum exemplum Leunclauius optime de legitimæ ſcientiæ ſtudioſis meritus in Iuris Græco-Romani lib. 6. edidit. Συλλαβαὶ ſunt etiam adfatus, vel reſcripta principis. Iuſtinianus l. γινώσκειν βουλόμενοι 7. C. de ſumma trinitate, verbo συλλαβῶν hac in ſignificatione vtitur, vt & verbo Adfatus Iohannes Epiſcopus vrbis Romæ epiſt. Inter claras, qua reſpondet Iuſtiniano & dictam l. 7. confirmat. Verba Iuſtiniani ſunt, ἀναγκαῖον ἡγησάμεθα ταύταις πρὸς αὐτὴν χρήσασθαι τῆς θείαις συλλαβαῖς. paulo poſt, ἐκ γὰρ παρουσῶν θείων ἡμῶν συλλαβῶν μαθήσεται ἡ σὴ ἁγιωσύνη. Iohannis vero hæc, *pietatis veſtræ reuerendiſsimi teſtantur affatus.* & paulo poſt, *tantæ vero pietatis, tantæ reuerentiæ plenos affatus, niſi per amantes minime dignaremini deſtinare.* Vtitur & Nou. 151. eius hæc ſunt verba, καὶ ἤτησας θείῳ πραγματικῷ τύπῳ τοῦτο κωλυθῆναι, ὥστε μηδένα μήτε ταξεώτην ἢ βουλευτὴν μήτε ἐξ ἑτέρας εἰς ἑτέραν ἄγεσθαι χώραν, μηδὲ εἰς ταύτην ἕλκεσθαι τὴν εὐδαίμονα πόλιν. εἰ δὲ θεῖαι γένωνται συλλαβαὶ περὶ τούτου, ταύτας ἐμφανεῖς γενέσθαι τῷ δικαστηρίῳ τῆς σῆς ὑπεροχῆς, καὶ ψήφους ἀκολούθους λαμβάνειν. Vet. interpres vertit, *petiiſtique vt ſacra pragmatica forma prohiberetur ne quis cohortalium aut decurionum iudicij cauſſa vel ex alia in aliam prouinciam duceretur, vel ad hanc vſque regiam pertraheretur vrbem. Si vero ſacræ de hoc componantur formæ: vt hæ*

prius

prius insinuentur iudicio excellentiæ tuæ, & decreta, vti æquum est, suscipiant. Verbum adfatus in eadem significatione vsurpat Leo Imperator l. Sacri 6. C. de diuersis rescr. & formam harum literarum siue Adfatuum præscribit. quare verba ipsius adscribere non pigebit. *Sacri affatus, quoscunque nostræ mansuetudinis in quacunque parte paginarum scripserit auctoritas, non alio vultu penitus aut colore, nisi purpurea tantummodo inscriptione lustrentur: scilicet, vt cocti muricis & triti conchylij ardore signentur. Eaque tantummodo fas sit proferri vel dici rescripta in quibuscunque iudiciis, quæ in chartis siue membranis subnotatio nostræ subscriptionis impresserit. Hanc autem sacri encausti confectionem nulli sit licitum aut concessum habere, quærere, aut a quocunque sperare.* Vitiose in hac l. legitur, *inscriptione* pro *subscriptione.* Et *encausti*, pro *encauti.* Glossæ vett. Encautũ, Ἐγκεκαυμένων, Ἠσφαλισμένον. Sic Recautum, εἶδος ἀποχῆς, apochæ species, dicitur in Nou. 130. cap. 1. τὰ δὲ ἐξ ἔθους *recauta* γίνεσθαι παρὰ τῶν ὀπτιόνων τοῖς ὑποτελέσιν ὑπὲρ τῶν παρ' αὐτῶν δαπανωμένων Vet. int. vertit, *Ex consuetudine autem & recauta fieri ab optionibus, collatoribus pro his quæ ab his expenduntur.* Iulianus dixit, *optiones facientes solemniter apochas siue recauta de iisdem impensis.* Idem Iohannes in epist. inter claras, Συλλαβαὶ, Apices dixit in eadem significatione, *Serenitatis vestræ apices per Hypathium atque Demetrium sanctißimos viros fratres & coepiscopos meos reuerentia consueta suscepimus.* Cyrilli Glossæ. Συλλαβαὶ, Apices.

O

Ibid. pag. 508. tit. de ſeruis fugitiuis cap. 34. ſic emendandum, Ἐὰν δύο δοῦλοι φυγὴν ἀλλήλοις συμβουλεύσωσιν, οὐκ εἰσὶν ἀλλήλων κλέπται. εἰ δὲ ἀλλήλους ἔκρυψαν, ἀλλήλων εἰσὶ κλέπται, καὶ ὧν συναφείλοντο πραγμάτων. *Si duo ſerui inuicem ſibi fugam perſuaſerint, alter alterius fur non eſt. Sed ſi inuicem ſe celauerint, inuicem fures ſunt, etiam rerum ſimul ablatarum nomine.*

Vide l. Qui ſeruo 36. §. 3. D. de furt. Huius cap. §. 1. ratio hæc eſt deprompta ex princ. d. l. nec enim qui alicui malum conſilium dedit, furtum facit. non magis quam ſi ei perſuaſit, vt ſe præcipitet, aut manus ſibi inferret. §. vero 2. hæc, quia opem conſilium inuicem ſibi tulerunt. conſilium autem dare videtur, qui perſuadet, & impellit, atque inſtruit conſilio ad furtum faciendum: opem fert, qui miniſterium atque adiutorium adj ſubripiendas res præbet. l. In furti 50. D. eod. Corrupte in ed. εἰ δὲ ἀλλήλων & καὶ ὧν ἀφείλοντο πραγμάτων: quæ quidem faciunt ad illuſtrationem horum verborum d. l. 36. *quemadmodum rerum quoque nomine teneri eos furti Sabinus ſcripſit.*

Ibid. pag. 509. tit. de rapinam ex impreßione facientibus cap. 1. ſic legendum, Ὁ ἅρπαξ καὶ κλέπτης ἐστὶν ἀφανής. καὶ πρώτη μὲν ἡ περὶ βιαίας πραγμάτων ἁρπαγῆς κινουμένη, ἀναιρεῖ τὴν περὶ κλοπῆς εἰς τὸ διπλάσιον ἀγωγήν. Εἰ δὲ πρώτη κινηθῇ ἡ περὶ κλοπῆς εἰς τὸ διπλάσιον ἀγωγὴ, σώζεται ἡ λοιποῦσα ἐπὶ τῷ περιττῷ. *Raptor etiam nec manifeſtus fur eſt. ac ſi quidem prius actum*

sit vi bonorum raptorum, extinguitur actio furti in duplum: Si vero prius actum sit furti in duplum, hæc salua manet in id quod amplius in ea est.

Vide l. qui rem 1. D. vi bonorum raptorum. Corrupte in edit. legitur, ἀγωγῶν. σώζεται δὲ ἡ περισσὰ ἐπὶ τῶν περιττῶν. maleque Leuncl. in ora libri emendat, ἀγωγῶν. εἰ δὲ πρότερον κινεῖται ἡ περὶ κλοπῆς εἰς τὸ διπλάσιον ἀγωγὴ, σώζεται ἡ περισσά.

Ibid. pag. 511. tit. de seditiosis. cap. 4. sic legendum, Ἐὰν ἐπὶ τῷ γενέσθαι ζημίαν ὠθήσῃ τὸν δοῦλόν μου καὶ θορύβου γενομένου ἀπολέσῃ τι ὁ δοῦλος, ἐνέχεταί μοι ὠθήσας. εἰ δὲ καὶ μὴ ἐπὶ τῷ ζημιῶσαι, ἀλλὰ δι' ὕβριν τὸν ὄχλον συνήγαγεν ἐπὶ τῷ μαστιγῶσαι τὸν δοῦλον ἐπ' αὐτῶν, ἐνέχεται τῇ περὶ τούτου ἀγωγῇ ἐπὶ τῇ συμβάσῃ ζημίᾳ. *Si quis damni causa pulsauerit seruum meum, & turba facta seruus aliquid amiserit: is, qui pulsauit, tenetur mihi. Si uero non damni, sed iniuriæ faciendæ caussa, turbam coegit, vt coram eis seruum cederet: hac actione damni, si quod inde contingit, tenetur.*

Vide l. Prætor ait 4. §. 7. D. Vi bonorum raptorum. Ratio huius capitis hæc est. ex. d. l. verum est enim eum, qui per iniuriam verberat, dolo facere. eum qui causam præbuit damni dandi, damnum dedisse. Vitiose in ed. legitur, εἰ δὲ καὶ ἐπὶ τῷ ζημιῶσαι. pro quo male in ora libri Leunclauius reposuit, εἰ δὲ οὐκ ἐπὶ τῷ ζημιῶσαι.

Ibid. pag. 513. tit. de iniuriis cap. 29. sic legendum, Ἀποσπᾶν δὲ δοκεῖ, οὐχ ὁ ἀρξάμενος, ἀλλ' ὁ ἀποπλέσας. ἀποσπᾶν δοκεῖ, οὐ μόνον ὁ βιαζόμενος, ἀλλὰ καὶ

ὁ συμβουλεύσας αὐτῇ καταλιπεῖν αὐτὴν. καὶ ὁ προσβαλὼν, καὶ ὁ συνεχῶς μετὰ σιωπῆς ἐπακολουθῶν ἐνέχεται τῇ περὶ ὕβρεως ἀγωγῇ. προσβαλεῖν δὲ δοκεῖ, ἀπατηλοῖς ῥήμασιν ἀποπειράσασθαι τῆς ἄλλου σωφροσύνης. ὁ δὲ ῥήμασιν αἰσχροῖς χρώμενος, οὐ προσβάλλει μὲν, ὑπόκειται δὲ τῇ περὶ ὕβρεως ἀγωγῇ. *Abducere autem videtur, non qui cepit, sed qui perfecit. Nec abducere tantum is videtur, qui vim facit: sed & qui persuadet ei, vt eam deserat. Et qui appellat, & qui frequenter cum silentio adsectatur, tenetur iniuriarum, Appellare autem, est blandis verbis alterius pudicitiam adtemptare. Qui turpibus verbis vtitur, non appellat, tenetur tamen iniuriarum.*

Vide l. Item apud Labeonem 15. §. 13. 14. 15. 16. D. de iniuriis: Ratio cur qui adsectatur, & tacitus frequenter sequitur, iniuriarum teneatur hæc est ex d. l. adsidua enim frequentia quasi præbet nonnullam infamiam. Corrupte in ed. ἀποσπᾶν δὲ οὐ δοκεῖ μόνον ὁ βιαζόμενος, ἀλλὰ ὁ συμβουλ. αὐτῇ καταλιπεῖν αὐτό. καὶ ὁ προσλαβών. & ῥήμασιν αἰσχρῶς χρώμενος. male etiam in princ. cap. Leunclauius pro προσβαλὼν in ora libri emendat προσλαλῶν. Προσβάλλειν τῇ γυναικὶ est subigitare, subigere, appellare, temptare, adtemptare pudicitiam feminæ. Sic Græci hæc §. 16. d. l. verba, *non temptat pudicitiam*, per hæc, οὐ προσβάλλει, reddiderunt. Glossæ Cyrilli, Γροσβάλλω τῇ γυναικὶ, Subigito. Glossæ Philoxeni, Subigo, Γροσβάλλω. Adtēptari vero pudicitia dicitur, cum id agitur, vt ex pudico impudicus fiat. l. 10. D. de iniuriis.

Ibid, pag. 514. cap. 43. sic legendum. Ἐάν τις αἰσχρὸν ποιήσῃ δούλην, ἢ ἄλλῳ τινὶ κλοπιμαίῳ λογισμῷ κατάσχῃ αὐτὴν, ϗ τῇ περὶ ὕβρεως ἀγωγῇ, ϗ τῇ περὶ κλοπῆς εἰς τὸ διπλοῦν κατέχεται. εἰ δὲ ἄνηβον αὐτὴν οὖσαν διαπαρθενεύσῃ ϗ τῷ ἀκουϊλίῳ ἐνάγεται. *Si quis stuprauerit ancillam, vel alio quodam furandi consilio detinuerit eam, & iniuriarum, & furti tenetur in duplum. Quod si eam immaturam stuprauerit, etiam Aquilia tenetur.*

Vide l. si stuprum 25. D. de iniuriis. l. inter liberas 6. D. ad leg. Iuliam de adulteriis. l. etsi libidine 25. & l. Quæ adulterium 29. C. eod. Corrupte in edit. εἰ δὲ ἀκμὸν. Leuncl. in ora libri emendat, εἰ δὲ ἄακμον.

Ibid. pag. 515. cap. 63. mutilum valde & corruptum sic restituendum, Μάχην τις ἐποίησε τινί· ὁ δὲ ὡς ὑβρισμένος ϗ λέγων, ὅτι φονέα με ἐκάλεσεν, ἤπειλε κινεῖν τὴν περὶ ὕβρεως ἀγωγήν. προσῆλθεν, ἐκεῖνος τῷ βασιλεῖ λέγων ὅτι οὐδὲν ὕβρισα· ϗ παρῆλθεν ὁ ἐνιαυτός. ὅρα οὖν τὸ κατὰ πόδα. ἐὰν ὑβριστικὸν συμβουλεῦσαι μηδὲν ἢ εἰρηκέναι ἀποδεῖξαι δύνασαι, ἡ πίστις τῆς ἀληθείας πρὸς τὴν συκοφαντίαν σοι βοηθεῖ. εἰ δὲ ἐν τῇ μάχῃ προπετῶς τῇ θερμότητι ὀλισθήσας, φόνου ὕβριν ἐπήγαγες, ϗ ἐξ ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐνιαυτὸς παρέδραμεν· ὁπότε ἡ περὶ ὕβρεως ἀγωγὴ ἐνιαυσιαίῳ χρόνῳ γέγραπται, διὰ τὸ τῆς ὕβρεως ὄνομα, ἐνάγειν οὐ δύνασαι. *Rixam fecit quis alicui. at is tanquam accepta iniuria dicens, Homicidam me vocauit, minabatur, se acturum iniuriarum. Adiit ille principem, dicens se inuriam non fecisse, sed & annum præteriiße. Vide igitur* τὸ κατὰ πόδα: *Si te nihil iniurio-*

ſum animo cogitaſſe, neque dixiſſe, probare potes, fides veri a calumnia te defendit. Si vero in rixa calore prolapſus, homicidij conuicium obieciſti, & ex eo die annus exceſſit: quum actio iniuriarum annuo tempore circumſcribatur, ob iniuriæ nomen conueniri non potes.

Vide l. Si non conuicij 5. C. de iniuriis, cuius §. 1. hæc eſt ratio petita ex l. Illud relatum 3. D. de iniur. iniuria enim ex affectu facientis conſiſtit. & pati quis iniuriam, etiam ſi non ſentiat, poteſt. facere nemo, niſi qui ſcit ſe iniuriam facere, etiam ſi neſciat cui faciat. Et nota hæc verba Impp. *ob iniuriæ admiſſum conueniri non potes*, Græcos ſic reddidiſſe, διὰ τὸ τῆς ὕβρεως ὄνομα ἐνάγεσθαι οὐ δύνασαι. Corrupte in ed. φονέα ἐκάλεσεν, ἤπερ τινὶ τῶν. & συμβουλεῦσαι μηδενὶ εἰρηκέναι ἀποδεῖξαι δυνάσαι. male Leuncl. in ora libri emendauit συμβουλεῦσαι μηδὲν, μηδὲ εἰρηκέναι ἀποδεῖξαι δυνάσαι.

Ibid. cap. 68. Ἐὰν ὑβρισθῶσιν ἰλλούστριοι, ἢ ἔμπρατοι, ἢ μόνον τῇ ἀξίᾳ τετιμημένοι, ἢ γυναῖκες αὐτῶν, καὶ οἱ παῖδες, καὶ αἱ θυγατέρες, ἢ ἐὰν κατά τινος τούτων τῶν προσώπων κινεῖται ἡ περὶ ὕβρεως ἀγωγὴ, δύναται καὶ δι' ἐντολέως . . . . ἀλλὰ κατὰ τοῦ δεδωκότος αὐτόν. *Reſtituendum ex MSS. & ſcribendum,* Ἐὰν ὑβρισθῶσιν ἰλλούστριοι, ἢ ἔμπρατοι, ἢ μόνον τῇ ἀξίᾳ τετιμημένοι, ἢ γυναῖκες αὐτῶν, καὶ οἱ παῖδες, καὶ αἱ θυγατέρες, ἢ ἐὰν κατά τινος τούτων τῶν προσώπων κινεῖται ἡ περὶ ὕβρεως ἀγωγὴ, δύναται καὶ δι' ἐντολέως ἀγωνίσασθαι, τῆς ἀποφάσεως ἐκφερομένης, οὐ κατὰ τοῦ ἐντολέως, ἀλλὰ κατὰ τοῦ δι-

δωκότος αὐτόν. Si iniuria fiat illustribus, vel in actu constitutis, vel dignitate tantum honoratis, vel vxoribus eorum & filiis & filiabus, vel si aduersus aliquam huiusmodi personam agatur iniuriarum, possunt & per procuratorem litigare, sententia ferenda non in procuratorem, sed in eum qui procuratorem dedit.

Videl. si quando 11. C. de iniuriis. huiusce priuilegij, sic dicitur a Iustiniano in Nou. 71. cap. 1. ratio hæc est deprompta ex eadem Nou. ὥστε μὴ ἀναγκάζεσθαι ἢ συγκαθῆσθαι τοῖς ἄρχουσιν, ἐν ᾧ δικάζουσιν, ἢ παρεστάναι πάλιν, οἷα δικαζομένους. ἑκατέρωθεν γὰρ τὸ πρᾶγμά ἐστιν ἐπισφαλές, ἢ τῶν ἀξιωμάτων ὑβριζομένων, ἢ τοῦ δικαστικοῦ σχήματος ἀναξίως προϊόντος, *ne cogantur aut sedere cum iudicibus cum iudicant: aut stare rursus tanquam litigantes, ex vtroque enim causa videtur incauta, aut dignitatibus iniuriam sustinentibus, aut iudiciali schemate indigne procedente.* Hinc etiam in l. quoties 3. C. vbi senatores vel clariss. datur viris illustribus aliud priuilegium, vt in criminalibus causis si ordinarij sint habeant ius sedendi in aliqua secretarii parte, quæ iudicibus inferior altercantibus vero superior esse videatur, tam in vrbe quam in prouinciis: si vero honorarij, in prouinciis tantum. Cur autem vxori & filiis eorum hoc quoque priuilegium concedatur, ratio hæc ex l. 1. §. 2. D. de iniur. spectat enim ad nos iniuria quæ in his fit, qui vel potestati nostræ vel affectui subiecti sunt.

Ibid. pag. 515. tit. de sepulchris cap. 2. Ὁ ποιήσας

γυναῖκα σωφρονισθεῖσαν καὶ καρεῖσαν, μοναστηρίῳ ἐμβληθῆναι κελεύομεν, κακεῖ μένειν ἐπὶ ὅλον τὸν χρόνον τῆς οἰκείας ζωῆς. *Et mulierem ipsam castigatam atque tonsam in monasterium conici mandamus, vt per vniuersum vitæ suæ tempus istic maneat,*

Vide Nou. 134. cap. 12. Male vetus interpres, nisi vitiosa est scriptura, vertit, *& mulierem castigatam, & detrusam*: debuisset dicere, detonsam. recte Leunclauius in ora libri restituit καρεῖσαν.

Ibid. pag. 526. tit. de stupratoribus virginum cap. 71, deprauatum valde & mutilum sic restituendum. Οἱ τὰς μοναζούσας ἢ τὰς διακονίσσας, ἢ τὰς ἀσκητρίας διαφθείροντες, ὡς εἰς τὴν νύμφην χριστοῦ ἐκκλησίαν ἐνυβρίζοντες ῥινοκοπείσθωσαν αὐτοί τε καὶ ἃς οὗτοι συνεφθάρησαν. Ἐν δὲ τῷ οβ. κεφαλ. Ὁ τῇ ἰδίᾳ συντέκνῳ ἢ ὀνόματι γάμου μιγνύμενος, ἢ καὶ ἄλλως λαθραίως συμπλεκόμενος, ἅμα αὐτῇ ῥινοκοπείσθω: δηλονότι πρότερον αὐτῶν ἀπ' ἀλλήλων διισταμένων. εἰ μέντοι εἰς ὕπανδρον σύντεκνον τοῦτο διαπράξοιτο, ἡ μὲν ποινὴ ὡσαύτως προβαινέτω: πρὸς τούτοις δὲ, καὶ τυπτέσθωσαν. *Qui cum monachis, vel diaconissis, vel ascetriis libidinem exercent, his & illis quas corruperunt, nares abscinduntor, quum ecclesiæ, sponsæ Christi, contumeliam fecerint.* CAP. LXXII. *Qui cum commatre sua vel vt coniuge, vel aliter clam rem habet, vna cum ea nares amittat, ipsis personis prius scilicet a se inuicem diremtis, Quod si in commatrem alteri nuptam hoc admittat, pœna quidem similiter procedat, & hoc etiam amplius verberantor.*

Corrupte in ed. ῥινοκοπιάσωσαν . . . . οἱ . . . . λαθραίως συμπλεκόμενος. male Leunclau. in ora libri emendat, ῥινοκοπιάσωσαν. ὁ τῇ συντέκνῳ, ἢ ὡς γαμετῇ, ἢ λαθραίως συμπλεκόμενος.

Ibid. pag. 528. tit. de lenonibus cap. 1. sic legendum, Ὅτι ἐὰν πατὴρ θυγατέρα, ἢ δεσπότης δούλην πορνοβοσκῇ, ἀπολλύτωσαν τὴν ἐπ' αὐταῖς ἐξουσίαν. λοιπὸν δὲ αὗται βουλόμεναι ἐλευθερωθῆναι τοῦ πάθους τούτου, προσίτωσαν καὶ τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ τῷ ἄρχοντι καὶ τῷ ἐκδίκῳ, βοηθείας τευξόμεναι. εἰ δὲ πρὸς τοῦτο ἀντιστῇ ὁ πατὴρ ἢ ὁ δεσπότης, πρὸς τῇ ὑπεξουσιότητι καὶ δημεύσει, καὶ ἐξορίαν εἰς μέταλλον ὑπομένουσι. *Si pater filiæ, vel dominus ancillæ leno sit, potestatem quam in eis habebant, amittunto: Ipsæ vero posthac si hoc vitio liberari velint, adeant episcopum, & præsidem, & defensorem, auxilium consequuturæ: Quod si obnitatur pater aut dominus, præter amißionem potestatis, & publicationem bonorum, etiam relegationem in metallum sustinent.*

Vide l. Lenones vi. C. de spectaculis, Corrupte in ed. θυγατέρα πορνοβοσκῇ ἀπολλύτωσαν τὴν ἐπ' αὐτῆς. Leuncl. in ora libri emendat, θυγατέρα ἢ δεσπότην δούλην πορνοβοσκῇ, ἀπολλύτωσαν τὴν ἐπ' αὐτὴν ἐξουσίαν. & καὶ δήμευσιν.

Ibid. pag. 531. tit. de his quibus vt indignis aufertur hereditas cap. 20. sic legendum, Ἐπειδὴ πάντας τοὺς κληρονόμους, καὶ τοὺς ἐν τάξει κληρονόμων, καθήκοντας εἶναι δεῖ περὶ τὴν ἐκδίκησιν τοῦ τελευτήσαντος. *Quippe omnes heredes, &*

eos, qui heredum loco sunt, officiose agere circa defuncti vindictam conuenit.

Vide l. Ei qui 22. & l. Portiones 21. D. de his quæ vt indignis. Corrupte in ed. ἐν τάξει κληρονόμοις. Leuncl. in ora libri legendum censet κληρονόμου. Fortè quia in d. l. Portiones sic scriptum est, *omnes enim heredes, vel eos qui loco heredis sunt, officiòse agere circa defuncti vindictam conuenit.* Quod si facere neglexerint, scientesque, vt ait Papinianus in l. Heredem 17. D. eod. defuncti vindictam omiserint, insuperhabuerint, fructus omnes restituere cogendi sunt: nec probe desiderant actionem confusam restitui. Sic filiis ducis Aquitaniæ propter inultam patris mortem bona erepta fuisse secundum leges Romanas, Aimoinus de gestis Francorum lib. 4. cap. 28. refert. necessitas enim est officij heredis, vt ait Imp. in l. mater 2. C. de calumniator. & indignus est qui non vlciscitur l. vlt. D. de iure patronat.

Ibid. pag. 536. tit. de pœnis cap. 5. sic legendum, Ἐν πᾶσι τοῖς ἐγκλήμασι δεῖ ζητεῖν, εἰ ἐκ προνοίας τις ἢ κατὰ τύχην ἥμαρτε· καὶ οὕτως ἢ πρὸς τὸν νόμον, ἢ πραοτέραν ἐπιφέρειν τιμωρίαν. *In omnibus criminibus quærendum est, si consultò an casu crimen admissum sit: & ita vel secundum legem, vel mitior pœna inferenda est.*

Vide l. absentem 5. §. 2. D. de pœnis, cuius hæc reddi potest ratio petita ex l. Qui iniuriæ 53. D. de iniur. nam maleficia voluntas & propositum delinquentis distinguit. Et nota pœ-

nam quam IC. iustam dicit Græcos πρὸς τὸν νόμον vocasse. Vitiosè in ed. ἢ τρανοτέραν. Leuncla. emendat ἢ πρεσβυτέραν. & ζητεῖν ἐκ προνοίας.

Ibid. tit. de raptu virginum pag. 542. cap. 6. sic legendum, Ἡ ἁρπαγὴ μείζων ἐστὶ τῆς μοιχείας. καὶ ὁ ἁρπάσας γεγαμημένην ἢ μὴ γεγαμημένην, νομίμως τιμωρεῖται, καὶ ἐξωτικοῦ κατηγοροῦντος, ἐὰν ὁ τῆς κόρης πατὴρ παρακληθεὶς συνεχώρησε, καὶ οὔτε ἀντίκειται ἡ τῆς πενταετίας παραγραφή. *Raptus maius crimen est quam adulterium. Et qui rapuit nuptam vel innuptam, legibus coercetur: etiam extraneo postulante, quum puellæ pater exoratus crimen condonauit. Nec obstat quinquennij præscriptio.*

Vide l. Qui coetu 5. D. ad leg. Iuliam de vi publica. Et nota hæc verba IC. *mulierem vacantem* Græcos interpretatos per hæc μὴ γεγαμημένην: quæ desunt in ed. quæque supplenda Leunclauius in ora libri recte notauit. Cur pater iniuriam hanc remittere non possit, ratio hæc est petita ex l. Sed si vnius 17. D. de iniur. neque enim debet pater vilissimus filiæ suæ contumeliam ad suam vilitatem metiri. Cur non obstet quinquennij præscriptio, hæc ex l. Ita nobis 28. C. ad leg. Iul. de adulter. indignum est enim, vt vltionem pudoris præstigia versuti iuris excludant.

Ibid. cap. 16. mutilum & dimidia parte mancum ex MS. hoc modo restituimus, Εἴ τις ἁρπάσῃ ἢ ὑπονοθεύ-

σῃ, ἢ διαφθείρῃ ἀσκήτριαν, ἢ διακόνισσαν, ἢ μονάστριαν, ἢ ἄλλην οἱανοῦν γυναῖκα, εὐλαβῆ βίον ἢ σχῆμα ἔχουσαν· τὰ τούτου πράγματα καὶ τῶν τοιούτου μύσους αὐτῷ μετασχόντων κελεύομεν τῷ εὐαγεῖ τόπῳ, ἐν ᾧ ἡ τοιαύτη γυνὴ ᾤκει, διὰ τὸν κατὰ τόπον ὁσιωτάτων ἐπισκόπων, καὶ τῶν οἰκονόμων αὐτοῦ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν ἑκάστης ἐπαρχίας ἀρχόντων, καὶ τῶν αὐτοῦ τάξεων ἐκδικεῖσθαι. τοὺς δὲ τὰ τοιαῦτα πλημμελήσαντας, καὶ τοὺς μετασχόντας αὐτοῦ, τὸν ἐκ τοῦ νόμου κίνδυνον ὑπομένειν. τὴν δὲ τοιαύτην γυναῖκα, πανταχοῦ ἀναζητεῖσθαι, καὶ μετὰ τῶν ἰδίων πραγμάτων μοναστηρίῳ ἐμβάλλεσθαι, ἐν ᾧ ἀσφαλέστερον φυλάττεσθαι δύναται. ἵνα μὴ πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ ἐγκλήματι εὑρεθῇ. εἰ μέντοι διακόνισσα εἴη, καὶ παῖδας ἔχει νομίμους, τὸ νόμιμον μέρος τοῖς παισὶ διδόσθω. εἰ δὲ εἴσω ἑνὸς ἐνιαυτοῦ μετὰ τὸ γνωσθῆναι τὸ τοιοῦτον μύσος, τὰ τοιαῦτα πράγματα παρὰ τῶν εὐαγῶν οἴκων μὴ ἐκδικηθείη, κελεύομεν πᾶσι τρόποις τὸν κόμητα τῶν πριβάτων, τῷ ἡμετέρῳ οἴκῳ ταῦτα προσκυροῦν. τοῦ τῶν τόπων ἄρχοντος μὴ ἐκδικοῦντος αὐτὰ τῆς ζώνης ἀφαιρουμένου, καὶ πρόστιμον πέντε χρυσίου λιτρῶν ὑπὸ τοῦ κόμητος τῶν πριβάτων εἰσπραττομένου. *Si quis rapuerit, aut sollicitauerit, aut corruperit aſcetriam, vel diaconiſſam, vel monacham, vel aliam quamcunque mulierem, quæ vitam habitumve ſacrum gerat: huius ipſius bona, & illorum, qui huiuſmodi facinoris participes fuerunt, iubemus venerabili loco, in quo fœmina talis habitat, per ſanctiſſimos loci epiſcopos, & eorum adminiſtratores, itemque per cuiuſlibet prouinciæ magiſtratus, & eorum officia, vindicari. Eos autem qui talia deliquerint, & participes eorum ſceleris fuerint, legitimum periculum ſuſtinere: talem vero mulierem vbicunque, requiri, &*

cum propriis rebus in monaſterio recondi, in quo cautius cuſtodiri poßit, vt non rurſus in eodem crimine reperiatur. Si vero diaconiſſa fuerit, & filios habuerit legitimos, legitima pars filiis detur. Si vero intra vnum annũ poſtquam cognoſcitur tale facinus, huiuſmodi res a venerabilibus domibus non euincantur: iubemus omnibus modis comitem priuatarum rerum domui noſtræ has aßignare, locorum iudice qui non vindicauerit, cingulo priuando, & mulctam quinque librarum auri a comite rerum priuatarum exigendo.

In Nou. 122. de Sanctiſſimis Epiſcopis. cuius hoc eſt cap. 43. quædam paulo aliter ſcripta ſunt. vt, pro ἐκ τοῦ νόμου κίνδυνον ὑπομένειν: τὸν εἰς κεφαλὴν κίνδυνον ὑπομένειν. pro τὸ νόμιμον μέρος τοῖς παισὶ διδόσθω: τὸ νόμιμον μέρος δίδοσθαι τοῖς παισίν. pro μὴ ἐκνικηθεῖν: μὴ ἐκδικηθεῖν. quæ vtraque ſcriptura recta eſt, ſi ἐκνικηθεῖν apud Græcos pro ἐκδικηθεῖν, vt euincatur apud Latinos IC. pro vindicatur, accipiatur. pro τῷ ἡμετέρῳ οἴκῳ ταῦτα προσκυροῦν: τῷ ἡμετέρῳ φίσκῳ. melius eſſe οἴκῳ probari poteſt. Comes enim rerum priuatarũ eſt, qui propriam ſubſtantiam ſiue patrimonium principis, ſiue dominicam & diuinam domum gubernat: Ille vero, qui theſauros opeſque fiſcales, Comes eſt ſacrarum largitionum, qui a Græcis Comes δαψιλειῶν ἤτοι παροχῶν dicitur, vt diſcere licet ex Scholio quod retulimus in cap. 91. lib. 7. huius Synopſeos. denique pro τοῦ τῶν τόπων ἄρχοντος μὴ ἐκδικοῦντος αὐτά: τοῦ τῶν τόπων ἄρχοντος τοῦ ἀμελήσαντος τὰ αὐτὰ πράγματα μὴ ἐκδικηθῆναι. Ad hæc κόμητα